

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nika Štrekelj

Od zavoda do družbe

Magistrsko delo

Ljubljana, 2025

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nika Štrekelj

Od zavoda do družbe

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: izr. prof. dr. Ana Marija Sobočan
Somentorica: mag. Jasmina Smajić Šupuk

Ljubljana, 2025

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Ani Mariji Sobočan
za vso pomoč, nasvete in podporo pri pisanju magistrskega dela.

Iskrena hvala mag. Jasmini Smajić Šupuk
za deljeno znanje skozi vsa leta, dragoceno prijateljstvo in mentorstvo.

Hvala socialnim delavkam CSD Ljubljana
in strokovnim delavkam SC Višnja Gora
za sodelovanje v raziskavi ter za spodbude in podporo pri mojem delu.

Hvala mladostnicam in mladostnikom,
da so me s svojimi zgodbami spomnili,
zakaj sem se odločila za ta poklic.

Od zavoda do družbe

Povzetek magistrskega dela

V svoji raziskavi sem se osredotočila na prehod mladostnic in mladostnikov iz strokovnih centrov v samostojno življenje ter na vlogo podpornih sistemov pri njihovi reintegraciji v družbo. V teoretičnem delu sem najprej opredelila strokovne centre v Sloveniji, njihove naloge in namen ter predstavila značilnosti mladostnic in mladostnikov, ki so vanje nameščeni. Opisala sem razloge za namestitev v strokovni center, postopke sprejema, vrste obravnav in pomen psihosocialne podpore v času bivanja. Poseben poudarek sem namenila pripravi na izhod, dejavnikom uspešne integracije in izzivom, s katerimi se mladostnice in mladostniki srečujejo ob ponovni vključitvi v družbo. V nadaljevanju sem obravnavala tudi pomen družinske, institucionalne in vrstniške podpore ter vpliv stigmatizacije na proces vključevanja v okolje.

Moja raziskava je kvalitativna, eksplorativna in empirična. Kot merski instrument sem uporabila smernice za intervju ter izvedla poglobljene intervjuje z mladostnicami in mladostniki, ki so bivali v strokovnih centrih, in s strokovnimi delavkami, zaposlenimi na centrih za socialno delo in v strokovnih centrih. Populacijo predstavljajo mladostnice in mladostniki po izhodu iz strokovnega centra ter strokovne delavke, ki z njimi sodelujejo pri pripravi na samostojno življenje. Vzorec je bil neslučajnostni priložnostni in je zajemal mladostnice in mladostnike različnih starosti ter strokovne delavke z izkušnjami pri delu s to populacijo.

Rezultati raziskave kažejo, da mladostnice in mladostniki ob izhodu iz strokovnega centra pogosto doživljajo občutke negotovosti, osamljenosti in strahu pred samostojnostjo. Pomembno vlogo pri uspešni reintegraciji imajo čustvena opora, zaupni odnosi s strokovnimi delavkami, kontinuirana strokovna pomoč in možnost postopnega prehoda v samostojno življenje. Kot ključni izzivi so se pokazali pomanjkanje stanovanjskih rešitev, težave pri vključevanju v izobraževanje in zaposlitev ter omejena sistemska podpora po odpustu iz strokovnega centra.

Ugotovila sem, da je za uspešno vključevanje mladostnic in mladostnikov po odhodu iz strokovnega centra nujno vzpostaviti celostne in dolgoročne podpirne mehanizme, ki združujejo delo različnih institucij, predvsem centrov za socialno delo, strokovnih centrov in nevladnih organizacij. Ključna je trajna psihosocialna podpora, dostop do varnega bivanja in krepitev življenjskih veščin, ki mladim omogočajo postopno osamosvajanje in vključitev v družbo.

Ključne besede: vzgojni zavodi, strokovni centri, CSD, mladostnice in mladostniki, reintegracija, socialno delo, prehod v odraslost, institucionalno varstvo, samostojnost, socialna izključenost, stigmatizacija

From Institution to Society

Master's Thesis Abstract

In my research, I focused on the transition of adolescents from residential treatment centres to independent living and on the role of support systems in their reintegration into society. In the theoretical part, I first defined residential treatment centres in Slovenia, their purpose and functions, and presented the characteristics of adolescents placed in them. I described the reasons for placement, admission procedures, types of interventions, and the importance of psychosocial support during their stay. Particular attention was devoted to the preparation for discharge, the factors contributing to successful integration, and the challenges adolescents face when re-entering society. Furthermore, I examined the importance of family, institutional, and peer support, as well as the impact of stigmatization on the reintegration process.

My research is qualitative, exploratory, and empirical. As a research instrument, I used interview guidelines and conducted in-depth interviews with adolescents who had lived in residential treatment centres and with social workers employed at centres for social work and residential treatment centres. The population consists of adolescents after leaving residential care and social workers who support them in the process of becoming independent. The sample was non-probability and convenience-based, including adolescents of different ages and social workers experienced in working with this population.

The results show that adolescents often experience feelings of uncertainty, loneliness, and fear of independence after leaving residential care. Emotional support, trusting relationships with social workers, continuous professional assistance, and the possibility of a gradual transition to independent living play a crucial role in successful reintegration. The key challenges identified include a lack of suitable housing options, difficulties in accessing education and employment, and limited systemic support after discharge from the centre.

I found that successful reintegration of adolescents after leaving residential care requires the establishment of comprehensive and long-term support mechanisms that connect the work of various institutions, especially centres for social work, residential treatment centres, and non-governmental organizations. Continuous psychosocial support, access to safe housing, and the strengthening of life skills are essential for enabling young people to gradually achieve independence and social inclusion.

Keywords: residential treatment centres, professional support centres, centres for social work, adolescents, reintegration, social work, transition to adulthood, institutional care, independence, social exclusion, stigmatization

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1. Vzgojni zavodi in mladostnice in mladostniki v njih.....	1
1.1.1. Opredelitev vzgojnih zavodov	1
1.1.2. Značilnosti mladostnikov v vzgojnih zavodih	3
1.1.3. Razlogi za namestitev v vzgojni zavod.....	3
1.1.4. Postopek namestitve v vzgojni zavod	4
1.1.5. Namestitev po Kazenskem zakoniku (KZ)	7
1.1.6. Namestitev po Družinskem zakoniku (DZ)	8
1.1.7. Vzgojne metode in programi v zavodih.....	9
1.1.8. Psihosocialni vplivi bivanja v zavodu	11
1.2. Prehod iz vzgojnega zavoda v družbo	12
1.2.1. Definicija in pomen reintegracije.....	12
1.2.2. Priprava na izpust in načrt reintegracije.....	13
1.2.3. Dejavniki uspešne integracije	15
1.2.4. Izzivi ob izstopu iz zavoda.....	16
1.3. PODPORNİ SISTEMI PRI REINTEGRACIJI.....	17
1.3.1. Družinska podpora in socialna mreža	17
1.3.2. Institucionalna podpora (CSD, šole, nevladne organizacije).....	17
1.3.3. Programi za pomoč pri vključevanju v družbo	18
1.4. Izzivi in ovire pri reintegraciji.....	18
1.4.1. Psihološki in čustveni izzivi	18
1.4.2. Stigmatizacija in družbeni predsodki.....	19
1.4.3. Vključevanje v izobraževanje in zaposlovanje	19
1.4.4. Bivanjska problematika in ekonomska samostojnost	21
1.4.5. Tveganja za ponovne prestopke in socialno izključenost.....	22
2. FORMULACIJA PROBLEMA	24
2.1. Raziskovalna vprašanja	25
3. METODOLOGIJA.....	26
3.1. Vrsta raziskave	26
3.2. Teme raziskovanja.....	26
3.3. Merski instrument in viri podatkov	26
3.4. Populacija in vzorec	27
3.5. Zbiranje podatkov.....	28
3.6. Obdelava in analiza podatkov	28
4. REZULTATI.....	30
4.1. Proces nameščanja v strokovni center.....	30
4.2. Priprava na izstop iz strokovnega centra	42
4.3. Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra	49

4.4. Vloga družine in socialne mreže	55
4.5. Družba in dejavniki okolja	58
4.6. Psihosocialni vidiki reintegracije	61
4.7. Izobraževanje.....	64
4.8. Zaposlitev	68
4.9. Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu.....	72
4.10. Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave.....	76
5. RAZPRAVA	82
5.1. Omejitve raziskave:	92
6. SKLEPI.....	94
7. PREDLOGI	98
8. LITERATURA.....	101
9. PRILOGA.....	104
9.1. Smernice za intervju	104
9.1.1. Smernice za mladostnike	104
9.1.2. Smernice za CSD	105
9.1.3. Smernice za SC	107
9.2. Odprto kodiranje.....	108
9.3. Osno kodiranje	130
9.4. ODNOSNO KODIRANJE	212

1. TEORETIČNI UVOD

V teoretičnem uvodu uporabljam izraze vzgojno-izobraževalni zavodi, vzgojni zavodi in strokovni centri. Izraz strokovni center se je v slovenskem prostoru začel uveljavljati z uveljavitvijo nove zakonodaje, in sicer Zakona o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI), ki je stopil v veljavo v začetku leta 2021. Ta zakon je prinesel spremembe v organizaciji, delovanju in poimenovanju institucij, ki so pred tem delovale kot vzgojni oziroma vzgojno-izobraževalni zavodi. Ker starejša strokovna literatura, raziskave in dokumenti nastali pred letom 2021 še uporabljajo izraze vzgojni zavod ali vzgojno-izobraževalni zavod, v teoretičnem uvodu vse tri izraze uporabljam kot vsebinsko enakovredne.

1.1. Vzgojni zavodi in mladostnice in mladostniki v njih

1.1.1. Opredelitev vzgojnih zavodov

Razvoj vzgojnih zavodov v Sloveniji ima dolgo in večplastno zgodovino, katere začetki segajo v obdobje srednjeveških sirotišnic in ustanov za mladoletne prestopnike (Skalar, 1995). Država je vzgojne zavode ustanovila z namenom, da bi poskrbela za zapuščene in »zanemarjene otroke«, kar je bilo v tistem času še posebej pomembno (Ciperle, 1987, v Zrim Martinjak, 2017).

V času Dravske banovine so nastali prvi specializirani zavodi za »zanemarjeno mladino«, katerih delovanje je bilo usmerjeno predvsem v poklicno izobraževanje, prilagojeno lokalnim gospodarskim potrebam. V mestnih središčih so tako prevladovale industrijske dejavnosti, medtem ko so na podeželju spodbujali razvoj kmetijskih znanj (Ciperle in Skalar, 1987).

Po drugi svetovni vojni so vzgojni zavodi prevzeli širšo socialnovarstveno in vzgojno-izobraževalno vlogo. Čeprav je njihovo delovanje še vedno nosilo nekatere značilnosti preteklih disciplinarnih praks, so se začeli vse bolj usmerjati v celostno podporo mladostnikom (Ciperle in Skalar, 1987).

Zgodovinsko gledano so se vzgojni zavodi večinoma nahajali zunaj mestnih in industrijskih območij (Skalar, 1987).

V sodobnem času vzgojni zavodi ostajajo pomemben del sistema varstva mladih, ki v domačem okolju nimajo ustreznih pogojev za razvoj. Njihovo poslanstvo je ustvarjati varno in spodbudno okolje, ki omogoča socialno integracijo ter osebno rast posameznikov (Kobolt, 2015).

Vzgojne ustanove danes predstavljajo ključen segment sistema zaščite otrok in mladostnikov, ki ne morejo bivati v primarni družini. Namenjene so tistim s čustvenimi in vedenjskimi težavami, ki potrebujejo strukturirano okolje za celostni razvoj. Organizirane so kot zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, pri čemer nudijo strokovno podporo na vzgojni, izobraževalni, terapevtski in socializacijski ravni (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

V Sloveniji trenutno deluje devet vzgojnih zavodov in en prevzgojni dom. Med njimi obstajajo razlike glede starosti mladostnikov, ki jih sprejemajo, organizacije izobraževalnega procesa in vsakodnevnih dejavnosti. Nekateri zavodi so namenjeni šoloobveznim otrokom, drugi mladostnikom po zaključeni osnovni šoli, medtem ko nekateri sprejemajo obe skupini. Prav tako se razlikujejo glede na spolno sestavo. Tudi načini bivanja se razlikujejo: nekatere ustanove delujejo po sistemu vzgojnih skupin, druge po modelu stanovanjskih skupin, ponekod pa organizacija spominja na družinsko okolje (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Seznam strokovnih centrov v Sloveniji:

- Strokovni center Logatec
- Strokovni center Kranj
- Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik
- Strokovni center Višnja Gora
- Strokovni center Malči Beličeve
- Strokovni center Mladinski dom Jarše
- Strokovni center Mladinski dom Maribor
- Enota Dom pri Osnovni šoli Veržej
- Strokovni center Planina (Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, [MVI], b. d.)

Tudi izobraževalni sistem znotraj teh zavodov je raznolik – v nekaterih poteka pouk interno, v drugih pa se mladostnice in mladostniki vključujejo v izobraževalne ustanove v lokalni skupnosti (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Vzgojni zavodi so namenjeni mladostnikom, ki se soočajo z vedenjskimi težavami, kaznivimi dejanji ali neustreznimi družinskimi pogoji. Takšne ustanove jim nudijo strukturirano okolje,

ki omogoča vzgojo, izobraževanje ter pripravo na samostojno in odgovorno življenje (Horvat, 2000).

Po mnenju Krajnčana in Gruma (2013) imajo vzgojni zavodi ključno vlogo pri razvijanju kompetenc, ki mladim pomagajo pri uspešnem vključevanju v družbo in nadaljnjem življenju.

1.1.2. Značilnosti mladostnikov v vzgojnih zavodih

Družine, iz katerih izhajajo otroci in mladostnice ter mladostniki, nameščeni v vzgojne zavode, se pogosto soočajo s številnimi oteževalnimi okoliščinami. V teh družinah so prisotni različni socialni in ekonomski dejavniki, ki vplivajo na stabilnost družinskega življenja in razvoj otrok. Med mladostnice in mladostnike, ki bivajo v vzgojnih zavodih, prevladujejo fantje ter mladostniki v srednješolskem obdobju. Poleg tega so med njimi pogosteje zastopani posamezniki drugih, neslovenskih narodnosti (Krajnčan, 2006).

Velik delež staršev teh mladostnikov prejema socialno pomoč, kar je pogosto posledica nižje izobrazbene ravni obeh staršev, brezposelnosti in neustreznih bivalnih razmer. Takšni dejavniki vplivajo na nestabilno psihosocialno funkcioniranje družine, kar se odraža tudi pri otrocih (Krajnčan, 2006).

Krajnčan (2006) navaja, da je večina otrok v vzgojni zavod nameščenih proti svoji volji, kar pomeni, da si sami take oblike nastanitve ne izberejo. Prav tako nimajo možnosti odločanja o pomembnih vidikih svojega življenja, saj o tem odločajo institucije in odrasli.

Radić Bursać in Jeđud Borić (2013) poudarjata, da mladostnice in mladostniki, ki so nameščeni v vzgojne zavode, pogosto izhajajo iz ranljivih socialnih okolij, v katerih so bili izpostavljeni neugodnim družinskim, ekonomskim ali širšim družbenim razmeram. Boškić idr. (2012) menijo, da ti mladostnice in mladostniki večinoma nimajo zadostne podpore svoje primarne družine, kar povečuje tveganje za težave v procesu osamosvajanja in vključevanja v družbo.

1.1.3. Razlogi za namestitev v vzgojni zavod

Kot trdi Krajnčan (2006) veliko družin, iz katerih prihajajo otroci in mladostnice ter mladostniki, nameščeni v vzgojne zavode, je bilo že pred samo namestitvijo vključeno v postopke ali obravnave na centrih za socialno delo. To kaže na to, da so se v družini dalj časa pojavljale različne težave, ki so vplivale na otrokovo varnost, razvoj in dobrobit.

Kobolt idr. (2015) navajajo, da so razlogi za namestitev mladostnika v vzgojni zavod raznoliki ter vključujejo različne življenjske okoliščine, kot so dolgotrajne družinske stiske, socialna izključenost, pomanjkanje ustrezne skrbi, doživljanje nasilja ali zanemarjanja ter vedenjski izzivi, ki jih mladostnik sam težko obvladuje brez strokovne podpore.

V vzgojne zavode so nameščeni mladostnice in mladostniki, ki so ogroženi v svojem razvoju ali potrebujejo dodatno strokovno pomoč in strukturirano okolje, ki jim omogoča varnost, podporo pri šolanju in pomoč pri razvijanju socialnih veščin. Namen namestitve je predvsem zaščita mladostnice oziroma mladostnika in krepitev njegovih razvojnih potencialov. V določenih primerih o namestitvi odloči tudi sodišče za mladoletnike, kadar je to del vzgojnega ukrepa, namenjenega podpori mladostniku pri učenju odgovornosti in socialne prilagoditve (Skalar, 1987).

V sodobni družbi je vzgoja otrok večinoma umeščena v okvir jedrne družine, kjer starši prevzemajo odgovornost za vzgojo, varnost in čustveno oporo svojih otrok ter jih skozi proces socializacije pripravljajo na samostojno življenje. Kljub temu vsi otroci ne odraščajo v okolju, ki bi jim omogočalo optimalen psihosocialni razvoj. Nekateri otroci se soočajo z življenjskimi okoliščinami, v katerih ne prejemajo zadostne skrbi, razumevanja in varnosti. Za nekatere je družinsko okolje celo vir stiske, kar dolgoročno vpliva na njihov razvoj in občutek varnosti (Boškić idr., 2012).

V primerih, ko starši ne zmorejo zagotoviti otroku ustreznih pogojev za rast in razvoj ali ko družinske razmere ogrožajo otrokovo dobrobit, država poseže z zaščitnimi ukrepi. V Sloveniji se v teh primerih uporabljata predvsem dve obliki ukrepanja: rejništvo in namestitev v vzgojni zavod, ki otroku ali mladostnici oziroma mladostniku omogočata strokovno podporo, varno okolje in priložnost za nadaljnji osebni razvoj (Boškić idr., 2012).

1.1.4. Postopek namestitve v vzgojni zavod

Postopek sprejema otroka ali mladostnika v vzgojni zavod poteka bodisi na podlagi predloga centra za socialno delo (CSD) bodisi na podlagi sklepa sodišča. Ko namestitev predlaga CSD, gre za preventivni in vzgojno-varstveni ukrep, namenjen predvsem zaščiti, podpori in zagotavljanju pogojev za zdrav razvoj otroka. V primerih, ko o namestitvi odloča sodišče, gre za vzgojni ukrep, s katerim se mladostniku omogoča strokovna pomoč, usmerjena v osebno rast in prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Na centrih za socialno delo o morebitni namestitvi odloča interdisciplinarni strokovni tim, v katerega so vključeni socialni delavci, psihologi, pedagogi in drugi strokovnjaki. Njihovo delo temelji na načelu najmanj invazivnega posega, kar pomeni, da se namestitev v zavod uporabi šele, ko druge oblike pomoči – kot so delo s starši, pomoč na domu, svetovanje ali rejništvo – ne zagotavljajo več ustrezne podpore in varnosti za otroka (Krajncan, 2006).

Pred namestitvijo je priporočljivo, da otrok skupaj s starši in predstavnikom CSD obiše zavod, se seznanijo z okoljem ter dobi priložnost za pogovor z zaposlenimi. Takšen pristop spodbuja zaupanje in občutek varnosti, hkrati pa omogoča, da družina dobi jasnejšo predstavbo o načinu življenja in strokovni podpori v zavodu. Uradno namestitev ureja pristojni svetovalec CSD, običajno tisti iz kraja otrokovega prebivališča. Poleg rednega šolanja mladostnice in mladostniki v zavodu sodelujejo tudi pri vsakodnevnih dejavnostih, ki razvijajo njihove socialne veščine, samostojnost in občutek odgovornosti (Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik, b. d.).

Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju [ZOOMTVI], 8. člen) določa, da je otrok ali mladostnik lahko nameščen v strokovni center v treh primerih: če CSD izvede nujni odvzem otroka iz družine zaradi resne ogroženosti, če sodišče izda odločbo o namestitvi v skladu z zakonodajo, ki ureja družinska razmerja, ali če sodišče izreče vzgojni ukrep oddaje v strokovni center zaradi storitve kaznivega dejanja. V primeru nujnega odvzema CSD otroka začasno namesti v strokovni center, ki usklajuje delovanje drugih centrov na območju. Pri nadaljnji namestitvi se upošteva praviloma tisti center, ki je najbližji otrokovemu prebivališču, razen če strokovna presoja pokaže drugačno potrebo.

Pred sprejemom v strokovni center je pomembno, da je otrok ustrezno informiran o razlogih za namestitev in o poteku bivanja. ZOOMTVI (9. člen) določa, da CSD skupaj s strokovnim centrom organizira informativni pogovor, na katerem se otroku in staršem predstavijo dejavnosti, oblike pomoči in vsakodnevni ritem življenja. Kadar je mogoče, se izvede tudi ogled strokovnega centra, da otrok spozna okolje, v katerem bo bival. Pred samo namestitvijo strokovni center starše in otroka pisno seznanijo s pravili strokovnega centra, pri čemer se vsebine otroku predstavijo na razumljiv in spoštljiv način. Ob sprejemu se sklene pisni dogovor o sodelovanju med otrokom, starši in strokovnem centru, ki ga podpišejo vsi udeleženi.

Po sprejemu ravnatelj strokovnega centra v osmih dneh imenuje strokovno skupino, ki jo sestavljajo predstavniki strokovnega centra, CSD in šole, ki jo otrok obiskuje. Skupina v 30

dneh pripravi individualizirani program (IP), v katerem so določeni cilji, oblike dela, načini sodelovanja s starši in odgovorne strokovne delavke. Program se redno evalvira vsaj dvakrat letno, rezultati pa se posredujejo pristojnim institucijam (ZOOMTVI, 11. člen).

V 13. členu (ZOOMTVI), določa več oblik nastanitve: stanovanjske skupine, kjer otroci bivajo v manjših enotah in obiskujejo šole zunaj centra; vzgojne skupine, kjer se izobraževanje izvaja znotraj strokovnega centra; intenzivne skupine, namenjene mladostnikom, ki potrebujejo več strokovne in terapevtske podpore; mladinska stanovanja, ki so namenjena mladim, ki po zaključku ukrepa nimajo pogojev za vrnitev domov; ter dnevne oblike dela, namenjene otrokom, ki sicer živijo doma, a potrebujejo dodatno pomoč in spremljanje.

ZOOMTVI, v (16. členu) poudarja pomen sodelovanja s starši, saj aktivno vključevanje družine prispeva k boljšim rezultatom obravnave. Strokovni center staršem omogoča svetovanje, vključitev v šole za starše in druge oblike podpore, s katerimi se krepi starševska kompetenca in povezanost z otrokom.

Otroci in mladostnice in mladostniki imajo med bivanjem v strokovnem centru pravico do varnosti, spoštovanja osebne integritete, izobraževanja in celostne strokovne podpore (ZOOMTVI, 29. člen). Hkrati imajo dolžnost spoštovanja hišnega reda, sodelovanja v skupnosti ter skrbi za urejenost okolja. V primeru kršitev pravil strokovni center uporabi vzgojne ukrepe, kot so pogovor, dogovor, opravičilo ali omejitev posameznih ugodnosti. Ti ukrepi niso kaznovalni, temveč vzgojni, saj mladostniku pomagajo razumeti posledice svojega vedenja (ZOOMTVI, 23. člen).

Če otrok ali mladostnica oziroma mladostnik samovoljno zapusti strokovni center, mora strokovni center o tem takoj obvestiti policijo, starše, CSD in sodišče (ZOOMTVI, 26. člen). Če pa je mladostnik v strokovni center nameščen na podlagi sodne odločbe, se lahko ob koncu tedna ali med počitnicami vrača domov, vendar le po predhodnem dogovoru strokovne skupine, ki pripravi načrt sodelovanja in spremljanja v času izhoda (ZOOMTVI, 25. člen).

Ko se otrok ali mladostnik pripravlja na odhod iz strokovnega centra, strokovna skupina skupaj z njim in starši pripravi načrt prehoda v samostojno življenje. V njem se opredelijo koraki za dokončanje šolanja, vključitev v delo ali zaposlitev ter morebitna nadaljnja podpora po zaključku ukrepa (ZOOMTVI, 27. člen). Če vrnitev v domače okolje ni mogoča, ima mladostnica oziroma mladostnik možnost bivanja v mladinskem stanovanju do 12 mesecev po končanem šolanju oziroma največ do 26. leta starosti (ZOOMTVI, 28. člen).

1.1.5. Namestitev po Kazenskem zakoniku (KZ)

Družina ima v življenju mladostnice oziroma mladostnika ključno vlogo, saj predstavlja osnovno okolje, v katerem poteka primarna socializacija in kjer se oblikujejo vrednote, navade ter vedenjski vzorci. Kadar starši ne zagotavljajo ustreznega nadzora, jasnih meja in stabilnega čustvenega okolja, se poveča tveganje, da mladostnik išče potrditve in pripadnost drugje, pogosto tudi v okoljih, ki ne spodbujajo prosocialnih vedenj (Ingram idr., 2007). Dodatno tveganje predstavljajo družinske razmere, zaznamovane z zanemarjanjem, konflikti in nasiljem, saj takšna okolja zmanjšujejo občutek varnosti ter vplivajo na mladostnikov razvoj (Kanduč, 2000).

Na vedenje mladostnikov pomembno vpliva tudi vrstniška skupina. Raziskave kažejo, da vrstniki močno vplivajo na pojav in obliko vedenjskih odklonov, medtem ko se neposreden vpliv staršev v obdobju pozne adolescence zmanjšuje. Vpliv družine pa ostaja posreden – predvsem preko oblikovanja vrednot in usmerjanja otrok pri izbiri prijateljev (Meško in Bertok, 2013). Tretji pomemben dejavnik, ki ga ne gre prezreti, je širše socialno okolje. Mladostnice in mladostniki, ki odraščajo v revnejših soseskah z visoko stopnjo nasilja in socialne dezorganizacije, so pogosteje izpostavljeni tveganjem za razvoj vedenjskih izzivov kot tisti, ki živijo v stabilnejših okoljih (Meško in Bertok, 2013).

Kiehn (1997) pojasnjuje, da se v nekaterih primerih mladostnice in mladostniki v vzgojni zavod namestijo kot del vzgojnega ukrepa v okviru kazenske zakonodaje. Namen tega ukrepa ni kaznovanje, temveč zagotavljanje varnega in strukturiranega okolja, ki mladostniku omogoča spremembo vedenjskih vzorcev, razvoj odgovornosti ter uspešno vključevanje v družbo.

Zakon določa, da se zavodski ukrepi, med katere sodijo oddaja v vzgojni zavod, oddaja v prevzgojni dom in oddaja v zavod za usposabljanje, uporabljajo kot skrajno sredstvo. Izrečejo se mladoletnici oziroma mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi ter njegova popolna ali delna izločitev iz dotedanega okolja. Ti ukrepi smejo trajati le toliko časa, kolikor je potrebno, da se doseže namen vzgojnih ukrepov (Kazenski zakonik, 74. člen).

Sodišče izreče oddajo v vzgojni zavod mladoletnici oziroma mladoletniku, pri katerem je treba zagotoviti njegovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim vodstvom ter nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev. Mladoletnica oziroma mladoletnik ostane v vzgojnem zavodu najmanj šest mesecev in največ tri leta, pri čemer sodišče ob izreku ukrepa ne določi trajanja, temveč o

prenehanju odloča pozneje. Ukrep se lahko izvaja tudi v stanovanjskih skupinah, ki jih organizirajo vzgojni zavodi, ali z dnevnim bivanjem mladoletnika v zavodu (Kazenski zakonik, 79. člen).

Če so za mladoletnico oziroma mladoletnika potrebni učinkovitejši prevzgojni ukrepi, lahko sodišče izreče oddajo v prevzgojni dom. Pri tem upošteva zlasti naravo in težo kaznivega dejanja ter okoliščino, ali so bili mladoletnici oziroma mladoletniku že prej izrečeni vzgojni ukrepi ali kazni. V prevzgojnem domu ostane mladoletnica oziroma mladoletnik najmanj eno leto in največ tri leta; trajanje se ob izreku ne določi, o prenehanju pa sodišče odloča pozneje (Kazenski zakonik, 80. člen).

Sodišče lahko mladoletnico ali mladoletnika, ki mu je bil izrečen ukrep oddaje v vzgojni zavod ali prevzgojni dom, pogojno odpusti, ko je v zavodu prebil najmanj eno leto, če je mogoče na podlagi doseženih rezultatov vzgoje utemeljeno sklepati, da v času odpusta ne bo ponavljal kaznivih dejanj. Za čas odpusta lahko sodišče odredi nadzor centra za socialno delo. Pogojni odpust se lahko prekliče, če mladoletnica ali mladoletnik stori novo kaznivo dejanje ali ne izpolnjuje naloženih obveznosti, pri čemer se čas, prebit na pogojnem odpustu, ne všteje v trajanje ukrepa. Pogojni odpust lahko traja do izteka zakonskega roka za trajanje ukrepa ali do sodne odločitve o ustavitvi izvrševanja ukrepa ali njegovi zamenjavi (Kazenski zakonik, 82. člen).

1.1.6. Namestitev po Družinskem zakoniku (DZ)

Boškić idr. (2012) ugotavljajo, da so nekateri otroci in mladostnice oziroma mladostniki nameščeni v vzgojni zavod zaradi družinskih okoliščin, ki ne zagotavljajo pogojev za zdrav razvoj, varnost in čustveno stabilnost. Takšne razmere pogosto vključujejo neustrezno skrb, pomanjkanje podpore, nasilje ali druge oblike ogroženosti, ki zahtevajo posredovanje pristojnih institucij.

Družinski zakonik določa več različnih postopkovnih in materialnopravnih podlag, na podlagi katerih se lahko otrok namesti v zavod, pri čemer je takšna namestitev dopustna le v primerih, ko je otrok ogrožen in ko drugih, milejših ukrepov ni mogoče uporabiti. V okviru začasnih odredb se namestitev v zavod pojavi kot eden izmed nujnih ukrepov za takojšnjo zaščito otrokovih koristi. Sodišče lahko, kadar je verjetno izkazano, da je otrok ogrožen, izda začasno odredbo, s katero otroka odvzame staršem in ga namesti k drugi osebi, v krizni center, v

rejništvo ali v zavod. Pri tem mora hkrati določiti tudi konkretno osebo, rejnika ali zavod, kamor se otrok namesti (Družinski zakonik, 162. člen).

Namestitev v zavod je izrecno predvidena tudi v okviru nujnega odvzema otroka, ki ga izvede center za socialno delo. Ta ukrep je mogoč le takrat, ko je otrok tako hudo ogrožen, da je treba ukrepati takoj, brez čakanja na sodno odločitev. Center lahko otroka namesti k drugi osebi, v krizni center, v rejništvo ali v zavod. V tem primeru mora center izpolniti poseben obrazec o odvzemu, staršem vročiti dokumentacijo ter o ukrepu nemudoma obvestiti sodišče, ki mora v izredno kratkih rokih odločiti o nadaljnji začasni odredbi (Družinski zakonik, 167. člen).

Med ukrepi trajnejšega značaja zakon predvideva več situacij, v katerih je lahko otrok nameščen v zavod. Prva oblika je odvzem otroka staršem, ki je dopusten, če je otrok ogrožen in če koristi otroka ni mogoče zagotoviti na drug način. V takšnem primeru sodišče otroka namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod ter ob tem zavod tudi imenuje. Takšna namestitev traja največ tri leta, staršem pa s tem ukrepom ne prenehajo druge pravice in obveznosti, razen če sodišče hkrati omeji starševsko skrb ali stike (Družinski zakonik, 174. člen).

Drugi, še bolj specifičen ukrep trajnejšega značaja je poseben ukrep namestitve otroka v zavod, ki je namenjen otrokom z izrazitimi psihosocialnimi težavami. Sem sodijo vedenjske, čustvene, učne in druge razvojne težave, zaradi katerih je ogrožen otrok sam ali drugi otroci v družini. Namestitev je dopustna le, kadar se koristi otroka ali drugih otrok lahko zavarujejo izključno z zavodsko namestitvijo. Staršem s tem ukrepom pravice in obveznosti do otroka praviloma ne prenehajo, razen če sodišče dodatno omeji starševsko skrb ali pravico do stikov. Ukrep lahko traja največ tri leta, otrok, ki pridobi popolno poslovno sposobnost, pa lahko v zavodu ostane le na podlagi pisnega soglasja (Družinski zakonik, 175. člen).

Zakon dalje določa, da se v primeru odvzema starševske skrbi lahko hkrati odloči o namestitvi otroka k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, kadar starši hudo kršijo svoje obveznosti ali iz okoliščin primera izhaja, da skrbi zanje ne bodo mogli ponovno prevzeti. Tudi v tem primeru sodišče imenuje zavod, pri tem pa otrok pridobi skrbnika, starši pa ohranijo obveznost preživljanja (Družinski zakonik, 176. člen).

1.1.7. Vzgojne metode in programi v zavodih

Vzgojni zavodi imajo pomembno vlogo pri celostnem razvoju otrok in mladostnic oziroma mladostnikov, saj združujejo več medsebojno povezanih funkcij – vzgojno, kompenzacijsko,

korektivno in preventivno. Vzgojna funkcija zagotavlja mladostnicam oziroma mladostnikom varno, spodbudno in strukturirano okolje, v katerem se učijo socialnih veščin, razvijajo občutek pripadnosti in krepijo odgovornost do sebe in drugih. Kompenzacijska funkcija je usmerjena v nadomeščanje primanjkljajev, ki izvirajo iz neugodnih življenjskih okoliščin, in vključuje pomoč na področju izobraževanja, čustvenega razvoja ter socialne prilagoditve. Korektivna funkcija omogoča strokovno obravnavo mladostnic in mladostnikov, ki potrebujejo dodatno podporo pri obvladovanju vedenjskih izzivov, pri čemer se uporabljajo metode individualnega svetovanja, skupinske dinamike, psihoterapevtskih pristopov in socialnopedagoškega dela. Preventivna funkcija pa je usmerjena v preprečevanje ponovnega socialnega izključevanja ter v krepitev pozitivnih življenjskih vzorcev in strategij soočanja (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Izobraževalni proces v vzgojnih zavodih je prilagojen specifičnim potrebam in zmožnostim mladostnic in mladostnikov. V nekaterih zavodih pouk poteka interno, kar omogoča individualiziran pristop in prilagoditev vsebin tempu ter interesom posameznika. Drugod mladostnice in mladostniki obiskujejo šole v lokalnem okolju, kar spodbuja njihovo vključevanje v širšo skupnost in krepí občutek pripadnosti ter samostojnosti. Takšen model učenja omogoča mladim postopno vračanje v običajno okolje in pripravo na samostojno življenje (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Tudi organizacija bivanja v zavodih se razlikuje glede na potrebe mladostnic in mladostnikov in usmeritev posamezne ustanove. V nekaterih zavodih so mladi razporejeni v manjše vzgojne skupine, kjer pod strokovnim vodstvom sodelujejo pri vsakodnevnih opravilih, kar spodbuja občutek skupnosti in učenje odgovornosti. Drugje se uporablja model stanovanjskih skupin, ki mladostnicam in mladostnikom nudi večjo stopnjo samostojnosti in spodbuja razvoj samoiniciativnosti. Takšen pristop omogoča mladim, da ob strokovni podpori postopno razvijajo življenjske spretnosti in se pripravljajo na prehod v samostojno življenje (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Pri delu z mladostnicami in mladostniki vzgojni zavodi uporabljajo raznolike metode in oblike strokovnega dela, ki temeljijo na interdisciplinarnem sodelovanju. V proces so vključeni strokovnjaki različnih področij, kot so socialni pedagogi, psihologi, specialni pedagogi, psihiatri, terapevti in socialni delavci. Poleg individualne in skupinske obravnave se izvajajo socialno-terapevtski programi, svetovanja, izobraževanja ter prostočasne dejavnosti, ki spodbujajo razvoj socialnih in čustvenih kompetenc. Ključnega pomena je sodelovanje z

zunanjimi institucijami, med katere sodijo centri za socialno delo, šole, zdravstvene ustanove, sodstvo, policija in nevladne organizacije. Takšen povezovalni pristop omogoča bolj celostno podporo mladostnici oziroma mladostniku in njegovemu vključevanju v družbo (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Priloga k vzgojnemu programu (2004) poudarja, da vzgojni zavodi pri svojem delu uporabljajo različne programe, katerih namen je spodbujanje pozitivnih vedenjskih sprememb in krepitev osebnostnih virov mladostnic in mladostnikov. Ti programi vključujejo učenje življenjskih spretnosti, razvijanje odgovornega vedenja ter pripravo na samostojno življenje po izhodu iz zavoda. S tem se mladostnicam in mladostnikom omogoča, da v varnem in podporno naravnem okolju pridobijo izkušnje, ki jim pomagajo pri uspešnem vključevanju v širšo družbo.

1.1.8. Psihosocialni vplivi bivanja v zavodu

Vzgojni zavodi predstavljajo pomemben del socialnovarstvenega sistema, saj otrokom in mladostnicam oziroma mladostnikom, ki se soočajo s čustvenimi in vedenjskimi izzivi, nudijo varno in spodbudno okolje, strokovno pomoč ter priložnost za osebni in socialni razvoj. Njihovo delovanje presega zgolj institucionalno varstvo, saj mladim omogoča izobraževanje, pridobivanje življenjskih spretnosti in postopno vključevanje v širšo skupnost. Namen takšne obravnave je celostna podpora, ki mladostnici oziroma mladostniku omogoča, da razvija samostojnost in odgovornost ter gradi občutek lastne vrednosti (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Kljub strokovni podpori in pomoči je namestitev v vzgojni zavod za večino otrok in mladostnic oziroma mladostnikov zelo zahtevna izkušnja. Gre za dogodek, ki predstavlja pomembno prelomnico v njihovem življenju in je pogosto povezan z občutki negotovosti, izgube in žalosti (Krajnčan, 2006). Krajnčan (2006) opozarja, da je namestitev v zavod vedno zadnja možnost, ki se uporabi le, ko druge oblike pomoči niso zadostne in je ukrep nujen za zaščito otrokove koristi.

Krajnčan (2006) izpostavlja tudi določene pomanjkljivosti institucionalnega bivanja, ki jih je treba upoštevati pri oblikovanju vzgojnih politik in pri strokovnem delu. Med njimi so:

- zavod ostaja umetno ustvarjeno življenjsko okolje,
- skupnost v zavodu ni oblikovana na podlagi prostovoljne odločitve,

- po odpustu mladostnice in mladostniki nimajo formalnih obveznosti ali pravic do skupnosti, v kateri so bivali, kar pomeni, da odnosi niso trajni,
- zavod predstavlja prehodno obdobje, ki pogosto ne omogoča stabilnega občutka pripadnosti,
- življenje v zavodu pomeni celosten poseg v otrokovo življenje, saj se nenadoma znajde v popolnoma novem okolju, ki ga ni izbral sam.

Izvetje otroka ali mladostnice oziroma mladostnika iz družine ima lahko tudi globlje psihološke posledice. Ločitev od družinskega okolja lahko vpliva na otrokovo doživljanje identitete in občutek pripadnosti. Otrok lahko izgubi občutek povezanosti, kar oslabi njegove notranje vire moči, ki bi mu sicer pomagali pri soočanju z življenjskimi izzivi. Vsak primer ločitve od družine je zato treba presojati individualno – ob upoštevanju starosti otroka, družinskih odnosov, stopnje ogroženosti ter možnosti za izboljšanje razmer v domačem okolju (Krajncan, 2006).

Smith, Fulcher in Doran (2013) opozarjajo, da lahko dolgotrajno bivanje v vzgojnem zavodu vpliva na psihosocialni razvoj mladostnice oziroma mladostnika. Vzgojni procesi in institucionalno okolje vplivajo na oblikovanje samopodobe, sposobnost vzpostavljanja odnosov ter občutek samostojnosti. Pomembno je, da strokovne delavke v zavodu ustvarjajo vzdušje zaupanja, razumevanja in spoštovanja, saj to zmanjšuje negativne učinke institucionalizacije.

Radić Bursać in Jeđud Borić (2013) poudarjata, da se številne mladostnice in mladostniki v času bivanja v zavodu soočajo z občutki osamljenosti in pomanjkanjem družinske podpore. Posledično lahko razvijejo občutek izključenosti, ki ga je mogoče zmanjšati predvsem z individualiziranim pristopom, vključevanjem v skupnost ter spodbujanjem občutka kompetentnosti in pripadnosti. Z ustrežno strokovno podporo in sodelovanjem med zavodom, družino ter lokalnim okoljem lahko bivanje v vzgojnem zavodu postane priložnost za pozitivno spremembo, osebno rast in uspešno ponovno vključitev mladostnika v družbo.

1.2. Prehod iz vzgojnega zavoda v družbo

1.2.1. Definicija in pomen reintegracije

Socialna integracija si prizadeva za vključevanje različnih depriviligiranih skupin v družbo, kjer bi imeli na voljo enakopravne možnosti uveljavljanja svojih potreb (Krajncan, 2006).

Krajnčan in B. Grum (2013) definirata reintegracijo mladostnic in mladostnikov po izstopu iz vzgojnega zavoda kot proces ponovnega vključevanja v družbo, s ciljem pridobitve samostojnosti, vzpostavitve socialnih mrež in zagotovitve stabilnih pogojev za življenje.

1.2.2. Priprava na izpust in načrt reintegracije

Pomemben del delovanja vzgojnih zavodov predstavlja postopna vključitev mladostnic in mladostnikov v širšo družbo. To se uresničuje z različnimi dejavnostmi, kot so kulturni, športni in rekreativni programi ter sodelovanje z zunanjimi organizacijami, ki mladostnicam in mladostnikom omogočajo pozitivne socialne izkušnje in občutek pripadnosti skupnosti. Poleg tega se zavodi osredotočajo na razvijanje temeljnih življenjskih spretnosti, med katere sodijo finančna pismenost, iskanje zaposlitve, vzdrževanje odnosov in učinkovito upravljanje vsakodnevnih obveznosti (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Švalj, 2016).

Boškić idr. (2012) ugotavljajo, da se priprava na izstop iz zavoda začne že ob sami namestitvi. Vanjo so vključeni procesi učenja življenjskih veščin, vzpostavljanje podpornih mrež ter povezovanje z različnimi institucijami, ki mladim pomagajo pri postopnem prehodu v samostojno življenje. Kiehn (1997) poudarja, da je pri tem ključnega pomena postopna priprava mladostnikov na življenje po zavodu.

Krajnčan (2006) izpostavlja, da je za uspešno integracijo mladostnikov po odhodu iz zavoda pomembno, da že v času bivanja vzdržujejo redne stike z ljudmi iz okolja, v katerega se bodo kasneje vključili. Na ta način se lažje prilagodijo socialnemu, kulturnemu in delovnemu okolju, v katerem bodo po odpustu živeli.

Izhod iz posebnih oblik varstva predstavlja za mladostnico oziroma mladostnika nov začetek v drugačnem okolju, zato obdobje zaključevanja bivanja pomeni tudi čas priprave tako mladostnice oziroma mladostnika kot strokovnih delavcev na prehod v novo življenjsko okolje (Boškić, Narat, Rakar, Lebar in Kobal Tomc, 2012).

Mednarodne raziskave kažejo, da programi priprave na izhod iz posebnih oblik varstva pozitivno vplivajo na prehod v samostojno življenje, saj spodbujajo sposobnost načrtovanja, reševanja problemov in pridobivanja novih kompetenc (Stein, 2008). Programi pomoči ob izhodu mladim omogočajo razvoj življenjskih spretnosti (life skills) ter širjenje socialnih mrež. Rezultati raziskav kažejo, da obstaja pomembna povezava med kakovostno pripravo na izhod in uspešnostjo vključevanja po njem. Takšni programi mladim pomagajo pri gradnji

samozavesti, vzpostavljanju odnosov in razvoju občutka kompetentnosti, pri čemer imajo pomembno vlogo tudi pozitivni in podporni odnosi z družino, prijatelji ali rejniki (Stein, 2008).

Stein (2012) opisuje, da naj bi načrtovanje izhoda iz posebnih oblik varstva potekalo v treh korakih:

- opredelitev potreb posameznika (needs assessment),
- določitev poti do zastavljenih ciljev (pathway planning),
- sodelovanje različnih institucij (inter-agency work).

V Združenem kraljestvu so leta 2010 sprejeli smernice za načrtovanje izhoda iz posebnih oblik varstva (Department for Education, 2010), v katerih je poudarjeno:

- mladi imajo pravico, da se pred izhodom upošteva njihovo mnenje in želje ter da zavoda ne zapustijo, dokler se na to ne počutijo pripravljene;
- če želijo nadaljevati šolanje ali usposabljanje, imajo do 25. leta pravico do osebnega svetovalca;
- lokalne skupnosti morajo zagotavljati štipendije za izobraževanje na terciarni ravni za mlade, ki zapuščajo posebne oblike varstva.

Velkner (2019) poudarja, da imajo vzgojni zavodi pomembno vlogo pri pripravi mladostnic in mladostnikov na samostojno življenje. Vzgojitelji mladostnice in mladostnike postopoma spodbujajo k prevzemanju odgovornosti za lastno prihodnost, krepijo njihovo samostojnost in jih učijo osnovnih življenjskih ter socialnih veščin. Glavni cilj vzgojnega dela je, da mladostnica oziroma mladostnik ob izhodu zmore zaživeti v običajnem okolju ter prevzeti skrb zase.

Velkner (2019) prav tako navaja, da se priprava na odpust ne začne šele ob zaključku bivanja, ampak že ob sprejemu v zavod. Z zgodnjim načrtovanjem in postopnim razvijanjem samostojnosti se povečajo možnosti za uspešen prehod. Pri tem je bistveno, da se mladostnice in mladostnike aktivno vključuje v načrtovanje življenja po odhodu, saj sodelovanje krepi njihov občutek odgovornosti, samozavesti in notranje motivacije. Proces osamosvajanja pa presega učenje tehničnih spretnosti – gre za dolgotrajen proces osebnostne rasti, ki zahteva čas, podporo in strokovno vodenje.

Velkner (2019) še poudarja, da so mladostnice in mladostniki tik pred odpustom pogosto negotovi in prestrašeni, saj se zavedajo, da bodo morali sami poskrbeti za vse vidike svojega življenja. Nekateri bi si želeli bivanje v ustanovi celo podaljšati, ker jih je strah odgovornosti

in neznanega okolja. Kakovostna priprava na odhod je zato ključna za njihovo psihično stabilnost ter uspešno prilagoditev na življenje po izhodu iz zavoda.

1.2.3. Dejavniki uspešne integracije

Radić Bursać in Jeđud Borić (2013) poudarjata, da so ključni dejavniki uspešne socialne integracije mladostnic in mladostnikov po izhodu iz vzgojnega zavoda predvsem družinska podpora, kakovostna socialna mreža, dostop do izobraževanja in zaposlitve ter institucionalna pomoč, ki mladim omogoča varnejši prehod v samostojno življenje.

Krajnčan (2006) opozarja, da je treba pri razumevanju integracije upoštevati tudi značilnosti vzgojnih zavodov kot totalnih ustanov. Te so pogosto zaznamovane s prostorsko in socialno zaprtostjo, strogo strukturiranim dnevnim redom, organizirano oskrbo vseh osnovnih potreb, delom in preživljanjem prostega časa pod eno avtoriteto ter jasno razmejitvijo med osebjem in mladostnicami ter mladostniki. Takšna organizacija lahko vpliva na mladostnikovo sposobnost prilagajanja, saj prehod iz močno strukturiranega okolja v odprto družbeno okolje zahteva veliko prilagoditev.

Proces stigmatizacije, s katerim se mladostnice in mladostniki pogosto srečujejo po odhodu iz zavoda, dodatno otežuje njihovo vključevanje v lokalno skupnost, izobraževalno okolje, delovno področje in prostočasne dejavnosti. Ob prehodu iz institucionalnega okolja se lahko okrepi strah pred spremembami, še posebej pri tistih, ki imajo malo pozitivnih izkušenj z zunanjim okoljem. V takšnih primerih ima lahko na uspešnost reintegracije večji vpliv lokacija zavoda kot sam način strokovnega dela (Krajnčan, 2006).

Krajnčan (2006) poudarja, da je pri umeščanju vzgojnih zavodov pomembno upoštevati načelo normalizacije. Zavod naj bi bil umeščen v okolje, ki odraža povprečno življenjsko raven in omogoča naravno socialno prepletenost. Takšno okolje mladostnicam in mladostnikom omogoča pristne stike z zunanjimi institucijami, kot so trgovine, športna društva, pošta ali druge lokalne organizacije, ter spodbuja ohranjanje vsakodnevnih socialnih stikov.

Posebno vlogo pri vključevanju otrok in mladostnic ter mladostnikov iz vzgojnih zavodov ima tudi soseska, v katero so nameščeni. Glede na zgodovinsko vlogo vzgojnih zavodov, ki so bili v preteklosti pogosto dojeti kot ustanove, namenjene »prevzgoji« in nadzoru, so ti v javnosti pogosto obremenjeni s predsodki. Posledično otroci in mladostnice ter mladostniki, vključeni

v vzgojni zavod, lahko doživljajo zavračanje s strani sosedov, nezaupanje vrstnikov in učiteljev ter odpor ob vključevanju v društva ali skupine (Krajnčan, 2006).

Krajnčan (2006) pojasnjuje, da takšni družbeno pogojeni procesi etiketiranja mladostnicam in mladostnikom zmanjšujejo občutek sprejetosti in pripadnosti. Ker se mladostnice in mladostniki pogosto zavedajo teh predsodkov, se lahko nanje odzivajo z vedenji, ki potrjujejo negativne stereotipe – z izzivanjem, manjšimi prestopki ali zunanjim videzom, s katerim izražajo upor. Na ta način se lahko s svojo oznako identificirajo in jo ponotranjijo.

1.2.4. Izzivi ob izstopu iz zavoda

Krajnčan in Šoln Vrbinc (2015) poudarjata, da se mladostnice in mladostniki po izhodu iz zavoda pogosto srečujejo s številnimi težavami, med katerimi so najpogostejše pomanjkanje primernega bivališča, finančna nestabilnost, občutki osamljenosti ter socialna izključenost. Kiehn (1997) opozarja, da je prehod v samostojno življenje za mnoge povezan z negotovostjo in skrbjo, kako se bodo znašli brez stalne strokovne in institucionalne podpore.

Mladostnice in mladostniki, ki zapuščajo posebne oblike varstva, so ob osamosvajanju običajno mlajši od večine mladostnic in mladostnikov. Njihov prehod v odraslost je pogosto nenaden in dokončen, saj se v obdobjih stiske ali težav praviloma ne morejo vrniti po pomoč v matično družino. Njihova pot je zato zaznamovana s t. i. »pospešenostjo« in »zgoščenostjo«, kar pomeni, da se morajo v zelo kratkem času soočiti s številnimi odgovornostmi, ki jih njihovi vrstniki prevzemajo postopoma (Stein, 2008).

Rezultati mednarodnih raziskav kažejo, da je prehod v odraslost za mlade, ki so odraščali v posebnih oblikah varstva, praviloma zahtevnejši. Pri večini gre za nenaden in krajši prehod, ki je zanje tudi bolj obremenjujoč. Pri nekaterih pa je ta proces počasnejši in varneje voden. Med mladimi obstajajo razlike – del jih uspešno preide v samostojno življenje in se vključi v družbo, drugi ostanejo v veliki meri odvisni od institucionalne pomoči države, tretji pa se težko vključijo v socialno okolje (Boškić idr., 2012).

V številnih državah sistemska podpora mladim, ki niso imeli možnosti običajnega družinskega življenja, preneha ravno v obdobju, ko njihovi vrstniki še vedno prejemajo pomoč in oporo staršev. Pogosto se ta podpora prekine nenadno, brez postopnega uvajanja, kar povzroči, da se morajo mladi ob prehodu v odraslost spopasti z več izzivi hkrati, namesto da bi jih reševali postopno, eno za drugo (Stein in Munro, 2008).

1.3. PODPORNİ SISTEMI PRI REINTEGRACIJI

1.3.1. Družinska podpora in socialna mreža

Boškić idr. (2012) navajajo, da mladostnice in mladostniki, ki po izhodu iz zavoda prejemajo podporo svoje družine, lažje dosežejo uspešno reintegracijo.

Družina ima pomembno vlogo blažilke tveganj, ki spremljajo prehod v odraslost, zato je bistveno, da mladostnik odrašča v okolju, kjer mu je zagotovljena kakovostna družinska podpora (Ule, 2008). Mladi, ki nimajo čustvene ali finančne pomoči družine, predstavljajo posebej ranljivo skupino posameznic in posameznikov (Boškić idr., 2012).

Smith, Fulcher in Doran (2013) poudarjajo, da imajo socialne mreže ter odnosi z vrstniki ključno vlogo pri zmanjševanju občutkov osamljenosti in preprečevanju socialne izključenosti.

1.3.2. Institucionalna podpora (CSD, šole, nevladne organizacije)

Vzgojiteljice oziroma vzgojitelji in strokovne delavke na centrih za socialno delo pogosto delujejo brez jasnih smernic, funkcionalne povezanosti in z nezadostnim sodelovanjem med različnimi institucijami, ki so pomembne za otrokovo življenje (Krajncan, 2006).

Krajncan in Grum (2013) opozarjata, da je institucionalna podpora mladostnicam in mladostnikom po izstopu iz zavoda pogosto pomanjkljiva, saj centri za socialno delo redko spremljajo njihov nadaljnji razvoj in vključevanje v družbo.

Že pred 25 leti, in sicer za kontekst Velike Britanije, Stein in Munro (2000, v Stein 2012) opredeljujeta štiri možne oblike organizacije pomoči po izhodu iz posebnih oblik družbenega varstva:

- nespecialistična obravnava, pri kateri je za pomoč in podporo posamezniku primarno odgovorna socialna delavka, včasih v sodelovanju s skrbniki;
- centralistično organizirana specialistična obravnava, ki jo izvaja osnovni tim strokovnjakov, specializiranih za pomoč mladim po izhodu iz varstva (angl. leaving care workers);
- razpršena specialistična obravnava, kjer strokovnjak za podporo mladim po izhodu sodeluje z drugimi strokovnjaki s posameznih področij;
- centralno organizirana celostna obravnava, ki vključuje širšo skupino ranljivih mladih, ne le tistih iz institucionalnega varstva, temveč tudi brezdomne mlade, mlade z ovirami in druge ogrožene skupine.

Velkner (2019) poudarja, da je odpust iz vzgojnega zavoda za mladega ena izmed največjih življenjskih prelomnic. Po večletnem bivanju v varnem in strukturiranem okolju se znajdejo v situaciji, kjer morajo sami skrbeti za svoje življenje, pogosto brez zadostne socialne in materialne podpore. Avtorica ugotavlja, da bi bila za uspešno reintegracijo nujna podaljšana oblika pomoči tudi po odpustu, in sicer v obliki mentorsko vodenega spremljanja, svetovalne podpore ter dostopa do ustreznih stanovanjskih rešitev. Brez takšne nadaljnje podpore so mladi pogosto prepuščeni sami sebi, kar lahko vodi v ponovne oblike socialne negotovosti.

1.3.3. Programi za pomoč pri vključevanju v družbo

Kobolt idr. (2015) ugotavljajo, da so programi, namenjeni podpori mladim pri prehodu v samostojno življenje, pogosto omejeni in niso dostopni vsem, ki bi jih potrebovali.

Če bi bili vsi posamezniki po izhodu iz posebnih oblik varstva uspešno vključeni v družbo, posebni programi za njihovo integracijo ne bi bili potrebni. Ker pa se mnogi po odhodu iz varstva težko vključijo v samostojno življenje, je treba ugotoviti, katere oblike pomoči bi jim pri tem lahko najbolj pomagale. Država bi morala z ustreznimi programi prehoda in posebnimi ukrepi omogočiti mladim lažjo tranzicijo iz institucionalnega okolja v samostojno in socialno vključeno življenje. Pomembno je upoštevati, da se mladostnice in mladostniki, ki so bili vključeni v posebne oblike varstva, praviloma osamosvajajo precej mlajši od svojih vrstnikov. V slovenskem prostoru so osebe, stare 18 ali 19 let, še vedno dojemane kot tiste, ki potrebujejo podporo in skrb, zato je njihov prehod v popolno samostojnost pogosto prezgodnji in zahteva dodatno institucionalno pomoč (Boškić idr., 2012).

1.4. Izzivi in ovire pri reintegraciji

1.4.1. Psihološki in čustveni izzivi

Radić Bursać in Jeđud Borić (2013) ugotavljata, da se mladostnice in mladostniki po izhodu iz zavoda pogosto soočajo s strahovi, občutkom osamljenosti ter negotovostjo glede svoje prihodnosti.

Raziskave kažejo, da je med mladimi, ki bivajo v posebnih oblikah skrbi ali so v preteklosti v njih živeli, večji delež uporabnikov tobaka, alkohola in drugih psihoaktivnih snovi kot med njihovimi vrstniki. Po izhodu iz oskrbe se število tistih, ki se soočajo s težavami zaradi uživanja drog ali prekomernega pitja alkohola, še poveča. Zato je poleg zgodnjega prepoznavanja težav

in zagotavljanja ustrezne strokovne pomoči nujno, da se podpora mladim ohrani tudi po njihovem prehodu v samostojno življenje (Boškić, idr., 2012).

1.4.2. Stigmatizacija in družbeni predsodki

Vzgojni zavodi so v javnosti pogosto deležni diskriminacije, otroci in mladostnice ter mladostniki, ki so v njih nameščeni, pa se soočajo s stigmatizacijo. Vzgojne ukrepe pogosto doživljajo kot obliko kazni oziroma kot posledico lastne krivde (Krajncan, 2006).

Zaradi svoje zgodovinske vloge, ki je bila povezana z nadzorom in prisilno vzgojo, so vzgojni zavodi v družbenem prostoru obremenjeni s predsodki. Njihova naloga, ki je v preteklosti temeljila na zaščiti družbe pred t. i. disocialnimi mladostnicami in mladostniki, je prispevala k negativni podobi teh ustanov. Posledično se mladostnice in mladostniki, ki so vključeni v zavod, pogosto srečujejo z zavračanjem sosedov, nezaupanjem vrstnikov, prijateljev in učiteljev ter z omejevanjem pri vključevanju v društva ali druge skupnosti (Krajncan, 2006).

Smith, Fulcher in Doran (2013) ugotavljajo, da družba mladostnice in mladostnike iz vzgojnih zavodov pogosto stigmatizira, kar otežuje njihovo vključevanje v socialno okolje in zmanjšuje možnosti za njihovo sprejetost.

Stein in Munro (2008) pojasnjujeta, da so osebe, vključene v posebne oblike varstva, izpostavljene večjemu tveganju socialne izključenosti in marginalizacije. Socialna izključenost je pogosto povezana z nizkimi dohodki in revščino, medtem ko marginalizacija pomeni, da večinska družba stigmatizira določene skupine glede na njihove osebne značilnosti, kot so spol, starost, etnična pripadnost, videz ali vedenje. Obe obliki družbenih procesov lahko vodita v izolacijo posameznika ter zmanjšata njegove možnosti za aktivno vključevanje v skupnost.

1.4.3. Vključevanje v izobraževanje in zaposlovanje

Kiehn (1997) poudarja, da se mladostnice in mladostniki pogosto soočajo s težavami pri dostopu do izobraževanja in zaposlitve, kar zmanjšuje njihove možnosti za samostojno življenje.

Ob prehodu iz zavoda v neodvisnost se mladim istočasno dogaja še tranzicija iz izobraževalnega sistema na trg dela, bodisi v smeri zaposlitve ali brezposelnosti. Takšna situacija povečuje tveganje za socialno izključenost te skupine mladih. Nizka stopnja izobrazbe

in težave pri iskanju dela sta med najpogostejšimi ovirami, s katerimi se srečujejo (Stein in Munro, 2008).

Osebe z izkušnjo bivanja v posebnih oblikah varstva praviloma dosegajo nižjo izobrazbeno raven v primerjavi s splošno populacijo. Na njihove učne sposobnosti, koncentracijo in kasnejše dosežke pogosto vplivajo že zgodnje izkušnje iz matične družine. V najzgodnejšem obdobju ima ključno vlogo telesni stik ter skrb za otrokove osnovne potrebe. Kadar je v družini prisotno zanemarjanje ali nasilje, lahko otrok utрпи trajne posledice, ki jih kasnejši procesi težko omilijo. V številnih primerih otroci prihajajo iz socialno prikrajšanih okolij, kjer starši niso uspeli ustrezno opravljati svoje starševske vloge, so jih zanemarjali ali izpostavljali nasilju. Po ugotovitvah raziskovalcev imajo otroci v posebnih oblikah skrbi celo do devetkrat pogosteje status otrok s posebnimi potrebami (Boškić idr., 2012).

Stein (2012) izpostavlja pet ključnih dejavnikov, ki vplivajo na slabše izobraževalne dosežke otrok, vključenih v posebne oblike skrbi:

- pogoste selitve v času bivanja v varstvu,
- veliko izostankov iz šole,
- pomanjkanje pomoči pri učenju in nezadostna podpora pri dosežkih,
- nestimulativno izvorno okolje,
- neizpolnjene čustvene, duševne in telesne potrebe.

Slabši učni in izobraževalni dosežki po izhodu iz posebnih oblik skrbi pomembno vplivajo na možnosti mladih za zaposlitev in pridobivanje delovnih izkušenj. Plačano delo je osnova za vzdrževanje življenjske stabilnosti, zato je izobraževanje ključen dejavnik njihove socialne vključenosti. Stein (2012) opozarja, da mednarodne raziskave kažejo na pomen integriranega strokovnega pristopa pri delu z mladimi, saj spodbuja zanimanje za šolanje, nadaljnje izobraževanje in vključevanje na trg dela. Rezultati iz Velike Britanije in Kanade kažejo, da so mladi po izhodu iz institucionalnega varstva trikrat redkeje vključeni v izobraževanje ali zaposlitev kot njihovi vrstniki.

Po Stein (2012) je ključni element za izboljšanje zaposljivosti spodbujanje višjih poklicnih ciljev in ambicij, saj želja po doseganju določenega poklica deluje kot močan motivacijski dejavnik. Pomembno vlogo pri tem ima strokovni tim, ki mladostnico oziroma mladostnika podpira na njegovi poti do uresničitve teh ciljev. Avtor opozarja, da tovrstno usmerjanje zahteva dodatno usposabljanje strokovnih delavcev, kadar v timu ni strokovnjaka, specializiranega za področje karijerne podpore.

1.4.4. Bivanjska problematika in ekonomska samostojnost

Tveganja za socialno izključenost se po izhodu iz zavoda kažejo predvsem v brezposelnosti, brezdostojstvu in finančni nestabilnosti, kar mladim otežuje prehod v samostojno življenje. Brez ustrezne podpore pogosto nimajo dostopa do varnega in stabilnega bivališča, kar lahko vodi v dodatne življenjske stiske (Stein in Munro, 2008).

Stanovanjsko vprašanje predstavlja enega ključnih dejavnikov, ki najbolj vplivajo na nadaljnji življenjski potek oseb po izhodu iz posebnih oblik skrbi. Zato mora biti to področje osrednji element programov pomoči. Izkušnje strokovnih delavcev in ugotovitve tujih raziskav kažejo, da rešitve, ki niso dovolj prilagojene posamezniku, pogosto niso trajne. Mladi se lahko soočajo z izgubo stanovanja, saj jim primanjkuje izkušenj pri finančnem upravljanju in skrbi za bivalni prostor (Boškić idr., 2012).

Pomemben dejavnik pri ohranjanju stabilnega bivališča so izkušnje s preseljevanjem. Posamezniki, ki so v času bivanja v varstvu pogosto menjavali okolje, težje vzpostavljajo navezanost na prostor in ljudi ter praviloma prej zapustijo sistem oskrbe (Stein, 2012).

Na uspešno rešitev stanovanjskega vprašanja vpliva tudi kakovost priprave na izhod. Kot navaja Stein (2012), so pri tem ključni naslednji dejavniki:

- ocena individualnih potreb glede ustrezne namestitve,
- vključitev posameznice oziroma posameznika v odločanje o rešitvi bivanja,
- kontinuirana strokovna podpora pri iskanju primerne stanovanja,
- sodelovanje oseb, ki mladostnico oziroma mladostnika poznajo in imajo z njim vzpostavljen zaupen odnos,
- učenje osnovnih veščin vzdrževanja stanovanja in upravljanja finančnih obveznosti,
- nadaljevanje podpore tudi po izhodu iz varstva,
- upoštevanje kulturnih in etničnih razlik pri iskanju namestitve.

Pri iskanju primerne nastanitve so uporabniki in nevladne organizacije izpostavili še več pomembnih vidikov: ustrezno fizično stanje bivalne enote, dostop do osnovne infrastrukture (voda, elektrika, ogrevanje, kuhinja), občutek varnosti v okolju ter možnost primerne prostora za shranjevanje osebnih stvari. V primeru mladih staršev je posebej pomemben tudi varen prostor za otroke (Stein, 2012).

Poleg teh dejavnikov na uspešno vključevanje vpliva tudi širše okolje. Zaželeno je, da je lokalna skupnost odprta in naklonjena raznolikosti prebivalcev ter da se nastanitve ne nahajajo

v območjih s povečano kriminaliteto ali drugimi oblikami tveganja. Prav tako mora biti omogočen dostop do javnega prevoza, saj to olajša vključevanje v izobraževanje in zaposlitev ter omogoča ohranjanje socialnih stikov (Stein, 2012).

Upoštevanje vseh teh elementov bistveno vpliva na dolgoročno stabilnost bivanja po izhodu iz varstva. Vendar pa uspešnost rešitev pogosto omejujejo realne možnosti – obstoječa infrastruktura in finančni viri države. Tuje raziskave opozarjajo, da približno tretjina oseb po izhodu iz institucionalnega varstva v dveh letih vsaj enkrat doživi brezdomstvo (Stein, 2012).

Na ranljivost posameznika na stanovanjskem področju vplivajo številni dejavniki (Stein, 2012) zgodnji izhod iz varstva, pogoste selitve pred in po izhodu, težave v duševnem zdravju, uporaba psihoaktivnih snovi, pobegi iz varstva ter pretekli vzgojni ukrepi. Če v času izvajanja ukrepa ni bilo vzpostavljeno delo z matično družino, se mladi po izhodu pogosto vrnejo domov, vendar tam ne zdržijo dolgo, zato pogosto pristanejo v brezdomstvu.

Možnosti nastanitve po izhodu so različne: vrnitev v matično družino, nadaljnje bivanje v rejniški družini, polsamostojne oblike bivanja (npr. stanovanjske skupine) ali popolnoma samostojne oblike bivanja, kot so socialna ali neprofitna stanovanja. Po raziskavah iz Velike Britanije je več kot polovica mladih, ki so po izhodu prešla v polsamostojno ali samostojno bivanje, to izkušnjo ocenila kot pozitivno in stabilno (Stein, 2012).

1.4.5. Tveganja za ponovne prestopke in socialno izključenost

Med posamezniki, ki so bivali v posebnih oblikah skrbi, obstaja večja verjetnost, da se bodo kasneje vključili v prestopniško vedenje kot tisti, ki te izkušnje nimajo. Težko je natančno določiti, kateri dejavniki vplivajo na to tveganje, vendar raziskave kažejo, da so ti povezani predvsem z življenjskimi okoliščinami pred in po bivanju v skrbi, izgubo ali nerednimi stiki z matično družino, neurejenimi odnosi s skrbniki in strokovnimi delavci, težavami v odnosih z vrstniki ter s pogostimi spremembami namestitev. Mladi, ki so po izkušnji institucionalne oskrbe storili kazniva dejanja, bi potrebovali podporo socialne službe v vseh fazah postopka – ob aretaciji, pri predložitvi varščine, med prestajanjem pripora in po izpustu iz zapora (Boškić idr., 2012).

Ackerman, Magram in Kennedy (2024) poudarjajo, da mladostniška institucionalna oskrba vpliva na različna področja življenja, med drugim na duševno in telesno zdravje, prilagoditveno funkcioniranje, izobrazbo, zaposljivost in ponovne prestopke. Izkušnja omejevalnega okolja

lahko prekine izobraževalni proces ter ovira pridobivanje življenjskih spretnosti, kar posledično vpliva na zmanjšane možnosti zaposlitve in povečuje tveganje za ponovne oblike socialne izključenosti.

Po izhodu iz zavoda se številne mladostnice in mladostniki znajdejo v zahtevnih okoliščinah, ki povečujejo tveganje za pojav rizičnih vedenj, kot so uporaba prepovedanih substanc, sodelovanje v kaznivih dejanjih ali socialna izolacija. Takšne izkušnje ne povzročajo le čustvenih in psiholoških stisk pri posameznikih, temveč prinašajo tudi dolgoročne družbene in ekonomske posledice. Zato Stein in Munro (2008) poudarjata pomen vlaganja v pozitivne izide mladih z izkušnjo institucionalne oskrbe, saj to prispeva k uspešnejši družbeni integraciji in zmanjšanju dolgoročnih stroškov za državo.

Krajncan (2006) izpostavlja več dejavnikov, ki prispevajo k neuspešni reintegraciji po izhodu iz vzgojnega zavoda:

- institucije pogosto delujejo kot zaprti sistemi, ki mladim otežujejo stike z zunanjim okoljem, s čimer se krepi institucionalna subkultura in zmanjšuje širša socializacija;
- življenje v instituciji je pogosto strogo shematizirano, kar zavira osebni razvoj in proces zorenja;
- spremembe vedenjskih vzorcev potekajo počasneje kot v odprtem okolju, saj institucionalno okolje spodbuja mehanizme imitacije in identifikacije, ki utrjujejo nizko samopodobo in šibko motivacijo za osebni napredek;
- institucije lahko ustvarijo nove oblike motečega vedenja, pri čemer se vedenja, ki bi bila v običajnem okolju sprejemljiva, znotraj sistema obravnavajo kot problematična;
- zaradi družbene stigmatizacije in nezaupanja okolja imajo mladi po izhodu iz institucije otežen dostop do socialnega vključevanja in sprejetosti v skupnosti.

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Pobuda za raziskavo izhaja iz izkušenj, pridobljenih med študijsko prakso na področju socialnega varstva otrok in mladostnikov v času dodiplomskega in magistrskega študija. V tem obdobju sem imela priložnost spoznavati mladostnice in mladostnike, ki so bili tik pred izstopom iz strokovnega centra ali pa jih je ta prehod čakal v bližnji prihodnosti. Ob srečanjih z njimi so postajale vse bolj očitne njihove stiske, negotovosti in različne življenjske okoliščine, ki so pomembno vplivale na nadaljnji potek njihovega življenja po izstopu iz strokovnega centra.

V praksi sem opazila, da so bile poti mladostnic in mladostnikov po izhodu iz institucionalnega varstva zelo raznolike. Nekatere mladostnice oziroma mladostniki so po zaključku spremljanja strokovnih služb popolnoma prekinili stik z njimi, kar bi lahko nakazovalo na prekinitev institucionalne podpore ali iskanje popolne samostojnosti brez nadaljnje strokovne pomoči. Drugi so ostali vključeni v sistem pomoči, vendar pogosto na drugih področjih ali pri drugih strokovnih delavkah.

Pri številnih mladostnicah in mladostnikih je bilo mogoče zaznati izrazite življenjske težave po izstopu iz strokovnega centra. Pogosto so se soočali z odvisnostjo od prepovedanih substanc, kar je oteževalo njihovo vključevanje v izobraževanje, zaposlitev in vsakodnevno življenje. Pri mnogih je bila prisotna nepodporna družina, ki ni nudila varnega okolja, čustvene stabilnosti ali ekonomske varnosti. Velik del mladih je moral poiskati novo bivališče, saj se niso mogli vrniti v matično družino. Poleg tega so bili pogosto brez širše socialne mreže – prijateljev, sorodnikov ali drugih odraslih oseb – ki bi jim lahko nudila oporo in občutek pripadnosti v obdobju osamosvajanja.

Takšne izkušnje so spodbudile razmislek o tem, kako so mladostnice in mladostniki pripravljene na življenje po odhodu iz strokovnega centra ter kakšna je vloga strokovnih služb pri njihovem spremljanju in podpori po izstopu. Raziskava se osredotoča prav na to vprašanje – na povezavo med institucionalno podporo in realnimi izzivi, s katerimi se mladostnice in mladostniki soočajo v procesu prehoda v samostojnost. Namen raziskave je razumeti, kako poteka priprava mladostnic in mladostnikov na izhod iz strokovnega centra, kako je organizirano spremljanje po izstopu ter v kolikšni meri jim je strokovna pomoč dejansko dostopna in kontinuirana.

Ugotovitve raziskave lahko prispevajo k razvoju učinkovitih praks in strategij, ki bi mladostnicam in mladostnikom olajšale prehod v odraslo življenje. Pomembne so ne le za

strokovne delavke, ki z njimi neposredno sodelujejo, temveč tudi za širši sistem socialnega varstva, ki oblikuje politike in programe na področju zaščite otrok ter mladostnic in mladostnikov. Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra je kompleksen proces, ki zahteva usklajeno sodelovanje več institucij, zato so spoznanja te raziskave lahko pomemben prispevek k izboljšanju podpore mladim v ključnem obdobju njihovega prehoda v samostojnost.

2.1. Raziskovalna vprašanja

- Kako poteka reintegracija mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra?
- Kakšna je vloga družine in socialne mreže pri reintegraciji mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra?
- Na kakšen način družbeno okolje prispeva k vključevanju mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra?
- Kako izobraževanje in zaposlitev prispevata k uspešni reintegraciji mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra?
- Kako psihosocialni dejavniki oblikujejo izkušnjo mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna, saj sem se osredotočila na zbiranje izkustvenega gradiva v obliki besednih opisov ali pripovedi. Raziskava je eksplorativna, saj sem se seznanjala z osnovnimi značilnostmi novega področja problematike. Raziskava je empirična, saj sem pridobila novo gradivo s pomočjo spraševanja (Mesec, 2023).

3.2. Teme raziskovanja

Teme raziskave so izhajale iz zastavljenih raziskovalnih vprašanj ter iz vprašanj, vključenih v smernice za intervju. Spodaj je naveden pregled tem, ki so bile oblikovane že v fazi priprave intervjujev in bodo podrobneje predstavljene v poglavju z rezultati raziskave:

- Proces nameščanja v strokovni center
- Priprava na izstop iz strokovnega centra
- Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
- Vloga družine in socialne mreže
- Družba in dejavniki okolja
- Psihosocialni vidiki reintegracije
- Izobraževanje
- Zaposlitev
- Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
- Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

3.3. Merski instrument in viri podatkov

Instrument sem zasnovala v obliki smernic za delno strukturiran intervju, ki sem jih pripravila pred izvedbo intervjujev. Pripravila sem tri različne, vendar vsebinsko povezane različice smernic – za strokovno delavko, zaposleno na centru za socialno delo, za strokovno delavko v strokovnem centru ter za mladostnice in mladostnike, ki so tam bivali.

Vsebina smernic je bila oblikovana na podlagi raziskovalnega problema ter pregleda relevantne literature. Smernice za strokovne delavke na CSD in v strokovnem centru so bile bolj strukturirane, saj je bil cilj pridobiti čim bolj konkretne informacije o postopkih in pristojnostih.

Smernice za mladostnike in mladostnice pa so bile bolj odprte in manj formalne, saj sem želela omogočiti, da svojo izkušnjo predstavijo v obliki pripovedi in izpostavijo vidike, ki se jim sami zdijo pomembni.

Smernice za intervju so priložene v poglavju Priloge.

3.4. Populacija in vzorec

Populacija v raziskavi vključuje strokovne delavke, ki so v obdobju od 1. oktobra 2024 do 30. oktobra 2025 zaposlene na Centru za socialno delo Ljubljana na področju Varstva otrok in mladostnikov ali v strokovnih centrih, ter mladostnice in mladostniki, ki so bili v preteklosti nameščeni v katerokoli obliko bivanja v okviru strokovnega centra.

Vzorec je neslučajnostni in priložnostni (Mesec, 2023), saj so bili podatki zbrani v skupini ljudi, ki sem jih spoznala, in so mi bili dostopni. Opravila sem intervjuje s 7 socialnimi delavkami, ki so zaposlene na Centru za socialno delo Ljubljana, 3 zaposlenimi Strokovnega centra Višnja Gora ter 3 mladostniki in 2 mladostnicama, ki so bivali v eni izmed oblik strokovnega centra.

Mladostnice in mladostniki, vključeni v raziskavo, so bili v času svoje namestitve stari med osem in dvajset let. Njihove namestitve so potekale v različnih obdobjih med letoma 2007 in 2020, trajanje bivanja v strokovnih centrih pa je bilo različno. Pri nekaterih se je bivanje podaljšalo tudi po dopolnjenem osemnajstem letu starosti.

V raziskavi so sodelovale tudi strokovne delavke Centra za socialno delo Ljubljana, ki so bile vključene v postopke nameščanja in spremljanja mladostnikov v različnih strokovnih centrih. Vse so imele visokošolsko ali univerzitetno izobrazbo s področja socialnega dela, ena izmed njih pa je bila v času raziskave vključena v doktorski študij. Nekateri so opravile dodatna strokovna izobraževanja, med drugim s področja psihoanalitične psihoterapije. Njihove delovne izkušnje so bile raznolike in so segale od dveh do več kot štiridesetih let, pri čemer so nekatere pred zaposlitvijo na CSD delale tudi v nevladnem sektorju.

V raziskavi so sodelovale tudi strokovne delavke Strokovnega centra Višnja Gora. Med sodelujočimi so bile magistra socialnega dela, socialna pedagoginja in diplomirana psihologinja. Njihove delovne izkušnje so se gibale od dveh do enajstih let.

3.5. Zbiranje podatkov

Pri zbiranju podatkov sem uporabila metodo spraševanja, in sicer delno strukturiran intervju. Postopek zbiranja podatkov je potekal med 24. februarjem in 12. oktobrom 2025. Celoten proces sem načrtovala skrbno in postopno. Najprej sem se z mentorico in somentorico posvetovala glede priprave in vsebinske ustreznosti smernic za intervju. Na tej podlagi sem oblikovala tri različne različice smernic – za strokovne delavke na centru za socialno delo, za zaposlene v strokovnem centru ter za mladostnice in mladostnike, ki so v njem bivali.

Pred izvedbo intervjujev sem vse sogovornike seznanila s temo raziskave, njenimi cilji in namenom ter se z njimi dogovorila glede kraja in časa srečanja. Med samimi intervjuji sem sledila vnaprej pripravljenim smernicam, kar je omogočalo jasen okvir in usmerjenost pogovora. Hkrati sem ohranjala prilagodljivost in odprtost za dodatna pojasnila ter spodbujala naraven tok pogovora. Tak pristop je omogočil vzpostavitev zaupanja in sproščenega vzdušja, kar je prispevalo k večji avtentičnosti zbranih podatkov.

Na začetku vsakega intervjuja sem sogovornikom ponovno predstavila temo in namen raziskave ter razložila način uporabe njihovih odgovorov. Posebej sem poudarila zagotavljanje popolne anonimnosti, kar je okrepilo občutek varnosti in pripravljenost na sodelovanje. Trajanje intervjujev se je razlikovalo glede na sogovornika in potek pogovora.

3.6. Obdelava in analiza podatkov

Po predhodnem dogovoru sem intervjuje z dovoljenjem sogovornikov snemala, nato pa vse pogovore v celoti transkribirala. Transkripti so predstavljali temeljno gradivo za nadaljnjo analizo podatkov.

Analizo sem izvedla s pomočjo kvalitativnega pristopa, in sicer z uporabo postopka kodiranja. V prvi fazi sem izbrala ustrezne dele besedila in jih razdelila na posamezne izjave, ki sem jih za lažjo orientacijo označila s kombinacijo črk in števil (npr. A9, B5, C2). Sledilo je odprto kodiranje, pri katerem sem posameznim izjavam pripisovala pojme, te pa združevala v širše kategorije in teme. Za boljši pregled in primerjavo sem proces odprtega kodiranja urejala s pomočjo preglednic.

V naslednji fazi, pri osnem kodiranju, sem vzpostavila povezave med pojmi, kategorijami in temami ter s tem oblikovala njihovo hierarhijo. Tak pristop mi je omogočil jasnejši vpogled v odnose med posameznimi vidiki raziskave. Zatem sem izvedla še odnosno kodiranje, v katerem

sem primerjala in povezovala že oblikovane kategorije ter opredelila razmerja med njimi. Tako oblikovana shema je omogočila bolj celostno razumevanje raziskovalne problematike in mi služila kot podlaga pri interpretaciji rezultatov, razpravi ter oblikovanju predlogov za prakso.

Primer odprtega, osnega in odnosnega kodiranja je priložen v poglavju Priloge.

4. REZULTATI

4.1. Proces nameščanja v strokovni center

Večina mladostnic in mladostnikov, vključenih v raziskavo, je imela že pred namestitvijo v strokovni center izkušnjo bivanja izven matične družine. Nekatere in nekateri so bivali v rejništvu, kjer so se soočali z različnimi okoliščinami in spremembami okolja, v posameznih primerih je do prekinitve rejništva prišlo zaradi smrti rejniškega starša (*ampak nam je ata umrl pa smo mogli it, ker nas je blo zelo veliko. mama ni mogla skrbet za nas/H3*) ali slabšega počutja v rejniški družini, zato so bile mladostnice in mladostniki kasneje vključeni v mladinski dom, ob vikendih pa se je en od mladostnikov vračal v rejniško družino (*Med tednom sva bla tam, za vikend so pa rekli, da gremo lahk k te rejniški al pa kr nekam vržejo. Pa sva se odločla, da greva k te rejniški, pa to je to./K5*). Med izkušnjami bivanja pred vključitvijo v strokovni center je bila omenjena tudi stanovanjska skupina, ki jo je ena od mladostnic opisala kot okolje, v katerem je bilo preveč poudarka na disciplini, pravilih in rezultatih, premalo pa na čustveni podpori in dobrobiti posameznika (*Potem pa sem šla v stanovanjsko skupino. Tam so bili zelo na princip, da zahtevajo rezultate kot to, da si ti vrede/J10*).

Večina mladostnic in mladostnikov je opisovala, da so bili v strokovni center nameščeni zaradi težkih razmer v družini (*Pri nas je bil problem, ker je imel oče težave z alkoholom in je imel obdobja, ko je pil, pa potem ni pil./I1*). Poudarjale in poudarjali so, da so bile njihove življenjske okoliščine že pred namestitvijo zaznamovane s socialnimi stiskami, pomanjkanjem starševske skrbi in odgovornosti, ter z nasiljem v družini. Pri nekaterih je bila prisotna tudi odvisnost staršev od alkohola, kar je vodilo v fizično ali psihično nasilje. Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki so izpostavili pomanjkanje strukture, reda in vsakodnevne rutine. Z vidika strokovnih delavk centrov za socialno delo je bila v večini primerov odločitev o namestitvi povezana z vzgojno nemočjo staršev, zanemarjanjem otrok in ogroženostjo njihovega razvoja (*Najpogostejši razlogi pri dosedanjem delu, ki ga vidimo in ki ga pogostokrat strokovne delavke omenimo, je neizvrševanje ali pa odsotnost starševske skrbi, starševskih kompetenc, ki pa potem pripeljejo do ogroženosti oziroma zanemarjenja ali pa potem tudi do kaznivih dejanj, ki pa potem se po tej liniji mladostnik umika./A18*). Socialne delavke so poudarjale, da gre pogosto za dolgotrajne družinske težave, v katerih starši kljub ponujeni pomoči niso uspeli vzpostaviti ustreznega starševskega delovanja (*Zdaj, veliko je takih staršev, ki pridejo in rečejo: "Jaz ne morem več, dajte vi nekaj z njim naredite."/G52*). V večini primerov je bil postopek uveden

zaradi kombinacije socialnih, čustvenih in vzgojnih dejavnikov, pri čemer so bile oblike nasilja, tako fizičnega kot psihičnega, pogosto prisotne. Le manjšina primerov je bila povezana s kazenskimi postopki ali prekrški mladostnic in mladostnikov. Strokovne delavke v strokovnih centrih so potrdile ugotovitve CSD-jev, da so vzroki za namestitve večinoma v družinskih razmerah in nezmožnosti staršev, da bi zagotovili varno in spodbudno okolje. Opažajo, da se v zadnjih letih povečuje delež mladostnic in mladostnikov z izraženimi čustveno-vedenjskimi težavami, duševnimi stiskami, samopoškodovalnim vedenjem in diagnozami, kot je ADHD. Mnoge mladostnice in mnogi mladostniki se soočajo z neupoštevanjem meja, težavami v šoli, nasilnim vedenjem do sebe ali drugih ter begi od doma. Po oceni zaposlenih gre za mladostnice in mladostnike, ki so pogosto odrasli v okolju brez jasnih pravil, z malo čustvene topline in s številnimi nepredelanimi travmami. V večini primerov je bila zato namestitev razumljena kot nujen ukrep za zaščito in stabilizacijo mladostnice ali mladostnika.

Večina mladostnic in mladostnikov je bivanje v strokovnem centru opisovala kot pozitivno izkušnjo. Mladostnice in mladostniki so opisovali, da je bila pridnost in upoštevanje pravil nagrajena s privilegiji in zaupanjem zaposlenih. Izpostavljali so razumevanje napak s strani zaposlenih (*Sploh ni bilo važno kolko si zajebal ampak kako hendlaš stvari in kaj vpliva nate. Meni je bilo to najbolj všeč./J27*) in poudarek na osebnem razvoju. Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki so šele kasneje prepoznali koristi bivanja (*Pol, ko sem prišel vn, sem vidu, da je blo to vrede zame./K9*) in poudarili, da jim je šport predstavljal pomemben vir zadovoljstva. Pojavljala so se tudi mnenja o uspešno zaključenem šolanju zaradi namestitve, strukturi kot pogoju za uspeh (*Se mi zdi, da sem rabila imeti neko strukturo, da sem potem uspešno zaključila gimnazijo./L15*), pridobljenih socialnih in čustvenih kompetencah ter učinkoviti pripravi na samostojnost.

Pri večini mladostnic in mladostnikov so bili ohranjeni stiki s starši, ki so potekali brez družinskih konfliktov. Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki so imeli redne vikend obiske pri družini. Nekatere in nekateri so omenjali, da vse mladostnice in vsi mladostniki v strokovnem centru teh možnosti niso imeli. Tiste mladostnice in tisti mladostniki, ki so bili nameščeni skupaj s sorojenci, so poudarjali hvaležnost za to izkušnjo. Mladostnice in mladostniki so kot pomembno izpostavljali ohranjanje družinskih vezi in skupnega bivanja s sorojenci (*Mami so ponudili rejniško družino na CSD, ampak nas ne bi vseh skupaj vzeli, zato nas je dala tja./L32*).

Odnosi z vzgojiteljicami so bili večinoma pozitivni. Mladostnice in mladostniki so izpostavljali spoštljiv odnos, zaupanje osebja ter pridobljene privilegije in svobodo gibanja zaradi odgovornega vedenja. Vzgojiteljice so bile opisane kot čustveno podperne in vključene v vsakdanje življenje mladostnic in mladostnikov (*Jaz sem prvič v življenju začutla, kako je, če je nekomu mar, kako si ti psihično boljše, kot če se nekdo ukvarja z rezultati./J26*). Poudarjena je bila potreba po osebni pozornosti in sprejetosti (*Se mi zdi, da je to vsak od nas rabu. Nekoga, da se ukvarja z njimi, pogovarja z njimi./J25*), vzgojiteljice pa so pogosto predstavljale nadomestno starševsko figuro. Manjšina jih je ohranila odnos tudi po izstopu iz strokovnega centra. En od mladostnikov je opisoval negativne izkušnje, kot so slaba izkušnja z vzgojiteljico, občutek prisile in pomanjkanja avtonomije (*Si mogu plesat tako, kot je ona govorila./K13*).

Večina mladostnic in mladostnikov je ob prihodu v strokovni center doživljala začetno stisko, previdnost, nezaupanje in občutek ujetosti med vrstniki (*Občutek je bil kot, da sem prišla v nek zapor. Ampak to bolj zaradi vrstnikov./J18*). Postopno so se prilagodile in prilagodili novemu okolju, se počutile in počutili bolj varno ter vzpostavili občutek sprejetosti. V opisih so se pojavljali mešani občutki glede bivanja, občutek nepripadnosti ob prihodu, odpornost do vključevanja ter umaknjenost v začetnih obdobjih bivanja. Ena od mladostnic je povedala, da so ji na CSD dejali, da bo v strokovnem centru le do konca šolskega leta, zato se ni želela vključiti in je do okolja ostala zadržana ter distancirana (*Takrat sem samo čakala, da se zaključí razred, da grem domov, kar mi je otežilo vse skupaj./L18*). Ko je ugotovila, da bo namestitev daljša, kot ji je bilo predstavljeno, se je začela odpirati in sodelovati.

Večina sogovornic, zaposlenih na centrih za socialno delo, je svoje delo opisovala kot zahtevno, odgovorno in vsebinsko zelo široko. Poudarjale so, da obravnavajo otroke, mladostnice in mladostnike, pri katerih so prisotne različne oblike ogroženosti, vedenjskih in čustvenih težav, nasilja ali zanemarjanja. Pri svojem delu se pogosto srečujejo z mladostnicami in mladostniki, ki so vključeni v postopke po Družinskem zakoniku ali Kazenskem zakoniku, ter izvajajo naloge od priprave mnenj za sodišča do spremljanja izvajanja ukrepov in sodelovanja z družinami ter strokovnimi institucijami. Večina je poudarila, da njihovo delo zajema tako preventivni kot interventni del, kar pomeni hitro odzivanje v kriznih situacijah in hkrati dolgoročno spremljanje družin. Nekaj sogovornic je opozorilo na pomanjkanje časa, preobremenjenost in organizacijske izzive, ki pogosto omejujejo kakovostno spremljanje posameznih primerov (*Tako da jih ne vidim zelo pogosto, recimo dvakrat na timskem sestanku in dvakrat med počitnicami, večkrat pa žal ne/G33*). Zaposlene v strokovnih centrih so delo večinoma opisovale kot zelo dinamično, raznoliko in čustveno intenzivno. Vzgojiteljici sta

poudarjali, da mladostnicam in mladostnikom pogosto predstavljajo nadomestno družino in stabilno podporno okolje, v katerem se učijo strukture, odgovornosti in sodelovanja. Kot ključen del svojega dela sta omenili vzpostavljanje zaupanja in vsakodnevno delo z mladostnicami in mladostniki skozi individualne pogovore, spremljanje napredka ter pomoč pri premagovanju težav. Poudarili sta pomen individualiziranega pristopa, prilagojenega značilnostim in potrebam vsake mladostnice ali mladostnika, ter sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami. Pomemben poudarek je bil tudi na timskem delu, izpostavili sta pomen medsebojne podpore, povezanosti, iskrenosti in odprte komunikacije v timu, saj ravno sodelovanje med različnimi strokovnimi profili omogoča celostno pomoč mladostnici ali mladostniku. Psihologinja je svoje delo v strokovnem centru opisala kot nepredvidljivo, razgibano in močno odvisno od medosebnih odnosov. Poudarila je svojo povezovalno vlogo med vzgojiteljicami, svetovalnimi delavkami in zunanjimi institucijami. Opravlja individualne pogovore z mladostnicami in mladostniki, sodeluje pri sprejemih, kriznih situacijah, načrtovanju individualiziranih programov pomoči in sodeluje s psihiatričnimi ustanovami ter centri za zdravljenje odvisnosti. Posebej je izpostavila, da delo zahteva visoko stopnjo samorefleksije, čustvene stabilnosti in osebne zrelosti. Opozorila je tudi na predsodke javnosti do strokovnih centrov in mladostnic ter mladostnikov, ki so tam nameščeni, kar po njenem mnenju otežuje razumevanje njihovega dela

Kljub razlikam v delovnih nalogah se večina sogovornic, tako iz CSD kot iz strokovnih centrov, strinja, da delo z mladostnicami in mladostniki zahteva veliko mero prilagodljivosti, empatije, strokovnega znanja in osebne predanosti. Skoraj vse so izpostavile, da je kakovost odnosa z mladostnico ali mladostnikom bistvena za uspeh intervencije, ne glede na institucionalni okvir, v katerem delujejo (*Nekako je predvsem vzpostavljanje odnosa ključno v naši instituciji za delo. Da lahko vplivamo na mladostnike, moramo imeti odnos./O32*). Nekatere sogovornice pa so ob tem poudarile, da sistemske omejitve, pomanjkanje kadra in administrativna obremenitev pogosto zmanjšujejo možnosti za individualno delo.

Nekaj sogovornic, zaposlenih na centrih za socialno delo, je zaznalo povečanje števila nameščenih otrok, mladostnic in mladostnikov v zadnjih letih (*Po drugi strani pa se pri nameščanju zdi, da zadnja leta to narašča in da se vedno pogosteje srečujemo./A17*). Ocenile so, da se v praksi pogosto soočajo z večjim številom primerov, ki zahtevajo institucionalno obravnavo, pri čemer so postopki nameščanja pogosti in časovno zahtevni. Posamezne sogovornice so izpostavile, da so razlogi za to predvsem kompleksnejše družinske razmere, vse pogostejše duševne stiske in nezmožnost staršev, da bi zagotovili ustrezno oskrbo otrokom.

Pri opisu značilnosti nameščenih otrok, mladostnic in mladostnikov so sogovornice s CSD poudarile, da gre za zelo raznoliko skupino mladostnic in mladostnikov. Ti se razlikujejo glede na starost, osebne okoliščine in razloge za namestitev. Posamezne sogovornice so navedle, da v svoji praksi hkrati spremljajo več otrok, ki so bili odvzeti iz družin ali nameščeni zaradi različnih oblik ogroženosti. Nekatere so opozorile, da so otroci s posebnimi potrebami in tisti z izkušnjo nasilja pogosto med najbolj ranljivimi skupinami, ki potrebujejo dodatno pozornost in podporo. Sogovornice iz strokovnih centrov so opisovale, da so mladostnice in mladostniki, ki prihajajo v namestitev, izredno heterogena skupina z različnimi življenjskimi okoliščinami in izzivi (*Gre za mladostnike z različnimi ozadji, nekateri imajo vedenjske težave, drugi duševne stiske./M42*). Več strokovnih delavk je poudarilo, da te mladostnice in ti mladostniki niso bistveno drugačni od svojih vrstnikov zunaj institucij, vendar so zaradi preteklih okoliščin pogosto soočeni z večjimi stiskami. Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki imajo izkušnje z nasiljem, duševnimi težavami ali kombinacijo vedenjskih in čustvenih težav, pri drugih pa se pojavljajo težave, povezane z ADHD-jem, izbruhi v šoli ali samopoškodovalnim vedenjem. Posamezne strokovne delavke so izpostavile tudi izzive pri delu z mladostnicami in mladostniki, ki prihajajo iz marginaliziranih okolij in so navajeni kriminalnega vedenja, kar otežuje njihovo vključevanje v strukturirano okolje strokovnega centra.

Večina zaposlenih v strokovnih centrih je menila, da je pomembno zmanjševati stigmatizacijo in mladostnice ter mladostnike obravnavati kot enakovredne vrstnike, ne kot »drugačne« (*To so v bistvu otroci, ki so isti kot drugi. Nič posebnega. Če si priznamo./O129*). Poudarjale so pomen razumevanja individualnih okoliščin in gradnje odnosa, ki mladostnici ali mladostniku omogoča občutek varnosti in sprejetosti. Nekatere so opozorile, da so pozne namestitve, zlasti tik pred polnoletnostjo, pogosto manj uspešne, saj mladostnice in mladostniki takrat težje sprejemajo avtoriteto in se težje prilagajajo pravilom (*Imeli smo tudi mladostnike, ki so tik pred 18. letom in nesmiselnost takega ukrepa zato, ker ne moreš vzpostaviti odnosa v tako kratkem času./O69*). Kljub temu strokovne delavke izražajo prepričanje, da so mladostnice in mladostniki ob ustrezni podpori sposobni sprememb, če jim je omogočeno stabilno okolje in strokovno spremljanje.

Sogovornice iz centrov za socialno delo so pri opisovanju pogostosti stikov z mladostnicami in mladostniki večinoma poudarile, da so ti stiki odvisni od števila primerov, narave posameznih situacij in časovnih zmožnosti strokovnih delavk. Več jih je izpostavilo, da redno vzdržujejo tedenske stike z določenimi mladostnicami in mladostniki, pri čemer pa pogosto nimajo popolnega pregleda nad vsemi primeri zaradi obsega dela in administrativnih obveznosti.

Nekatere so izpostavile pomanjkanje časa za neposredno delo, saj jih preobremenjenost pogosto ovira pri vzdrževanju rednih obiskov (*Torej, to je spet povezano s tem mojim prejšnjim odgovorom, zato ker jaz vem, da bi se morala več srečevati s temi mladostnice in mladostniki. Pa se zaradi obilice dela drugega ne morem./D6*). Kadar pa je stik vzpostavljen, se ta najpogosteje odvija ob namestitvi mladostnice ali mladostnika, v začetku šolskega leta (*Tako da jaz se potrudim, recimo da tiste, ki so na novo nameščeni recimo prvega septembra, ko gredo v šolo, da jih pričakam v strokovnem centru in da tam kakšno rečemo./D7*) ali ob pomembnejših dogodkih, kot so prazniki, ko strokovne delavke pogosto zagotovijo tudi materialno ali osebno podporo.

Več sogovornic iz centrov za socialno delo je opozorilo, da je potreba po povečanju obsega neposrednih stikov z mladostnicami in mladostniki velika, saj ti stiki predstavljajo ključen element zaupanja in motivacije za sodelovanje. Pogostost obiskov se razlikuje glede na težavnost primera. Mladostnice in mladostniki z več težavami so običajno deležni pogostejših obiskov in spremljanja, medtem ko so stiki z mladostnicami in mladostniki, ki dobro sodelujejo, redkejši (*Z nekaterimi sem več, z drugimi pa redkeje, ker so nekateri res zelo samostojni./D12*). Posamezne sogovornice so izrazile mnenje, da bi moral obstajati jasnejši okvir ali priporočilo o minimalni pogostosti obiskov, saj se v praksi obremenitve med strokovnimi delavkami zelo razlikujejo. Nekatere sogovornice so ocenile, da so stiki z mladostnicami in mladostniki v strokovnih centrih redki, predvsem zaradi prostorske razpršenosti strokovnih centrov in pomanjkanja kadra. Omenjale so tudi, da je redno obiskovanje vseh nameščenih mladostnic in mladostnikov težko izvedljivo, zato se pogosteje odločajo za priložnostne obiske, na primer med prazniki. Kljub temu večina sogovornic izraža prepričanje, da so osebni stiki z mladostnicami in mladostniki, četudi redkejši, izjemno pomembni, saj omogočajo vpogled v njihovo počutje, napredek in morebitne stiske, ki jih v pisni komunikaciji ali poročilih ni mogoče zaznati.

Sogovornice s centrov za socialno delo so poročale o zelo raznolikih odzivih mladostnic in mladostnikov ob sprejetju odločitve o namestitvi. Več jih je poudarilo, da se mladostnice in mladostniki na odločitev pogosto odzovejo z odporom, zlasti kadar gre za neprosto voljen ukrep. V takih primerih so prisotni občutki jeze, razočaranja in nezaupanja, kar lahko vodi v bege ali v umik od sodelovanja (*Imam v spominu en primer, ko je punca takoj prvi dan pobegnila iz stanovanjske skupine./G60*). Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki naj bi se na odločitev odzvali z nepripravljenostjo ali odklonilnostjo, ki se sčasoma lahko zmanjša, ko pride do večje umiritve in stabilizacije. Posamezne sogovornice so izpostavile, da mladostnice in mladostniki,

ki so pri postopku bolj vključeni in imajo občutek, da so slišani, lažje sprejemajo nameščanje in hitreje sodelujejo (*Otroci pa tako, ponavadi se ali strinjajo zaradi razmer doma ali pa se nekako vdajo v to./D25*). Prav tako je bilo poudarjeno, da prostovoljne namestitve praviloma potekajo mirneje in vodijo v boljšo prilagoditev na življenje v strokovnem centru. V strokovnih centrih so zaposleni zaznali podobne razlike v odzivih. Po njihovih opažanjih se večina mladostnic in mladostnikov sprva odzove z odporom in nezaupanjem, še posebej, kadar namestitev razumejo kot prisilo. Pri manjšem delu mladostnic in mladostnikov se pojavlja tudi zavestno sprejemanje namestitve kot priložnosti za umik iz težkega okolja in za ponovno vzpostavitev stabilnosti. Nekatere strokovne delavke so poudarile, da ravno začetno obdobje, ko se gradi odnos, močno vpliva na uspešnost vključitve – mladostnice in mladostniki, ki namestitev zavračajo, se težje prilagodijo in pogosteje izražajo odpor do pravil in avtoritet.

Tudi odzivi družin na odločitev o namestitvi so bili po navedbah sogovornic zelo različni. Večina jih je opisala dve glavni skupini – starše, ki z namestitvijo soglašajo in jo sprejemajo kot nujni ukrep zaščite otroka, ter tiste, ki odločitev zavračajo in s strokovnimi službami sprva ne sodelujejo. Posamezne socialne delavke so omenile, da je bilo sodelovanje družin pogosto omejeno, prostovoljna vključitev pa redka. Kadar so starši s postopkom soglašali, je bilo nadaljnje sodelovanje navadno boljše, saj so postopoma razumeli, da je bila odločitev sprejeta v korist otroka (*Seveda je ukrep poseg v družino, ampak pri nas gre res z nekim soglasjem in sodelovanjem, kar pomeni, da je tudi nadaljnje sodelovanje drugačno kot pri tistih, ki so bili odvzeti./C34*). Sogovornice so opozorile, da so prisotne tudi izrazite čustvene reakcije – od žalosti, nemoči in jeze do občutkov krivde. V nekaterih primerih so starši izražali bes in grožnje ob zaščitnem odvzemu otroka, zlasti kadar je bil razlog povezan z nasiljem ali alkoholizmom (*Ko pa ti reče, da je otrok v modricah, pretepen je vsak drug dan, njega bomo zdaj umaknili iz družine, in pol pa je tukaj bes pa grožnje./E58*). Drugi so kljub začetnemu nasprotovanju kasneje sprejeli sodelovanje in se vključili v postopke pomoči. V strokovnih centrih so strokovne delavke opazale, da starši pogosto doživljajo ambivalentna čustva – po eni strani želijo ohraniti stik z otrokom, po drugi pa se težko soočajo z občutkom neuspeha.

Večina sogovornic zaposlenih na centru za socialno delo je poudarila, da so realna pričakovanja staršev in mladostnic ter mladostnikov pomemben dejavnik uspešnosti vključitve. Kadar so pričakovanja nerealna ali idealizirana, se lahko pojavijo razočaranja, ki otežijo sodelovanje. Nekatere strokovne delavke so opozorile, da postopno vzpostavljanje zaupanja med starši, mladostnicami in mladostniki ter strokovnimi delavkami pomembno zmanjša začetni odpor ter prispeva k bolj stabilnemu poteku namestitve in kasnejši reintegraciji. Sogovornice iz centrov

za socialno delo so poudarile, da je sodelovanje s starši eden ključnih vidikov pri izvajanju ukrepov namestitve, saj je uspešnost postopkov močno odvisna od pripravljenosti družine na sodelovanje. Večina jih je opisala, da poteka namestitvev kot postopni proces, v katerem strokovne delavke starše postopoma vključujejo in jim pomagajo razumeti smisel ter namen ukrepa. Pri tem je poudarjena transparentna komunikacija, ki staršem omogoča, da pravočasno pridobijo informacije o možnostih pomoči in posledicah morebitne namestitve. Po navedbah večine sogovornic so namestitve najpogosteje izvedene s soglasjem staršev, pri čemer strokovne delavke pogosto spodbujajo starše, da sami prepoznajo lastne omejitve in sprejmejo potrebo po strokovni pomoči (*Nekako smo vedno prišli do tega, da starši uvidijo, da ne zmorejo./B29*). Tak pristop omogoča mirnejši potek postopka in boljše nadaljnje sodelovanje med družino, centrom in strokovnim centrom. V primerih, kjer starši sprva nasprotujejo ukrepu, se strokovne delavke trudijo ohranjati odprto komunikacijo in postopno graditi zaupanje, kar pogosto vodi do soglasja in večje vključenosti družine. Posamezne sogovornice so opozorile, da je pomanjkanje sodelovanja staršev ena izmed glavnih ovir pri ponovni vključitvi otroka v domače okolje. Nekateri starši ostajajo pasivni ali nezainteresirani, kar otežuje proces reintegracije. V posameznih primerih na sodelovanje vplivajo tudi zdravstvene težave staršev ali njihova nezmožnost vzdrževanja avtoritete, kar se kaže v nedoslednosti pri postavljanju meja. Kljub temu večina sogovornic opaža, da so starši, ki ohranijo stik z otrokom in sprejmejo pomoč, pomemben varovalni dejavnik za otrokovo stabilnost. V strokovnih centrih so strokovne delavke sodelovanje s starši prav tako ocenile kot ključno. Večina je navedla, da imajo pri delu s starši splošno pozitivne izkušnje. Kadar starši postopno pridobijo vpogled v lastno nemoč in razumejo, da je ukrep namenjen dobrobiti otroka, se odnos med družino in strokovnimi službami praviloma okrepi. Nekatere strokovne delavke pa so opozorili tudi na primere, kjer sodelovanje ni vzpostavljeno – predvsem tam, kjer starši ostajajo pasivni (*So nekateri, ki niso najbolj sodelujoči, pa jih tudi otrok ne zanima preveč./O76*). Takšne okoliščine lahko po njihovem mnenju pomembno otežijo uspešno reintegracijo mladostnic in mladostnikov po zaključku namestitve, saj se mladostnici in mladostniki po izhodu iz strokovnega centra pogosto vračajo v okolje, ki jim ne zagotavlja zadostne opore.

Večina sogovornic s centrov za socialno delo je poudarila, da se namestitev mladostnic in mladostnikov vedno razume kot skrajni ukrep, h kateremu se pristopi šele po izčrpanju vseh drugih možnosti pomoči (*Se pravi, da nekaj časa z družino sodelujemo, preizkusimo vse možnosti, ki bi jih starši lahko uporabili za pomoč otroku, da spremenijo svoje vzgojne vzorce/B22 Če to uspe, se stvari sanirajo oziroma spremenijo. Če ne, gremo v namestitev v*

strokovni center./B23). Preden pride do formalne odločitve o namestitvi, se preverijo različne oblike podpore, od svetovalnih obravnav in pomoči družini do vključevanja zunanjih organizacij, pri čemer se poskuša doseči soglasje staršev. Socialne delavke so izpostavile, da je cilj postopnosti in sodelovanja zmanjšati občutek prisile ter staršem omogočiti, da sami prepoznajo nujnost ukrepa. Kadar sodelovanje ni mogoče ali kadar ogroženost otroka preseže varnostne meje, se namestitev izvede kot nujni ukrep, pogosto začasno, do sodne odločitve. V posameznih primerih se ob neuspešnem vključevanju mladostnic in mladostnikov ali ponavljajočem se neustreznem vedenju predlaga zaostritev ali podaljšanje ukrepa. Takšni predlogi se največkrat obravnavajo na ravni strokovnih timov, vključno z možnostjo namestitve v prevzgojni dom.

Vloga centrov za socialno delo je po mnenju sogovornic osrednja v celotnem postopku namestitve. Strokovne delavke na CSD so tiste, ki kot prve prepoznajo ogroženost, opravijo začetno oceno primera ter posredujejo pobudo za namestitev. Večina jih je opisala, da poteka postopek večstopenjsko – CSD pripravi uradno vlogo, strokovni center opravi administrativno obravnavo, nato sodišče izda sklep o ukrepu. Socialne delavke imajo pomembno koordinacijsko vlogo med vsemi vpletenimi – mladostnicami oziroma mladostniki, starši, strokovnim centrom, sodiščem in drugimi institucijami. Poudarjajo, da se trudijo delovati v smeri prostovoljnega sodelovanja ter vzpostavljanja zaupanja, hkrati pa morajo ohranjati strokovno presojo in ukrepati v korist mladostnic in mladostnikov (*seveda ob obilici enega dela in ob ogromno enega predhodnega vzpostavljanja odnosa ter obrazložitve celotnega procesa, ki pripelje do tega, da se to na neki prostovoljni oziroma sodelovalni ravni spelje./A25*). Večina sogovornic je opozorila, da je čas za pripravo in vzpostavljanje odnosa z družino pogosto omejen, kljub temu pa se trudijo omogočiti čim bolj individualizirano obravnavo, pri kateri se upoštevajo šolske, čustvene in socialne potrebe mladostnic in mladostnikov.

Zaposleni v strokovnih centrih so pojasnili, da so ti del sistema, ki prevzame neposredno strokovno delo z mladostnicami in mladostniki po izvedbi namestitve. Odločitev o vrsti in trajanju ukrepa se sprejema na multidisciplinarnih komisijah, kjer sodelujejo različni strokovnjaki. Po sprejemu mladostnic in mladostnikov strokovni center prevzame odgovornost za njihovo nadaljnje spremljanje, svetovanje in usposabljanje za samostojno življenje. Strokovne delavke poudarjajo, da njihova naloga ni le izvajanje ukrepa, temveč tudi sprotno vrednotenje doseženih ciljev ter predlaganje sprememb – bodisi vrnitev mladostnic in mladostnikov domov bodisi podaljšanje ukrepa, če so težave še prisotne (*Potem pa ugotovljamo po določenem času, da je mladostnik te neke določene cilje, ki smo jih zastavili na začetku, ob*

namestitvi, zdaj dosegel, in s tem ugotavljamo, da je zanj ta namestitev uspešna in ne vidimo več razloga, da bi se to bivanje v vzgojni skupini nadaljevalo./M28).

Po navedbah sogovornic iz strokovnega centra se v strokovnih centrih stremi k enotni strokovni praksi in standardiziranim postopkom, ne glede na kraj namestitve. Kadar gre za spremembo ali podaljšanje ukrepa, poteka odločanje skupinsko, v sodelovanju med psihologi, vzgojiteljicami in vzgojitelji, vodstvom in drugimi člani strokovnega tima. Pri tem je pomembno, da strokovne delavke ohranijo neobsojajoč odnos, saj se pogosto srečujejo z zahtevnimi življenjskimi zgodbami mladostnic in mladostnikov ter njihovih družin. Večina zaposlenih v strokovnih centrih poudarja pomen čustvene stabilnosti, refleksije in timskega dela, ki omogočajo, da se strokovne odločitve sprejemajo celostno in v najboljšem interesu mladostnic in mladostnikov.

Sogovornice s centrov za socialno delo so pri sodelovanju s strokovnimi centri izpostavile, da je to področje kljub pomembnosti pogosto neenotno in odvisno od pripravljenosti posameznih strokovnih centrov za sodelovanje. Večina jih je opazala razlike med strokovnimi centri glede odzivnosti, načina komunikacije in dostopnosti informacij. Medtem ko z nekaterimi centri sodelovanje poteka tekoče in partnersko, so pri drugih prisotne težave zaradi omejene komunikacije, ki se pogosto odvija le prek formalnih periodičnih poročil (*Saj ravno sem zadnjič za enega novega, ki ga imam v Logatcu, vprašala, kako kaj je, pa so odgovorili: kmalu boste dobili polletno poročilo./D15*). Tak način sodelovanja po njihovem mnenju ne omogoča pravočasnega usklajevanja in skupnega reševanja zapletov v poteku obravnave mladostnic in mladostnikov. Več sogovornic je poudarilo, da bi bilo treba v sistemu okrepiti sprotno komunikacijo med CSD in strokovnimi centri, saj bi to omogočilo hitrejše odzivanje na spremembe v vedenju mladostnic in mladostnikov ali njihovih družinskih okoliščinah. Po njihovem mnenju bi intenzivnejši stiki, osebna srečanja in skupni timski pogovori pripomogli k bolj usklajenim odločitvam in učinkovitejšemu delu. Socialne delavke pogosto spremljajo napredek mladostnic in mladostnikov prek posrednih informacij, kar lahko vodi do zamud pri ukrepanju.

Večina sogovornic s centrov za socialno delo je izpostavila, da je trajanje namestitve določeno z zakonodajo, ki predvideva ukrep v trajanju od enega do treh let, z možnostjo podaljšanja, če se razmere v družini ali pri mladostnicah in mladostnikih ne izboljšajo. Poudarile so, da se trajanje ukrepa vedno določa individualno, glede na potrebe in okoliščine posameznega primera. Nekatere so dodale, da o trajanju dokončno odloča sodišče na predlog CSD, ki

spremlja napredek in po potrebi predlaga podaljšanje, prilagoditev ali predčasno prekinitev namestitve. Pri tem se pogosto upošteva pripravljenost družine na sodelovanje ter napredek mladostnic in mladostnikov. Manjši del sogovornic je opozoril na nekatere težave, povezane s trajanjem ukrepov. Med njimi so pomanjkanje prostih mest v strokovnih centrih, kar včasih vodi v odlašanje z izvajanjem ukrepa, ter negotovost glede točnega trajanja, ki lahko pri mladostnicah in mladostnikih povzroča občutek nestabilnosti. Po drugi strani pa se v praksi pojavljajo tudi primeri, ko mladostnice in mladostniki namestitev uspešno zaključijo predčasno zaradi doseženih ciljev in stabilizacije razmer (*tudi če bomo mi pač opazili, da se je situacija toliko izboljšala, da ni potrebe po tem, da je tri leta noter, ker avtomatsko je največ tri leta pa damo mi predlog na sodišče, da umikamo ta predlog za namestitev/E66*). Večina sogovornic se strinja, da je pri določanju trajanja ključna fleksibilnost in sprotno spremljanje poteka, saj se napredek mladostnic in mladostnikov odvija različno hitro. Tudi strokovne delavke iz strokovnih centrov so potrdile, da o trajanju in morebitnem podaljšanju ukrepa odločajo timsko, na podlagi rednih evalvacij napredka mladostnic in mladostnikov. Strokovni center sam nima pristojnosti, da bi določal dolžino namestitve (*Na samo dolžino namestitve mi nimamo preveč vpliva v tem smislu, da bi mi že pred namestitvijo rekli: ta mladostnica ali mladostnik bo pri nas pol leta./M26*), vendar ima pomembno vlogo pri presoji uspešnosti ukrepa in pripravi predlogov za spremembe, kadar se pokaže potreba po nadaljevanju ali prekinitvi. Večina strokovnih delavcev je poudarila, da kratkoročne namestitve pred polnoletnostjo pogosto niso učinkovite, saj mladostnice in mladostniki z dolgotrajnimi težavami potrebujejo več časa za spremembe in stabilizacijo.

Cilji namestitve so bili po mnenju vseh sogovornic enotni – osrednji namen ukrepa je ureditev razmer v družini in vrnitev mladostnic in mladostnikov v domače okolje, kadar je to varno in možno (*Ravno tu pa je bistvo, da se v treh letih razmere uredijo, da se mladostnik lahko vrne v matično družino, kjer je dejansko bival, v svoj dom./A31*). Poleg tega so bili kot ključni poudarjeni krepitev varovalnih dejavnikov, odprava rizičnih vplivov ter priprava mladostnic in mladostnikov na samostojno življenje. Socialne delavke so dodale, da je uspeh ukrepa odvisen od sodelovanja mladostnic in mladostnikov ter njihove družine, zato je pomembno, da so mladostnice in mladostniki vključeni v določanje ciljev. Nekatere strokovne delavke so izpostavile, da so kratkotrajne namestitve lahko uspešne, kadar imajo mladostnice in mladostniki močno podporno družinsko okolje, medtem ko so nerealna pričakovanja o hitrih spremembah pogosto razlog za razočaranje. Večina sogovornic se je strinjala, da je za uspešnost namestitve ključno potrpežljivo in dolgoročno delo, ki zahteva čas za vzpostavitev odnosa in

postopno doseganje ciljev. Komunikacija med vsemi vpletenimi ter sprotno izražanje težav in potreb mladostnic in mladostnikov sta bila prepoznana kot bistvena elementa učinkovitega izvajanja ukrepov.

Večina sogovornic s centrov za socialno delo in strokovnih centrov je poudarila, da se mladostnice in mladostniki po kazenskem zakoniku (KZ) in družinskem zakoniku (DZ) nameščajo v enoten sistem strokovnih centrov, kjer je pristop k delu v osnovi enak, ne glede na pravno podlago namestitve. Po besedah večine sogovornic so postopki v strokovnih centrih standardizirani, kar pomeni, da imajo vse mladostnice in mladostniki, ne glede na to, ali so nameščeni po kazenski ali družinski zakonodaji, dostop do podobnih oblik pomoči, spremljanja in obravnave. Kljub temu so nekatere strokovne delavke opozorile, da med obema skupinama obstajajo določene razlike v naravi težav, predvsem med vedenjskimi in čustvenimi oblikami stisk, kar vpliva na pristop in dinamiko dela z mladostnicami in mladostniki. S strani CSD je bilo večkrat izpostavljeno, da se pri vseh vrstah namestitev ohranja enaka vloga centra: priprava strokovnega mnenja, spremljanje napredka mladostnic in mladostnikov ter sodelovanje pri evalvaciji ukrepov. CSD deluje kot povezovalni člen med družino, sodiščem in strokovnim centrom ter podaja strokovno oceno o ustreznosti ukrepov in morebitnih spremembah. Pri namestitvah po kazenskem zakoniku (KZ) je bilo ugotovljeno, da gre za manj pogoste primere, ki vključujejo starejše mladostnike (nad 14 let) in hujše oblike kaznivih dejanj, kot so nasilna dejanja, pretepi ali grožnje s hladnim orožjem. Večina sogovornic je poudarila, da so takšne namestitve skrajni ukrep, namenjen predvsem rehabilitaciji, ne kaznovanju. Socialne delavke so dodale, da CSD pri teh primerih nima vloge predlagatelja, temveč sodeluje predvsem v obliki strokovnega mnenja in svetovanja sodišču o ustreznosti ukrepa. V strokovnih centrih so potrdili, da so mladostnice in mladostniki po KZ pogosto bolj impulzivni, včasih pa tudi bolj odzivni na strukturirano in dosledno okolje, saj jim primanjkuje stabilnih odraslih odnosov. Kljub temu so strokovne delavke opozorile na težavnost dela zaradi družbenih stereotipov, ki mladostnike s kaznivimi dejanji stigmatizirajo. Po drugi strani so po družinskem zakoniku (DZ) nameščene večinoma mladostnice in mladostniki z različnimi oblikami ogroženosti, težavami v duševnem zdravju ali družinskimi težavami, kar vključuje primere zanemarjanja, nasilja, težav s prepovedanimi substancami, samopoškodovanja in depresije. Socialne delavke zaposlene na CSD so pojasnile, da so postopki po DZ pogostejši, saj CSD deluje kot pobudnik postopka in je vključen že v zgodnjih fazah prepoznave ogroženosti. Z vidika strokovnih centrov se obe skupini mladostnic in mladostnikov po KZ in DZ obravnavata na enak način, vendar z različno intenzivnostjo podpore. Po navedbah strokovnih delavcev imajo mladostnice

in mladostniki po KZ pogosto izrazite vedenjske težave in potrebujejo bolj strukturirano okolje, medtem ko so tisti po DZ pogosto bolj umaknjeni, depresivni ali ranljivi, zato zahtevajo terapevtski in čustveno podprt pristop. Skupna ugotovitev sogovornikov je, da se meja med obema skupinama vse bolj zabrisuje, vedenjske, čustvene in socialne stiske se med mladostnicami in mladostniki prepletajo, zato je ključno, da sistem ostane enoten, prilagodljiv in celosten, s poudarkom na individualnem pristopu in medinstitucionalnem sodelovanju.

Nekatere strokovne delavke strokovnega centra so opozorile tudi na omejitve pri delu z mladostnicami in mladostniki, ki se zavestno odločajo za tvegano ali samouničevalno vedenje. V takšnih primerih so možnosti pomoči omejene, saj sistem temelji na prostovoljnosti sodelovanja; prisilna obravnava pa je pravno in etično močno omejena.

Sogovornice iz strokovnega centra Višnja Gora so opisale, da v strokovnem centru deluje pet vzgojnih skupin: intenzivna skupina v Novem mestu, posebna skupina v Brežicah za mladostnice in mladostnike z duševnimi težavami, poodpustna skupina za postopno osamosvajanje ter stanovanjska skupina Brod v Ljubljani za samostojnejše mladostnice in mladostnike. Mladostnice in mladostniki obiskujejo interno šolo, kar po mnenju sogovornic omogoča lažje usklajevanje šolskega in vzgojnega dela. Strokovni center Višnja Gora ima tudi koordinacijsko vlogo pri odločanju o namestitvah.

4.2. Priprava na izstop iz strokovnega centra

Večina mladostnic in mladostnikov je opisala, da po namestitvi ali po izstopu iz strokovnega centra niso imeli občutka stalne podpore s strani CSD (*Ampak kar se pa tiče pripravljanja na odraslo dobo, jaz ne bi sploh vedla, da so oni karkoli meli pri temu, prispevali k temu./J96*). Pogosto so poročali o odsotnosti stika, pasivnosti strokovnih delavk ali občutku, da so po namestitvi ostali sami brez usmerjanja in pomoči. Posamezne mladostnice in mladostniki so izrazili občutek izgubljenosti in praznine po koncu institucionalne obravnave, zlasti zaradi pogostih menjav strokovnih delavk in pomanjkanja kontinuitete v odnosih.

Večina mladostnic in mladostnikov je poudarila, da se je vloga CSD večinoma pokazala v formalnem smislu, zlasti pri postopku namestitve, določanju stikov z družino ali sodelovanju pri timih. Mladostnice in mladostniki so menili, da je bil CSD pogosto usmerjen predvsem v starše in administrativne postopke, ne pa v neposredno pomoč mladostnikom. Večina mladostnic in mladostnikov je menila, da je pomoč CSD po namestitvi večinoma omejena na

redne postopke, kot so polletni timi ali ogledi strokovnih centrov. Pomoč je bila opisana kot administrativna, brez poglobljenega dela in čustvene podpore.

Nekatere mladostnice in mladostniki so izpostavili, da so slišali za primere, kjer je socialna delavka vzpostavila osebno povezanost z mladostnikom, kar je pozitivno vplivalo na njegovo izkušnjo, vendar sami tega niso doživeli. Manjšina mladostnic in mladostnikov je kljub temu ocenila sodelovanje kot pozitivno. Večina mladostnic in mladostnikov je opisala pomanjkanje osebnega stika in negotovost glede ponujene pomoči. Pogosto niso razumeli postopkov ali pristojnosti CSD, kar je prispevalo k občutku oddaljenosti in nevidnosti sistema. Nekatere mladostnice in mladostniki so poudarili, da niso vedeli, na koga se lahko obrnejo, drugi pa so zaradi nezaupanja ali želje po samostojnosti zavrnili pomoč. Manjšina mladostnic in mladostnikov je izrazila nezadovoljstvo z delovanjem sistema, saj so doživeli odsotnost pravočasnega ukrepanja ali občutek, da jih je sistem razočaral (*Center za socialno delo bi moral mojo mamo poslat v kurac že takrat, ko je pri mojih 15 letih rekla, da noče, da živim pri njej in me je ven vrgla./J93*). Pojavljala se je kritika pasivnosti CSD in občutek, da je institucionalna pomoč pogosto zgolj formalna in brez pristnega interesa za posameznika (*Center, kar more, dela, drugače pa nič./K47*).

Večina mladostnic in mladostnikov je opisala, da je bil proces priprave na samostojno življenje v strokovnem centru usmerjen v pridobivanje osnovnih življenjskih veščin in postopno prevzemanje odgovornosti. Poudarili so učenje reda, vzdrževanje lastnega prostora, skrb za osebne finance in razvijanje delovnih navad. Vzgojitelji so jih spodbujali k samoiniciativnosti ter postopni finančni in organizacijski odgovornosti. Mladostnice in mladostniki so se tako v okviru strokovnega centra naučili osnovnih korakov samostojnega življenja, pri čemer so ohranjali določeno stopnjo nadzora, ki je hkrati zagotavljala občutek varnosti. Manjšina mladostnic in mladostnikov je ocenila, da so bili po izhodu iz strokovnega centra dobro pripravljeni na življenje zunaj institucionalnega okolja. Hkrati je večina mladostnic poudarila, da je izobraževalni sistem v strokovnem centru deloval kot umetno strukturiran in zaščiten prostor, ki jih je le delno pripravil na realne življenjske okoliščine. Mladostnica, ki je obiskovala interno šolo, je izrazila nezadovoljstvo z vzgojno-izobraževalnim procesom, saj je doživljala pomanjkanje kakovosti pouka, neučinkovitost discipline ter prenizke izobraževalne standarde. Menila je, da pedagoški kader ni bil dovolj usposobljen za delo z mladostnicami in mladostniki z vedenjskimi težavami.

V obdobju po izstopu so se socialni odnosi večinoma prekinili ali razrahljali. Večina mladostnic in mladostnikov je poročala o izgubi stikov z vrstniki iz strokovnega centra, posamezni pa so se vrnili v prejšnje socialno okolje. Mladostnice in mladostniki so poudarili, da je bila vloga strokovnega centra pri pripravi na izstop pomembna predvsem zaradi pomoči vzgojiteljev, ki so jih učili upravljanja z denarjem, omogočili delovne izkušnje prek študentskega dela in jih spodbujali k ohranjanju strukturiranega vsakdana (*Med poletjem sem delala in mi je vzgojiteljica pomagala najt študentsko delo./L124*). Nekatere mladostnice in mladostniki so imeli možnost prehoda v polsamostojno bivanje, kar so doživljali kot dragoceno izkušnjo. Manjšina mladostnic in mladostnikov je omenila tudi neformalno podporo s strani zaposlenih po izstopu, kar so ocenili kot posebno pomembno.

Načrtovanje izstopa mladostnic in mladostnikov iz strokovnih centrov sta tako CSD kot strokovni center opisali kot proces, ki poteka različno zgodaj in različno intenzivno, odvisno od primera in strokovnega centra. V večini primerov se začne približno pol leta do enega leta pred zaključkom bivanja oziroma pred dopolnitvijo polnoletnosti, ponekod pa že takoj po namestitvi mladostnic in mladostnikov. V teh primerih gre za kontinuiran pristop, kjer je načrtovanje vključeno v vsakodnevno delo strokovnega centra. CSD in strokovni centri so večinoma poudarili, da gre pri načrtovanju izstopa za postopen in timski proces, ki vključuje kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno načrtovanje. Proces temelji na multidisciplinarnem sodelovanju med strokovnim centrom, CSD, družino in mladostnicami in mladostniki. Nekatere so kot primer dobre prakse izpostavile strokovni center Višnja Gora, kjer poteka celostno načrtovanje z jasno strukturo in tudi z načrtom po odpustu. V večini primerov je bil poudarek na zgodnjem načrtovanju, ki mladostnicam in mladostnikom omogoča aktivno vključevanje v postavljanje osebnih ciljev in soodločanje o nadaljnjih korakih.

Načrti pomoči in prihodnosti so pogosto vključeni že v osnutke sodnih predlogov, kar omogoča preglednost in povezanost formalnih odločitev z dejanskimi potrebami mladostnic in mladostnikov. CSD pri tem sodeluje s strokovnim centrom, spremlja izvajanje načrta in skrbi za pravočasno podajanje predlogov za podaljšanje ali zaključek ukrepa. Vloga strokovnih centrov je predvsem v pripravi in izvedbi postopnega prehoda iz strokovnega centra, medtem ko CSD ohranja koordinacijsko in usklajevalno funkcijo med institucijami in družino.

Večina strokovnih delavk iz obeh institucij je opisala, da se načrtovanje izstopa pogosto navezuje na izobraževalni potek mladostnic in mladostnikov, saj izstop največkrat sovpada s koncem šolskega leta. Uspeh v šoli je pogosto določen kot eden izmed pogojev za izstop, kar

mladostnice in mladostnike spodbuja k dokončanju šolanja. Pogosta oblika priprave na izstop vključuje postopno zmanjševanje intenzivnosti bivanja v strokovnem centru in sočasno povečevanje časa, ki ga mladostnice in mladostniki preživijo doma. Takšen način prehoda se je izkazal kot primeren, saj mladostnicam in mladostnikom omogoča postopno prilagajanje na novo okolje in večjo stopnjo samostojnosti.

Zaposlene CSD in strokovnega centra so kot ključno poudarjale vključevanje mladostnic in mladostnikov ter njihove družine v proces načrtovanja, saj skupno načrtovanje krepi občutek odgovornosti, pripadnosti in kontinuitete podpore (*Kot sem prej omenila, imamo vsakodnevne interakcije z mladostnicami in mladostniki in družino in poznamo, kako mladostnica ali mladostnik funkcionira in kakšne so njihove sanje o prihodnosti, pričakovanja ter realnosti, ki jih mladostnica ali mladostnik in njegova družina premorejo./M53*). Pri tem je pomembno, da se ohranja redna komunikacija med institucijami ter da se proces vodi postopno, z jasnimi cilji in realnimi pričakovanji. Načrtovanje izstopa se je v večini primerov pokazalo kot osrednji del celotnega procesa obravnave mladostnic in mladostnikov, ki bistveno vpliva na uspešnost reintegracije po zaključku ukrepa.

Bivanje po dopolnjenem 18. letu starosti so tako zaposlene CSD kot strokovnega centra opisale kot obdobje prehoda, v katerem se pristojnosti in odgovornosti med institucijami postopno spreminjajo. Večina strokovnih delavk je poudarila, da imajo mladostnice in mladostniki po dopolnjenem 18. letu možnost prostovoljne odločitve o nadaljevanju bivanja v strokovnem centru, kar poteka na podlagi posebne pogodbe o sodelovanju in bivanju (*Mladostnice in mladostniki pa imajo po zakonu še to možnost, če niso zaključili šolanja, lahko z nami ostanejo še po 18. letu in določeno število, sicer zelo majhno, to opcijo uporabi in ostanejo z nami tudi po 18. letu./M60*). Nadaljevanje je odvisno predvsem od posamezničinega ali posameznikovega statusa, zlasti od tega, ali se vključuje v izobraževanje. V teh primerih se obravnava običajno nadaljuje do zaključka šolanja. V strokovnih centrih, kot je Višnja Gora, obstajajo poodpustni programi, ki omogočajo postopno prehajanje v samostojnost. Bivanje polnoletnih mladostnic in mladostnikov v teh programih poteka v samostojnejši obliki, z manj nadzora in večjo odgovornostjo za vsakodnevne obveznosti. Nadaljevanje bivanja po 18. letu je prostovoljno, mladostnica ali mladostnik pa mora izpolnjevati osebni program, ki vključuje aktivno sodelovanje, šolanje ali iskanje zaposlitve.

Nekatere strokovne delavke so opozorile na omejitve sistema po dopolnjenem 18. letu. Zakon določa, da se po polnoletnosti ukrepi po družinskem zakoniku zaključijo, kar pomeni, da

strokovni centri in CSD nimajo več formalne pristojnosti za zadrževanje mladostnice ali mladostnika. V teh primerih ima posameznica ali posameznik pravico do prostovoljnega odhoda, ne glede na mnenje institucije. Zaradi tega nastajajo vrzeli pri nadaljevanju podpore, zlasti za tiste, ki niso pripravljeni na popolno samostojnost. Nekatere mladostnice in mladostniki se po izstopu vrnejo k staršem, medtem ko drugi ostanejo brez možnosti vrnitve domov, kar povečuje tveganje za socialno in bivanjsko negotovost. Sodelovanje med CSD in strokovnimi centri po 18. letu je pogosto odvisno od angažiranosti posameznih strokovnih delavk. Nadaljnja pomoč mladim po zaključku ukrepa ni sistemsko zagotovljena, temveč temelji predvsem na osebni pobudi strokovnih delavk, ki ohranjajo stik in nudijo podporo pri dokončevanju šolanja ali urejanju bivalnih razmer.

Zaključni postopki ob izstopu mladostnic in mladostnikov iz strokovnih centrov ter njihovo nadaljnje spremljanje so bile s strani večine strokovnih delavk z različnih CSD in strokovnih centrov opisane kot pomemben del procesa. Večina je navedla, da se ob izstopu mladostnic in mladostnikov izvede zaključni timski sestanek, kjer so navzoči predstavnice in predstavniki CSD, strokovnega centra, včasih starši in same mladostnice ali mladostniki. Namen teh srečanj je usklajevanje prihodnjih korakov, ocena napredka ter dogovor o morebitni nadaljnji podpori. Nekatere strokovne delavke so poudarile, da se ob tem ponudi možnost nadaljnjega svetovanja ali spremljanja, vendar le v okviru neformalne pomoči, saj s polnoletnostjo preneha formalna pristojnost CSD.

Večina sogovornic obeh institucij je poudarila, da spremljanje napredka poteka kontinuirano in se izvaja že v zgodnjih fazah bivanja v strokovnem centru. Obdobno se izvajajo evalvacije in timski sestanki, na katerih se preverja dosežene cilje in prilagaja individualni načrt pomoči. Tak pristop omogoča, da je izstop bolj postopno načrtovan. Večina strokovnih delavk je zaključne postopke opisala kot timsko delo, ki vključuje sodelovanje med CSD in strokovnim centrom. Na zaključnih sestankih se načrtuje prihodnost mladostnika – bodisi nadaljevanje šolanja, iskanje zaposlitve, bivanje v podpornih skupnostih ali vrnitev v domače okolje.

Glede sodelovanja mladostnic in mladostnikov pri načrtovanju izstopa je večina strokovnih delavk ocenila, da so mladostnice in mladostniki aktivno vključeni v proces, še posebej v zadnjih mesecih pred odhodom. Mladostnice in mladostniki sodelujejo na timskih sestankih, izražajo svoje mnenje, želje in skrbi glede prihodnosti. Manjši del strokovnih delavk je izpostavil, da je stopnja sodelovanja odvisna od posameznikove motivacije – nekateri kažejo visoko stopnjo samoiniciativnosti, medtem ko drugi ostajajo pasivni ali se zanašajo na odločitve

odraslih. Večina strokovnih delavk je poudarila pomen načela, da se z mladostnicami in mladostniki dela »skupaj z njimi, ne namesto njih«, saj tak pristop spodbuja občutek odgovornosti in krepi njihove sposobnosti samostojnega odločanja. Kljub temu pa manjši del strokovnih delavk izpostavlja, da imajo mladostnice in mladostniki pogosto idealizirane predstave o življenju po izstopu, kar povečuje tveganje za razočaranja in občutek negotovosti. Ob približevanju izstopa se pri večini pojavljajo tudi čustvene stiske, strah pred neznanim in občutek izgubljenosti, zato je v tej fazi ključno stalno spremljanje in čustvena podpora.

Večina strokovnih delavk iz CSD in strokovnih centrov je samostojno delovanje mladostnic in mladostnikov po izstopu opisala kot ključen cilj celotnega procesa obravnave (*Mislím, da bi morali mladostnice in mladostniki priti do lastnega kruha, da se samosvojijo, da pridejo do te točke skupaj z mladostnikom, strokovnim centrom, centrom in drugimi akterji, ki bi morali poskrbeti, da se mladostnik postavi na lastne noge./B87*). Poudarile so, da je namen vseh dejavnosti med bivanjem v strokovnem centru postopno razvijanje samostojnosti, odgovornosti in sposobnosti mladostnic in mladostnikov za samostojno življenje. Mladostnice in mladostniki se že v času namestitve učijo konkretnih življenjskih veščin – od finančnega načrtovanja do vsakodnevnih opravil – kar jim omogoča, da po izstopu lažje prevzamejo odgovornost za svoje življenje.

Manjši del strokovnih delavk je opozoril, da številne mladostnice in mladostniki po izstopu še vedno težko samoiniciativno delujejo in ostajajo odvisni od pomoči okolice. Nekateri se soočajo z zahtevami samostojnega življenja, za katere se izkaže, da nanje niso bili dovolj pripravljeni. Posamezne strokovne delavke so navedle tudi primere, kjer je pomanjkanje samoiniciativnosti vodilo v ponavljajoče se težave pri iskanju zaposlitve ali urejanju bivanja. Večina strokovnih delavk je poudarila, da se samostojnost ne razvija čez noč, temveč skozi postopno izkušnjo. Mladostnice in mladostniki so pri tem podprti pri vključevanju v zaposlitveni sistem, pridobivanju osnovnih življenjskih veščin in iskanju alternativnih oblik namestitve, če se ne morejo vrniti domov.

Večina strokovnih delavk iz CSD in strokovnih centrov je poudarila, da je zagotavljanje ustrezne bivanjske rešitve po izstopu mladostnic in mladostnikov iz strokovnega centra eden ključnih pogojev za uspešno reintegracijo v družbo. Stanovanjsko vprašanje je bilo prepoznano kot eno najpogostejše prisotnih izzivov, s katerim se soočajo tako strokovne delavke kot tudi mladostnice in mladostniki sami. Večina strokovnih delavk je poudarila, da se iskanje možnosti za bivanje običajno začne že v fazi načrtovanja izstopa, saj se brez urejenega bivališča težko

zagotovi stabilnost in nadaljnji razvoj mladostnic in mladostnikov. V strokovnih centrih so navedle, da se pri večini mladostnic in mladostnikov preverja možnost vrnitve v matično družino, kadar so odnosi dovolj stabilni in varni. V teh primerih CSD običajno sodeluje pri ponovnem vzpostavljanju družinskih vezi in nudi podporo staršem.

Vendar je manjšina strokovnih delavk opozorila, da se številne mladostnice in mladostniki ne morejo vrniti domov zaradi neurejenih družinskih razmer ali odsotnosti staršev, zato je potrebno poiskati alternativne oblike bivanja. Večina strokovnih delavk je izpostavila, da mladostnice in mladostniki brez družinske podpore najpogosteje iščejo nastanitve v mladinskih ali prehodnih stanovanjih, ki omogočajo nadzorovano samostojnost. Strokovni center Višnja Gora sodeluje z organizacijami, kot je ŠENT, ki zagotavljajo stanovanjske skupine za mlade po izstopu iz strokovnega centra (*Letos imamo primer fanta, ki domačega okolja nima in je bil nameščen v Šentovo stanovanjsko skupino v Kočevju./N63*).

Večina strokovnih delavk iz CSD in strokovnih centrov je poudarila, da področje stanovanjske podpore mladostnicam in mladostnikom po izstopu iz strokovnih centrov ostaja sistemsko neurejeno. Večina se strinja, da CSD v praksi nima vzpostavljenih programov, ki bi mladim nudili konkretno pomoč pri iskanju bivališča ali pri postopkih pridobivanja neprofitnih stanovanj. Pojavlja se sistemska vrzel, saj ob izstopu mladostnice in mladostniki pogosto nimajo ustreznih možnosti za nastanitev, kar povečuje tveganje za socialno izključenost in brezdomnost. Strokovni centri so kot pozitivno prakso izpostavili mladinska in prehodna stanovanja, ki mladim omogočajo postopno prehajanje v samostojnost.

Večina strokovnih delavk strokovnega centra je poudarila, da je kakovosten odnos z mladostnicami in mladostniki temelj uspešnega načrtovanja in izvajanja podpore po izstopu. Strokovne delavke menijo, da prek odnosa lažje razumejo mladostnikove cilje, motive in želje ter jih usmerjajo na realen način. Poudarjajo pomen poslušanja mladostnic in mladostnikov, prisluhnjenosti njihovim stališčem ter uporabe socialno-delavskega pristopa »od spodaj navzgor«, ki krepi občutek samoodločanja in osebne vključenosti v proces spremembe (*Zdi se mi, da se moramo vračati k socialno-delavskemu modelu 'od spodaj navzgor', kar pomeni, da mladostnice in mladostniki sami opredelijo, kaj želijo in zmorejo, mi pa jih na tej podlagi spodbujamo, podpiramo in skupaj z njimi to dosežemo./A122*).

Večina strokovnih delavk obeh institucij je opozorila na pojav brezdomnosti kot realno tveganje pri mladostnicah in mladostnikih po izstopu iz strokovnega centra. Izpostavile so, da gre za posledico kombinacije več dejavnikov – pomanjkanja ustreznih programov bivanja, omejene

družinske podpore in finančne nestabilnosti. Strokovne delavke poudarjajo, da bi bilo treba na državni ravni razviti posebne programe za preprečevanje brezdomnosti mladih po izstopu – s poudarkom na zagotavljanju začasnih bivališč, podpornih stanovanj in finančne pomoči.

Večina strokovnih delavk izpostavlja, da je delo z družino nepogrešljiv del priprave na izstop mladostnic in mladostnikov iz strokovnega centra. CSD in strokovni centri se trudijo, da se že med bivanjem v instituciji postopoma krepí sodelovanje s starši ter spodbuja njihova vključenost v načrtovanje prihodnosti mladostnic in mladostnikov. Poudarjeno je, da se uspešna reintegracija lahko zgodi le, če je vzpostavljena stabilna komunikacija med mladostnicami in mladostniki ter družino, ter če starši razvijejo osnovne starševske kompetence, potrebne za ponovno vključitev mladostnic in mladostnikov v domače okolje. Postopna reintegracija poteka z načrtnim povečevanjem stikov – od vikend obiskov do daljših bivanj doma – ob hkratni strokovni podpori družini.

4.3. Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra

Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu iz strokovnega centra poročala o pozitivnih življenjskih spremembah. Nekateri so nadaljevali šolanje ob podpori družine, drugi pa so se odločili za zaposlitev in samostojno življenje. Manjši del mladostnic in mladostnikov je opisal prehod iz podpornega v najemniško bivanje ali celo poznejši nakup stanovanja. Posamezne mladostnice in mladostniki so izpostavili, da je bila izkušnja bivanja v strokovnem centru pomembna življenjska prelomnica, ki jim je pomagala pri oblikovanju osebnih ciljev in odgovornosti (*Nam je pa dal določene izkušnje, ki so nas pripeljale do tega, da smo določene stvari videli, izkusili prej ali počasneje ali pa dojeli./J69*).

Mladostnica je po izstopu ohranila stik z vzgojiteljico, predvsem v obliki občasnih pogovorov in neformalnega spremljanja njenega počutja. En od mladostnikov je poročal o prehodni obliki bivanja v stanovanju mladinskega doma, ki mu je omogočalo postopno prilagajanje na samostojno življenje. Strokovne delavke so pri tem spremljale njegov red, odgovornost in šolske obveznosti ter mu nudile osnovno oporo pri prehodu v odraslost. Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu izpostavila, da so postali bolj samostojni, odgovorni in finančno neodvisni. Mnogi so prevzeli odgovornost za lastno življenje, delo in šolanje, pri čemer so poudarili pomen zgodnje zrelosti, ki so jo razvili že med bivanjem v strokovnem centru. Nekateri so svojo samostojnost razvijali postopno, skozi konkretne življenjske naloge in

izkušnje, kot so upravljanje denarja, delo in vzdrževanje reda v gospodinjstvu (*Edino, da sem sam moral položnice plačevati./H40*).

Mladostnik je poročal, da je že v času rejništva pridobil pomembne življenjske izkušnje, predvsem vzgojo za samostojnost ter praktično učenje gospodinjskih in vsakdanjih veščin. Ena od mladostnic je opozorila na nevarnost izključitve s strani družine po izstopu ter na odsotnost starševske podpore, kar je oteževalo prehod v samostojnost in občutek varnosti (*Meni recimo se je zgodilo to, da sem bila sedem do osem mesecev noseča, končala sem šolo, živela sem pri očetu, ampak se je ta odločil, da me vrže ven v osmem mesecu nosečnosti, jaz pa nisem bila pripravljena na to./J78*). Večina posameznikov je poudarila, da so imeli ključen vpliv na njihov razvoj odnosi z vzgojitelji, ne institucija sama. Izpostavili so pozitivne izkušnje z vzgojitelji, ki so vzpostavili varen in spoštljiv odnos ter delovali kot vir zaupanja, spodbude in življenjske motivacije. Z njihovo podporo so mladostnice in mladostniki pridobili občutek moči, osebne odgovornosti in samozavesti (*To perspektivo na probleme, življenje, ovire, sebe, to pozitivno perspektivo so mi oni dali./J73*). Vzgojitelji so bili pogosto doživeti kot nadomestna starševska figura, ki je prispevala k občutku varnosti, sprejetosti in stabilnosti (*Za kakšne stvari, že sam pogovor, sem imela osebe, ki so predstavljale vlogo staršev bolj kot mama./L55*).

Mladostnice in mladostniki so po izstopu iz strokovnega centra poročali o raznolikih čustvenih doživljanjih. Nekateri so opisali obdobje bivanja v mladinskem domu kot pomembno izkušnjo, ki je trajala več let, drugi pa so izstop povezovali z nenadnimi življenjskimi spremembami, med njimi tudi z nosečnostjo ob zaključku šolanja, ki je pomenila prehod v materinstvo in zahtevala prevzem nove odgovornosti. Ena od mladostnic je izpostavila občutek izgubljenosti po odhodu iz institucionalnega okolja ter ambivalentna čustva, saj je hkrati občutila svobodo in negotovost.

Strokovne delavke na centrih za socialno delo so pojasnile, da njihova vloga po izstopu mladostnic in mladostnikov iz strokovnega centra obsega predvsem usmerjanje v programe aktivne politike zaposlovanja, kot je program PUM. Ena strokovna delavka je navedla, da primerov ponovne namestitve po izstopu iz strokovnega centra ni zaznala, medtem ko je druga pojasnila, da se v redkih primerih ponovno nameščanje izvede, vendar na drugačni pravni podlagi, na primer zaradi novih okoliščin ali odločitev sodišča.

V okviru izstopnega procesa CSD zagotavlja osnovno materialno podporo v obliki prve socialne pomoči, po potrebi pa tudi osebno pomoč, ki omogoča individualno spremljanje mladostnic in mladostnikov v začetnem obdobju samostojnega življenja. Strokovne delavke CSD so kot zaščitni dejavnik izpostavile postopen in prostovoljen prehod v odraslost, saj tak

pristop mladostnicam in mladostnikom omogoča bolj varen in stabilen prehod v samostojnost. Posamezne so poudarile pomen zgodnjega spodbujanja samostojnosti in postopne ločitve od družine, kar krepi občutek odgovornosti in zmanjšuje tveganje za ponovne stiske po izstopu. Ena od strokovnih delavk je posebej izpostavila pomen ustrezne stanovanjske podpore, ki mladostnicam in mladostnikom omogoča varno bivalno okolje ter spodbuja njihovo funkcionalno osamosvajanje.

Strokovne delavke centrov za socialno delo so najpogosteje izpostavile, da se mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnih centrov soočajo z izrazitim občutkom izgubljenosti in negotovosti (*Kakšni so malo izgubljeni, ker so imeli prej toliko podpore, pa potem strokovni center ali pa center nazaj kliče, ej, kaj pa dej, pa jim pomagaš, daš osebno pomoč./E167*). Večina jih je opozorila, da mladostnice in mladostniki po odhodu iz strokovnih centrov pogosto izgubijo občutek strukture, varnosti in zanesljive podpore, ki so jo imeli med institucionalnim bivanjem.

Pri delu CSD se kot najpogostejši izzivi kažejo pomanjkanje motivacije za aktivno vključevanje v družbo, težave z administrativnimi postopki (*Potem recimo, da ne znajo izpolniti kakšne vloge, ne vedo, da je treba urediti zdravstveno zavarovanje ali da morajo pravočasno oddati vlogo./F175*) ter nizka samoiniciativnost pri iskanju pomoči ali vzpostavljanju ponovnega stika s strokovnimi delavci.

Manjšina strokovnih delavk je poudarila tudi stanovanjsko negotovost in težave pri ponovni vključitvi mladostnikov v domače okolje. V strokovnih centrih so strokovne delavke podobno opisali, da mladostnice in mladostniki po izstopu pogosto izgubijo strukturo vsakdana in se težko soočajo z odgovornostjo, ki jo prinaša samostojno življenje (*Mladostnice in mladostniki, ki so izstopili iz strokovnega centra in so potem še ostali v kontaktu z mano, so potem največkrat poročali o tem, da niso imeli več intenzivne podpore 24/7 in da jim to največ manjka./M83*).

Na področju izobraževanja so strokovne delavke centrov za socialno delo ugotovljale, da se mladostnice in mladostniki v času bivanja v strokovnem centru srečujejo z različnimi oblikami težav pri šolanju. Večina jih je navedla primere, ko mladostnice in mladostniki šolanje opustijo ali obiskujejo izobraževalne programe, ki niso v skladu z njihovimi željami, temveč so posledica razpoložljivih možnosti znotraj sistema. Nekatere mladostnice in mladostniki šolanje nadaljujejo, a se kasneje ob prehodu iz institucionalnega okolja težko prilagodijo zahtevam zunanjega šolskega sistema.

V strokovnih centrih so delavke opozorile, da se mladostnice in mladostniki po izstopu pogosto soočajo s težavami pri nadaljevanju šolanja in prehodu na višjo stopnjo izobraževanja (*Lahko omenim, da se včasih otroci po triletni poklicni šoli, ki jo ponujamo mi v zavodu, odločijo za še plus dva v Ljubljani, kjer pa so večinoma neuspešni./N78*). Manjšina strokovnih delavk je kot prednost interne šole v strokovnem centru opisala prilagojen vzgojno-izobraževalni pristop z manjšimi razredi in strokovnim kadrom, ki razume specifične potrebe mladostnic in mladostnikov, a hkrati izrazila dilemo glede učinkov prevelike prilagoditve zavodskega sistema na kasnejšo uspešnost v zunanjih šolah. Posamezne strokovne delavke so dodale, da mladostnice in mladostniki po izstopu pogosto potrebujejo konkretno pomoč pri nadaljevanju izobraževanja, zlasti pri vključevanju v nove šole ali programe.

Strokovne delavke centrov za socialno delo so ugotovljale, da posamezne mladostnice in mladostniki tudi po izstopu ohranjajo stik s strokovno delavko, zlasti kadar so med obravnavo vzpostavili zaupnejši odnos (*Nekateri pridejo in se javijo, tudi ko zaprosijo za denarno socialno pomoč, čeprav jih takrat obravnava druga strokovna delavka, vseeno obiščejo tisto, ki jih je obravnavala v preteklosti./A134*). Večina strokovnih delavk CSD pa ocenjuje, da večina mladostnic in mladostnikov po zaključku ukrepa redko sama vzpostavi stik ali poišče pomoč, razen če se znajdejo v konkretnih življenjskih težavah. Manjšina jih je izpostavila, da mladostnice in mladostniki pogosteje ohranijo vez s strokovnim centrom kot z institucijo CSD, saj tam preživijo daljše obdobje in imajo neposreden stik z vzgojitelji, ki jim predstavljajo pomembno referenčno osebo.

V strokovnih centrih so delavke opisale podoben vzorec. Po njihovih izkušnjah strokovni center ostaja odprt in dostopen tudi po izstopu, vendar mladostnice in mladostniki le redko sami vzpostavijo stik. Večina strokovnih delavk je ocenila, da nadaljnji odnos z mladostnicami in mladostniki po izstopu v največji meri temelji na osebni iniciativi posameznika. Kadar je bil odnos med mladostnikom in vzgojiteljico posebej dober, se stiki pogosteje nadaljujejo, bodisi v obliki priložnostnih obiskov ali pogovorov.

Večina strokovnih delavk CSD je opozorila, da mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra v večini primerov ne vzpostavijo ponovnega stika s centrom. Po njihovih izkušnjah gre le za posamezne primere, ko se mladostnice in mladostniki po polnoletnosti obrnejo na CSD, večinoma v povezavi s finančnimi ali socialnimi težavami. Nekatere strokovne delavke so izpostavile, da je to povezano tudi s tem, da mladostnice in mladostniki institucijo

doživljajo kot del preteklosti, s katero želijo prekiniti, kar otežuje nadaljnje spremljanje po izstopu.

Strokovne delavke centrov za socialno delo so poročale, da mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnih centrov lahko pridobijo različne oblike finančne podpore, med katere sodijo državne in občinske štipendije, denarna pomoč, botrstvo ter druge oblike pomoči, ki jih omogočajo javni sistemi. Posamezna strokovna delavka je poudarila, da štipendija predstavlja pomembno podporo mladostnicam in mladostnikom, ki nadaljujejo šolanje, saj jim omogoča pokritje osnovnih življenjskih stroškov. Večina strokovnih delavk je izpostavila vlogo službe za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev, prek katere mladostnice in mladostniki pridobijo denarno socialno pomoč ali izredno denarno pomoč kot dopolnilni vir podpore. Nekatere strokovne delavke so opozorile, da sistem pomoči ni vedno prilagojen dejanskim potrebam mladostnikov.

V posameznih primerih so se strokovne delavke osredotočale na pomoč staršem mladoletnih mladostnic in mladostnikov, kar pomeni, da podpora ni bila vedno neposredno namenjena mladostnicam in mladostnikom. V strokovnih centrih so strokovne delavke navajale, da mladostnice in mladostniki po izstopu najpogosteje pridobijo denarno socialno pomoč, otroški dodatek ali državno štipendijo. Posamezne strokovne delavke so omenile možnost subvencije za najemnino in uporabo izrednih denarnih pomoči, ki pa so pogosto časovno omejene in nezadostne za samostojno življenje. Večina strokovnih delavk je menila, da finančni sistem nudi le osnovno varnost, ne pa tudi pogojev za dolgoročno stabilnost mladostnic in mladostnikov po izstopu.

Posamezne strokovne delavke CSD so izpostavile, da se mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra pogosto soočajo z visokimi stroški bivanja, predvsem v Ljubljani in drugih večjih mestih, kjer višina štipendij ali denarne pomoči ne zadošča za pokritje stroškov najemnine in prehrane. Večina strokovnih delavk je opozorila, da pogoji za pridobitev finančne pomoči pogosto temeljijo na starševskem dohodku, kar mladostnice in mladostnike lahko izključi iz sistema, čeprav dejanske pomoči od staršev ne prejemajo. Ena od strokovnih delavk CSD je opisala primer mladostnika, ki je zaradi porabe denarja za prepovedane substance živel v minimalnih pogojih in ni bil zmožen vzdrževati osnovne finančne stabilnosti.

Večina strokovnih delavk centrov za socialno delo je izpostavila, da ima družina ključno vlogo pri uspešni reintegraciji mladostnice oziroma mladostnika po izstopu iz strokovnega centra (*Te, ki imajo neko podporno družino, družino, ki je pripravljena brez kakršnih koli kolebanj sprejeti*

mladostnika nazaj pa z ustrezno pripravo vseh vpletenih je bolj ali manj vedno uspešna do te mere, da se mladostnik vrne v domače okolje in poročajo, da je vse v redu/M110). Kadar so odnosi med družinskimi člani sodelovalni in podpirajoči, mladostnice in mladostniki lažje vzpostavijo stabilno okolje in prevzemajo odgovornost za svoje življenje. Po drugi strani pa so strokovne delavke opozarjale, da so zastrupljeni ali porušeni družinski odnosi pogost dejavnik, ki otežuje osamosvajanje in prispeva k ponovnemu vračanju mladostnikov v tvegane okoliščine *(V določenih primerih je težava v tem, da so odnosi doma že tako zastrupljeni, gre za negativno simbiozo med staršem in mladostnikom./B100).*

Večina strokovnih delavk centrov za socialno delo je opozorila, da mladostnice in mladostniki po dopolnjenem 18. letu pogosto izpadejo iz sistema formalne podpore *(Po 18. letu ni več nobene obravnave, recimo pri takih, ki ne sodelujejo, ampak pri njih je treba najprej urediti druge zadeve/B97).* Po prenehanju pristojnosti CSD se namreč ukrepi in spremljanje običajno zaključijo, kar povzroči občutno vrzel v pomoči v prehodnem obdobju odraslosti.

Strokovne delavke so poudarile, da je to obdobje časovno zelo občutljivo, saj bi bilo potrebno mladostnicam in mladostnikom zagotoviti postopno prehajanje v samostojno življenje, ne pa nenadno prekinitev vseh oblik strokovne in socialne podpore. Nekatere strokovne delavke so kot dodatno težavo navedle prepozno vključevanje mladostnikov v postopke pomoči, zaradi česar pogosto ni dovolj časa za celostno obravnavo in pripravo na izstop. V strokovnih centrih so strokovne delavke pojasnile, da se po dopolnjenem 18. letu formalna pomoč pogosto prekine, čeprav mladostnice in mladostniki še niso pripravljeni na popolno samostojnost.

Večina strokovnih delavk CSD je opozorila, da je dostop do socialnih pravic pogosto pogojen z aktivnim vključevanjem mladostnic in mladostnikov v programe, kot so šolanje, usposabljanja ali zaposlitveni projekti. Posamezna strokovna delavka je poudarila pomen nevladnih organizacij, ki v določenih primerih prevzamejo del materialne podpore mladostnicam in mladostnikom, ki so izpadli iz javnega sistema. V strokovnih centrih so strokovne delavke izpostavile potrebo po kontinuiranem terapevtskem spremljanju po izstopu *(Mogoče bi bilo super, če bi bilo neko spremljanje v smislu terapevtskega spremljanja in bi to spet trajalo./D122).* Po njihovem mnenju bi moral sistem mladim omogočiti daljše spremljanje, ki bi združevalo praktično, čustveno in psihološko podporo.

Posamezne strokovne delavke strokovnih centrov so navedle, da podatke o mladostnicah in mladostnikih po izstopu pogosto pridobivajo neformalno, bodisi preko znancev, prejšnjih vzgojiteljev ali naključnih srečanj. Takšen način spremljanja omogoča osnovni vpogled v

nadaljnje življenje posameznika, vendar ne zagotavlja sistematičnega sledenja ali evalvacije uspešnosti reintegracije. Posamezne strokovne delavke so poročale, da se nekatere mladostnice in mladostniki po izstopu občasno ponovno obrnejo na strokovni center po nasvet ali podporo, predvsem v primeru osebnih stisk ali socialnih težav. Ti stiki so redki in temeljijo predvsem na predhodno vzpostavljenem odnosu z zaposlenimi, ne pa na uradni sistemski možnosti ponovne vključitve.

4.4. Vloga družine in socialne mreže

Nekatere mladostnice in mladostniki so pojasnili, da so kljub namestitvi v strokovni center ohranili pomembne prijateljske odnose iz preteklosti (*Po večini sem jih pa imel tam na Dolenjskem in sem ohranil stike/I27*). Pri manjšem delu mladostnikov se je po izhodu iz strokovnega centra socialna mreža spremenila, bodisi z izgubo stikov, bodisi z oblikovanjem novih. Nekatere mladostnice in mladostniki so v času bivanja v strokovnem centru vzpostavili nova prijateljstva, ki so se v posameznih primerih nadaljevala tudi po izstopu, predvsem s sošolci.

Več mladostnic in mladostnikov je po izstopu nadaljevalo stike z družino. Pri nekaterih je postopno prišlo do sprejemanja situacije s strani družine, vendar brez bistvenih sprememb v njihovih vzorcih delovanja (*Ne, ne vem, prvo jim ni bilo vsem, potem so se navadili./I22 Spremenil se ni noben./I23*). Pri določenih so se po izpustu povečali družinski stiki, hkrati pa tudi konflikti in težave pri ponovni vzpostavitvi družinske dinamike (*Prišlo je do več konfliktov./L69*). Del mladostnikov je imel redne stike z družino med bivanjem v strokovnem centru, drugi pa so ohranjali stalno povezavo s starši skozi celotno obdobje bivanja (*Itak sem jaz med vikendi pa počitnicami hodila domov, sploh ko sem bila starejša, v srednji šoli./L71*).

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarjale, da strokovni center pogosto deluje kot začasno varno okolje in kot pomembna izkušnja za mladostnikovo kasnejše življenje. V večini primerov potekajo redni stiki med strokovnim centrom in družino, pri čemer strokovne delavke pogosto prevzamejo vlogo mediatorjev med mladostnikom in starši. Strokovni centri vključujejo starše v skupinske pogovore in omogočajo sodelovanje širšega strokovnega tima pri podpori družini. V SC Višnja Gora imajo starši možnost vključitve v psihoterapevtsko ali družinsko podporo, v določenih primerih pa je staršem na voljo tudi interna terapevtka znotraj strokovnega centra (*Izpostavila bi to, da imamo pri nas možnost vključitve staršev v psihoterapijo oz. družinsko terapijo./N93*).

Strokovne delavke na CSD so poudarjale, da je vzpostavljanje sodelujočega odnosa z družino ključen del postopka obravnave. Večina jih je izpostavila, da sodelujejo z družino že pri pripravi predloga in dogovarjanju o vlogah ter odnosih. V ta namen pogosto sodelujejo tudi s šolami in pediatri, z namenom celostne podpore družini. Kot učinkovite so ocenile storitve, kot sta Pomoč družini za dom in mobilna služba strokovnega centra, ki se uporabljata tudi preventivno za preprečevanje namestitvev otrok.

Vloga CSD se po navedbah več strokovnih delavk osredotoča na pomoč družini in osebno pomoč, redno spremljanje odnosov med starši in mladostnicami ter mladostniki ter aktivno vključevanje v proces namestitve. Večina strokovnih delavk je poročala o redni komunikaciji med CSD in starši, zlasti v primerih, ko družina potrebuje podporo pri vzpostavljanju stikov ali pri delu z mladostnikom. Poudarjale so nujnost družinske vključenosti in skupnega pristopa k delu, pri čemer se kot učinkoviti kažejo sprejemajoč in rešitveno usmerjen odnos ter spoštljiv prvi stik s starši (*Če bi pristopila pokroviteljsko in rekla: 'Sem vas povabila, ker vaš mulc dela kazniva dejanja,' lahko pozabim na sodelovanje./F192*).

Del strokovnih delavk je izpostavil, da CSD v določenih primerih poveča svojo vlogo, kadar ni sodelovanja med družino in strokovnim centrom (*Imamo pa kakšne, ki se sploh s strokovnim centrom ne vjamejo in potem mi delamo več z njimi v povezavi s strokovnim centrom./E181*), ter da je pomembno razumevanje staršev za izboljšanje odnosa z mladostnikom. Nekatere so kot posebno pomembno izpostavile kontinuirano spremljanje odnosov ter vključevanje družine v pogovore na domu.

Strokovni centri so opisovali, da imajo pomembno vlogo pri ohranjanju in krepitvi družinskih odnosov med namestitvijo. Večina strokovnih delavk je poudarila, da z družinami ohranjajo redno komunikacijo, tako po telefonu kot preko organiziranih individualnih srečanj med mladostnikom, starši in vzgojiteljicami (*Vsaj dvakrat na teden se slišimo po telefonu. V četrtek jih pokličemo domov, da povemo, kako je mladostnica preživela teden, v nedeljo jih pokličemo, da povedo, kako je preživela vikend./N88*).

Strokovni centri spodbujajo odprto in usklajeno komunikacijo ter omogočajo neformalne stike s starši, kadar je to v korist mladostnika. Pogosti so tudi primeri sodelovanja z družino preko vzgojiteljic, kar omogoča sprotno izmenjavo informacij in krepitev zaupanja. Poudarjena je bila tudi dostopnost strokovnih delavk in pripravljenost za osebno podporo staršem.

V času namestitve in ob njenem zaključku strokovni centri pogosto spremljajo izvajanje psihosocialnih ukrepov ter spodbujajo starše k aktivnemu sodelovanju. V določenih primerih CSD prevzame vlogo nadzora, kadar sodišče odredi spremljanje ali ko se zazna povečano tveganje. Spremljanje je lahko časovno omejeno, v kazenskih postopkih pa se nadaljuje do konca ukrepa.

Večina strokovnih delavk je ocenila, da so družine v določeni meri pripravljene sodelovati in spreminjati svoje vzorce delovanja, zlasti na področju komunikacije in reševanja težav. Pogosta je bila želja po spremembah ter prošnje družin za pomoč. Po navedbah strokovnih delavk je približno polovica družin dejansko pripravljena sodelovati pri procesih reintegracije, medtem ko so druge bodisi pasivne, bodisi izražajo le navidezno pripravljenost.

Strokovne delavke CSD so poudarjale potrebo po večji podpori in prilagoditvi programov za delo z družinami (*Zato bi bilo treba programe prilagoditi tako, da bi jih družine lahko zmogle izvajati po etapah, ter zagotoviti bolj intenzivno delo z družino./A152*). Več jih je opozorilo na prenos vzgojne odgovornosti na strokovne centre po namestitvi, kar zahteva tesnejše sodelovanje in večjo angažiranost CSD pri delu z družinami.

Uspešnost sodelovanja z družinami se med primeri močno razlikuje. V več primerih se je pokazalo, da vključevanje staršev v svetovalni proces pozitivno vpliva na potek reintegracije in odnose z mladostnikom. CSD ima pri tem pomembnejšo vlogo predvsem pri mladoletnih mladostnicah in mladostnikih, kjer lahko formalno poseže v proces podpore. V strokovnih centrih so kot najpogostejši izid sodelovanja navajali povratek mladostnikov v primarno družino, kar so povezovali z aktivnim vključevanjem staršev v terapevtske in svetovalne procese.

Večina strokovnih delavk je poudarjala, da ima družinska podpora ključno vlogo pri uspešni reintegraciji mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra (*Bolj ko so družine vpete in bolj ko starša sodelujeta, boljša je reintegracija./A159*). Družinska podpora je bila prepoznana kot odločilen dejavnik, ki prispeva k občutku varnosti in večji socialni integraciji mladostnika, zlasti kadar je bilo sodelovanje z institucijami nadaljevano tudi po izstopu.

Posamezne strokovne delavke so poudarjale pomen materialnih pogojev družine, saj ti vplivajo na kakovost reintegracije in občutek varnosti po vrnitvi domov. Vendar so strokovne delavke opozarjale, da podpora družine ni vedno celostna, pogosto gre le za minimalno pomoč ali čustveno podporo, ki jo starši nudijo v omejenem obsegu.

Kljub številnim primerom uspešne reintegracije so strokovne delavke izpostavile tudi različne težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino (*Tisti, ki nimajo podporne družine pa mislim, da se zelo težko in veliko stiske vrnejo nazaj domov./M112*). Pogosti so bili primeri, kjer so se po vrnitvi pojavile oblike zanemarjanja, ogroženosti ali ponovnih konfliktov.

Več strokovnih delavk je ugotavljalo, da so starši po vrnitvi mladostnice ali mladostnika pogosto kazali občutek krivde, zaradi katerega so postajali preveč popustljivi (*Včasih se starši počutijo krive, da so otroci šli v strokovni center, in ko se vrnejo, lahko pride do tega, da jim dovolijo vse, ker imajo občutek, da so že na začetku naredili napako./C163*). Nekatere so izpostavile pomen prenosa strukture in rutine iz strokovnega centra v domače okolje (*Če so bili dolgo časa narazen, lahko pomagamo pri tem, kako se ponovno vzpostavijo neka pravila in rutina v družini./F201*).

Večina strokovnih delavk iz obeh institucij je menila, da institucije in socialni delavci ne morejo nadomestiti vloge staršev (*Institucija ali socialni delavec ne moreta zamenjati starša, lahko omogočita podporo z različnimi programi, vendar iz izkušenj vemo, da jih enostavno ne moreta nadomestiti. Tudi če bi si to še tako želeli, socialni delavec ni starš, in da bi to vlogo prevzela neka institucija, je nemogoče./A160*). Strokovni centri so opozarjali na pričakovanja, da bi morale družine že pred namestitvijo prejeti ustrezno pripravo s strani CSD. Omenjene so bile tudi kadrovske in strukturne omejitve, pomanjkanje kadra in omejene zmogljivosti, kar dodatno otežuje delo z mladostnicami in mladostniki po izstopu.

4.5. Družba in dejavniki okolja

Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu iz strokovnega centra poročala o raznolikih izkušnjah sprejemanja v okolici. Nekateri so doživljali enakopravno obravnavo in občutek sprejetosti (*Vsaj jaz nisem začutila, vidla, doživela, da bi bla tretirana drugače zaradi tega./J102*), pri čemer so poudarjali, da se je morebitna začetna stigma sčasoma zmanjšala. En od mladostnikov je opisal, da je bila na začetku prisotna radovednost okolice in izpostavljenost zaradi redkosti njihovega primera, vendar so se odnosi sčasoma normalizirali. Drugi so poročali o govoricah, predsodkih in nerazumevanju, povezanih z njihovimi izkušnjami bivanja v strokovnem centru (*Marsikdo zamenja s prevzgojnimi domi, da je otrok mel neko kaznivo dejanje./L132, Zase sem bolj zadržal, zato ker že v osnovni šoli, ko sem bil v rejništvu, me niso sprejeli zaradi tega./K59*).

V več primerih so mladostnice in mladostniki navedli, da njihova preteklost po izstopu ni bila več vidna, saj o njej niso govorili, šolski in uradni dokumenti pa njihove izkušnje niso razkrivali (*Dokler ti njim specifično ne rečeš, da si iz tam, noben ne ve./J101*). Ena strokovna delavka iz strokovnega centra je pojasnila, da imajo mladostnice in mladostniki po izstopu možnost ohranjanja zasebnosti glede bivanja v strokovnem centru, saj v uradnih dokumentih in pri zaposlovanju nikjer ni navedeno, da so bili nameščeni v strokovnem centru (*Na spričevalu, ki ga dobijo v naši šoli, ne piše, da so iz zavoda, tako da recimo iz tega ni razvidno./N104*).

Strokovne delavke s CSD so poročale, da se sprejemanje mladostnikov po izstopu razlikuje glede na okolje. Večina je ocenila, da je odziv okolice večinoma nevtralen in da vračanje mladostnikov v domače okolje predstavlja običajno prakso. Posamezne strokovne delavke so opozorile, da se v manjših, ruralnih skupnostih pojavlja več stigmatizacije in predsodkov, medtem ko so izkušnje iz urbanih okolij praviloma bolj pozitivne (*Imam enega mladostnika, ki se je odselil iz tistega območja, nekega ruralnega, ker tega ni prenašal. Že njegova družina je bila tako šikanirana. Tako so ga izločili, da je bilo grozno./D155 V Ljubljani je to čisto nekaj drugega./D156*).

Večina mladostnic in mladostnikov je izražala pozitivno življenjsko naravnost glede bivanja v strokovnem centru in sprejemanje svojih življenjskih izkušenj (*Gledam na to kot neko pozitivno stvar v življenju, ne pa kot na nekaj, kar bi me moglo potret./H83*). Nekatere so izpostavile občutek enakopravnosti v družbi in odsotnost stigme. Strokovna delavka CSD je omenila, da so bile ponekod prisotne neustrezne reakcije in strahovi prebivalcev do socialnih ustanov v bližini. V strokovnih centrih je večina strokovnih delavk zaznala pozitiven premik v družbeni percepciji mladostnikov iz strokovnih centrov. Poudarjale so, da okolica mladostnike danes pogosteje sprejema na podlagi njihovih osebnih lastnosti in vedenja, ne pa na podlagi preteklosti. Vendar so opozorile, da napačne predstave o strokovnih centrih, primerjave z drugimi institucijami in splošno nepoznavanje njihove vloge še vedno vplivajo na družbeno percepcijo. Nekatere strokovne delavke so poročale o izoliranih primerih predsodkov v družbi in o negativnem odnosu lokalne skupnosti, ki ga povezujejo s preteklimi incidenti ali stereotipnimi predstavami (*Kar se tiče našega okolja, so pripombe, da nismo najboljši sosedi, parkrat sem slišala pripombe od lokalcev čez naše otroke./N108 Pred leti so recimo zažgali avtobusno postajo, znajo bit glasni, zgodili so se tudi vlomi v avto, hiše ipd./N109*). Kljub temu je večina strokovnih delavk ocenila, da je družbena klima vse bolj odprta in da so mladostnice in mladostniki po izstopu vse pogosteje sprejeti kot enakovredni člani skupnosti.

Strokovne delavke na CSD so poudarile pomen čustvene in informacijske podpore mladostnikom po izstopu, usmerjanje v programe, kot je PUM – projektno učenje mladih, ter pomen prostovoljnosti pri vključevanju v podporne oblike pomoči. Opažajo, da je uspešnost vključevanja mladostnikov pogosto odvisna od njihove motivacije in pripravljenosti za sodelovanje (*Čeprav pravim, zelo veliko naredi to, koliko motivacije imajo./B143*).

En od mladostnikov, ki je bil predhodno nameščen v rejništvo, je povedal, da je bil v osnovni šoli pogosto izključen iz socialnega življenja in da so ga sošolci odrivali zaradi njegovega bivanja v rejniški družini. Sprememba je nastopila po vključitvi v strokovni center, kjer je bil obkrožen z vrstniki s podobnimi izkušnjami in težavami, zato se je tam počutil sprejeto in razumljeno.

Večina strokovnih delavk na CSD je poročala, da mladostnice in mladostniki po izstopu usmerjajo v programe mladinskih centrov, kot so Mladi zmaji, kjer lahko preživljajo prosti čas v varnem in spodbudnem okolju. Nekatere so omenile tudi vključevanje mladostnic in mladostnikov v poletne programe in športne dejavnosti, kar jim omogoča več stika s širšim okoljem ter krepitev socialnih veščin.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so večinoma poudarile, da pristočasne dejavnosti predstavljajo pomembno priložnost za vključevanje mladostnic in mladostnikov v širše okolje in krepitev socialnih odnosov. V posameznih strokovnih centrih mladostnice in mladostniki spodbujajo k sodelovanju v mladinskih in športnih dejavnostih ter k opravljanju družbeno koristnega dela. Ena strokovna delavka je opozorila, da geografska oddaljenost strokovnega centra od večjih mestnih središč lahko omejuje dostopnost do tovrstnih dejavnosti.

Strokovna delavka na CSD je navedla, da mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra praviloma nimajo težav pri iskanju zaposlitve, saj so delavci v številnih podjetjih zelo iskani in delodajalci sprejemajo vse, ki želijo delati. Poudarila je, da mladostnice in mladostniki pogosto menjajo službe zaradi pomanjkanja delovnih navad in neizoblikovane vztrajnosti ter da lahko občutek pripadnosti delovnemu okolju pomembno prispeva k stabilnosti v njihovem življenju.

Na CSD so strokovne delavke opisale različne oblike praktične pomoči mladostnikom po izstopu iz strokovnega centra. Pomoč vključuje ponovno vpisovanje v šolo, svetovanje glede nadaljnjih izobraževalnih poti, prijavo in spremstvo na strokovni center za zaposlovanje ter iskanje ustreznega bivanja. Med oblikami podpore so navedle tudi vključevanje mladostnikov

v dnevne centre CSD (Cone), kjer se posamezne mladostnice in mladostniki vračajo tudi po zaključku obravnave zaradi ohranjenega zaupanja s strokovnimi delavkami.

Pomoč se po njihovih navedbah prilagaja življenjskim okoliščinam mladostnikov ter obsega tudi spodbujanje staršev k sodelovanju pri iskanju rešitev. Večina strokovnih delavk CSD je poudarila, da njihova vloga pri vključevanju mladostnikov po izstopu temelji predvsem na usmerjanju, informiranju in svetovanju. Vključuje informiranje mladostnikov o možnostih pomoči in dostopnih virih, sodelovanje z mladinskimi centri in dijaškimi domovi ter koordinacijo med institucijami.

Nekatere so opozorile na omejitve delovanja po dopolnjenem osemnajstem letu starosti, ko formalna pristojnost CSD preneha, mladostnice in mladostniki pa ostanejo brez systemske podpore. Med navedenimi težavami je bilo tudi pomanjkanje sodelovanja z lokalno skupnostjo in šibka povezanost med institucijami, kar vpliva na uspešnost reintegracije mladostnikov.

V strokovnih centrih so strokovne delavke poudarile pomen povezanosti z domačim okoljem in lokalno skupnostjo pri reintegraciji mladostnikov. Pojasnile so, da mladostnikom, ki ohranjajo stike z družino, praviloma lažje uspe prehod v samostojnost, saj jim bližina domačega okolja omogoča postopno vključevanje in občutek varnosti. Omenile so tudi sodelovanje z lokalno skupnostjo preko različnih dejavnosti, kot so bazarji in predstavitve dela strokovnega centra, kar prispeva k večji vidnosti njihovega delovanja in k postopnemu sprejemanju mladostnikov v okolici.

V strokovnih centrih so strokovne delavke poudarile, da je stik mladostnikov z zunanjim okoljem pogosto omejen zaradi institucionalnega okolja, ki deluje kot *“mehurček”* (*Je pa težava strokovnih centrov, da naše mladostnike dokaj omejimo na naše območje, so v nekem varnem mehurčku, mehurčku nekih polnih interakcij, kjer jim je preveč zanimivo, da bi šli nekam drugam, nekam ven, nekaj drugega poskusit./M127*). Omenjena je bila tudi odpornost posameznih vzgojiteljic do vključevanja mladostnikov v širšo skupnost ter odsotnost aktivnega vključevanja strokovnega centra v lokalno skupnost.

4.6. Psihosocialni vidiki reintegracije

Mladostnice in mladostniki so po izstopu iz strokovnega centra poročali o različnih psihosocialnih posledicah. Večina jih je izpostavila ohranitev določenih pozitivnih lastnosti, osebno rast in krepitev samozavesti, ki so jo pridobili med bivanjem v strokovnem centru. Ena

od mladostnic je poudarila občutek omejenosti in nepripadnosti ter iskanje doma po izstopu (*Občutek, da nikamor ne spadaš. Mislim, da nas je to vse potem še spremljalo. Ampak smo to na različne načine hendlali./J112*).

Strokovne delavke CSD so poudarile, da se mladostnice in mladostniki po izstopu pogosto soočajo s stiskami, občutki nemoči in brezcilnosti, še posebej tiste, ki jim prehod v samostojno življenje predstavlja šok (*Tisto, kar vidimo mi, je, da so pogosto zelo zmedeni. Na eni strani so srečni, da so dobili svobodo in občutek, da so zdaj sami odgovorni za svoje življenje, na drugi strani pa so zelo prepuščeni sami sebi ter temu, kako se bodo znašli v sistemu in svojem življenjskem svetu./A181*). Večina strokovnih delavk je opozorila na vpliv institucionalnega bivanja na samostojnost, pri čemer so poudarile omejitve, ki jih povzroča dolgotrajna institucionalizacija, ter negativne učinke, kot so stres, izguba občutka pripadnosti in težji prehod v življenje po izstopu.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so prav tako izpostavile, da so travme in težave v odnosih pogosto osnovni razlog za namestitev mladostnic in mladostnikov (*Nasplošno gledano naši mladostnice in mladostniki so že z nekimi travmami, težavami v odnosih, nameščeni pri nas in najpogostejše se na teh travmah in težavah v odnosih dela in se skušajo te stvari umilit, razrešit in zmanjšat./M130*). Poudarile so trajnost posledic teh travm, čeprav obravnave pomagajo pri učenju prilagoditve in sobivanja s posledicami brez neposrednega vpliva na vsakdanje življenje. Po njihovih besedah imajo mladostnice in mladostniki po izstopu pogosto močno željo po osamosvojitvi in odmiku od strokovnega centra, ob tem pa se soočajo z dolgotrajnim vplivom preteklih izkušenj na čustveni in osebni razvoj ter potrebo po prilagajanju na nov življenjski ritem.

Večina strokovnih delavk na centrih za socialno delo je pripovedovala o povezanosti težav mladostnic in mladostnikov z razmerami v njihovih družinah (*Ampak saj pravim, to je cel sklop tega. Ni toliko povezano z okoljem kakor z matično družino. To je moje mnenje./B151*). Pogosto so se srečevale s primeri, kjer so se mladostnice in mladostniki po izstopu vračali v okolje, ki se v času njihove namestitve ni bistveno spremenilo. Takšne okoliščine so vplivale na potek reintegracije in psihosocialno stanje mladostnikov.

Po mnenju ene od mladostnic, vključene v strokovni center, bi bilo potrebno zagotoviti več psihološke pomoči (*Naj zrihtajo to psihološko pomoč tem otrokom, ker jo pač rabijo./J108*). Večina strokovnih delavk na CSD je poudarila, da so čakalne dobe za psihološko pomoč v okviru javnega zdravstva predolge (*Ah, dve leti čakalna doba po izstopu, ali pred vstopom, ali*

v kakršnem koli primeru ni v redu. Predolgo se čaka in take čakalne vrste./C210). Manjšina strokovnih delavk je dodala, da se pomoč pogosto lažje zagotovi v manjših krajih zunaj Ljubljane (...če dobiš napotnico, ni nujno, da si samo v Ljubljani, ampak greš lahko izven, kar pomeni, da prej dobiš./B170). Ena strokovna delavka je izpostavila, da je psihološke pomoči po izstopu sicer dovolj, vendar je pogosto premalo prepoznana in ne vključuje dolgoročnega spremljanja. Večina strokovnih delavk je ocenila, da so plačljive oblike pomoči, kot so psihoterapije in svetovalnice, mladostnicam in mladostnikom lažje dostopne, vendar si jih vsi ne morejo privoščiti. Strokovna delavka na CSD je ocenila, da je v Ljubljani dostopnost programov in pomoči dobra, saj mesto ponuja več možnosti vključevanja v podporne mreže.

Mladostnice in mladostniki so opozorili na pomanjkanje psihologov (*Mislím, da bi rabli ne enga, ampak par takih dobrih psihologov, ki si bi vzeli čas za otroka./J119*). Strokovne delavke na CSD so dodale, da so kadrovske omejitve ena največjih sistemskih težav, kar omejuje kakovost pomoči in nadaljnje spremljanje.

Strokovne delavke na CSD so izpostavile, da obstajajo različni programi za krepitev socialnih veščin, vendar so ti med seboj raznoliki in različno dostopni. Omenjene so bile organizacije Mladi zmaji, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo Up in Center za pomoč mladim. Programi pomembno prispevajo k razvoju samostojnosti in samozavesti mladostnic in mladostnikov. Vključevanje mladostnic in mladostnikov v šolske ali mladinske dejavnosti spodbuja razvoj socialnih veščin in občutek pripadnosti.

Ena od mladostnic je poudarila pomen prepoznavanja človečnosti otrok (*Mislím, da je vsak otrok, ki je tam, bil nekoč nežno bitje.../J118*). Po njenem mnenju okolje pogosto ne razume njihove preteklosti. Strokovna delavka na CSD je izpostavila pomen ohranjanja socialnih vezi po izstopu, saj ti stiki predstavljajo vir stabilnosti in pripadnosti. Dodala je, da izguba teh vezi pogosto vodi v občutek osamljenosti in negotovosti. Strokovna delavka iz strokovnega centra je pojasnila, da se mladostnice in mladostniki med bivanjem v strokovnem centru pogosto zapirajo vase, kar po izstopu vodi v zmanjšanje socialnih stikov in samoizolacijo.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da lahko mladostnice in mladostniki med namestitvijo in po izstopu prejmejo različne oblike pomoči (*Imamo različne programe, kot so osebna pomoč./A185*). Ena od strokovnih delavk je navedla, da je pomoč polnoletnim prostovoljna (*Lahko mu nudiš pomoč, ampak odločitev je na njem. Je prostovoljna, mora si želeli, mora sodelovati./C193*). Nekatere strokovne delavke so izpostavile, da se pomoč pogosto osredotoča na vzpostavitev zaupanja in odnos kot glavno orodje strokovnega dela (*Naše glavno orodje sta*

pogovor in odnos, ki ga vzpostavimo z mladostnikom./G320). Manjšina je omenila iskanje brezplačnih oblik svetovanja, pomoč pri zdravstvenih obravnavah in sodelovanje z zunanjimi organizacijami. Poudarile so, da CSD mladostnice in mladostnike usmerja v različne programe glede na njihove potrebe in sodeluje s specializiranimi službami.

Strokovna delavka iz strokovnega centra je pojasnila, da mladostnice in mladostniki po izstopu lahko ohranijo stik s strokovnim centrom in še naprej dostopajo do pomoči. Mobilna služba strokovnega centra omogoča delo na terenu in v domačem okolju mladostnic in mladostnikov, kar dopolnjuje delo CSD. Strokovne delavke so poudarile pomen sodelovanja z nevladnimi organizacijami, kot so Društvo Up, Center za pomoč mladim, SFU in Projekt Človek. Omenjeni so bili tudi tabori, terapevtski programi in izkustvene oblike pomoči, ki krepijo osebno rast in občutek pripadnosti. Strokovna delavka iz strokovnega centra je poudarila pomanjkanje podatkov o nadaljnjih programih po izstopu ter potrebo po jasnejših sistemskih rešitvah in večji kadrovski okrepitvi.

4.7. Izobraževanje

Večina mladostnic in mladostnikov je pojasnila, da med bivanjem v strokovnem centru niso prejeli podpore s strani šole. Poudarili so, da so šole le redko vključene v proces skrbi za mladostnice in mladostnike in da se stik pogosto prekine, zlasti v primeru menjave šole ob vključitvi v strokovni center. Ena od mladostnic je dodala, da je šola predhodno prepoznala družinske težave in preko svetovalne službe posredovala ustreznim institucijam, kar je vplivalo na njeno vključitev v strokovni center (*V osnovni šoli pa ja – psihologinja in svetovalna delavka sta prvi opazili težave./L84*).

Strokovna delavka iz strokovnega centra je pojasnila, da se mladostnicam in mladostnikom praviloma omogoči nemoten prehod v zunanje šolanje po izstopu. Druga strokovna delavka iz strokovnega centra je poudarila, da so izkušnje z zunanjim šolanjem mladostnic in mladostnikov sicer omejene, saj se večina po izstopu odloči za delo ali druge oblike samostojnosti namesto nadaljevanja izobraževanja.

Ugotovljeno je bilo, da so strokovni centri pogosto povezani z določenimi šolami, kar omogoča lažjo organizacijo izobraževanja in boljše prilagajanje potrebam posameznih mladostnic in mladostnikov. Strokovne delavke na CSD so poudarile, da je vključevanje mladostnic in mladostnikov iz strokovnih centrov v izobraževalni sistem zakonsko določeno in obvezno tudi v primeru bivanja v strokovnem centru. Opozorile so, da strokovni centri s tem zagotavljajo

dostop do osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja ter sodelujejo s šolami pri ohranjanju kontinuitete šolskega procesa.

Večina mladostnic in mladostnikov je pojasnila, da po izstopu iz strokovnega centra niso pričakovale pomoči s strani šole in so dodatno podporo zavračale, saj so menile in menili, da so dovolj samostojni in ne potrebujejo posebne obravnave (*Da bi mi pomagali, ne, tudi ne vidim smisla, da bi mi./L82*).

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da se pripravljenost šol na sprejemanje mladostnic in mladostnikov, ki prihajajo iz strokovnih centrov ali rejniških okolij, med posameznimi ustanovami precej razlikuje. Manjšina strokovnih delavk je poudarila, da je odziv šol pogosto odvisen od vedenja mladostnic in mladostnikov, sposobnosti prilagajanja in podpore, ki jo pri vključevanju zagotovi svetovalna služba. Nekatere šole so po njihovih izkušnjah pripravljene aktivno sodelovati in pomagati pri vključevanju, zlasti kadar gre za kompleksnejše življenjske okoliščine, druge pa so bolj zadržane in previdne.

Večina strokovnih delavk je ocenila, da je pripravljenost šol močno odvisna od angažiranosti učiteljskega in svetovalnega kadra. Opozorile so na razlike med osnovnimi in srednjimi šolami – osnovne šole so praviloma bolj vključujoče, medtem ko so srednje šole pogosto bolj omejene zaradi večjega števila učenk in učencev ter obremenjenosti kadra.

Nekatere so dodale, da so se v praksi srečevale z odklonilnim odnosom šol, ki se bojijo vedenjskih in čustvenih težav mladostnic in mladostnikov iz strokovnega centra, kar lahko vodi do zavračanja ali pogojnega sprejemanja. Manjšina strokovnih delavk je izpostavila tudi primere diskriminatornega odnosa šolskih vodstev do mladostnic in mladostnikov iz strokovnih centrov (*Sem imela ravnateljico, ki je rekla, da bo naredila vse, kar je v njeni moči, da bo se znebila otroka iz šole./E237*), medtem ko so druge poročale o primerih dobre prakse, kjer so bile mladostnice in mladostniki v šolsko okolje sprejete enako kot ostali vrstniki.

Večina strokovnih delavk meni, da je v Sloveniji stopnja stigmatizacije teh mladostnic in mladostnikov nizka in da se v večini primerov lahko uspešno vključijo v šolski sistem, kadar šola izkaže pripravljenost za sodelovanje in razumevanje njihovih potreb.

Strokovne delavke na CSD so poudarile, da imajo mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra možnost nadaljevanja šolanja, pri čemer so pomembni podpora in usmerjanje, ki ju prejmejo ob prehodu. Nekatere strokovne delavke so izpostavile, da strokovni centri mladostnice in mladostnike pri tem spodbujajo in jim pomagajo pri prehodu v višjo

stopnjo izobraževanja, zlasti po zaključku osnovne šole. Ena od strokovnih delavk je dodala, da imajo mladostnice in mladostniki možnost nadaljevati šolanje tudi v okviru izobraževanja odraslih, kar se pogosto izkaže kot primerna oblika za tiste, ki so morali šolanje začasno prekiniti.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da mladostnicam in mladostnikom po izstopu iz strokovnega centra nudijo administrativno podporo pri ponovnem vpisu v šolo. Pomoč obsega izpolnjevanje prijavnice, pošiljanje potrebnih mnenj o vpisu ter usmerjanje pri samem postopku ponovne vključitve v izobraževanje. Nekatere strokovne delavke so navedle, da mladostnicam in mladostnikom ob tem nudijo tudi finančno podporo, zlasti v primerih, ko se pojavijo stroški v zvezi s šolanjem, kot so plačilo bivanja v študentskem domu ali drugi izobraževalni stroški. Manjšina je poudarila, da so finančne ovire pri vpisu v srednjo šolo še vedno prisotne in lahko vplivajo na odločitev mladostnice ali mladostnika za nadaljevanje šolanja (*Ti se v srednjo šolo sredi leta ne moreš vpisati, če nimaš denarja za vpis, se ne moreš vpisati, tako da to je problem./F253*).

Strokovne delavke so poudarile, da CSD mladostnicam in mladostnikom nudi svetovanje in podporo pri usklajevanju šolskih obveznosti ter sodeluje s šolami že pred namestitvijo, kadar je to mogoče. Nekatere so opozorile na potrebo po rednem pojasnjevanju vlog in odgovornosti med CSD ter šolami, saj pogosto prihaja do nejasnosti glede pristojnosti. Manjšina strokovnih delavk je navedla, da je po polnoletnosti sodelovanje z mladostnicami in mladostniki pogosto omejeno zaradi pomanjkanja njihove motivacije, pri čemer se težje vzpostavlja motivacijski odnos. Omenjena je bila tudi tehnična težava knjiženja poodpustnega spremljanja ter možnost nadaljevanja dela z mladoletnimi mladostnicami in mladostniki preko ukrepa »težave v odraščanju«.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da imajo nekateri strokovni centri lastne interne šole, kjer lahko mladostnice in mladostniki zaključijo osnovnošolsko izobraževanje. Nekatere so izpostavile primere, kot sta Strokovni center Višnja Gora in Logatec, kjer poteka interno šolanje, prilagojeno starosti in zmožnostim mladostnic in mladostnikov. Poudarile so, da je sistem v teh strokovnih centrih fleksibilen in omogoča mladostnicam in mladostnikom, da šolanje dokončajo v prilagojenem tempu.

Strokovna delavka iz strokovnega centra je pojasnila, da interna šola omogoča neprekinjenost izobraževalnega procesa tudi ob izstopu mladostnice ali mladostnika iz centra, kar olajša prehod v nadaljnje šolanje zunaj strokovnega centra. Dodala je, da izobraževanje znotraj strokovnega

centra mladostnicam in mladostnikom nudi občutek varnosti in strukture, hkrati pa jih postopno pripravlja na samostojnejše delovanje v zunanjem šolskem okolju.

Strokovna delavka iz strokovnega centra je dodala, da se s pomočjo nevtralne izobrazbene dokumentacije zmanjšuje stigmatizacija mladostnic in mladostnikov, saj dokumenti ne razkrivajo podatkov o njihovem bivanju v strokovnem centru (*Če bi mladostnice in mladostniki želeli nadaljevati šolanje, ko zaključijo pri nas, v zunanjih šolah je edini plus, ki ga zelo radi podelimo, ta, da spričevalo, ki ga pri nas dobijo, ni pisan na strokovni center, ampak na srednjo šolo v Ljubljani./M150*). Omenila je tudi, da so nekatere stanovanjske skupine prilagojene mladostnicam in mladostnikom, ki obiskujejo zunanje šole, kar omogoča boljšo uskladitev med bivanjem in šolanjem.

Strokovne delavke na CSD so poudarile, da je sodelovanje med šolami in institucijami zelo raznoliko ter odvisno od odnosa posamezne šole in njenega pristopa do mladostnic in mladostnikov, ki prihajajo iz strokovnih centrov ali stanovanjskih skupin. Večina strokovnih delavk je ocenila, da je zgodnje vključevanje šole v proces reintegracije ključno, saj omogoča boljšo pripravo na ponovni vstop mladostnice ali mladostnika v šolsko okolje.

Nekatere so izpostavile primere dobre prakse, kjer so šole, CSD in strokovni centri aktivno sodelovali pri načrtovanju ponovne vključitve ter spremljanju napredka mladostnic in mladostnikov.

Manjšina strokovnih delavk je opozorila, da je sodelovanje s šolami težko posploševati, saj so izkušnje med institucijami zelo različne. V določenih primerih poteka sodelovanje preko timskih sestankov in rednih poročil, kar omogoča boljšo usklajenost med strokovnimi delavkami. Poudarile so, da je sodelovanje med vzgojiteljicami, vzgojitelji in razredničarkami pomemben dejavnik uspešnega vključevanja mladostnic in mladostnikov v šolo, saj zagotavlja kontinuiteto podpore in nadzora nad šolskim delom.

En od mladostnikov je navedel, da je bil iz šole izpisan, ker ni imel skrbnika, kljub temu da je bil že polnoletna, saj je šola vztrajala pri zahtevi po uradnem zastopniku (*Ker je bila situacija taka, da nisem imel več skrbnika, sem bil primoran se izpisat iz šole./K31*). Večina mladostnic in mladostnikov je navedla, da je zaključek njihovega šolanja sovpadal z izstopom iz strokovnega centra, kar pomeni, da se po izhodu večinoma niso več vračali v šolski sistem (*Vključevanje šole v prehod – niso. Saj jaz sem že zaključila./L80*).

Večina mladostnic in mladostnikov je poudarila, da svojo izkušnjo bivanja v strokovnem centru razkrivajo selektivno, predvsem v okoljih, kjer se počutijo varno in sprejeto. Poudarile so, da so bili odzivi okolice večinoma pozitivni, kadar so se odločile in odločili deliti svojo zgodbo, vendar tega niso počeli pogosto. Manjšina mladostnic in mladostnikov je pojasnila, da o svojih izkušnjah govorijo nevsiljivo in preiščeno, saj si ne želijo, da bi jih drugi dojemali drugače zaradi njihove preteklosti. Ena od mladostnic je povedala, da je svojo izkušnjo bivanja v strokovnem centru raje prikrila, ker se je želela izogniti stigmatizaciji in predsodkom.

Strokovne delavke so dodale, da šole teh informacij praviloma ne vključujejo v uradno dokumentacijo, kar zagotavlja varovanje zasebnosti mladostnic in mladostnikov ter preprečuje, da bi njihova preteklost vplivala na šolski sprejem ali nadaljnje izobraževanje.

4.8. Zaposlitev

Večina mladostnic in mladostnikov je pojasnila, da so po izstopu iz strokovnega centra samostojno iskali zaposlitev in se trudili finančno osamosvojiti brez pomoči institucij (*Službo sem sam najdel./H55*). Nekateri so že med obiskovanjem srednje šole opravljali študentsko ali dijaško delo ter med vikendi aktivno delali, da so si zagotovili lastne prihodke. Poudarili so, da so si delo večinoma poiskali sami, brez pomoči strokovnih delavk ali drugih organizacij. Ena od mladostnic je opisala, da je njen prehod v odraslo življenje sovpadal z materinstvom (*Jaz sem bla noseča, rodila, porodniška./J86*), kar je pomenilo zgodnejše prevzemanje odgovornosti in samostojno urejanje življenjskih okoliščin.

Večina strokovnih delavk na CSD je ocenila, da delodajalci mladostnic in mladostnikov praviloma ne diskriminirajo zaradi njihove preteklosti bivanja v strokovnem centru. Poudarile so, da je večje povpraševanje po delavkah in delavcih olajšalo zaposlovanje in zmanjšalo vpliv morebitnih predsodkov. Po mnenju več strokovnih delavk delodajalci ne sprašujejo o preteklosti kandidatov, saj to ne spada v kontekst zaposlitvenega razgovora; pomembnejše so delovne navade in osebna motivacija posameznice ali posameznika. Manjšina strokovnih delavk je navedla, da obstajajo tudi primeri delodajalcev, ki mladostnicam in mladostnikom izkažejo razumevanje in podporo kljub preteklim napakam, zlasti v poklicih, kjer je pomembna pripravljenost za delo. Po njihovem mnenju večina mladostnic in mladostnikov danes nima večjih težav pri iskanju zaposlitve, če so same in sami motivirani ter pripravljeni na sodelovanje.

Ena strokovna delavka je pojasnila, da v širši družbi primanjkuje znanja in razumevanja o vlogi strokovnih centrov, kar prispeva k vzdrževanju stereotipov. Menila je, da bi večja družbena ozaveščenost in predstavitev uspešnih zgodb mladostnic in mladostnikov lahko zmanjšali stigmatizacijo po izstopu.

En od mladostnikov je pojasnil, da so nekateri mladostniki v strokovnem centru imeli težavo z iskanjem zaposlitve v nepoznanem okolju (*Ko so počitnice, grejo tisti, ko majo kam, domov, tisti, ko ne, pa grejo v en mladinski dom in morajo bit med počitnicami tam./H58 In grejo težko kam delat. Te domovi so v Mariboru in Velenju, mi pa ko smo bli v Velenju in te dajo v Maribor, kam češ delat, če nič ne poznaš tam. Je težko./H59*). Ena od mladostnic je navedla, da se je po porodniški odsotnosti težje ponovno vključila na trg dela (*Pol sem šla iskat službo po porodniški in je nisem dobila, ful dolgo sem jo iskala/J87*). Drugi mladostnik je dodal, da je bilo iskanje dela oteženo zaradi razmer med covidom (*Težko je bilo, ko je bila korona, pa imam gostinsko šolo./K40*), zato se je odločil za vstop v vojsko.

Manjšina strokovnih delavk na CSD je opozorila na primere izkoriščanja mladostnic in mladostnikov – bodisi za delo na črno bodisi z nepoštenim odnosom delodajalcev (*da jih na neki točki kdo izkoristi za črno delo ali kaj podobnega./A215*). Strokovna delavka zaposlena v strokovnem centru je dodala, da lahko posamezne negativne izkušnje vplivajo na odnos delodajalcev do drugih mladostnic in mladostnikov s podobno izkušnjo, kar lahko omeji njihove zaposlitvene možnosti. Strokovna delavka je opisala primer delodajalca, ki je bil jezen, ker mladostnik ni razkril vseh informacij o svoji preteklosti, kar kaže na občutljivost razkrivanja osebnih okoliščin pri zaposlovanju.

Večina mladostnic in mladostnikov je poročala o pozitivnih izkušnjah pri iskanju in opravljanju dela. Strokovne delavke na CSD in v strokovnih centrih so dodale, da imajo številne mladostnice in mladostniki pozitivne izkušnje z delodajalci, ki so razumevajoči in odprti za sodelovanje. Poudarile so, da mladostnice in mladostniki pogosto kažejo dobre delovne navade, so uspešni pri vključevanju v delovna okolja z višjimi zahtevami ter ne doživljajo stigme na delovnem mestu.

Ena strokovna delavka na CSD je pojasnila, da mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra pogosto menjajo delodajalce v krajših časovnih obdobjih, kar je lahko posledica iskanja boljših priložnosti ali pomanjkanja vztrajnosti. Druga strokovna delavka na CSD je poudarila, da sta pri zaposlovanju ključni predvsem motivacija in delovna etika, saj mladostnice in mladostniki, ki izkazujejo odgovornost in pripravljenost za delo, praviloma

nimajo težav pri vključevanju v delovno okolje. Strokovna delavka iz strokovnega centra je dodala, da mladostnice in mladostniki na delovnih mestih praviloma ne izstopajo v primerjavi z drugimi zaposlenimi, vendar so njihove delovne navade pogosto nihajoče in značilne za obdobje mladostništva, ko se še učijo stabilnosti in odgovornosti pri delu.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da mladostnicam in mladostnikom po izstopu iz strokovnega centra nudijo svetovanje in pomoč pri načrtovanju zaposlitve ter vključevanju v programe podpore. Ena strokovna delavka je poudarila, da je svetovalni odnos ključen za spodbujanje mladostnic in mladostnikov k samostojnosti in aktivnemu reševanju življenjskih situacij. Druga strokovna delavka je izpostavila, da CSD spodbuja mladostnice in mladostnike k prijavi na Zavod za zaposlovanje, kar je pogosto povezano tudi s pridobitvijo pravice do denarne socialne pomoči.

Ena strokovna delavka, ki je zaposlena na CSD je pojasnila, da v okviru storitve osebne pomoči nudijo podporo tudi pri iskanju zaposlitve po polnoletnosti, če mladostnik izrazi željo po sodelovanju. Strokovna delavka je dodala, da se zavedajo potrebe po dodatni zaposlitveni podpori, vendar za sistematično izvajanje tovrstnih aktivnosti pogosto primanjkuje časa in kadrov. Strokovna delavka je pojasnila, da storitev osebne pomoči na CSD združuje svetovanje, urejanje socialnih vprašanj in vodenje primera, kar mladostnicam in mladostnikom po izstopu omogoča osnovno obliko podpore pri iskanju zaposlitve in urejanju bivanjskih razmer. Druga strokovna delavka je navedla, da se formalna podpora CSD praviloma zaključi z iztekom ukrepa ali namestitve, vendar se v posameznih primerih lahko nadaljuje v neformalni obliki, če mladostnica ali mladostnik ohrani stik in izrazi potrebo po pomoči.

Manjšina strokovnih delavk je poudarila, da je vloga socialnih delavk pri zaposlitveni podpori omejena, saj te naloge pogosto prevzemajo druge institucije. Ena strokovna delavka je kot možen ukrep predlagala uvedbo strokovnega spremljevalca, ki bi mladostnice in mladostnike po izstopu spremljal še določeno obdobje in jim nudil usmerjeno podporo pri vključevanju v samostojno življenje.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so pojasnile, da ima strokovni center pomembno vlogo pri ozaveščanju in pripravi delodajalcev na delo z mladostnicami in mladostniki, ki imajo čustvene in vedenjske težave (*Mislím, da je tukaj najpomembnejša naša vloga v smislu, da mi potem potencialnim delodajalcem povemo, da so to mladostnice in mladostniki s čustveno vedenjskimi težavami, da povemo, kakšna vedenja lahko pričakujejo od naših mladostnikov./M161*). Delodajalcem nudijo strokovno podporo in svetovanje pri razumevanju

posebnosti teh mladostnic in mladostnikov ter pri postopnem prilagajanju delovnih zahtev njihovim zmožnostim.

Strokovne delavke so pojasnile, da strokovni center mladostnicam in mladostnikom nudi praktično pomoč pri urejanju formalnosti, povezanih z zaposlitvijo, in jih povezuje z delodajalci prek praktičnega usposabljanja. Izobraževalni programi v strokovnem centru so večinoma usmerjeni v poklicno usposabljanje, zlasti na področjih gostinstva in administracije. Dodale so, da strokovni center mladostnice in mladostnike spremlja tudi ob začetku dijaške zaposlitve, po potrebi tudi v oddaljene kraje, kjer opravljajo delo. Poleg tega jih spodbujajo k aktivnemu preživljanju prostega časa, saj to krepi njihove delovne navade, odgovornost in občutek samostojnosti.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da mladostnicam in mladostnikom pri iskanju zaposlitve spodbujajo postopno prevzemanje odgovornosti in samostojno delovanje, kadar to zmorejo. Ena strokovna delavka je poudarila, da je pomembno, da mladostnice in mladostniki delo razumejo kot priložnost za učenje odgovornosti in upravljanje z denarjem, ne le kot sredstvo za finančni zaslužek. Posamezna strokovna delavka je izpostavila pomen neformalne motivacijske podpore in refleksije izkušenj, ki mladostnicam in mladostnikom pomaga razvijati zrel odnos do dela.

Večina strokovnih delavk iz strokovnih centrov je opozorila, da se pri mladostnicah in mladostnikih pogosto pojavljajo nerealna pričakovanja glede višine plačila in idealizirane predstave o uspehu, zaradi česar se izogibajo fizičnemu delu (*Imajo zelo nerealna pričakovanja v smislu plačila. Pogosto je pri njih ta vzgib, čim manj dela in veliko denarja./N144*). Nekatere so dodale, da finančna stabilnost, ki jo mladostnice in mladostniki včasih pridobijo po izstopu, lahko zmanjša njihovo motivacijo za zaposlitev, saj svoja sredstva pogosto namenjajo predvsem za zadovoljevanje potrošniških potreb (*večini pa nekako denar prikaplja preko štipendij, botrstev in niso v pomanjkanju denarja in zaradi tega niso tako motivirani./N148 ker rabijo ta denar samo za stvari, ki niso vključene v zavodu, kot recimo makeup, cigareti ipd./N149*). Poudarile so tudi pomen spodbujanja k aktivnemu iskanju sezonskih zaposlitev in razvijanju samoiniciativnosti pri menjavi dela, kar prispeva k večji prilagodljivosti in odgovornosti mladostnic in mladostnikov.

Strokovne delavke na CSD so navedle, da se v program PUM-O (Projektno učenje za mlajše odrasle – Osnovna raven) vključujejo mladostnice in mladostniki, ki so prijavljeni na Strokovnem centru za zaposlovanje in potrebujejo dodatno podporo pri iskanju zaposlitve ali

dokončanju izobraževanja. Poudarile so, da program spodbuja osebni razvoj, samostojnost in pridobivanje funkcionalnih veščin, saj vključuje različna usposabljanja in delavnice. Manjšina strokovnih delavk je dodala, da je finančna motivacija pomemben dejavnik za vključitev mladostnic in mladostnikov v program, vendar je njegov glavni namen dolgoročno opolnomočenje udeleženk in udeležencev. Ob tem so opozorile na pomanjkanje specializiranih programov, namenjenih prav mladostnicam in mladostnikom, ki prihajajo iz strokovnih centrov, saj trenutne oblike pomoči niso dovolj prilagojene njihovim specifičnim potrebam in življenjskim okoliščinam.

Manjšina strokovnih delavk na CSD je poudarila, da so mladostnice in mladostniki posebej varovana kategorija in da je dostop do njihovih osebnih podatkov strogo zakonsko omejen. Delodajalci imajo na voljo le omejene informacije o preteklih institucionalnih obravnavah, saj se obravnave mladoletnic in mladostnikov ne beležijo v kazenskih evidencah, podatki o kaznovanosti pa so dostopni le za polnoletne obsodbe. Ena strokovna delavka je dodala, da je etično varovanje podatkov pomembno predvsem v obdobju adolescence, saj mladostnicam in mladostnikom omogoča ponovno vključevanje v družbo brez stigmatizacije. Manjšina strokovnih delavk je izpostavila tudi, da je zasebnost podatka o bivanju v strokovnem centru pomembna pri zaposlovanju in da se ta informacija ne vključuje v uradne izobraževalne ali zaposlitvene dokumente. Poudarile so, da se morebitno posredovanje informacij izvaja izključno z mladostnikovim soglasjem in na diskreten način. Večina strokovnih delavk iz strokovnih centrov je poudarila pomen spoštovanja zasebnosti mladostnic in mladostnikov pri sodelovanju z delodajalci.

4.9. Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu

Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu iz strokovnega centra poročala o pozitivnih osebnih izkušnjah in občutku napredka (*Meni je življenje potekalo navzgor./H94*). Opisovali so stabilno obdobje brez večjih težav ter poudarjali, da so se po izstopu znali uspešno prilagoditi vsakdanjemu življenju. Nekateri so pozitivno vrednotili svoje bivanje v strokovnem centru, saj so ga doživljali kot priložnost za osebno rast in spremembo. Manjšina mladostnic in mladostnikov je poudarila pomen osebnih vrednot, discipline in vpliva socialnega kroga pri doseganju samostojnosti.

Mladostnica je izrazila hvaležnost za pomoč in podporo strokovnega centra, tako med bivanjem kot po izstopu. Poudarila je, da je imela možnost ponovne vzpostavitve stikov z vzgojiteljicami

in vzgojitelji ter dostopa do osebja tudi po odpustu, kar ji je predstavljalo občutek varnosti in sprejetosti (*Ker tudi po tem, ko sem šla, so me parkrat kontaktirali, mi dali do znanja, da jih zanima, kako sem, kaj sem ustvarla, v katero smer grem./J126*). Nekateri so izpostavili pomen neformalne podpore, ki je presegala institucionalne okvirje, ter poudarili, da so jim vzgojitelji služili kot vzorniki in vir motivacije (*Vzgojitli pa določeni učitelji ne dajo samo svojega znanja, ampak izkušnje in modrost, ki so jo pridobili tekom življenja./J128*).

Posamezne mladostnice in mladostniki so poročali, da so imele ali imeli s CSD le formalne stike, brez globljega sodelovanja ali osebne povezanosti. Ena od mladostnic je izpostavila, da je pomembno zgodnje prepoznavanje stisk otrok, saj lahko pravočasno ukrepanje prepreči kasnejše poglobljanje težav in potrebo po namestitvi v institucijo. Večina strokovnih delavk na CSD je pojasnila, da je njihova vloga po izstopu mladostnika iz strokovnega centra usmerjena predvsem v zagotavljanje varnosti in zaščite. Poudarile so, da se v primerih, ko obstajajo tveganja za ponovne stiske ali nasilje, izvaja podaljšano spremljanje, dokler se razmere ne stabilizirajo. Ena strokovna delavka je dodala, da se v primeru mladoletnih mladostnikov spremljanje izvaja obvezno, medtem ko je pri polnoletnih prostovoljno. Druga strokovna delavka je izpostavila, da je pomembno mladostniku omogočiti dostop do pomoči po izstopu, vendar brez vsiljevanja sodelovanja, saj mora biti odločitev o sprejemanju pomoči avtonomna.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so pojasnile, da se zaščitna vloga centra izraža predvsem skozi postopno pripravo na izstop (*Recimo v moji vzgojni skupini, predno napolnejo 18 let, to je zdaj najbolj klasičen potek, kako gre – še preden napolnijo 18 let, bolj intenzivno obiskujejo domače okolje, več časa tam preživijo in mi jih bolj intenzivno spremljamo, več obiskov, več telefonskih klicev, ki se sčasoma zmanjšujejo./M165*). V primerih, ko mladostnik še ni popolnoma pripravljen na samostojno življenje, se uporablja tehnika začasnega umika in postopnega vračanja v domače okolje (*Še ena tehnika je pa začasen umik in vrnitev v vzgojno skupino za dan, dva, tri pa potem spet nazaj v domače okolje – preden so odpuščeni./M172*). Dodale so, da je mladostniku v določenih primerih omogočen tudi začasen povratek v strokovni center, ki deluje kot varnostna mreža, kadar se znajde v težkih ali ogrožajočih okoliščinah.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da se mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra spremljajo različno dolgo – pri nekaterih le nekaj mesecev, pri drugih tudi več let, odvisno od njihovih individualnih okoliščin in potreb. Manjšina strokovnih delavk je izpostavila, da je mogoče v okviru storitve osebne pomoči spremljanje tudi dolgoročno podaljšati, če mladostnik izrazi interes in ohrani stik z institucijo. Posamezna strokovna delavka

je dodala, da se v praksi pogosto zgodi, da mladostnik ob polnoletnosti stik z institucijo prekine, saj želi več samostojnosti.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so navedle, da je spremljanje po izstopu časovno omejeno in običajno traja le nekaj mesecev. Dodale so, da nekatere mladostnice in mladostniki po določenem času ponovno navežejo stik z vzgojitelji, bodisi zaradi želje po pogovoru bodisi zaradi iskanja nasveta.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarile, da se formalno spremljanje praviloma zaključi ob polnoletnosti, vendar obstaja možnost nadaljevanja sodelovanja na podlagi pisnega soglasja mladostnika ali vzajemnega dogovora. Dodale so, da je odločitev o podaljšanju sodelovanja odvisna predvsem od mladostnikove motivacije in pripravljenosti za stik.

Večina strokovnih delavk na CSD je pojasnila, da se spremljanje po izstopu izvaja na različne načine – od občasnih telefonskih klicev in elektronskih sporočil do osebnih srečanj (*Včasih sem še preverila, kako so, s kakšnim telefonskim klicem ali e-mailom./A220*). V praksi mladostnikom ponujajo prostovoljno podporo prek storitve osebne pomoči (*Načeloma osebna pomoč, a ne, če imaš ti individualno svetovanje, to obsega, mislim, da 10 srečanj, pa se pol pač ponovno dogovor podpiše za vključitev./C231*), svetovanja in občasnih obiskov na domu.

Strokovne delavke iz strokovnih centrov so opisale, da se spremljanje po izstopu običajno izvaja v obliki neformalnih stikov, pogovorov in občasnih obiskov. Poudarile so pomen osebnega stika, saj ta mladostnikom daje občutek varnosti in sprejetosti. Dodale so, da se včasih stik ohranja tudi preko socialnih omrežij ali telefonskih pogovorov, kar omogoča bolj sproščeno in dostopno obliko podpore (*Preko socialnih omrežij se obrnejo na nas in povejo malo, nas pokličejo na službeni telefon in povejo, malo povprašajo, kako smo, mi vprašamo, kako so, kaj je novega, kaj se jim v življenju dogaja./M177*). Ena strokovna delavka je izpostavila, da se ob prehodu v samostojnost postopno zmanjšuje intenzivnost podpore, kar mladostnicam in mladostnikom omogoča, da prevzemajo vedno več odgovornosti za svoje življenje.

Večina strokovnih delavk na CSD je poudarila, da je kakovosten odnos z mladostnikom temelj učinkovite pomoči. Izpostavile so, da je za vzpostavitev zaupanja ključno, da si strokovna delavka vzame čas za mladostnika, mu prisluhne ter mu omogoči občutek varnosti in sprejetosti. Ena strokovna delavka je pojasnila, da mladostniku skuša vedno iti nasproti in mu nuditi podporo, ki presega zgolj formalne postopke. Druga je dodala, da se odnos gradi na vzajemnem spoštovanju, ne na avtoriteti, zato se v delu vse bolj odmika od pokroviteljskega

pristopa k sodelovalnemu (*Mislim, da včasih res moram malo izstopiti iz te vloge "pridite, zdaj mi vam bomo povedali, kako pa kaj," ampak kje vam zdaj zmanjka in kje vas lahko podpremo./C242*).

Strokovne delavke so opozorile na pomen ohranjanja stikov z družino in spodbujanja sodelovanja staršev tudi po izstopu mladostnika iz strokovnega centra. Po njihovih besedah odnos, ki se ohrani v neformalni obliki, pogosto omogoča mladostniku, da se v primeru težav znova obrne na znano osebo. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so dodale, da mnoge mladostnice in mladostniki še dolgo po izstopu ohranjajo stik z vzgojitelji, kar kaže na močan vpliv odnosa, ki se je vzpostavil med bivanjem. Po njihovih besedah se nekdanji mladostnice in mladostniki pogosto vračajo po nasvet ali pogovor, kar potrjuje, da odnos presega formalne okvire institucionalne podpore.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da pri delu z mladostnicami in mladostniki uporabljajo individualiziran in uporabniško usmerjen pristop, ki izhaja iz njihovih potreb, zmožnosti in okoliščin. Poudarile so, da pomoč ni enotna za vse, temveč temelji na skupnem raziskovanju možnosti in aktivnem vključevanju mladostnika v iskanje rešitev.

Večina strokovnih delavk je navedla, da si prizadevajo mladostnike postopno spodbujati k samostojnosti, pri čemer upoštevajo njihove osebne meje in odgovornost (*Res probaš, da sami živijo, kolikor se da. Da niso odvisni od tebe, ampak da si res probajo sami pomagat./E248*). Strokovne delavke iz strokovnih centrov so pojasnile, da tudi po vrnitvi mladostnika v domače okolje ohranjajo določeno obliko spremljanja, če se to izkaže za potrebno.

Strokovne delavke na CSD so pojasnile, da je zbiranje podatkov o uspešnosti reintegracije mladostnikov v pristojnosti ministrstva, vendar do teh podatkov same nimajo neposrednega vpogleda. Poudarile so, da bi bil sistematičen dostop do teh informacij ključen za boljše razumevanje izidov po izstopu in za načrtovanje ustrežnejših podpornih ukrepov. Ena od strokovnih delavk, zaposlenih na CSD, je poudarila, da pridobivanje informacij o reintegraciji ni etično, če te ne izhajajo neposredno od mladostnikov. V nekaterih primerih so pozitivni izidi potrjeni tudi s strani staršev ali drugih družinskih članov, kar strokovnim delavkam omogoča vsaj delni vpogled v potek reintegracije, čeprav so ti podatki pogosto neformalni in nesistematični (*Imaš pa tudi starše, ki pokličejo pa povejo, kako jim gre zdaj dobro in se zahvalijo./E257*). Posamezne strokovne delavke so omenile, da se stik z mladostnicami in mladostniki včasih vzpostavi šele po daljšem času, ko se te same oglasijo ali jih srečajo v lokalnem okolju, kar predstavlja obliko neformalne potrditve uspešne reintegracije. Tudi

strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarile, da nimajo dostopa do uradnih podatkov, vendar občasno pridobijo informacije na druge načine. Kot primer uspešne reintegracije so navedle bivše mladostnike, ki so se po izstopu zaposlili in zaživel samostojno življenje – ena izmed njih celo v istem strokovnem centru, kjer je bila nekoč nameščena (*Imamo celo dva kuharja zaposlena v strokovnem centru, ki sta bila nekoč nameščena v strokovnem centru, ena vzgojiteljica je tudi bivala in bila nameščena v strokovnem centru./M179*). Poleg tega so izpostavile, da družbena omrežja pogosto omogočajo posreden vpogled v življenje bivših mladostnic in mladostnikov, saj jih nekateri ohranijo v stikih s strokovnimi delavkami, kar omogoča zaznavanje njihovega napredka, zaposlitve in osebnega razvoja.

4.10. Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

Strokovne delavke s centrov za socialno delo so poudarile, da sta pri procesu reintegracije mladostnikov ključnega pomena podpora staršev in aktivno sodelovanje družine. Uspešen prehod je po njihovem mnenju mogoč, kadar je družina pripravljena sodelovati, vzpostavi primeren odnos do mladostnika in mu zagotovi stabilno okolje z ustreznimi materialnimi ter finančnimi pogoji. Opozorile so, da pomanjkanje čustvene topline in podpore v primarnem okolju pogosto otežuje mladostnikovo samostojno vključitev po izstopu iz institucije (*veliko teh mladostnikov v domačem okolju ima družino, ki ne zmore neke čustvene topline, razumevanja, ljubezni ali pa vsaj ne na tak način, ki jo ta mladostnik potrebuje, želi dobit/M213*). Strokovne delavke iz strokovnih centrov so temu dodale, da ima napredek staršev pomembno podporno vlogo pri mladostnikovi motivaciji za samostojnost ter da so razumevanje, zaupanje in odprta komunikacija med družino in strokovnimi delavci bistveni za uspešno sodelovanje in dolgoročno stabilnost mladostnika. Delavke s CSD so nadalje izpostavile pomen postopnega prehoda iz strokovnega centra v samostojno življenje ter potrebo po usklajenem sodelovanju med institucijami (*Iz vidika centra to, da jih ne spustiš, da jih ne pustiš. Zdaj nisi več v zavodu, zdaj mene boli za tebe, a ne, zdaj se pa znajdi, ampak da gre to nekako počasi, da se probaš z zavodom povezati, da še oni tudi počasi spustijo, da se ne kar odreže./C247*). Po njihovem mnenju je mladostnike treba na samostojnost pripravljati že med bivanjem v strokovnem centru, z učenjem praktičnih in administrativnih veščin, kot so ravnanje z denarjem, načrtovanje proračuna in urejanje formalnosti, saj glavni izzivi pri reintegraciji pogosto izhajajo iz pomanjkanja koordinacije in informacij, ne pa iz finančnih omejitev (*Recimo, sami kuhajo, sami hodijo v trgovino, načrtujejo, koliko hrane potrebujejo za osem ljudi, kako prerazporediti denar čez mesec./F298*). Strokovne delavke iz strokovnih centrov so

poudarile, da na uspešnost reintegracije pomembno vplivata kakovost strokovnega kadra ter odnos med vzgojitelji, mladostniki in družinami, pri čemer sta zaupanje in sodelovanje temelj učinkovitega dela. Opozorile so tudi na tveganje prekomerne zaščitenosti mladostnikov in negativne posledice dolgotrajne institucionalizacije, ki lahko zmanjšata njihovo samostojnost. Po oceni strokovnih delavk s CSD so za uspešno reintegracijo ključni notranja motivacija, osebna zrelost in psihična stabilnost mladostnika, saj mu omogočajo razvoj lastnih ciljev, občutek samostojnosti ter sposobnost realnega načrtovanja prihodnosti. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so ob tem izpostavile pomen mladostnikove pripravljenosti na sodelovanje, njegovega odnosa do sprememb in sposobnosti premagovanja negativnih vedenjskih vzorcev, pri čemer kombinacija osebne zrelosti in stabilnega okolja omogoča varnejši ter trajnejši prehod v samostojno življenje (*Najpomembnejši dejavnik je ta interni, koliko so sami pri sebi zreli in pripravljeni na samostojno življenje/N166*). Delavke s CSD so nadalje poudarile, da dokončanje šolanja in zaposlitev predstavljata ključna koraka k socialni stabilnosti mladostnika, pomembno pa je tudi sodelovanje šole pri spremljanju mladostnika po izstopu in razumevanju njegovih potreb. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so dodale, da je za uspešen prehod bistveno kontinuirano spremljanje mladostnika med vključevanjem v izobraževalni ali zaposlitveni sistem, pri čemer fleksibilnost šol in povezovanje s strokovnimi službami pomembno prispevata k uspešnosti vključevanja. Obe skupini strokovnih delavk sta se strinjali, da ima ključno vlogo tudi sprejetost mladostnika v širšem okolju ter vzpostavljanje mreže pomoči po izstopu, zlasti na področju bivanja in dostopa do podpornih služb. Po mnenju strokovnih delavk s CSD kakovostni odnosi in stabilno socialno okolje pomembno prispevajo k uspešni integraciji v družbo, medtem ko so strokovne delavke iz strokovnih centrov poudarile pomen partnerskih odnosov in bližnjih oseb, ki mladostniku nudijo občutek varnosti in pripadnosti ter pogosto delujejo kot varovalni dejavnik, ki krepi njegovo samostojnost in socialno vključenost.

Strokovne delavke s CSD so opozorile, da mladostniki po dopolnjenem 18. letu pogosto občutijo začetno svobodo, ki se hitro spremeni v negotovost in strah ob prehodu v odraslost. Poudarile so, da nekateri mladostniki impulzivno zapustijo strokovni center brez ustrezne priprave, kar pogosto vodi v težave pri osamosvajanju in obžalovanje (*kasneje pa jim je žal, ker nimajo kje bivati ali pa je pot do osamosvojitve zelo težka in nanjo niso pripravljeni./A256*). Izpostavile so tudi izgubo podpore po izstopu ter finančne ovire, saj je denarna socialna pomoč prenizka, stanovanjske možnosti pa omejene, kar mladim otežuje vzpostavitev stabilnega življenja (*Ker denarna socialna pomoč ne zadošča za kritje najemnine v Ljubljani in preživetje pač ne gre./F293*). Ocenile so, da bi bil potreben postopnejši in mehkejši prehod v odraslost, ki

bi mladostnikom omogočil varnejše prevzemanje odgovornosti. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarile podobne izzive. Po njihovih izkušnjah mladostniki po izstopu pogosto niso dovolj pripravljeni na samostojnost, saj jim nenaden prenos odgovornosti povzroča občutek preobremenjenosti. Opozorile so, da bi morali proces osamosvajanja spremljati postopno učenje življenjskih veščin, realna priprava na izzive ter več možnosti za postopne izhode iz strokovnega centra. Izpostavile so, da so prav ti izhodi ključni za razvijanje samostojnosti, zaupanja vase in socialnih spretnosti (*Pomembno je, da imajo mladostniki izhode in jih tudi imajo, kot recimo vikend izhodi, počitnice so doma./N173*).

Zaposlene na CSD so poudarile, da je pri delu z mladostniki ključnega pomena odnos, ki temelji na iskrenosti, zaupanju in odprti komunikaciji. Ocenile so, da mladostniki bolj sodelujejo, ko čutijo, da jih strokovni delavec resnično poslušča in razume. Po njihovih izkušnjah se učinkovitost pomoči močno zmanjša, kadar mladostnik ni notranje motiviran, zato je pomembno, da strokovni delavec zna vzpostaviti pristen stik in hkrati postavlja realna pričakovanja. Poudarile so pomen zgodnjega ukrepanja, empatije in človeškega pristopa, ki presega zgolj formalno izvajanje nalog. Po njihovem mnenju so potrpežljivost, osebna angažiranost in dostopnost ključne lastnosti, ki mladostnikom pomagajo, da razvijejo zaupanje in odgovornost za lastno življenje. Zaposlene iz strokovnih centrov so izpostavile, da odnos z mladostnikom predstavlja temelj vzgojnega in terapevtskega dela. Po njihovih izkušnjah mladostniki potrebujejo čustveno toplino, razumevanje in pristnost, saj se le v takšnem okolju počutijo varne in sprejete. Poudarile so pomen aktivnega poslušanja, razumevanja vedenja mladostnika ter ohranjanja pozitivne naravnosti v skupini. Izpostavile so tudi, da je proces osebne spremembe dolgotrajen in zahteva realna pričakovanja ter vztrajnost, zlasti pri mladostnikih z zasvojenostjo ali drugimi kompleksnimi težavami. Po njihovem mnenju kakovosten odnos, ki temelji na zaupanju, spoštovanju in stalni prisotnosti, pomembno vpliva na uspešnost reintegracije in dolgoročno stabilnost mladostnika po izstopu.

Zaposlene na CSD so kot ključno izpostavile pomen timske podpore in povezanega delovanja znotraj institucije (*Več glav več ve. Zelo pomembno je, da se sklicujejo posvetovalni in multidisciplinarni timi ter da se sodeluje in povezuje znotraj centra./C257*). Poudarile so, da je za učinkovito obravnavo mladostnikov nujno kolektivno odločanje, večstopenjsko posvetovanje ter zaupanje v strokovni konsenz (*Ko se več strokovnjakov strinja z določeno odločitvijo, je verjetno ta odločitev pravilna./CV61*). Učinkovitost sistema se po njihovem mnenju krepi tudi z medinstitucionalnim sodelovanjem, zato menijo, da bi bilo treba vzpostaviti stalno in usklajeno mrežo med lokalnimi službami. Kot pomembno so navedle tudi

enakovrednost strok, saj se pogosto soočajo z izzivom, da mnenje socialnega delavca ni vedno dovolj upoštevano pri odločanju. Večkrat so poudarile pomen multidisciplinarnega pristopa ter iznajdljivosti pri iskanju rešitev, kadar formalni postopki ne zadoščajo, in sposobnost prilagajanja pravil v korist ohranjanja odnosa z mladostnikom. Pri strokovnih centrih so zaposlene izpostavile, da je timsko delo prav tako osrednji temelj strokovne podpore. Poudarile so pomen kakovostne komunikacije, delitve odgovornosti in stalnega sodelovanja med strokami, zlasti pri kompleksnih primerih. Opažajo, da uspešnost dela z mladostniki temelji na izkušnosti in zrelosti strokovnjakov, zato spodbujajo medgeneracijsko učenje, saj mlajši lažje vzpostavijo stik z mladostniki, izkušenejši pa nudijo strokovno stabilnost in vodstvo. Posebej so opozorile na pomen stalnega izobraževanja, predvsem na področju dela z mladostniki, ki imajo težave s prepovedanimi substancami, ter na potrebo po osebni angažiranosti, proaktivnosti in prilagodljivosti v nujnih primerih.

Večina mladostnikov je izrazila kritičen pogled na delovanje sistema, ki so ga doživljali kot neučinkovitega, togega in premalo usmerjenega v posameznika. Menili so, da po izstopu ne prejmejo dovolj podpore ter da primanjkuje stalnega spremljanja in jasne vloge CSD, kar pri njih pogosto povzroča občutek, da po dopolnjenem 18. letu ostanejo sami brez varnostne mreže. Mladostnica je izpostavila pomanjkanje psihološke podpore in preveč institucionalen pristop v strokovnih centrih, kjer se mladi pogosto ne počutijo razumljene in varne, medtem ko je mladostnik opisal izkušnjo omejevanja stikov z družino zaradi administrativnih razlogov, kar je doživljal kot dodatno obliko kaznovanja. Druga mladostnica je poudarila potrebo po večjem sočutju strokovnih delavcev in bolj osebni pristopu, saj je imela občutek, da so odnosi pogosto preveč formalni in usmerjeni v postopke namesto v razumevanje posameznika. Naslednja mladostnica je opozorila na pomanjkanje vsebinske priprave na izstop, ki bi mladim omogočila postopno učenje samostojnosti in večji občutek varnosti ob prehodu v odraslost, medtem ko je druga mladostnica izpostavila potrebo po materialni in celostni podpori, saj mnogi po izstopu nimajo osnovnih pogojev za življenje in bi moral sistem zagotoviti konkretno pomoč pri stanovanjskem vprašanju, zaposlovanju ter osnovnih stroških. Kljub prevladujočim kritikam so posamezni mladostniki izrazili tudi zadovoljstvo z določenimi vidiki sistema, predvsem tam, kjer so se počutili slišane in vključene, ter izrazili upanje, da se bo sistem v prihodnje razvijal v smeri večje človečnosti, razumevanja in prilagajanja posameznim potrebam mladostnikov. Zaposlene na CSD so opozorile na številne težave, ki izhajajo iz kadrovske in sistemske omejitve. Izpostavile so, da so zaradi preobremenjenosti pogosto primorane delovati predvsem kurativno in se osredotočati na urgentne primere, namesto da bi imele dovolj časa za

preventivno delo z družinami. Po njihovem mnenju bi bilo nujno povečati kadrovske zmogljivosti in omogočiti več časa za individualno delo z mladostniki. Opozarjajo tudi na pomanjkanje sistemskih rešitev za tiste, ki po izstopu iz strokovnega centra nimajo jasnega nadaljnjega načrta, ter na izgubo stika z mladostniki po dopolnjenem 18. letu. Dodale so, da je pomanjkanje odziva kljub dolgotrajnim opozorilom strok pomemben pokazatelj sistemske neučinkovitosti, zato je nujno, da država okrepi terensko delo in omogoči trajnejše spremljanje mladih po izstopu. V strokovnih centrih so prav tako zaznali podobne izzive. Opozarjajo na preobremenjenost kadra, pomanjkanje sistemske podpore in nezadostne pogoje za samostojnost mladostnikov v nekaterih strokovnih centrih (*Potrebovali bi več ljudi, še bolj individualni pristop, drugačno organizacijo vsega./O364*). Poudarili so, da je kakovost dela pogosto odvisna od osebne angažiranosti zaposlenih, saj sistem ne omogoča dovolj stabilnih virov in dolgoročnih programov podpore. Po njihovem mnenju bi moral sistem omogočiti več izhodov in postopno pripravo mladostnikov na samostojno življenje, hkrati pa bi bilo treba okrepiti sodelovanje z družinami in lokalnimi skupnostmi, da bi se preprečila socialna izolacija po odpustu.

Mladostniki so v svojih izjavah pogosto izpostavljali pomen osebne odgovornosti, samostojnosti in poguma pri prehodu v odraslo življenje. Spodbujali so druge, naj bodo premišljeni pri svojih odločitvah, vztrajni tudi ob neuspehih ter naj pravočasno poskrbijo za finančno in življenjsko stabilnost. Več mladostnikov je poudarilo, da je ključno ohranjati aktivnost, zgodaj začeti z delom ter se izogibati pasivnosti po koncu šolanja. Po njihovem mnenju je pomembno sprejeti pomoč strokovnih delavcev, jim zaupati in hkrati razvijati lastno odgovornost. Nekateri so izpostavili, da je treba pogumno iskati pomoč in se ne sramovati težav, saj prav proaktivnost in odprta komunikacija omogočata uspešnejši prehod v samostojnost. Poudarili so tudi pomen osebne rasti, prekinitve negativnih družinskih vzorcev ter ohranjanja podpore socialne mreže po izstopu iz strokovnega centra. Zaposlene na CSD so mladostnikom svetovale, naj pri osamosvajanju ohranijo realna pričakovanja, potrpežljivost in prijaznost do sebe. Poudarile so pomen samosprejemanja, destigmatizacije iskanja pomoči ter zavedanja, da je sprejemanje podpore znak moči, ne šibkosti. Opozarjajo, da je prehod v samostojnost proces, ki zahteva postopnost, načrtovanje in razumevanje lastnih meja. Izpostavile so, da mora mladostnik aktivno prevzemati odgovornost za svoje življenje, hkrati pa ohranjati odprto komunikacijo s strokovnjaki, saj ta krepi zaupanje in povečuje uspešnost reintegracije. Zaposlene v strokovnih centrih so mladostnikom namenile predvsem spodbudne in motivacijske nasvete. Poudarile so pomen zgodnje priprave na izstop ter načrtnega razvijanja

delovnih in življenjskih veščin že med bivanjem v strokovnem centru. Po njihovem mnenju je ključno, da mladostniki že v času namestitve pridobijo občutek odgovornosti in samoiniciativnosti ter da razumejo, da je samostojnost postopno pridobljen proces. Opozorile so tudi na pomen pozitivnega okolja, podpore vzgojiteljev in socialne mreže po izstopu, saj ti dejavniki močno vplivajo na uspešno prilagoditev. Izpostavile so, da so nasveti učinkoviti le, če so prilagojeni posamezniku, njegovim izkušnjam in zmožnostim, ter izrazile upanje, da mladostniki obdržijo pozitivne izkušnje in nauke, ki so jih pridobili v času bivanja v strokovnem centru.

5. RAZPRAVA

Izkušnje večine mladostnic in mladostnikov kažejo, da je vstop v strokovni center predstavljal pomembno življenjsko prelomnico, ki jim je omogočila osebno rast, večjo zrelost in občutek samostojnosti. Takšne izkušnje potrjujejo ugotovitve Krajncana in Grum (2013), ki poudarjata, da je reintegracija proces, v katerem mladostnica ali mladostnik postopno prevzema odgovornost za svoje življenje in se uči delovanja v družbenem okolju. Pri vseh mladostnicah in mladostnikih se je po izstopu iz strokovnega centra pokazalo, da so postali bolj odgovorni, organizirani in finančno samostojni. K temu je poleg pridobljenih izkušenj v strokovnem centru pripomogla tudi njihova večja zrelost, saj so v tem času naravno prehajali iz adolescence v odraslost. Življenje v instituciji lahko posameznici ali posamezniku v določenih pogledih omejuje samostojnost, ker je za številne vsakdanje potrebe in odločitve poskrbljeno, vendar so mladostnice in mladostniki uspeli svoje izkušnje in proces odraščanja preoblikovati v osebno rast ter odgovornost za lastno življenje.

Pomembno se je pokazal tudi vpliv osebnih odnosov, predvsem z vzgojiteljicami, ki so jih mladostnice in mladostniki pogosto opisali kot ključne osebe v procesu osamosvajanja in odraščanja. Vzgojiteljice so jim predstavljale vir zaupanja, spodbude in varnosti, kar je v skladu z ugotovitvami Velkner (2019), ki poudarja, da kakovosten odnos med vzgojiteljico in mladostnico ali mladostnikom omogoča občutek stabilnosti in krepi samozaupanje. Tovrstni odnosi nadomeščajo manjkajočo vlogo družine ter mladostnici ali mladostniku omogočajo izkušnjo varnega odnosa, ki je pogosto temelj nadaljnje osebne rasti. Empirični del potrjujejo tudi ugotovitve Boškić idr. (2012) ter Steina (2008), da je priprava na samostojnost uspešnejša, kadar se začne že ob sprejemu mladostnice ali mladostnika v strokovni center. Mladostnice in mladostniki, ki so imeli možnost postopnega prehoda ali prehodne oblike bivanja, so po izstopu lažje vzpostavili stabilno življenje in se bolje spopadali z odgovornostjo, medtem ko so tisti, ki so strokovni center zapustili nenadno, pogosteje doživljali negotovost in občutek nepripravljenosti.

Pomembno dopolnilo teoriji predstavljajo ugotovitve o vlogi zaposlitve in izobraževanja po izstopu iz strokovnega centra. Teorija (Stein, 2008; Department for Education, 2010) izpostavlja pomen dostopa do izobraževanja kot enega ključnih dejavnikov integracije, vendar rezultati kažejo, da imajo mladostnice in mladostniki po izhodu pogosto težave pri nadaljevanju šolanja. Del njih šolanje prekine, nekateri se težko prilagodijo novim izobraževalnim okoljem, drugi pa izgubijo motivacijo zaradi finančnih in bivalnih težav. Socialne delavke na CSD ter

strokovne delavke opozarjajo, da šolski sistem mladostnicam in mladostnikom iz strokovnih centrov pogosto ne ponuja dovolj fleksibilnih programov, kar zmanjšuje možnosti za uspešno vključitev. Zaposlitev je pri večini predstavljala ključen element občutka samostojnosti in življenjske stabilnosti, saj je mladim omogočila finančno varnost in občutek, da so enakovredni svojim vrstnicam in vrstnikom. Zaposlitev je imela tudi pomembno simbolno vrednost – pomenila je dokaz, da so zmožni finančno sami poskrbeti zase.

Ugotovitve o institucionalni podpori po izstopu razkrivajo pomembno odstopanje od teoretičnih smernic. Čeprav teorija (Stein, 2012; Velkner, 2019) poudarja pomen postopnega in kontinuiranega spremljanja mladostnic in mladostnikov po odhodu iz strokovnega centra, rezultati kažejo, da se formalna pomoč praviloma zaključi s polnoletnostjo. Po izteku pristojnosti centrov za socialno delo mladostnice in mladostniki pogosto ostanejo brez systemske podpore, kar vodi v občutek izgubljenosti in prekinitvev s strokovnimi institucijami. Strokovne delavke opozarjajo, da systemska ureditev ne omogoča dovolj dolgotrajnega spremljanja, kljub temu da številne mladostnice in številni mladostniki še niso pripravljene na popolno samostojnost. Takšno stanje kaže na vrzel med teoretičnimi načeli in praktičnim delovanjem institucij. Mladostnice in mladostniki se po izstopu redko vračajo po pomoč na CSD, pogosteje pa ohranijo stik z vzgojiteljicami, kar nakazuje, da formalne oblike pomoči ne zadoščajo brez osebne povezanosti in zaupanja, ki se oblikujeta med bivanjem v strokovnem centru.

V rezultatih je mogoče zaznati tudi vpliv, na katerega opozarja Krajncan (2006), to je vpliv značilnosti totalne ustanove na sposobnost mladostnice ali mladostnika za prilagajanje po izstopu. Strokovni centri z jasno strukturo in določenimi pravili sicer omogočajo red in stabilnost, vendar lahko močna institucionalna odvisnost mladostnici ali mladostniku oteži prilagoditev na odprto, manj strukturirano okolje zunaj. Po drugi strani pa so številne mladostnice in številni mladostniki izpostavili, da je bila ravno struktura strokovnega centra zanje pomembna podlaga za kasnejši občutek varnosti in organiziranosti. To kaže, da popolna odprava podpore ni nujno smiselna, temveč je učinkovitejše postopno zmanjševanje nadzora in spodbujanje samostojnosti.

Rezultati raziskave potrjujejo pomembnost družine in socialne mreže pri uspešni vključitvi mladostnic in mladostnikov po namestitvi v strokovni center ter ob njihovem izstopu. Empirični podatki kažejo, da družinska podpora pomembno vpliva na proces reintegracije, kar je v skladu z ugotovitvami Boškić idr. (2012), ki poudarjajo, da mladostnice in mladostniki z ohranjeno

čustveno in materialno oporo družine po izhodu iz strokovnega centra lažje vzpostavijo stabilno življenje in razvijejo občutek varnosti. V večini primerov so strokovne delavke poudarile, da se družine kljub preteklim težavam trudijo ponovno vzpostaviti odnose in nuditi pomoč, čeprav se pogosto srečujejo z omejitvami. Vloga družine se tako kaže kot ključni zaščitni dejavnik, ki mladostnici ali mladostniku omogoča mehkejši prehod v samostojnost.

Teorija opozarja, da številne mladostnice in številni mladostniki, nameščeni v strokovne centre, izhajajo iz okolij z nizko socialno-ekonomsko stabilnostjo, nizko izobrazbo staršev, brezposelnostjo in pomanjkanjem ustreznih bivalnih razmer (Krajncan, 2006). Empirični rezultati to potrjujejo, saj so strokovne delavke pogosto poročale o neurejenih družinskih razmerah, konfliktih ter o družinah, ki so že pred namestitvijo mladostnice ali mladostnika prejemale pomoč centrov za socialno delo. Pri tem pa socialne delavke redko neposredno omenjajo ekonomski položaj družin, čeprav večina mladostnic in mladostnikov prihaja iz izrazito ekonomsko ranljivih okolij. Zdi se, da sta revščina in razredno vprašanje v teoriji in praksi socialnega dela pogosto spregledana, čeprav imata pomembne učinke na življenjske okoliščine otrok in lahko bistveno prispevata k tveganju za institucionalno namestitev. Družine so bile pogosto vključene v različne postopke, kar potrjuje tudi teoretične ugotovitve Krajncana (2006), da so socialne in ekonomske stiske pomemben dejavnik tveganja, ki vpliva na otrokovo dobrobit in posledično vodi v institucionalno namestitev.

Po drugi strani rezultati kažejo tudi primere družin, ki so po določenem času razvile večjo pripravljenost za sodelovanje in sprejemanje mladostnice ali mladostnika. Strokovne delavke izpostavljajo, da se pri delu z družinami pogosto kaže postopno izboljšanje sodelovanja, zlasti ko so prisotne strokovna podpora, svetovanje in terapevtske oblike pomoči. Takšne ugotovitve potrjujejo teoretične poudarke Ule (2008), ki opozarja, da ima družina vlogo blažilke tveganj in da kakovostna čustvena povezanost lahko zmanjša občutke negotovosti, ki spremljajo prehod v odraslost. Mladostnice in mladostniki iz takšnih družin po izhodu lažje vzpostavijo socialne vezi in se hitreje vključijo v širše okolje.

Rezultati raziskave dodatno potrjujejo tudi ugotovitve, da socialne mreže, predvsem vrstniki, predstavljajo pomemben vir podpore in varovalni dejavnik pred socialno izključenostjo (Smith, Fulcher in Doran, 2013). Mladostnice in mladostniki so pogosto ohranjali prijateljske vezi, ki so jih oblikovali med bivanjem v strokovnem centru, ter jih nadaljevali po izstopu, kar je prispevalo k občutku pripadnosti in zmanjšanju osamljenosti. Pri nekaterih se je socialna mreža po izstopu sicer zmanjšala, vendar so posamezni stiki, denimo s sošolkami, sošolci ali

vzgojiteljicami, ostali pomembni in delovali kot opora v času prehoda. Takšne ugotovitve dopolnjujejo teoretične modele, saj kažejo, da lahko tudi odnosi, ki nastanejo znotraj institucije, dolgoročno prispevajo k socialni vključenosti.

Hkrati pa rezultati razkrivajo pomemben razkorak med teoretičnimi smernicami in dejanskim stanjem v praksi. Čeprav teorija (Boškić idr., 2012; Radić Bursać in Jeđud Borić, 2013) izpostavlja pomen družinske podpore kot temeljnega pogoja za uspešno reintegracijo, se v empiričnih podatkih kaže, da številne družine te funkcije ne zmorejo v celoti opravljati. Del strokovnih delavk je poročal o primerih, kjer so starši sodelovali le formalno ali so bili motivirani zgolj zaradi sodnih obveznosti. Pojavljali so se tudi primeri nasilja, zanemarjanja in popolne odsotnosti sodelovanja. Ti rezultati potrjujejo teoretične ugotovitve, da so družine mladostnic in mladostnikov, nameščenih v strokovne centre, pogosto nefunkcionalne in da brez ustrezne strokovne podpore težko ponovno vzpostavijo stabilno delovanje (Kobolt idr., 2015).

V empiričnih rezultatih se močno odraža tudi vloga centrov za socialno delo in strokovnih centrov pri vzdrževanju stikov med družino in mladostnico ali mladostnikom. CSD ima ključno vlogo pri spodbujanju komunikacije, izvajanju svetovalnega dela in koordinaciji med institucijami. Strokovne delavke so poudarjale, da sodelovanje pogosto vključuje obiskovanje družin, svetovanje in spremljanje odnosov, kar potrjuje teoretično potrebo po medinstitucionalnem delu in celostni podpori družini (Krajnčan, 2006). V praksi pa se je pokazalo, da so ti procesi pogosto omejeni s kadrovskimi in časovnimi zmožnostmi, zlasti po dopolnitvi polnoletnosti mladostnice ali mladostnika, ko formalna podpora preneha. Takšne okoliščine osvetljujejo sistemske omejitve, ki jih teorija večinoma omenja le posredno.

Rezultati tudi dopolnjujejo teoretična izhodišča glede materialnih in socialnih pogojev družin. Strokovne delavke na CSD in v strokovnih centrih so opozarjale, da pomanjkanje finančne stabilnosti in neustrezne bivalne razmere pogosto predstavljajo oviro pri uspešni reintegraciji mladostnice ali mladostnika. Čeprav družine pogosto izkažejo pripravljenost pomagati, materialne omejitve vplivajo na trajnost te podpore. Ta ugotovitev dopolnjuje teoretične poglede Boškić idr. (2012), ki opozarjajo, da družinska podpora ni le čustvena, temveč tudi ekonomska kategorija, saj se brez zadostnih materialnih pogojev možnost uspešne integracije občutno zmanjša.

Mladostnice in mladostniki so poročali o zelo različnih izkušnjah sprejemanja v družbi, od pozitivnih do izrazito stigmatizirajočih. Nekatere in nekateri so poudarili, da so po izstopu doživljali enakopravno obravnavo in občutek sprejetosti, drugi pa so se srečevali s predsodki,

govoricami in občutkom drugačnosti. Ti podatki so skladni z ugotovitvami Krajnčana (2006) ter Smitha, Fulcherja in Dorana (2013), ki opozarjajo, da so mladostnice in mladostniki z izkušnjo bivanja v strokovnem centru pogosto označeni kot »problematični« ali »nezaželeni«, kar lahko povzroča družbeno distanco in notranji občutek sramu. Teorija pojasnjuje, da je stigmatizacija posledica zgodovinskih predstav o strokovnih centrih kot kaznovalnih institucijah, kar vpliva na percepcijo javnosti in otežuje ponovno vključitev mladostnic in mladostnikov v skupnost (Krajnčan, 2006). V raziskavi je bilo zaznati, da ta stigma še vedno obstaja, čeprav v milejši obliki, predvsem v manjših, ruralnih okoljih, kjer so predsodki in stereotipi bolj izraziti kot v urbanih območjih. Na prisotnost stigme pa kaže tudi skrb sodelujočih glede razkritja informacij o bivanju v strokovnem centru delodajalkam in delodajalcem, saj se mnoge in mnogi bojijo, da bi to lahko negativno vplivalo na njihove zaposlitvene možnosti. To potrjuje, da je stigma povezana z realnimi ovirami pri vključevanju na trg dela in da vpliva na življenjske priložnosti mladih po izhodu iz institucije.

Empirični rezultati hkrati kažejo tudi pozitiven premik v družbeni percepciji. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarile, da okolica mladostnice in mladostnike vse pogosteje ocenjuje na podlagi njihovega vedenja in osebnih lastnosti, ne pa njihove preteklosti. Takšne spremembe potrjujejo teoretične napovedi Steina in Munro (2008), ki ugotavljata, da je mogoče stigmatizacijo zmanjšati z večjo ozaveščenostjo, vključevanjem mladih v skupnost in zagotavljanjem priložnosti za uspešno delovanje v družbi. Mladostnice in mladostniki, ki so se aktivno vključili v delovno okolje, prostovoljske dejavnosti ali šport, so pogosteje poročali o občutku sprejetosti, kar potrjuje pomen socialne vključenosti kot enega ključnih dejavnikov pri zmanjševanju marginalizacije.

Posebej zanimivo dopolnilo teoriji predstavljajo ugotovitve o notranjih občutkih mladostnic in mladostnikov. Eden od mladostnikov je opisal, da je zaradi stigme, ki jo je v preteklosti doživljal zaradi bivanja v rejniški družini, občutil negotovost in strah pred razkritjem svoje izkušnje. Ta notranja stigma, ki ni nujno pogojena z neposredno zavrnitvijo okolice, kaže na trajen vpliv institucionalne izkušnje in potrjuje ugotovitve Krajnčana (2006), da stigmatizacija ni le družbeni proces, ampak tudi osebna in psihološka izkušnja. Kljub temu so številne mladostnice in številni mladostniki poročali o pozitivnem doživljanju svoje preteklosti, saj so jo dojemali kot del osebne rasti in preizkušnje, kar nakazuje individualne razlike v doživljanju in obvladovanju stigme.

Teorija (Stein in Munro, 2008) izpostavlja, da so posameznice in posamezniki z izkušnjo institucionalnega varstva bolj izpostavljeni tveganju socialne izključenosti, brezposelnosti in finančne nestabilnosti, saj pogosto nimajo dovolj razvite socialne mreže in dostopa do stabilnega bivališča. Rezultati raziskave to potrjujejo v delih, kjer so strokovne delavke poročale o mladostnicah in mladostnikih, ki po izstopu nimajo ustrezne mreže podpore, kar otežuje njihovo samostojno življenje. Pri tem se pokaže pomen lokalne skupnosti, ki lahko z ustreznimi programi, mentorstvom in odprtim odnosom do mladih bistveno zmanjša tveganje za izolacijo in ponovne vedenjske težave.

Kljub temu pa se v rezultatih kaže, da mladostnice in mladostniki, ki uspešno ohranjajo stike s pozitivnimi socialnimi okolji, naj bo to družina, delovno okolje ali skupina vrstnic in vrstnikov, redkeje doživljajo socialno izključenost. To potrjuje teoretična ugotovitev Smitha, Fulcherja in Dorana (2013), da vrstniške in druge socialne mreže predstavljajo ključen dejavnik pri zmanjševanju občutkov osamljenosti in marginalizacije. Strokovne delavke iz strokovnih centrov so poudarile, da prostočasne dejavnosti in vključevanje mladostnic in mladostnikov v skupnost omogočajo krepitev socialnih spretnosti in občutek pripadnosti, kar je v praksi eden najpomembnejših korakov k uspešni reintegraciji.

Poleg stigme in socialne izključenosti so rezultati razkrili še vlogo institucij pri oblikovanju odnosa družbe do mladostnic in mladostnikov. Nekateri strokovni centri aktivno sodelujejo z lokalnim okoljem, organizirajo dogodke, bazarje in predstavitve, kar prispeva k boljšemu razumevanju njihovega delovanja in zmanjšuje predsodke. Te prakse potrjujejo teoretično stališče Krajnčana (2006), da je za uspešno odpravljanje stigme ključno približevanje institucije družbeni skupnosti. Nasprotno pa strokovne delavke poročajo, da v posameznih primerih še vedno obstajajo odpori in nezaupanje do strokovnih centrov, kar kaže na potrebo po dolgoročnem delu z javnostjo in večji družbeni ozaveščenosti.

Rezultati raziskave tako potrjujejo, da družbeno okolje predstavlja enega ključnih dejavnikov, ki vplivajo na uspešnost prehoda mladostnic in mladostnikov iz institucionalnega varstva v samostojno življenje. Kadar je okolje odprto, spodbudno in vključujoče, mladostnice in mladostniki lažje oblikujejo pozitivno samopodobo in se hitreje integrirajo v družbo. Kadar pa prevladujejo predsodki, socialna distanca in pomanjkanje lokalne podpore, se tveganje za ponovne vedenjske težave in socialno izključenost bistveno poveča. Empirične ugotovitve tako ne le potrjujejo teoretična spoznanja o stigmatizaciji in družbeni marginalizaciji (Krajnčan,

2006; Stein in Munro, 2008), temveč jih tudi razširjajo z vidika konkretnih praks in izkušenj mladostnic in mladostnikov ter strokovnih delavk, ki delujejo znotraj sistema.

Rezultati raziskave potrjujejo teoretična izhodišča, ki poudarjajo pomen izobraževanja in zaposlitve kot ključnih dejavnikov uspešne reintegracije mladostnic in mladostnikov po izhodu iz institucionalnega varstva. Večina mladostnic in mladostnikov je pojasnila, da so se med bivanjem v strokovnem centru soočali s pomanjkanjem podpore s strani šol, zlasti pri prehodu med različnimi izobraževalnimi ustanovami. Takšne ugotovitve potrjujejo teoretične trditve Steina (2012) in Boškić idr. (2012), da pogoste selitve, nestabilno šolsko okolje in nezadostna strokovna podpora pomembno vplivajo na nižje izobraževalne dosežke. Empirični podatki kažejo, da šole mladostnic in mladostnikov pogosto ne vključujejo aktivno v procese pomoči, sodelovanje pa se večkrat prekine ob njihovi namestitvi v strokovni center. S tem se potrjuje, da institucionalni sistem mladim redko omogoča kontinuirano šolsko izkušnjo, kar dolgoročno vpliva na njihovo motivacijo in kasnejše zaposlitvene priložnosti.

Po Kiehnovih (1997) ugotovitvah se mladostnice in mladostniki pri prehodu iz strokovnega centra v samostojno življenje hkrati soočajo s prehodom iz izobraževanja na trg dela, kar povečuje tveganje za socialno izključenost. Tudi rezultati raziskave nakazujejo, da je prehod pogosto prezgoden in slabo načrtovan. Mnoge mladostnice in mnogi mladostniki se po izstopu iz strokovnega centra odločijo za prekinitev šolanja in hitro iskanje zaposlitve, kar potrjuje Steinovo (2012) tezo, da se ta skupina mladih pogosto osamosvaja bistveno prej kot vrstnice in vrstniki, pri tem pa ne prejme zadostne podpore. Nekateri mladostniki so pojasnili, da so pomoč šole ali drugih institucij po izstopu zavrnili, ker so želeli delovati neodvisno. To kaže na močno potrebo po samostojnosti, vendar razkriva tudi, da sistem podpore pogosto ne upošteva dejstva, da samostojnost ni mogoča brez ustreznih strukturnih pogojev. Mladostnice in mladostniki se po izstopu iz strokovnega centra pogosto soočajo z omejenimi možnostmi za zaposlitev in pomanjkanjem stanovanjskih rešitev, kar pomeni, da vprašanje njihove pripravljenosti ni zgolj osebno, temveč predvsem povezano s pomanjkanjem priložnosti in materialne varnosti, ki bi omogočala resnično samostojno življenje.

Teorija opozarja, da otroci iz institucionalnih okolij praviloma dosegajo nižjo stopnjo izobrazbe, kar je pogosto posledica zanemarjanja, pomanjkanja spodbud in čustvene nestabilnosti v zgodnjem otroštvu (Boškić idr., 2012). Empirični del to potrjuje, saj številne mladostnice in številni mladostniki poročajo o težavah pri koncentraciji, motivaciji in vztrajanju v šolskem procesu. Strokovne delavke so izpostavile razlike med šolami, saj so

osnovne šole bolj pripravljene na sodelovanje in individualen pristop, medtem ko so srednje šole pogosto manj prilagodljive in bolj obremenjene, kar vpliva na kakovost podpore. Takšne razlike potrjujejo Steinovo (2012) ugotovitev, da so za uspešno izobraževalno pot ključni individualizirani pristopi, sodelovanje med institucijami ter jasna razdelitev odgovornosti med strokovnjakinjami in strokovnjaki.

Empirični podatki razkrivajo tudi, da je interna organizacija izobraževanja znotraj strokovnih centrov pomemben zaščitni dejavnik. Programi omogočajo prilagojen tempo dela in postopno pripravo na vključevanje v zunanji šolski sistem. Takšne oblike šolanja potrjujejo pomen strukturiranega in varnega okolja, o katerem govori Stein (2012), saj mladostnicam in mladostnikom omogočajo občutek kontinuitete in zmanjšujejo stres ob prehodu. Vendar rezultati opozarjajo tudi na sistemske vrzeli, saj mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnega centra pogosto ostanejo brez nadaljnje strokovne podpore, šole pa nimajo enotnega pristopa glede njihove ponovne vključitve. To potrjuje Kiehnovo (1997) tezo, da programi prehoda niso vedno dostopni vsem mladim, ki jih potrebujejo.

Poleg izobraževanja rezultati osvetljujejo tudi zaposlovanje kot ključno področje samostojnosti. Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu iz strokovnega centra samostojno iskala zaposlitev, kar ne odraža zgolj njihove potrebe po finančni neodvisnosti, temveč predvsem nujnost, da morajo sami poskrbeti za svojo eksistenco. To se ujema s Steinovo (2012) tezo, da plačano delo predstavlja temelj življenjske stabilnosti in socialne vključenosti. Strokovne delavke so ocenile, da delodajalke in delodajalci praviloma ne diskriminirajo mladostnic in mladostnikov zaradi njihove preteklosti, saj so pomembnejše njihove delovne navade, odgovornost in motivacija. Vendar pa je mogoče, da diskriminacija pogosto ostane neopažena, ker mladostnice in mladostniki svoje izkušnje z bivanjem v strokovnem centru večinoma skrivajo, zavedajoč se, da bi razkritje lahko omejilo njihove zaposlitvene možnosti. To potrjuje tudi poudarjanje zaupnosti informacij o bivanju v strokovnem centru, kar kaže na prisotnost stigme. Takšne izkušnje potrjujejo teorijo o tveganju socialne marginalizacije (Stein in Munro, 2008), ki izhaja iz družbenih stereotipov in pomanjkanja razumevanja v delovnih okoljih.

Mladostnice in mladostniki so poročali, da jim je zgodnje delo, pogosto prek študentskih servisov ali prakse, pomagalo razvijati odgovornost in delovne navade, kar je povečalo njihovo samozavest. To potrjuje Steinovo (2012) ugotovitev, da praktične izkušnje in realni uspehi spodbujajo višje poklicne cilje in zmanjšujejo tveganje za brezposelnost. Vendar se je pokazalo tudi, da nekatere mladostnice in nekateri mladostniki po izstopu pogosto menjajo zaposlitev ali

izgubijo motivacijo, kar kaže na nezrelost in iskanje identitete, značilno za to razvojno obdobje. Strokovne delavke so opozorile, da bi sistem potreboval bolj strukturirano podporo pri iskanju zaposlitve, na primer mentorstvo ali strokovno spremljanje po izstopu, kar je skladno s Steinovimi (2012) priporočili o dolgoročni strokovni podpori v obdobju tranzicije.

Rezultati raziskave dodatno potrjujejo pomen spoštovanja zasebnosti mladostnic in mladostnikov pri zaposlovanju. Strokovne delavke so poudarile, da se podatek o bivanju v strokovnem centru ne vključuje v uradno dokumentacijo, kar mladostnicam in mladostnikom omogoča enakopravno obravnavo in zmanjšuje tveganje stigmatizacije. To je skladno s teoretičnim izhodiščem o etičnem varovanju osebnih podatkov (Kiehn, 1997), ki omogoča mladim, da gradijo novo identiteto in se ponovno vključujejo v družbo brez bremen preteklosti.

Kljub ugodnim posameznim primerom empirični podatki potrjujejo, da izobraževanje in zaposlovanje mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra ostajata področji največjih sistemskih vrzeli. Mnoge mladostnice in mnogi mladostniki se ne odločijo za nadaljnje šolanje, ker nimajo finančnih zmožnosti ali čutijo potrebo po takojšnji samostojnosti. Po izkušnjah strokovnih delavk jim pri tem primanjkuje dolgoročne podpore, kar pogosto vodi v kratkotrajne zaposlitve in ponovne socialne stiske. Ti rezultati neposredno potrjujejo ugotovitve Steina (2012) in Boškić idr. (2012), da je uspešna tranzicija iz varstva v odraslost mogoča le ob usklajenem sodelovanju izobraževalnih institucij, socialnih služb in delodajalk ter delodajalcev.

Rezultati raziskave potrjujejo teoretična izhodišča, ki poudarjajo, da se mladostnice in mladostniki po izstopu iz strokovnih centrov soočajo z različnimi psihosocialnimi in ekonomskimi izzivi, pri čemer se prepletajo občutki svobode, negotovosti, osamljenosti in potrebe po pripadnosti. Ekonomski vidik se kaže predvsem v tem, da so bile številne mladostnice in številni mladostniki po izstopu primorani čim prej poiskati zaposlitev, da so si lahko zagotovili osnovne življenjske pogoje, kot so stanovanje in prehrana. Večina mladostnic in mladostnikov je po izstopu poročala o občutkih prepuščenosti in pomanjkanju stabilnosti, kar potrjuje ugotovitve Radić Bursać in Jeđud Borić (2013), da je prehod iz institucionalnega okolja pogosto povezan s strahovi, osamljenostjo ter negotovostjo glede prihodnosti. Mladostnice in mladostniki so opisovali tudi notranje konflikte, saj so na eni strani želeli samostojnost, na drugi pa doživljali stisko zaradi izgube varnega in strukturiranega okolja strokovnega centra. To kaže na tipičen ambivalenten proces osamosvajanja, ki ga teorija razlaga

kot razvojno in hkrati travmatično izkušnjo prehoda iz nadzorovanega okolja v samostojno življenje.

Empirični podatki kažejo, da ima institucionalno bivanje dolgoročne psihološke učinke. Strokovne delavke so poudarile, da dolgotrajna institucionalizacija lahko omeji samostojnost mladostnic in mladostnikov ter vodi do občutka odvisnosti od sistema. Ti učinki so v skladu z Boškić idr. (2012), ki ugotavljajo, da se mladostnice in mladostniki po odhodu iz varstva pogosto osamosvajajo prezgodaj in brez ustrezne podpore, kar povečuje tveganje za ponovne stiske in socialno izključenost. Nekatere mladostnice in nekateri mladostniki so ob izstopu poročali o občutkih socialne neenakosti, kar potrjuje, da izkušnja institucionalnega varstva lahko vpliva na samopodobo in identiteto posameznika še dolgo po odhodu. Hkrati pa so številne mladostnice in številni mladostniki izpostavili tudi pozitivne spremembe, kot so večja samozavest, osebna rast in občutek odgovornosti, kar potrjuje individualne razlike v doživljanju institucionalne izkušnje ter kaže, da lahko ustrezna podpora v strokovnem centru deluje tudi opolnomočujoče.

Teorija (Kobolt idr., 2015) izpostavlja pomen programov za pomoč pri vključevanju v družbo, ki mladim omogočajo postopno tranzicijo iz institucionalnega okolja v samostojno življenje. Empirični podatki kažejo, da so takšni programi v praksi premalo dostopni in sistemsko nepovezani. Strokovne delavke so opozorile, da obstajajo razlike med regijami, saj je v urbanih okoljih, kot je Ljubljana, ponudba programov večja, medtem ko so možnosti vključevanja v manjših krajih bistveno omejene. To potrjuje Koboltovo ugotovitev, da so programi pomoči pogosto omejeni in ne zajemajo vseh mladostnic in mladostnikov, ki bi jih potrebovali. Empirični podatki hkrati odražajo tudi potrebo po bolj strukturiranih in dolgoročnih oblikah podpore, ki bi mladostnicam in mladostnikom omogočile, da v varnem okolju razvijajo socialne in življenjske veščine tudi po izstopu iz strokovnega centra.

V skladu s teoretičnimi izhodišči so strokovne delavke opozorile na pomen programov za krepitev socialnih veščin, ki mladostnicam in mladostnikom pomagajo pri vzpostavljanju medosebnih odnosov in občutku pripadnosti. Ugotovile so, da so ti programi redko specializirani in se pogosto izvajajo v okviru nevladnih organizacij, kot so Mladi zmaji ali Društvo za nenasilno komunikacijo. Ti podatki potrjujejo tezo Boškić idr. (2012), da je v slovenskem prostoru institucionalna pomoč mladim po izstopu pogosto fragmentirana in prepuščena posameznim pobudam, namesto da bi bila sistemsko urejena. Kljub temu rezultati kažejo, da tam, kjer so programi dostopni in kontinuirani, mladostnice in mladostniki razvijajo

večjo samostojnost in socialno kompetentnost, kar potrjuje učinkovitost individualno usmerjenih oblik pomoči.

V empiričnih rezultatih je jasno razvidno, da je psihološka pomoč po izstopu iz strokovnega centra pogosto težko dostopna, kar se ujema s teoretičnimi opozorili o pomanjkanju sistemske podpore. Strokovne delavke so izpostavile dolge čakalne dobe v javnem zdravstvu, kadrovsko podhranjenost in finančne ovire, zaradi katerih številne mladostnice in številni mladostniki pomoči ne morejo dostopati. Po mnenju večine strokovnih delavk so brezplačne storitve preobremenjene, medtem ko zasebne terapije ostajajo finančno nedostopne, kar vodi v neenak dostop do psihološke podpore. Te ugotovitve dopolnjujejo teoretično izhodišče Radić Bursać in Jeđud Borić (2013), ki poudarjata, da je nujno zagotoviti nadaljnjo strokovno pomoč tudi po izhodu iz strokovnega centra, saj se takrat psihološke stiske pogosto stopnjujejo. Empirični podatki kažejo, da mladostnice in mladostniki, ki po izstopu ohranijo stik s strokovnim centrom ali CSD, pogosteje dostopajo do pomoči, medtem ko tisti, ki želijo pretrgati vse institucionalne vezi, pogosto ostanejo brez podpore. Ta razlika potrjuje pomen motivacije in zaupanja v strokovne delavke kot ključnega dejavnika uspešne psihosocialne reintegracije.

Pomemben del empiričnih ugotovitev se nanaša tudi na vlogo mobilnih služb in sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Strokovne delavke so poudarile, da mobilne službe in terensko delo omogočajo učinkovitejše reševanje težav mladostnic in mladostnikov v njihovem domačem okolju. Takšne prakse potrjujejo priporočila Kobolt idr. (2015), ki zagovarjajo integriran pristop več institucij pri spremljanju mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnega centra. Nevladne organizacije, kot so Društvo Up, Center za pomoč mladim ali Projekt Človek, po empiričnih podatkih predstavljajo pomembno dopolnitev institucionalnim oblikam pomoči, saj mladostnicam in mladostnikom ponujajo terapevtske in izkustvene programe, ki krepijo občutek pripadnosti in osebne moči. Te izkušnje potrjujejo, da je za uspešno reintegracijo ključno povezano delovanje javnih in nevladnih struktur.

5.1. Omejitve raziskave:

Raziskava ima določene omejitve, ki jih je treba upoštevati pri interpretaciji rezultatov. Intervjuje sem izvedla le s socialnimi delavkami Centra za socialno delo Ljubljana, zato ugotovitev ni mogoče posploševati na druga okolja, zlasti ne na manjša ali ruralna območja. Socialne delavke v Ljubljani imajo večinoma stik z mladostnicami in mladostniki, ki se po izhodu iz strokovnih centrov vračajo v urbano okolje, kjer so možnosti vključevanja, dostop do

storitev in družbena sprejetost lahko drugačni kot v manjših, ruralnih skupnostih. Razlike v lokalnih okoljih in mentaliteti prebivalcev lahko pomembno vplivajo na potek reintegracije mladostnic in mladostnikov.

Poleg tega sem opravila intervjuje zgolj z zaposlenimi v enem strokovnem centru, kar omejuje vpogled v raznolikost praks in pristopov med različnimi strokovnimi centri po Sloveniji. Število intervjuvank iz posameznih skupin (CSD, strokovni centri, mladostnice in mladostniki) ni bilo uravnoteženo. Med mladostnicami in mladostniki, ki so sodelovali v raziskavi, je bil le en od mladostnikov nameščen v strokovnem centru, kjer sem intervjuvala zaposlene, ostali pa prihajajo iz drugih strokovnih centrov po Sloveniji. Celovitejši vpogled bi bil mogoč, če bi v raziskavo vključila tudi zaposlene iz strokovnih centrov in CSD-jev, v katerih so bile mladostnice in mladostniki dejansko nameščeni, saj bi to omogočilo bolj neposredno primerjavo izkušenj in praks.

Ena izmed omejitev raziskave se nanaša tudi na časovno umestitev izkušenj nekaterih sodelujočih mladostnic in mladostnikov, ki so bili v strokovni center nameščeni pred uveljavitvijo Družinskega zakonika (2019) in Zakona o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (2021). Njihove izkušnje se nanašajo na obdobje, ko je veljal prejšnji zakonodajni okvir, zato je mogoče, da se določeni postopki, pristojnosti institucij ali načini sodelovanja po uveljavitvi teh zakonov deloma razlikujejo. Kljub temu so bile njihove pripovedi vključene, saj omogočajo dragocen vpogled v delovanje sistema v daljšem časovnem obdobju in razkrivajo, kako se izzivi mladostnic in mladostnikov ter odzivi institucij ohranjajo ali spreminjajo skozi čas. V analizi je bilo na to razliko posebej opozorjeno, zato so interpretacije rezultatov oblikovane s premislekom o časovnem in zakonodajnem kontekstu posamezne izkušnje.

6. SKLEPI

- Vzgojiteljice oziroma vzgojitelji in druge strokovne delavke oziroma strokovni delavci so imeli za mladostnice in mladostnike izjemen pomen, saj so predstavljali odrasle osebe, ki so ob njih vztrajale tudi v obdobjih odpora in izzivov. Mladi so jih pogosto doživljali kot nadomestne starševske figure – osebe, ki jih razumejo, poslušajo in spoštujejo. Kjer je bil odnos topel, spoštljiv in stabilen, je bil proces osebne rasti uspešnejši. Prisotnost stalne vzgojiteljice oziroma vzgojitelja je delovala kot zaščitni dejavnik, medtem ko so pogoste menjave kadra povzročale občutek negotovosti in izgubo varnosti.
- Tiste mladostnice in mladostniki, ki so ohranili stik z vzgojiteljicami oziroma vzgojitelji, ali svetovalnimi delavkami oziroma delavci, so izstop doživljali manj stresno in z več občutka varnosti. Takšni odnosi so predstavljali most med strokovnim centrom in samostojnim življenjem. Iz tega izhaja, da ima kontinuiteta odnosa večji pomen kot formalni ukrepi, zaupanje, zgrajeno med bivanjem, pogosto ostane edina stalnica po odhodu.
- Skupna ugotovitev vseh perspektiv je, da institucionalna pomoč deluje le, kadar je osebna in kontinuirana. Mladostnice in mladostniki se ne odzivajo na ukrepe, temveč na odnos. Tam, kjer so občutili razumevanje, spoštovanje in zaupanje, so sodelovali, se odpirali in prevzemali odgovornost. Kjer pa je bil odnos prekinjen ali formaliziran, so se umaknili in izgubili zaupanje. Sprememba torej ni rezultat ukrepa, temveč odnosa, ki ga sistem omogoča, ali pa ga prekine.
- Nekatero mladostnice so ohranile stik z vzgojiteljicami in vzgojitelji oziroma s svetovalnimi delavkami in delavci, ki so jim predstavljali zanesljivo osebo, na katero so se lahko obrnile. Takšna oblika podpore je bila razumljena kot naravna in nevsiljiva, saj je temeljila na zaupanju in osebni povezanosti, ne na formalnih vlogah.
- Vloga Centra za socialno delo je bila s perspektive mladostnic in mladostnikov pogosto nejasna in oddaljena. Mnogi niso razumeli, kaj CSD konkretno počne in kakšna je njegova vloga v njihovem primeru. Poudarjali so, da so bili z njim večinoma v stiku le posredno, preko strokovnih delavk oziroma strokovnih delavcev strokovnega centra, osebnih srečanj pa je bilo malo. Več mladostnic in mladostnikov je izpostavilo, da CSD niso dojemali kot vir podpore, temveč kot institucijo, ki ureja formalnosti. Zaradi tega se po izstopu pogosto niso več obračali nanj, saj ga niso doživljali kot prostor, kjer bi lahko poiskali pomoč.

- Socialne delavke so pojasnile, da njihovo delo pogosto omejujejo sistemski pogoji, pomanjkanje časa in kadra, kar vpliva na rednost in kakovost stikov z mladimi. Zaradi velikega števila primerov in administrativnih obveznosti težko ohranjajo osebne stike, čeprav se zavedajo njihovega pomena. Posledično mladostnice in mladostniki CSD doživljajo kot oddaljen del sistema, kar kaže na razkorak med institucionalnim in doživljajskim vidikom pomoči.
- Večina mladostnic in mladostnikov po odhodu iz strokovnega centra ni več ohranjala stika s socialnimi delavkami na Centru za socialno delo. Menili so, da se CSD ukvarja predvsem s starši in da sami niso več njegova odgovornost. Zaradi tega pogosto niso vedeli, kam se lahko obrnejo po pomoč, kar potrjuje razkorak med formalno odgovornostjo institucije in dejansko podporo mladim.
- Po izstopu iz strokovnega centra večina mladostnic in mladostnikov ni imela stalnega spremljanja. Občutili so, da jih institucije po koncu ukrepa ne spremljajo več in da nimajo podpore pri prilagajanju na samostojno življenje. Pogosto so se morali znajti sami, brez informacij o možnostih bivanja, zaposlitve ali nadaljnjega izobraževanja. Poudarjali so, da bi jim koristil program postopne podpore po izstopu, ki bi vključeval praktično pomoč in pogovore s strokovnimi delavkami oziroma delavci o težavah ter skrbeh.
- Socialne delavke so opozorile, da so mladostnice in mladostniki ob izstopu pogosto še nezreli za popolno samostojnost, zato bi bilo potrebno daljše prehodno obdobje, v katerem bi se ob ohranjeni podpori učili odgovornega odločanja. Strokovni centri, ki izvajajo poodpustne programe ali ponujajo polsamostojne oblike bivanja, poročajo o boljših rezultatih, saj mladostnice in mladostniki v takšnem okolju postopno prehajajo v odraslost in ob tem ohranjajo varnostno mrežo.
- Izkušnje strokovnih delavk strokovnega centra in socialnih delavk na CSD kažejo, da sistem pomoči pogosto preneha delovati prav v trenutku, ko bi moral biti najmočnejši, ob izhodu mladostnice ali mladostnika iz strokovnega centra. Pomanjkanje spremljanja in institucionalne koordinacije povzroča, da se mnogi znajdejo v socialni praznini. V takih primerih so prav neformalni odnosi, prijateljske vezi ali podpora posameznih strokovnih delavk oziroma delavcev tisti dejavniki, ki preprečujejo zdrs v socialno izključenost.
- Nekatero mladostnice in mladostniki so imeli občutek, da so bili za sistem »premalo problematični«, da bi pritegnili pozornost strokovnih služb. Menili so, da tiste z večjimi

težavami oziroma tisti z večjimi težavami prejemajo več pomoči, medtem ko so sami ostali spregledani, ker so »delovali dovolj dobro«. Takšna izkušnja je v njih zmanjšala pripravljenost, da bi kasneje iskali pomoč.

- Po izstopu so pogosto izražali potrebo po dokazovanju lastne samostojnosti in občutek, da morajo »zaživeti sami«. Pomoč institucij so dojemali kot nekaj, kar bi jih spomnilo na obdobje nadzora in odvisnosti, zato so jo zavračali tudi takrat, ko bi jim lahko koristila. Njihova želja po samostojnosti je bila povezana z notranjo potrebo po osebnem potrjevanju in nadzoru nad lastnim življenjem, hkrati pa so bili zaradi svojih življenjskih okoliščin pogosto primorani k hitrejši osamosvojitvi, kot je običajno pri njihovih vrstnikih.
- Mladostnice in mladostniki so poudarjali, da si želijo stabilnosti in podpore, vendar ne v institucionalni obliki. Sistem pomoči povezujejo z občutkom podrejenosti in nadzora, zato se pogosto odločijo, da bodo težave reševali sami. Tak odnos kaže na pomanjkanje zaupanja v institucije in potrebo po bolj neformalnih, dostopnih oblikah podpore.
- Mladi po izstopu ne potrebujejo več nadzora, temveč spremljanje, svetovanje in priložnosti za samostojne odločitve. Trenutni sistem pomoči je preveč hierarhičen in formaliziran, zato ga doživljajo kot omejujočega. Za uspešnejšo reintegracijo bi bile potrebne nove oblike partnerske podpore v skupnosti, ki temeljijo na enakovrednem odnosu.
- Mladostnice in mladostniki pomoči ne zavračajo zato, ker je ne bi potrebovali, temveč zato, ker v sistemu ne prepoznajo prostora, kjer bi bili obravnavani kot odrasli in odgovorni posamezniki. To razkriva potrebo po preoblikovanju institucionalne kulture iz nadzorne v takšno, ki krepi moč mladostnikov in mladostnic.
- Vse mladostnice in vsi mladostniki so iz strokovnega centra odšli šele ob dopolnitvi polnoletnosti ali kasneje, kar kaže, da se razlogi za njihovo namestitev do takrat niso izboljšali do te mere, da bi bila mogoča vrnitev v družino. Cilj reintegracije v izvorno okolje se torej pogosto ni uresničil, institucionalna oskrba pa je večinoma delovala kot začasno nadomestno bivališče.
- Večina mladostnic in mladostnikov se po izstopu ni vrnila v matično družino, saj so jih nekatere družine zavrnila, druge pa tja niso želeli zaradi neurejenih odnosov ali želje po samostojnem začetku. Družina tako po izstopu pogosto ne predstavlja več realne možnosti trajne reintegracije, temveč ostaja predvsem simbolni okvir pripadnosti brez dejanske funkcionalne podpore.

- Večina mladostnic in mladostnikov je poročala, da po izhodu iz strokovnega centra niso bili stigmatizirani in da jih okolje sprejema kot enakovredne. Prav tako je večina mladostnic in mladostnikov navedla, da svojega bivanja v strokovnem centru niso skrivali, so pa imeli možnost, da tega delodajalcem ali izobraževalnim ustanovam ne povedo, saj njihova pretekla namestitev nikjer ni bila zabeležena. Uspešno se vključujejo v šolanje, delo in partnerske odnose, kar nasprotuje splošnim stereotipom o negativnem družbenem označevanju bivših varovank in varovancev strokovnih centrov.
- Raziskava ni pokazala večjih razlik glede na spol, saj so tako fantje kot dekleta poročali o podobnih izkušnjah, izzivih in potrebah v procesu nameščanja ter reintegracije. Opaziti pa je bilo, da dekleta pogosteje izražajo čustveno refleksijo in potrebo po odnosni podpori, medtem ko fantje bolj poudarjajo samostojnost in zavračanje institucionalne pomoči. To kaže predvsem na razlike v načinu soočanja s preходом v odraslost, ne pa v samih pogojih ali poteku reintegracije.

7. PREDLOGI

- Pomemben del razvoja sistema bi bilo postopno preoblikovanje strokovnih centrov v odprte in skupnostno naravnane ustanove. Namesto zaprtih institucij bi postali prostori, kjer se prepletajo bivanje, šolanje, mentorstvo ter sodelovanje z zunanjim okoljem. Mladi iz skupnosti bi lahko prihajali tja na dejavnosti, prostovoljstvo ali učno pomoč, mladostnice in mladostniki iz strokovnega centra pa bi ohranjali stik z realnim okoljem. Na ta način bi se zmanjševala stigmatizacija, strokovni center pa bi postal prostor, kamor bi se mladi lahko vračali tudi prostovoljno, ne le v času težav.
- V duhu dezinstitutionalizacije bi bilo smiselno razvijati različne oblike hibridnega bivanja, pri katerih bi mladostnice in mladostniki ob izboljšanju razmer postopno preživljali več časa doma, ob tem pa še ohranjali strokovno podporo strokovnega centra. Tak model bi omogočal mehkejši prehod med institucionalnim in družinskim okoljem ter zmanjšal tveganje ponovnih kriz. Postopno vračanje domov bi krepilo vlogo družine, kadar je to mladostnici ali mladostniku v korist, strokovni center pa bi ostajal v podporni, ne nadzorni vlogi.
- Posebno pozornost bi bilo treba nameniti razvoju mobilnih služb, ki že delujejo v nekaterih strokovnih centrih, denimo v Višnji Gori. Mobilne službe delujejo v življenjskem okolju uporabnikov, na domu, v šoli ali v skupnosti, in nudijo pomoč družinam ter mladostnicam in mladostnikom pred, med in po bivanju v strokovnem centru. Tak način dela omogoča stalno spremljanje, pravočasno pomoč in krepitev sodelovanja med institucijami. Smiselno bi bilo, da bi takšne mobilne službe delovale v vseh strokovnih centrih, saj predstavljajo ključen korak k skupnostno usmerjenemu delu in zmanjševanju potrebe po institucionalnih namestitvah.
- Pomemben prispevek k opolnomočenju mladih bi bilo tudi vrstniško mentorstvo. Mladostnice in mladostniki, ki so že uspešno zaključili proces bivanja v strokovnem centru, bi lahko postali mentorice in mentorji tistim, ki so še v njem ali tik pred izhodom. Svoje izkušnje bi delili kot vir razumevanja in podpore, kar bi pomagalo ustvarjati zaupanje, ki ga odrasle strokovne delavke in strokovni delavci pogosto težje vzpostavijo. Tak pristop bi mladim omogočil, da aktivno prispevajo k skupnosti in da iz zahtevne izkušnje oblikujejo nekaj pozitivnega.

- Na centrih za socialno delo bi bilo potrebno zmanjšati obseg administrativnih nalog, povečati število zaposlenih in zagotoviti ustrežnejše plačilo za opravljeno delo. Preobremenjenost strokovnih delavk in strokovnih delavcev pogosto omejuje stike z mladostnicami in mladostniki na nujne postopke. Boljše kadrovske razmere in manj birokratskih obveznosti bi omogočile več terenskega dela ter kakovostnejše odnose z mladimi v ključnem obdobju njihovega osamosvajanja.
- Zagotavljati bi bilo treba tudi večjo dostopnost psihološke pomoči po izhodu iz strokovnega centra. Sistem bi moral zagotoviti možnost brezplačne, redne in dolgoročne psihološke pomoči, ki bi bila mladim dostopna brez zapletenih postopkov.
- Eden izmed drznejših predlogov je uvedba socialnega jamstva za mlade po izhodu iz institucij, podobno kot pri otroških dodatkih ali državnih štipendijah. Takšno jamstvo bi mladostnicam in mladostnikom zagotavljalo minimalni mesečni dohodek za eno do dve leti po izhodu, ob pogoju vključevanja v izobraževanje, zaposlitev ali prostovoljske dejavnosti. Na ta način bi se ohranila njihova aktivnost in finančna stabilnost ter preprečila ponovna socialna izključenost.
- Pomemben poudarek bi moral biti tudi na delu z družino, tako pred in med kot po obdobju namestitve mladostnice ali mladostnika. Mnoge strokovne delavke opozarjajo, da se pogosto pozablja na starše in njihovo vlogo pri ponovni integraciji mladih. Krepitev družinske podpore, svetovanje in mediacija bi lahko pomembno prispevali k temu, da bi se mladostnice in mladostniki po koncu bivanja lažje vrnili v stabilno domače okolje.
- Ena večjih ovir pri osamosvajanju mladih ostaja pomanjkanje dostopnih stanovanj. Potrebno bi bilo razviti dodatne stanovanjske možnosti, kot so bivalne skupine, varovana bivališča ali subvencionirani najemi, namenjeni mladim po izhodu iz strokovnega centra. Varno bivališče je temelj uspešne integracije v skupnost in mora postati ena od prednostnih nalog socialne politike.
- Dopolnilno k temu bi bilo mogoče oblikovati mladinski sklad solidarnosti, ki bi ga vodile nekdanje mladostnice in nekdanji mladostniki v sodelovanju z nevladnimi organizacijami. Sklad bi omogočal kratkoročno finančno pomoč pri pokrivanju osnovnih življenjskih stroškov, varščin ali tečajev in s tem mladim omogočal večjo samostojnost.
- Pomembno vlogo bi imelo tudi večje informiranje in ozaveščanje javnosti o namenu in vlogi strokovnih centrov. Mladostnice in mladostniki pogosto skrivajo svojo izkušnjo, ker se

bojijo predsodkov in nerazumevanja. S kampanjami, izobraževanji in predstavitvijo pozitivnih zgodb bi bilo mogoče zmanjšati stigmo ter povečati sprejetost mladih v šolah, na delovnih mestih in v skupnosti.

- V okviru terenskega dela bi bilo treba okrepiti tudi ulične programe, namenjene mladostnicam in mladostnikom, ki se po izhodu znajdejo v negotovih razmerah ali se izogibajo institucijam. Prisotnost strokovnih delavk in strokovnih delavcev na terenu bi omogočala, da pomoč doseže tiste, ki je sami ne poiščejo, ter da se preprečijo hujše oblike socialne izključenosti.
- Za dolgoročen razvoj področja bi bilo smiselno spodbujati več raziskav o življenju mladostnic in mladostnikov po izstopu iz strokovnih centrov, predvsem z vidika socialnega dela. Potrebne so sodobne, empirične raziskave, ki bi osvetlile izkušnje mladih in učinkovitost obstoječih oblik pomoči ter ponudile podlago za nadgradnjo strokovnih pristopov.
- Koristen ukrep bi bila tudi uvedba letnih »povratnih dni« za nekdanje mladostnice in nekdanje mladostnike, ki bi se lahko prostovoljno vračali v strokovne centre na srečanja, delavnice ali pogovore. Takšna prostovoljna vračanja bi omogočala ohranjanje odnosov, medsebojno podporo ter občutek pripadnosti skupnosti, ki se ne zaključi z odhodom iz sistema.
- Pomemben preventivni vidik predstavlja zgodnje prepoznavanje tveganj v šolskem prostoru. Šole so pogosto prve, ki zaznajo spremembe v vedenju otrok, zato bi bilo potrebno dodatno usposabljanje učiteljic in učiteljev ter svetovalnih delavk in svetovalnih delavcev za prepoznavanje stisk, nasilja ali zanemarjanja ter tesnejše sodelovanje med šolami in strokovnimi centri.
- Nazadnje pa bi bilo smiselno vlagati v kakovostne prostočasne dejavnosti, umetnost, šport in izobraževanja, ki krepijo občutek pripadnosti, smisla in varnosti. Vzpostavljanje pozitivnih izkušenj v skupnosti lahko pomembno prispeva k temu, da mladi ne iščejo opore v institucionalnih oblikah pomoči, temveč jo najdejo v svojem okolju.

8. LITERATURA

- Ackerman, E., Magram, J., & Kennedy, T. D. (2024). *Systematic review: Impact of juvenile incarceration. Child Protection and Practice*, 3(1), 100083. Pridobljeno 15. 11. 2025 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2950193824000834?via%3Dihub>
- Boškić, R., Narat, T., Rakar, T., Lebar, L., & Kopal, B. (2012). *Življenjski poteki oseb, ki so bile prikrajšane za normalno družinsko življenje: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Pridobljeno 10. 2. 2025 s chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://irsv.si/wp-content/uploads/2023/10/Zivljenjski-poteki-oseb-prikrajsanih-za-normalno-druzinsko-zivljenje.pdf
- Ciperle, J., & Skalar, V. (1987). *Vzgojni zavodi*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Department for Education. (2010). *The Children Act 1989: Guidance and regulations. Volume 3: Planning transition to adulthood for care leavers*. Pridobljeno s 10. 2. 2025 <https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/DfE-00554-2010.pdf>
- Dixon, J., & Stein, M. (2005). *Leaving care: Throughcare and aftercare in Scotland*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Družinski zakonik (DZ)*. (2017). Ur. l. RS, št. 15/2017 s spremembami.
- Horvat, M. (2000). *Delo z vedenjsko in osebnostno motenim otrokom in mladostnikom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Ingram, J. R., Patchin, J. W., Huebner, B. M., McCluskey, J. D., & Bynum, T. S. (2007). Parents, friends, and serious delinquency: An examination of direct and indirect effects among at-risk early adolescents. *Criminal Justice Review*, 32(4), 380–400. Pridobljeno 5. 2. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/249771344_Parents_Friends_and_Serious_Delinquency_An_Examination_of_Direct_and_Indirect_Effects_Among_At-Risk_Early_Adolescents
- Kanduč, Z. (2000). Družina in nasilje: nasilje družine in nasilje v družini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(1), 11–20.* Pridobljeno 7. 2. 2025 s chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.policija.si/images/stories/Publicacije/RKK/PDF/2001/01/RKK2001-01_ZoranKanduc_DruzinaInNasilje.pdf
- Kazenski zakonik (KZ-1)*. (2008). Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami.
- Kiehn, E. (1997). *Socialnopedagoška oskrba otrok in mladostnikov v stanovanjskih skupinah*. Ljubljana: Planprint.

- Kobolt, A., Rapuš Pavel, J., Vec, T., Klemenčič Rozman, M. M., Poljšak Škraban, O., Benčič, U., ... Zrim Martinjak, N. (2015). Orisi stanja in vizij razvoja ustanov. V A. Kobolt (ur.), *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 47–132). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Krajnčan, M. (2006). *Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojni zavod*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Krajnčan, M., & Grum, B. (2013). Priprava za samostojnost mladostnikov v vzgojnih zavodih iz perspektive vzgojiteljev. *Socialno delo*, 52(5), 307–320.* Pridobljeno 6. 2. 2025 s chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglelefindmkaj/https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Priprava_URN_NBN_SI_DOC-92Y4WCSJ.pdf/2019032619175634/
- Krajnčan, M., & Šoln Vrbinc, P. (2015). Med preteklostjo in prihodnostjo zavodske vzgoje. V A. Kobolt (ur.), *Moči, izzivi, vizije vzgojnih zavodov* (str. 11–33). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Mesec, B. (2023). *Kvalitativno raziskovanje v teoriji in praksi*. Ljubljana: Inštitut za razvojne in strateške analize.
- Meško, G. & Bertok, E. (2013). *Mladoletniška kriminaliteta in mladoletniško nasilje: ugotovitve evropske študije o prestopništvu in preventivnih dejavnostih: gradivo za socialne delavce*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. (b.d.). *Strokovni centri za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami*. Pridobljeno 8. 2. 2025 s spletne strani <https://www.gov.si teme/strokovni-centri-za-otroke-in-mladostnike-s-posebnimi-potrebami/>
- Priloga k vzgojnemu programu. *Zavodi za vzgojo in izobraževanje (nelektorirano besedilo)*. (2004). Pridobljeno 4. 2. 2025 s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/Priloga_vzgojni_program.pdf
- Radić Bursać, S., & Jeđud Borić, I. (2013). Končno svobodni? – Perspektive mladih o samostojnem življenju po odhodu iz mladinskega doma. *Socialna pedagogika*, 17(3–4), 247–270.* Pridobljeno 5. 2. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MWGENBIR>
- Skalar, V. (1995). *Okvirni vzgojni program za delo v vzgojnih zavodih, stanovanjskih skupinah, mladinskih domovih in prevzgojnem domu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Smith, M., Fulcher, L., & Doran, P. (2013). *Residential child care in practice: Making a difference*. Bristol: The Policy Press.
- Stein, M. (2008). *Resilience and young people leaving care*. *Child Care in Practice*, 14(1), 35-44. Pridobljeno 5. 10. 2025 s <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13575270701733682>
- Stein, M. (2012). *Young people leaving care: Supporting pathways to adulthood*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Stein, M., & Munro, E. R. (Eds.). (2008). *Young people's transitions from care to adulthood: International research and practice*. Jessica Kingsley Publishers. Pridobljeno 5. 10. 2025 s Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/caretransitionsbook.pdf
- Strokovni center Frana Milčinskega Smlednik. (b.d.). *Postopek sprejema*. Pridobljeno 15. februarja 2025 s spletne strani <https://scfm-smlednik.si/predstavitev-2/postopek-sprejema/>
- Šoln Vrbinc, P., Jakič Brezočnik, M., & Švalj, K. (2016). *Vzgojni zavodi: izhodišča za sistemsko ureditev in pilotni projekt*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 15. 2. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-W6JO7069?&language=eng>
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Velkner, L. (2019). Prehod iz vzgojnega zavoda v samostojno življenje z vidika mladostnikov in vzgojiteljev. *Socialna pedagogika*, 23, 21–33.* Pridobljeno 15. 10. 2025 s chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JOQV3VDI/bcf9e339-d2bf-417c-a808-d6274bbca34d/PDF
- Vzgojni zavod Verzej. (b.d.). *Otroci in mladostnice in mladostniki*. Pridobljeno 15. 2. 2025 s spletne strani https://www.vzgojni-zavod-verzej.si/o-domu/otroci-in-mladostnice_in_mladostniki/
- Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI). (2021). Ur. l. RS, št. 98/2021.
- Zrim Martinjak, N. (2017). Razlogi za današnje delovanje vzgojnih zavodov v Sloveniji = The reasons for today's functioning of residential care institutions in Slovenia. *Socialna pedagogika*, 21(1/2), 73–94.* Pridobljeno 5. 2. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-19CBLE0X>

9. PRILOGA

9.1. Smernice za intervju

9.1.1. Smernice za mladostnike

Razlogi za namestitev v strokovni center

- Kako bi opisal/a svoje življenje pred prihodom v zavod? Kaj so bili glavni razlogi, da si bil/a sprejet/a v strokovni center?

Čas, preživet v strokovnem centru

- Katera leta si bil/a v strokovnem centru? Koliko časa si preživel/a v strokovnem centru?
- Kako si doživel/a življenje v strokovnem centru?
- Ali ti je čas v strokovnem centru pomagal pri spopadanju z izzivi iz preteklosti? Kako?

Početje in občutja ob izstopu

- Ali lahko deliš z nami, kako je izgledal tvoj običajen dan po izstopu? Kje si bil/a, kaj si počel/a, s kom si preživel/a čas?
- Kako si se počutil/a ob izstopu iz vzgojnega strokovnega centra? Kako si doživel/a prehod iz strokovnega centra v vsakdanje življenje?
- Si bil/a pripravljen/a na življenje izven strokovnega centra?

Spremembe v življenju po izstopu

- Kako se je tvoje življenje spremenilo po izstopu iz strokovnega centra? Kaj se ti zdi najpomembnejša sprememba v tvojem vsakdanu?
- Ali si se srečal/a s kakšnimi težavami pri prilagoditvi na življenje po izstopu? Če da, kakšnimi?

Družina in prijatelji

- Kako so te sprejeli tvoji družinski člani po izstopu?
- Kakšen je bil tvoj odnos s prijatelji po izstopu? Ali so ti stari prijatelji ostali v tvojem življenju ali si si ustvaril/a nove?

Vloga šole in izobraževanja

- Kakšna je bila tvoja situacija z izobraževanjem po izstopu iz strokovnega centra? Si opustil/a izobraževanje, se vrnil/a v šolo ali začel/a novo izobraževalno pot?
- Kako ti je šola pomagala pri prilagoditvi na življenje po izstopu? Si imel/a kakšno podporo učiteljev ali svetovalcev?
- Kakšne vrste pomoči bi si želel/a prejeti s strani izobraževalne ustanove?

Prilagoditev na službo in zaposlovanje

- Ali si po izstopu iz strokovnega centra poskušal/a najti zaposlitev? Kako ti je šlo pri tem?
- Kakšno podporo si prejel/a pri iskanju zaposlitve?
- Se ti zdi, da je težko najti zaposlitev kot mladostnik, ki je bil v strokovnem centru? Kakšne izzive si imel/a pri tem?

Sistem in institucionalna podpora

- Kako bi ocenil/a sistemske institucije, ki so bile vključene v tvojo obravnavo (npr. socialna služba, strokovni center, šola, služba za zaposlovanje)? Ali so bile učinkovite pri podpori tvoje vrnitve v vsakdanje življenje?

Vloga socialnih delavk zaposlenih na CSD

- Kako so te socialne delavke na CSD podpirale pri tvojem pripravljanju na izstop iz strokovnega centra?
- Ali so te socialne delavke na CSD spremljale tvoje prilagajanje na življenje po izstopu? Kako so ti pomagale v prvih mesecih po izhodu?
- Kakšne vrste pomoči in svetovanja si prejel/a od socialnih delavk pri iskanju zaposlitve, izobraževanju ali drugih socialnih aktivnostih?
- Kako je potekalo sodelovanje med CSD in tvojo družino pri tvojem izstopu iz SC?

Pomoč strokovnega centra

- Kako je zavod pomagal pri tvoji pripravi na izstop?
- Kako je potekalo sodelovanje med CSD in družino pri tvojem izstopu iz SC?

Družba

- Kako se ti zdi, da družba sprejema mladostnike, ki so preživeli čas v SC? Ali si kdaj občutil/a, da te ljudje obravnavajo drugače zaradi tega?
- Ali se ti zdi, da obstajajo stereotipi o mladostnicah in mladostnikih, ki so bili v SC? Kako ti to vpliva na tvoje odnose z drugimi ljudmi?
- Kako bi opisal/a svoje izkušnje z ljudmi iz okolja, kot so sošolci, sodelavci ali drugi?
- Se ti zdi, da družba daje dovolj priložnosti mladostnikom, kot si ti, da se vključijo v širšo skupnost?

Samopodoba

- Se ti zdi, da je tvoj čas v strokovnem centru vplival na tvoje razmišljanje o sebi? Kako?

Zaključna vprašanja

- Kaj bi spremenil/a v sistemu, da bi bil/a lažje reintegriran/a v družbo po izstopu iz strokovnega centra?
- Kakšen nasvet bi dal/a drugim mladostnikom, ki se bodo kmalu izstopili iz strokovnega centra? Kako naj se pripravljajo na življenje po strokovnem centru?

9.1.2. Smernice za CSD

Delo CSD in proces nameščanja mladostnikov

- katero izobrazbo imate?
- Kako dolgo že delate kot strokovni delavec na CSD?
- Kako bi opisali svoje področje dela in ključne naloge, ki jih opravljate?
- Kako pogosto se srečujete z mladostnicah in mladostniki, ki so nameščeni v vzgojnih zavodih?
- Kakšni so najpogostejši razlogi, zaradi katerih so mladostnice in mladostniki nameščeni v vzgojne zavode?
- Kako se mladostnice in mladostniki in njihove družine običajno odzovejo na odločitev o namestitvi?
- Kako CSD sodeluje pri odločanju o vrsti in dolžini namestitve mladostnika v zavodu?
- Kakšne so razlike med mladostnicah in mladostniki, ki so v zavod nameščeni po Kazenskem zakoniku (KZ), in tistimi, ki so nameščeni po Družinskem zakoniku (DZ)?

Vloga CSD pri pripravi na izstop iz vzgojnega zavoda

- Kako in kdaj se začne načrtovanje izstopa mladostnika iz vzgojnega zavoda?
- Kako mladostnice in mladostniki sodelujejo pri oblikovanju načrta za življenje po izstopu?
- Kakšne priprave na izstop mladostnice in mladostniki običajno potrebujejo?
- Kako se rešujejo situacije, ko mladostnik po izstopu nima kam iti?
- Kakšno vlogo ima CSD pri načrtovanju mladostnikove prihodnosti že med njegovim bivanjem v zavodu?

Podpora CSD v prvih mesecih po izstopu mladostnika

- S kakšnimi težavami se mladostnice in mladostniki najpogosteje srečujejo po izstopu?
- Kako pogosto mladostnice in mladostniki sami poiščejo pomoč CSD po izstopu?
- Kakšne so možnosti finančne podpore za mladostnike po izstopu?

Sodelovanje CSD z družino mladostnika

- Kako se CSD vključuje v proces vzpostavitve odnosov med mladostnikom in družino?
- Kako pogosto so družine pripravljene sodelovati pri reintegraciji mladostnika?
- Katere težave se najpogosteje pojavljajo pri ponovni vključitvi mladostnika v družino?
- Kakšna je razlika v uspešnosti reintegracije mladostnikov s podporo družine in tistih brez nje?

Okoljski dejavniki reintegracije – Vloga CSD

- Kako po vašem mnenju okolica (lokalna skupnost, sosedje, vrstniki) sprejme mladostnike po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Kako CSD podpira mladostnike pri vključevanju v lokalno okolje po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Kako CSD sodeluje z mladinskimi centri in drugimi lokalnimi organizacijami pri zagotavljanju socialne mreže za mladostnike?

Psihosocialni dejavniki reintegracije

- Kakšne psihosocialne posledice imajo mladostnice in mladostniki po izstopu (npr. travme, težave v odnosih, občutek izolacije)?
- Ali CSD nudi kakršnokoli psihosocialno podporo mladostnikom po izstopu?
- Ali obstajajo programi za krepitev socialnih veščin mladostnikov po izstopu?
- Kako ocenjujete dostopnost psihološke pomoči za mladostnike po izstopu?

Podpora CSD pri vključevanju mladostnikov v šolski sistem

- Kako CSD sodeluje s šolami pri ponovni vključitvi mladostnikov v izobraževalni sistem?
- Kako ocenjujete pripravljenost šol na sprejem mladostnikov, ki so bili v vzgojnem zavodu?

Podpora CSD pri vključevanju mladostnikov v zaposlovanje

- Kako poteka podpora mladostnikom pri iskanju zaposlitve po izstopu?
- Kako ocenjujete pripravljenost delodajalcev na zaposlovanje mladostnikov, ki so bili v vzgojnih zavodih?

Sistem CSD in dolgoročna spremljava mladostnikov po izstopu

- Kako dolgo in na kakšen način CSD spremlja mladostnike po izstopu?
- Katere oblike podpore so po vašem mnenju najbolj učinkovite?
- Ali obstajajo podatki o uspešnosti reintegracije teh mladostnikov na dolgi rok?

Izkušnje, izzivi in predlogi za izboljšave

- Kateri dejavnik se vam zdi najpomembnejši za uspešno reintegracijo mladostnikov po izstopu iz vzgojnega zavoda?

- Kakšne predloge imate za izboljšanje podpore CSD pri reintegraciji mladostnikov po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Ali imate kak primer uspešne in neuspešne reintegracije, ki bi ga lahko delili?
- Kaj bi svetovali socialnim delavcem, ki prvič delajo s to ciljno skupino?
- Če bi mladostniku, ki se pripravlja na izstop iz vzgojnega zavoda, lahko dali en nasvet, kaj bi mu povedali?

9.1.3. Smernice za SC

Delo SC in proces nameščanja mladostnikov

- Katero izobrazbo imate?
- Kako dolgo že delate kot strokovni delavec v vzgojnem zavodu?
- Kako bi opisali svoje področje dela in ključne naloge, ki jih opravljate?
- Kakšni so najpogostejši razlogi, zaradi katerih so mladostnice in mladostniki nameščeni v vaš zavod?
- Kako se mladostnice in mladostniki in njihove družine običajno odzovejo na namestitev v vaš zavod?
- Kako vaš zavod sodeluje pri odločanju o vrsti in dolžini namestitve mladostnika?
- Kakšne so razlike med mladostnice in mladostniki, ki so nameščeni po Kazenskem zakoniku (KZ), in tistimi, ki so nameščeni po Družinskem zakoniku (DZ)?

Vloga SC pri pripravi na izstop iz vzgojnega zavoda

- Kako in kdaj se začne načrtovanje izstopa mladostnika iz vzgojnega zavoda?
- Kako mladostnice in mladostniki sodelujejo pri oblikovanju načrta za življenje po izstopu?
- Kakšne priprave na izstop mladostnice in mladostniki običajno potrebujejo?
- Kako se rešujejo situacije, ko mladostnik po izstopu nima kam iti?
- Kakšno vlogo ima SC pri načrtovanju mladostnikove prihodnosti že med njegovim bivanjem v zavodu?

Podpora SC v prvih mesecih po izstopu mladostnika

- S kakšnimi težavami se mladostnice in mladostniki najpogosteje srečujejo po izstopu?
- Kako pogosto mladostnice in mladostniki sami poiščejo pomoč SC po izstopu?

Sodelovanje SC z družino mladostnika

- Kako se SC vključuje v proces vzpostavitve odnosov med mladostnikom in družino?
- Kako pogosto so družine pripravljene sodelovati pri reintegraciji mladostnika?
- Katere težave se najpogosteje pojavljajo pri ponovni vključitvi mladostnika v družino?
- Kakšna je razlika v uspešnosti reintegracije mladostnikov s podporo družine in tistih brez nje?

Okoljski dejavniki reintegracije – Vloga SC

- Kako po vašem mnenju okolica (lokalna skupnost, sosedje, vrstniki) sprejme mladostnike po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Kako SC podpira mladostnike pri vključevanju v lokalno okolje po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Kako SC sodeluje z mladinskimi centri in drugimi lokalnimi organizacijami pri zagotavljanju socialne mreže za mladostnike?

Psihosocialni dejavniki reintegracije

- Kakšne psihosocialne posledice imajo mladostnice in mladostniki po izstopu (npr. travme, težave v odnosih, občutek izolacije)?
- Ali SC nudi kakršnokoli psihosocialno podporo mladostnikom po izstopu?
- Ali obstajajo programi za krepitev socialnih veščin mladostnikov po izstopu?
- Kako ocenjujete dostopnost psihološke pomoči za mladostnike po izstopu?

Podpora SC pri vključevanju mladostnikov v šolski sistem

- Kako SC sodeluje s šolami pri ponovni vključitvi mladostnikov v izobraževalni sistem?
- Kako ocenjujete pripravljenost šol na sprejem mladostnikov, ki so bili v vzgojnem zavodu?

Podpora SC pri vključevanju mladostnikov v zaposlovanje

- Kako poteka podpora mladostnikom pri iskanju zaposlitve po izstopu?
- Kako ocenjujete pripravljenost delodajalcev na zaposlovanje mladostnikov, ki so bili v vzgojnih zavodih?

Sistem SC in dolgoročna spremljava mladostnikov po izstopu

- Kako dolgo in na kakšen način SC spremlja mladostnike po izstopu?
- Katere oblike podpore so po vašem mnenju najbolj učinkovite?
- Ali obstajajo podatki o uspešnosti reintegracije teh mladostnikov na dolgi rok?

Izkušnje, izzivi in predlogi za izboljšave

- Kateri dejavnik se vam zdi najpomembnejši za uspešno reintegracijo mladostnikov po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Kakšne predloge imate za izboljšanje podpore SC pri reintegraciji mladostnikov po izstopu iz vzgojnega zavoda?
- Ali imate kak primer uspešne in neuspešne reintegracije, ki bi ga lahko delili?
- Kaj bi svetovali vsem, ki prvič delajo s to ciljno skupino?
- Če bi mladostniku, ki se pripravlja na izstop iz vzgojnega zavoda, lahko dali en nasvet, kaj bi mu povedali?

9.2. Odprto kodiranje

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M1	Magister socialnega dela sem.	Magister socialnega dela	Izobrazba	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M2	2 leti.	2 leti	delovne izkušnje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M3	Moje področje dela je delo z mladostnice in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami, ki so zaradi teh težav nameščeni v instituciji torej bivajo izven doma, bivajo v neki instituciji oziroma vzgojni skupini.	Delo z mladostnice in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami v institucionalnem okolju	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M4	Opravljam neke družinske funkcije tako rekoč.	Opravljanje nadomestnih družinskih vlog	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M5	Torej kot nek mentor,	Mentor	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M6	vzgojitelj,	Vzgojitelj	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M7	včasih tudi nadomestni starš.	Nadomestni starš	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M8	V bistvu moja naloga je, da jih vzgajam, usmerjam, vodim, svetujem, podajam različne informacije.	Vzgojna in svetovalna funkcija	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M9	jih tolažim v času stiske,	Čustvena podpora mladostnikom v stiski	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M10	jih vodim skozi neke težave proti rešitvam.	Spremljanje mladostnikov pri premagovanju težav	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M11	Torej proti rešitvam usmerjeno socialno delo.	K rešitvam usmerjeno socialno delo	Opis področja dela	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M12	V zavodu v katerem jaz delam je 99% mladostnikov nameščenih v okviru družinskega sodišča kar pomeni, da so bile neke težave v družini v kateri mladostniki bivajo.	99% namestitev mladostnikov na podlagi odločitev družinskega sodišča	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M13	Lahko je to tudi zaradi nekih šolskih težav,	Šolske težave	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M14	konfliktov v družini,	Konflikti v družini	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M15	nasilja,	Nasilje	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M16	zlorabe,	Zlorabe	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M17	zanemarjanja.	Zanemarjanje	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M18	Lahko je tudi zaradi kaznivih dejanj, te so preko kazenskega sodišča nameščeni.	Namestitev zaradi kaznivih dejanj po sklepu kazenskega sodišča	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M19	Sicer v praksi so to največ vbistvu Romi.	Večinska namestitev romskih mladostnikov po kazenskopravnih postopkih	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M20	Ostali so v večini preko družinskega.	Večina nameščenih po družinskopravnih postopkih	Razlogi za nameščanje	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M21	Ja vedno.	Zavod je vedno vključen v postopek odločanja.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M22	Predno je mladostnik k nam nameščen je v ozadju cel postopek, ki ga vodi CSD.	Postopek sprejema mladostnika vodi CSD.	Vloga CSD	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M23	Od spoznavanja primera, ugotavljanja težav, vrste namestitve, ki bi temu mladostniku ustrezala.	CSD izvaja oceno primera in določa primerno obliko namestitve.	Vloga CSD	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M24	Oni vedno pošljejo vlogo za namestitev, ki jo potem sprocesa moja sodelavka, ki se ukvarja z namestitvami.	Formalni postopek: CSD pošlje vlogo, zavod opravi administrativno obravnavo.	Vloga CSD	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M25	Ona se odloči ali je nameščen v stanovanjsko skupino, intenzivno skupino ali pa navadno vzgojno skupino.	Določitev vrste vzgojne skupine glede na potrebe mladostnika.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M26	Na samo dolžino namestitve mi nimamo preč vpliva v tem smislu, da bi mi že pred namestitvijo rekli ta mladostnik bo pri nas pol leta.	Zavod nima pristojnosti določati dolžine namestitve.	Trajanje namestitve	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M27	Naša vloga je bolj pri tem, da mi mladostnika spremljamo, pomagamo, svetujemo, usmerjamo.	Vloga zavoda je spremljanje in svetovalna podpora mladostniku.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M28	Potem pa ugotavljamo po določenem času, da je mladostnik te neke določene cilje, ki smo jih zastavili na začetku, ob namestitvi, je zdj dosegel in s tem ugotavljamo, da je zanj ta namestitev uspešna in ne	Evalvacija doseženih ciljev in presoja o uspešnosti namestitve.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	vidimo več razloga, da bi se to bivanje v vzgojni skupini nadaljevalo.			
M29	Tudi če težave in konflikti izboljšajo do te mere, da družina ponovno živi po pričakovanji družbe, CSD in želimo da se vrne v domače okolje.	Predlog za vrnitev v domače okolje mladostnika ob izboljšanju družinskih razmer.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M30	Je pa to vedno na koncu odločitev sodišča.	O končni odločitvi o vrnitvi ali podaljšanju odloča sodišče.	Vloga sodišča	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M31	Lahko pa mi, kot CSD kot drugi strokovne delavke, ki so vpeti v primer določenega mladostnika predlagamo ukinitve ukrepa.	Zavod in CSD lahko podata strokovni predlog za ukinitve ukrepa.	Vloga VIZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M32	V bistvu v praksi je tako, da ne glede na to preko katerega sodišča so namščeni lahko imajo neke prekrške, kazniva dejanja v svoji kartoteki.	Prisotnost prekrškov in kaznivih dejanj pri obeh skupinah mladostnikov.	Skpno KZ in DZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M33	Imajo pa te, ki so preko kazenske sodišča nameščeni veliko več kaznivih dejanj kot tisti, ki so preko družinskega.	Večja pogostost kaznivih dejanj pri mladostnicah in mladostnikih nameščenih po KZ.	KZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M34	Zdej neke vedenjske razlike pa niso tako izrazite. So več ali manj iste.	Podobne vedenjske značilnosti med obema skupinama.	Skupno KZ in DZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M35	Največja razlika je, da so v večini Romi preko kazenskega.	Večja zastopanost romskih mladostnikov med tistimi, nameščenimi po KZ.	KZ	Proces nameščanja mladostnikov v strokovni center
M52	Meni se zdi, da imamo tukaj še največjo.	Ključna vloga zavoda pri načrtovanju prihodnosti mladostnika.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M53	Kot sem prej omenila imamo vsakodnevne interakcije z mladostnicah in mladostniki in družino in poznamo kako mladostnik funkcionira in kakšne so njegove sanje o prihodnosti, pričakovanja kaj pa so neke realnosti, ki jih ta	Neposredno poznavanje mladostnikovih potreb in življenjske situacije.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	mladostnik in njegova družina primorejo.			
M54	Kar se tega tiče imamo eno najpomembnejših vlog.	Osrednja vloga VIZ pri oblikovanju individualnih načrtov mladostnika.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M55	Vedno neko končno odločitev imata CSD in sodišče.	Formalna pristojnost CSD in sodišča pri končnih odločitvah.	Vloga odnosa in svetovanja mladostniku pri prehodu iz zavoda	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M56	Sodišče največkrat upošteva mnenje CSD.	Prednost mnenja CSD pri odločanju sodišča.	Vloga odnosa in svetovanja mladostniku pri prehodu iz zavoda	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M57	Če smo mu tukaj enotni in če mi dobro predstavimo mladostnika v tem smislu kakšne so njegove želje, pričakovanja in potrebe nas potem CSD usliši in potem tudi sodišče.	Enotnost in dobro predstavljanje mladostnikovih ciljev in potreb kot ključ do vpliva na odločitev CSD in sodišča.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M58	Imamo tudi dobre povezave z določenimi organizacijami, mladinskimi stanovanji tudi napišemo neko poročilo, mnenje, ki ga tudi predstavimo vsem pomembnim za tega mladostnika.	Sodelovanje z zunanjimi organizacijami in priprava strokovnih mnenj za celostno podporo mladostniku.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M59	Načeloma se naše sodelovanje preko družinskega zakonika konča po 18. letu.	Zakonsko prenehanje sodelovanja po 18. letu po družinskem zakoniku	Omejitve podpore po 18. letu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M60	Mladostnice in mladostniki pa imajo po zakonu še to možnost, če niso zaključili šolanja, lahko z nami ostanejo še po 18. letu in določeno število, sicer zelo majhno to opcijo uporabi in ostanejo z nami tudi po 18. letu.	Možnost podaljšane obravnave po 18. letu zaradi nezaključenega šolanja.	Sodelovanje po 18. letu starosti	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M61	Tako, da se takrat to načrtovanje lahko tudi majčkeno prestavi.	Prilagoditev načrtovanja glede na podaljšano bivanje.	Sodelovanje po 18. letu starosti	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M62	Tako jim omogočimo, da dokončajo šolanje oziroma izobrazbo in jim potem	Podpora mladostniku pri zaključevanju	Sodelovanje po 18. letu starosti	Priprava na izstop iz strokovnega centra

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	nekako pospremimo v neko samostojno življenje.	šolanja in prehodu v samostojnost.		
M63	Imamo pa tudi eno posebno skupino imenovano poodpustna skupina kamor lahko tudi naše mladostnike, ki so na primer brez družin ali pa so izgubili stik z njo ali pa več let pred polnoletnostjo niso smeli imeti stika z družino to so recimo ena posebna kategorija mladostnikov, ki se tudi pojavljajo v strokovnih centrih	Poodpustna skupina kot oblika podaljšane institucionalne podpore mladostnikom brez družinske mreže.	Programi in oblike stanovanjske podpore po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M64	Za njih imamo to poodpustno skupino kar je v bistvu kot nekdo mladinsko stanovanje kjer lahko bivajo in lahko nadaljujejo šolanje v interni šoli, zunanji šoli ali pa iščejo, imajo zaposlitev.	Namen poodpustne skupine – samostojno bivanje in nadaljevanje šolanja ali zaposlitev.	Programi in oblike stanovanjske podpore po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M65	Imajo pa še vedno podporo vzgojiteljc in vzgojiteljev, sicer manj intenzivno.	Nadaljnja, a manj intenzivna strokovna podpora po odpustu.	Povezanost mladostnika z VIZ po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M66	Ponavadi se začne najmanj pol leta pred polnoletnostjo, vsaj kar se uradno tiče sestanka strokovne skupine.	Uradni začetek načrtovanja izstopa mladostnika približno pol leta pred polnoletnostjo.	Načrtovanje izstopa	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M67	V vzgojnih skupinah pa to začnemo že veliko prej načrtovat.	Zgodnje načrtovanje izstopa v okviru vzgojnih skupin.	Potrebne priprave na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M68	Pri kakšnih primerih, ko opažamo, da mladostnice in mladostniki imajo to opcijo, da si želijo vrnitve v domače okolje je to delo manj intenzivno.	Manj intenzivno načrtovanje izstopa pri mladostnicah in mladostnikih, ki se vračajo v stabilno družinsko okolje.	Načrtovanje izstopa	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M69	Za določene mladostnike, ki družine nimajo ali pa družine zavračajo ali pa ne smejo imeti stika z njimi je pa potrebno veliko več prej z njimi delat.	Intenzivna priprava na izstop za mladostnike brez družinske podpore ali stikov.	Potrebne priprave na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M70	Pri tistih, ki se pa samo vrnejo v domače okolje pa samo intenzivno delamo z družino.	Osredotočenost na delo z družino pri pripravi na vrnitev	Sodelovanje s starši	Priprava na izstop iz strokovnega centra

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
		mladostnika domov.		
M71	Vse pripravljamo na vrnitev mladostnika v domače okolje s tem, da mladostnik več in več časa preživlja v domačem okolju, intenzivne podpore družini.	Postopna reintegracija mladostnika v domače okolje s povečanjem stikov in podporo družini.	Sodelovanje s starši	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M72	V večini primerov se zgodi, da se vzroki zaradi katerih je bil otrok, mladostnik odvzet iz družine in nameščen, niso čisto izginili, lahko so e v tem času zmanjšali ampak so še vedno prisotni.	Prisotnost preostalih dejavnikov tveganja kljub izboljšanju družinskih razmer.	Tveganje brezdomnosti po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M73	In je včasih potrebno samo to, da naučimo družino kako sobivati s tem mladostnikom oziroma mladostnika naučit kako sobivat z družino.	Učenje sobivanja in vzpostavljanje funkcionalnih odnosov med družino in mladostnikom.	Vloga odnosa med mladostnikom in strokovnim delavcem VIZ	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M74	Vsak mladostnik ima svoje želje, pričakovanja, ima svojo vizijo kako bo njegovo življenje po 18. letu al pa pač takrat, ko bodo odpuščeni iz strokovnega centra.	Posameznikova vizija in pričakovanja glede življenja po izstopu iz zavoda.	Sodelovanje mladostnika pri načrtovanju izstopa	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M75	Njihovo delo je največ to, da izrazijo svoje potrebe, želje, pričakovanja, jih usklajujejo z ostalimi in realnostjo kar je možno in kar je uresničljivo.	Aktivno izražanje potreb in prilagajanje osebnih ciljev realnim možnostim.	Spodbujanje samostojnosti in soodločanja mladostnika	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M76	Pa tudi njihova najpomembnejša naloga je delo za šolo, pa vzpostavljanje bolj intenzivnega kontakta z družino.	Odgovornost mladostnika za šolske obveznosti in krepitev družinskih odnosov.	Spodbujanje samostojnosti in soodločanja mladostnika	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M77	To je pa kar zapletena naloga in zapletena vloga, ki jo imamo.	Kompleksnost vloge strokovnih delavcev pri zagotavljanju nastanitve po izstopu.	Zaključni postopki in spremljanje mladostnika ob izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M78	Največ sodelujemo z drugimi institucijami, največ s CSD, največ se na njih obračamo.	Medinstitucionalno sodelovanje s poudarkom na povezavi z CSD.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M79	Tisti mladostnice in mladostniki, ki se lahko vrnejo v svojo primarno, matično družino se pač tja vrnejo in se intenzivirqa delo z družino.	Reintegracija mladostnika v matično družino in okrepitev družinskega dela.	Iskanje bivanjskih možnosti po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M80	Za tiste, ki pa pač nimajo te možnosti pa bolj intenzivno iščemo druge oblike namestitev.	Iskanje alternativnih oblik bivanja za mladostnike brez družinske podpore.	Iskanje bivanjskih možnosti po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M81	Ali jih podpiramo pri te samostojnosti, da bivajo sami v nekem najemniškem stanovanju ali poodpustna skupina ali neka institucija kot je Šent.	Spodbujanje samostojnega bivanja in povezovanje z alternativnimi oblikami namestitve (npr. poodpustne skupine, Šent).	Samostojno delovanje mladostnika po izstopu	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M82	Naša vloga je največ komunikacija s vsemi temi institucijami in podpora mladostnika, da slišimo njegove želje in poskusimo uresničiti.	Koordinacija med institucijami in individualizirana podpora mladostniku pri uresničevanju njegovih ciljev.	Celostni pristop k pripravi na izstop	Priprava na izstop iz strokovnega centra
M83	Mladostnice in mladostniki, ki so izstopili iz zavoda in so potem še ostali v kontaktu z mano so potem največkrat poročali o tem, da niso imeli več intenzivne podpore 24/7 in da jim to največ manjka.	Izguba stalne strokovne podpore po izstopu iz zavoda.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M84	Tudi po polnoletnosti CSD največkrat preneha sodelovati v okviru teh ukrepov kot delo z družino.	Prekinitev formalne podpore s strani CSD po dopolnjeni polnoletnosti.	Sistemske vrzeli v podpori mladostnikom po izstopu iz zavoda	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M85	Tudi svetovanja in terpaij, ki so jih imeli v strokovnem centru več nimajo.	Pomanjkanje nadaljnje terapevtske in svetovalne podpore po odpustu.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M86	Včasih so tudi težave, ker mi imamo lastnega pedopsihiatra, ki mladostnikom pomaga uravnati nekih medikamentoznih terapij in potem tega v domačem okolju ni, ni tako dostopno,	Nedostopnost psihiatrične pomoči po izstopu iz zavoda.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M87	ni odrasle osebe, ki bi to namesto njih urejala, vse neke obveznosti, ki bi jih neka odrasla oseba morala.	Odsotnost odrasle osebe, ki bi mladostniku nudila podporo pri vsakodnevni obveznostih.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M88	Od najbolj vsakodnevnih stvari kot so kupovanje toaletnih optrebščin do urejanja dokumentov, obiskov pri zdravniku.	Težave pri opravljanju osnovnih življenjskih in administrativnih nalog.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M89	V 75% mislim, da se obrnejo na zavod ali pa posamezne vzgojitelje.	75 % mladostnikov ponovno vzpostavi stik z zavodom ali vzgojitelji.	Vloga odnosa med mladostnikom in strokovnim delavcem pri ponovnem iskanju pomoči	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M90	Ampak v tudi 75% mislim, da te pomoči ne morejo dobiti v okviru takih možnosti kot so jih imeli v času namestitve.	75 % mladostnikov po izstopu nima več dostopa do enake oblike pomoči kot v času bivanja.	Sistemske vrzeli v podpori mladostnikom po izstopu iz zavoda	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M91	Ampak po mojih izkušnjah se to zgodi par mesecev po izstopu. Ne instantno ampak par mesecev za tem.	Odloženo iskanje pomoči po obdobju prilagajanja na življenje izven zavoda.	Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ	Reintegracija po izstopu iz strokovnega centra
M92	Že takoj na začetku namestitve mi določimo neke cilje, ki jim sledimo.	Določanje ciljev ob začetku namestitve.	Vzpostavljanje sodelovanja z družino mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M93	Eden od ciljev je vedno izboljšanje odnosa z družino.	Izboljšanje družinskih odnosov kot stalni cilj obravnave.	Vzpostavljanje sodelovanja z družino mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M94	Največ kar lahko mi vedno nudimo so pogovori in skozi te pogovore vodimo vse do nekih rešitev, nekih spoznanj, ki potem umilijo neke konflikte, težave v družine. To je največ kar lahko mi kot institucija nudimo.	Pogovor kot orodje za reševanje konfliktov in izboljšanje odnosov.	Vzpostavljanje sodelovanja z družino mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M95	Jaz gledam na nas kot na nek začasen umik.	Zavod kot začasno varno okolje.	Vloga VIZ pri sodelovanju z družino	Vloga družine in socialne mreže
M96	Če bi lahko mladostnikovo življenje dala na eno premico smo mi samo ena majhna	Zavod kot začetna izkušnja in	Vloga VIZ pri sodelovanju z družino	Vloga družine in socialne mreže

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	točka tam nekje na začetku življenja mladostnika, kjer mu lahko damo neko dobro popotnico, ki mu lahko pomaga, neko dobro izkušnjo bivanaj v družini z neko intenzivno podporo.	popotnica za kasnejše življenje.		
M97	Na koncu koncev pa se ta mladootnik več ali manj vedno vrne v družino.	Večinski povratek mladostnika v primarno družino.	Stopnja uspešnosti sodelovanja z družino	Vloga družine in socialne mreže
M98	V praksi to zgleda, da opravljamo obiske na domu, imamo redne telefonske stike, poslušamo in slišimo tako starše kot mladostnika, v primeru konfliktov skušamo pomagat.	Redni stiki in aktivna mediacija med družino in mladostnikom.	Vloga VIZ pri sodelovanju z družino	Vloga družine in socialne mreže
M99	vabimo starše v skupino, da se pogovarjamo o določenih situacijah, ki bremenijo tako ene kot druge	Vloga družine in socialne mreže	Vloga VIZ pri sodelovanju z družino	Vloga družine in socialne mreže
M100	Najbolj na tak način – skozi sodelovanje in pogovor.	Sodelovanje in pogovor kot ključni pristop.	Vzpostavljanje sodelovanja z družino mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M101	99% družin je pripravljenih sodelovati, se skupaj z nami intenzivno pripravljajo.	Visoka pripravljenost družin na sodelovanje (99 %).	Pripravljenost družine na sodelovanje in spremembe	Vloga družine in socialne mreže
M102	Vse dogovore sklepamo skupaj z njimi, se jih tudi skupaj držimo.	Skupno oblikovanje in spoštovanje dogovorov.	Pripravljenost družine na sodelovanje in spremembe	Vloga družine in socialne mreže
M103	Torej družina ponavadi v praksi počne isto kot so ves čas, samo učijo se kako je, ko se mladostnik za stalno vrne nazaj v družino.	Prilagajanje družine na ponovno vključitev mladostnika.	Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino	Vloga družine in socialne mreže
M104	V primeru nekih težav se obrnejo na pomoč, iščejo podporo tudi oni, ker je tudi njim to težko včasih.	Iskanje podpore s strani družin ob težavah pri reintegraciji.	Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino	Vloga družine in socialne mreže
M105	Premalo komunikacije,	Premalo komunikacije	Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ	Vloga družine in socialne mreže
M106	preveč komunikacije,	Preveč komunikacije	Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ	Vloga družine in socialne mreže

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M107	konfliktni odnosi.	Konfliktni odnosi	Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ	Vloga družine in socialne mreže
M108	Najpogostejše je nek način komuniciranja med družinskimi člani, da en pri drugem vzbujajo negativne občutke.	Negativna čustvena dinamika v komunikaciji med družinskimi člani.	Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ	Vloga družine in socialne mreže
M109	V enem primeru so starši obremenjevali mladostnika, da opravi vse šolske obveznosti, mladostnik to dojema kot neko teženje in reagira burno.	Različna pričakovanja staršev in mladostnika kot vir konfliktov.	Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ	Vloga družine in socialne mreže
M110	Te, ki imajo neko podporno družino, družino, ki je pripravljena brez kakršnih koli kolebanj sprejeti mladostnika nazaj pa z ustrezno pripravo vseh vpletenih je bolj ali manj vedno uspešna do te mere, da se mladostnik vrne v domače okolje in poročajo, da je vse vredno.	Uspešna reintegracija ob podpori in pripravljenosti družine.	Vloga podpore družine pri reintegraciji mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M111	Sicer to ne pomeni, da ne prihaja do nobenih konfliktov, nerazumevanja ampak, da se na ustrezen način s tem soočajo.	Prisotnost konfliktov kljub uspešni reintegraciji, a ustrezno spoprijemanje z njimi.	Vloga podpore družine pri reintegraciji mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M112	Tisti, ki nimajo podporne družine pa mislim, da se zelo težko in veliko stiske vrnejo nazaj domov.	Težja reintegracija mladostnikov brez podporne družine.	Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino	Vloga družine in socialne mreže
M113	Iščejo več podpore pri nas,	Iskanje podpore pri zavodu	Vloga podpore družine pri reintegraciji mladostnika	Vloga družine in socialne mreže
M114	včasih tudi podaljšujejo bivanje pri nad tudi po 18 letu z namenom opravljanja šole sicer ampak tudi nadalajevanje bivanja v vzgojni skupini kjer pa imajo neko podporno okolje.	Podaljševanje bivanja v zavodu zaradi pomanjkanja družinske podpore.	Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino	Vloga družine in socialne mreže
M115	Mislim, da brez težav in brez oklevanja, ker mislim, da večina mladostnikov vikende, počitnice in vse šole proste dni preživljajo v	Brez večjih težav pri sprejemanju mladostnikov v lokalno okolje zaradi pogostega	Sprejemanje mladostnikov v okolici	Družba in dejavniki okolja

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	domačem okolju in so vedno v interakciji z okolico.	preživljanja časa med njimi		
M116	Večina jih sicer ima manj intenzivne odnose z okolice ampak še vedno jih vzdržujejo.	Ohranitev, a zmanjšana intenzivnost socialnih stikov po izstopu pri večini	Socialne mreže in vpliv sovrstnikov	Družba in dejavniki okolja
M117	Manjše število mladostnikov pa ima še vedno intenzivno interakcijo s sosedi, prijatelji iz prejšnje osnovne in srednje šole.	Ohranjanje močnih odnosov s prijatelji in sosedi pri manjšem številu mladostnikov pri manjšini	Socialne mreže in vpliv sovrstnikov	Družba in dejavniki okolja
M118	V določenih primerih imamo par mladostnic katere prijateljice ne vedo, da ne bivajo doma ampak v zavodih tako, da to nič preveč ne vpliva na njihovo okolico oziroma odnos.	Nevidnost institucionalne namestitve v očeh vrstnikov.	Sprejemanje mladostnikov v okolici	Družba in dejavniki okolja
M119	To je odločitev mladostnika ali si želi te odnose nadaljevati in na kakšen način.	Avtonomija mladostnika pri vzdrževanju socialnih odnosov.	Socialne mreže in vpliv sovrstnikov	Družba in dejavniki okolja
M120	Mi podpiramo ampak posredno se v te odnose ne vmešavamo, da bi intenzivno z okolico sodelovali.	Podpora in neposeganje zavoda v mladostnikove odnose z okolico.	Omejitve v delovanju strokovnih služb	Družba in dejavniki okolja
M121	Mi se posredno v njihov odnos v okolico ne vpletamo.	Nevmešavanje v odnos mladostnika z okolico	Omejitve v delovanju strokovnih služb	Družba in dejavniki okolja
M122	S tem, ko imajo redne in izredne izhode imajo lahko tudi tekom tedna in šole z namenom, da vzdržujejo te odnose.	Spodbujanje vzdrževanja socialnih stikov preko izhodov iz zavoda.	Socialne mreže in vpliv sovrstnikov	Družba in dejavniki okolja
M123	Mi spodbujamo odnose s tako bližnjimi kot širšimi družinskimi člani, s kakšnimi drugimi pomembnimi osebami, ki nam jih mladostniki omenjajo, sprejemamo tudi obiske v skupino.	Aktivno spodbujanje socialnih vezi in obiskov pomembnih oseb.	Socialne mreže in vpliv sovrstnikov	Družba in dejavniki okolja
M124	Potem pa skozi te klasične korake, ko se mladostnik vrača v domače okolje, se vrača tudi ne samo k družini ampak tudi k širši okolici.	Postopen prehod mladostnika v širše okolje med vračanjem v družino	Vloga VIZ	Družba in dejavniki okolja

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M125	Torej od tega da več biva v domačem okolju, ima tudi več možnosti za interakcijo s širšim okoljem.	Postopen prehod mladostnika v širše okolje med vračanjem v družino	Prosti čas in vključevanje v aktivnosti	Družba in dejavniki okolja
M126	V vzgojni skupini kjer jaz delam naše mladostnike zelo podpiramo, da se vključujejo v prostočasne dejavnosti, v mladinske organizacije, naprimer Cona Centr je popularna med našimi mladostnicami in mladostniki, določeni obiskujejo športne aktivnosti izven našega strokovnega centra.	Spodbujanje vključevanja mladostnikov v mladinske in športne dejavnosti.	Prosti čas in vključevanje v aktivnosti	Družba in dejavniki okolja
M127	Je pa težava strokovnih centrov, da naše mladostnike dokaj omejimo na naše območje, so v nekem varnem mehurčku, mehurčku nekih polnih interakcij kjer jim je preveč zanimivo, da bi šli nekam drugam, nekam vn, nekaj drugega poskusit.	Omejen stik mladostnikov z zunanjim okoljem zaradi institucionalnega »mehurčka«.	Omejitve v delovanju strokovnih služb	Družba in dejavniki okolja
M128	Določeni vzgojitelji takih stvari celo ne podpirajo in je težava, da so mladostnice in mladostniki posledično zelo, zelo izolirani.	Odpornost posameznih vzgojiteljev do vključevanja mladostnikov v širšo skupnost.	Omejitve v delovanju strokovnih služb	Družba in dejavniki okolja
M129	Meni osebno se zdi najpomembnejše to, da mladostnik, ki sploh mogoče ni iz te regije in so dobesedno iztrgani iz svojega okolja, morajo splest mrežo z lokalnim prebivalstvom, ker potem najpogosteje je tudi to njihova mreža po polnoletnosti, po osamosvojitvi, po odhodu iz strokovnega centra.	Povezovanje mladostnikov z lokalnim prebivalstvom kot ključni dejavnik za oblikovanje socialne mreže, ki pogosto ostane njihova glavna opora po izstopu iz zavoda.	Vloga VIZ	Družba in dejavniki okolja
M130	Nasplošno gledano naši mladostnice in mladostniki so že z nekimi travmami, težavami v odnosih nameščeni pri nas in najpogosteje se na teh travmah in težavah v odnosih se dela in se	Prisotnost travm in težav v odnosih kot osnovni razlog za namestitev ter prizadevanje za njihovo omilitev.	Psihosocialne posledice po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	skušajo te stvari umilit, razrešit in zmanjšat.			
M131	Načeloma pa vedno neki zametki tega ostanejo v človeku.	Trajnost posledic travm kljub obravnavi.	Psihosocialne posledice po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M132	Naučimo jih shajat s tem ampak najpogostejše tudi od nas, ko grejo z nekimi težavami še vedno odhajajo.	Učenje prilagoditve in soočanja s težavami kljub njihovem nadaljnjemu obstoju.	Psihosocialne posledice po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M133	Mislím, da naša najpomembnejša vloga je, da ne glede na to kakšne mogoče slabe izkušnje so imeli v preteklosti in da so povzročili neke travmatične posledice so pustili na njih, jih naučimo sobivat s tem do te mere, da ne škodi njihovem vsakodnevem funkcioniranju pa neki širši družbi.	Vloga zavoda pri učenju sobivanja s posledicami travm brez vpliva na vsakdanje življenje in okolje.	Psihosocialne posledice po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M134	Mi nismo neki strokovnjaki za predelovanje travm, delo v vzgojni skupini ne omogoča tega prostora in časa, da bi lahko tako intenzivno ena na ena delali, da bi mladostnik lahko v določenem času neko svojo travmo predelal.	Omejitve vzgojiteljskega dela pri globlji obravnavi travm.	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije
M135	Imajo tudi neke terapije ampak ni to tko intenzivno delo, da bi lahko v dveh letih rekli, da nimajo več nobenih travm al pa da njihova travma več ne vpliva na njihova življenja.	Nezadostna intenzivnost terapevtskega dela za popolno razrešitev travm.	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije
M136	Point je, da to travmo celo življenje nosijo in verjetno jo bodo do smrti in bo na nek način celo življenje vplivala na življenje, razmišljanje, čustvovanje, karkoli.	Dolgotrajni vpliv travm na osebni in čustveni razvoj posameznika.	Psihosocialne posledice po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M137	Naša naloga je bolj to, da jim pomagamo to predelat, razumet, se pogovarjat o teh stvareh, ustvarjat nek varen prostor.	Ustvarjanje varnega okolja za razumevanje in postopno predelavo travmatičnih izkušenj.	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M138	Naši mladostnice in mladostniki imajo vedno to možnost.	Dostopnost psihosocialne podpore za mladostnike	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije
M139	Recimo mi imamo svetovalno službo, ki jo sestavlja logično socialna delavka, imamo tudi psihoterapevko, psihologinjo.	Interna strokovna mreža za psihosocialno podporo v zavodu.	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije
M140	Na predlog kogarkoli imajo potem še bolj intenzivno pomoč in se potem bolj ali manj dogovarjajo s svetovalno delavko s katero sodelujejo.	Možnost individualizirane, intenzivnejše pomoči glede na potrebe mladostnika.	Vloga VIZ	Psihosocialni vidiki reintegracije
M141	Lahko tudi izven okvirja strokovnega centra to iščejo.	Možnost iskanja zunanjih oblik pomoči.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M142	Lahko tudi pri kliničnem psihologu, na CSD.	Povezovanje z zunanjimi strokovnjaki in institucijami za nadaljnjo podporo.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M143	Jaz mislim, da se jih mi preveč ne poslužujemo.	Pomanjkanje uporabe programov za krepitev socialnih veščin v praksi.	Programi za krepitev socialnih veščin	Psihosocialni vidiki reintegracije
M144	Največ so to kakšni kempji, trening socialnih veščin pa mogoče kakšne organizacije ali pa mladinski centri.	Zunanje oblike programov za razvoj socialnih veščin mladostnikov.	Programi za krepitev socialnih veščin	Psihosocialni vidiki reintegracije
M145	Za kakšne mladostnike, ki ostanejo z nami vsaj še v delu šolanja imajo še vedno dostop do teh naših notranjih.	Nadaljnji dostop do psihološke pomoči za mladostnike, ki ostanejo v stiku z zavodom.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M146	Do tistih, ki ne nadaljujejo šolanje in prekinejo vse stike s strokovnim centrom pa mislim, da malo težje.	Omejena dostopnost psihološke pomoči za mladostnike brez nadaljnjega stika z zavodom.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M147	Do naših notranjih bolj slabo, lahko.	Težji dostop do internih oblik pomoči po izstopu.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M148	Pa imajo določene storitve na CSD, če obiskujejo neke zunanje institucije, ki ponujajo te vrste pomoči.	Dostopnost psihološke podpore prek CSD in zunanjih organizacij.	Dostopnost psihološke pomoči po izstopu	Psihosocialni vidiki reintegracije
M149	Imamo interno šolo.	Zavod ima lastno interno šolo,	Interna šola strokovnega centra	Izobraževanje
M150	Če bi mladostniki želeli nadaljevati šolanje, ko zaključijo pri nas, v zunanjih šolah je edini plus, ki ga zelo radi podelimo ta, da spričevalo, ki ga pri nas dobijo ni pisan na Strokovni center ampak na srednjo šolo v Ljubljani.	Omogočanje nemotenega prehoda v zunanje šolanje po izstopu iz zavoda.	Nadaljevanje šolanja na višji stopnji	Izobraževanje
M151	Na tak način zmanjšamo stigmo, da ni po končani šoli pisano. Da je bolj nevtralnno.	Zmanjševanje stigmatizacije mladostnikov prek nevtralne izobrazbene dokumentacije.	Vloga VIZ	Izobraževanje
M152	Mi imamo dva programa in sicer pomočnik kuharja in kuhar, drug pa administartor	Izobraževalni programi v zavodu usmerjeni v poklicno usposabljanje (gostinstvo in administracija).	Storitve VIZ	Zaposlitev
M153	Oni tekom šolanja opravljajo kar veliko prakse. In tako kot praksa na FSD te dost poveže s potencialnimi delodajlci.	Povezovanje mladostnikov z delodajlci prek praktičnega usposabljanja	Storitve VIZ	Zaposlitev
M154	ful spodbujamo dijaška dela za vikende, počitnice.	Spodbujanje delovnih izkušenj prek dijaškega dela.	Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju	Zaposlitev
M155	Pomagamo pri iskanju, urejanju dijaške napotnice, vse stvari, ki so potrebne za pridobitev dijaškega dela.	Praktična pomoč mladostnikom pri urejanju formalnosti za zaposlitev.	Storitve VIZ	Zaposlitev
M156	Po polnoletnosti itak, ko delamo na tem, da se bo nekdo vrnil v domače okolje je vedno vprašanje ali bo ta mladosntik nadaljeval šolanje ali pa se bo sumeril v delo.	Odločanje glede izbire med nadaljnjim izobraževanjem ali vstopom na trg dela po izstopu iz zavoda	Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju	Zaposlitev
M157	Vedno spodbujamo neko aktivnost, neko aktivno	Spodbujanje aktivnega	Spodbujanje samostojnosti	Zaposlitev

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	preživljanje časa in ne samo to, da nekdo ostane samo doma.	življenjskega sloga in samoiniciativnosti	mladostnika pri zaposlovanju	
M158	Pomagamo v te smeri, da jih spomnemo aha v drugem letniku si opravljal prakso pri temu in temu, blo ti je vredno, dobil si pohvalo s strani mentorja, kaj če bi mogoče tam nadaljeval delo.	Motivacijska podpora mladostnikom pri ponovni vzpostavitvi stika z delodajalci iz prakse	Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju	Zaposlitev
M159	Ali pa to, da jih učimo, da bo v prihodnosti za določen del moral poskrbeti sam zase, finančno gledano in jih usmerjamo v to, da morajo delat.	Krepitev odgovornosti in finančne samostojnosti mladostnikov.	Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju	Zaposlitev
M160	Zdej če so imeli mogoče kakšne slabe pretekle izkušnje z določenimi mladostniki, s temi istimi mladostniki potem ne želijo sodelovat.	Negativen vpliv preteklih izkušenj delodajalcev na pripravljenost za nadaljnje sodelovanje z istim mladostnikom.	Pripravljenost delodajalcev	Zaposlitev
M161	Mislím, da je tukaj najpomembnejša naša vloga v smislu, da mi potem potencialne delodajalce, da so to mladostnice in mladostniki s čustveno vedenjskimi težavami, da povemo kakšna vedenja lahko pričakujejo od napih mladostnikov.	Vloga zavoda pri ozaveščanju in pripravi delodajalcev na delo z mladostnicami in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami.	Svetovalna vloga VIZ	Zaposlitev
M162	Pomembna je tudi naša podpora tem delodajalcem v smislu svetovanja, razbremenjevanja, pogovorov, posredovanja.	Strokovna podpora in svetovanje delodajalcem pri delu z mladostnicami in mladostniki iz zavoda.	Svetovalna vloga VIZ	Zaposlitev
M163	Tako, da v bistvu potem, če imajo slabo izkušnjo z enim mladostnikom so vseeno pripravljeni sodelovati z nekim drugim mladostnikom v prihodnosti.	Ohranjanje sodelovanja z delodajalci kljub morebitnim preteklim negativnim izkušnjam.	Pripravljenost delodajalcev	Zaposlitev
M164	Odkvisno od primera do primera, od vzgojne skupine do vzgojne skupine.	Prilagojeno spremljanje mladostnikov glede na individualne okoliščine	Individualna in prilagojena podpora mladostniku	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M165	Recimo v moji vzgojni skupini predno napolnejo 18	Postopen prehod v samostojnost z	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	let, to je zdej najbolj klasičen potek kako gre, še preden napolnijo 18 let bolj intenzivno obiskujejo domače okolje, več časa tam preživijo in mi jih bolj intenzivno spremljamo, več obiskov, več telefonskih klicev, ki se sčasoma zmanjšujejo.	zmanjševanjem intenzivnosti podpore.		spremljanje po izstopu
M166	Tudi po uradni odpustitvi iz seznama strokovnega centra je še nekaj vzgojiteljev, ki s kakšnimi mladostniki ostanemo v stiku in nudimo še neko vrsto podpore.	Nadaljevanje neformalne podpore po uradnem izstopu iz zavoda.	Vzpostavljanje odnosa in zaupanja	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M167	Je pa ponavadi to časovno par mesecev največ.	Časovno omejeno spremljanje mladostnikov po izstopu (običajno nekaj mesecev).	Dolžina spremljanja mladostnikov po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M168	Kot metoda socialnega dela, ki jo lahko uporabljamo največ je pogovor.	Pogovor kot temeljna metoda socialnega dela in oblike podpore.	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M169	Telefonski klici,	Telefonski klici	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M170	obiski največ.	Obiski na domu	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M171	Obiski pri določenih primerih še bolj kot samo telefonski klici.	Poudarek na osebnem stiku kot učinkovitejši obliki pomoči.	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M172	Še ena tehnika je pa začasen umik in vrnitev v vzgojno skupino za dan, dva, tri pa potem spet nazaj v domače okolje - preden so odpuščeni.	Tehnika začasnega umika in postopnega vračanja kot priprava na izstop.	Zaščitna in varovalna vloga VIZ	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M173	Po tem, ko so uradno odpuščeni iz našega seznama, ki ga vodi ministrstvo uradno več ne smejo v našo vzgojno skupino razen, če so podpisali sodelovanje in imamo še nek načrt spremljanja.	Formalno prenehanje namestitve z možnostjo nadaljnega spremljanja ob pisnem soglasju mladostnika.	Pogoji za nadaljevanje ali zaključek spremljanja	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M174	Mladostniki tudi po 18. letu lahko še ostanejo s pisnim sporazumom še pri nas, so vodeni pri nas in lahko še vedno sodelujejo in iščejo našo podporo.	Možnost nadaljnega sodelovanja po polnoletnosti na podlagi sporazuma.	Pogoji za nadaljevanje ali zaključek spremljanja	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M175	Samo na drugačen način, ne kot bivanje v vzgojni skupini, ampak samo neka podpora, intervencija v primeru nekih konfliktov.	Nadaljnja podpora mladostnikom po 18. letu v obliki svetovanja in intervencij	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M176	Večino mladostnikov se lahko v nekaj mesecih spet obrnejo na nas.	Ponovna navezava stika z vzgojitelji po izstopu.	Dolžina spremljanja mladostnikov po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M177	Sicer ne uradno v smislu ne preko sodišča, centra in teh uradnih postopkov, ki potekajo preko institucij, Preko socialnih omrežij se obrnejo na nas in povejo malo, nas pokličejo na služben telefon in povejo, malo povprašajo kako smo, mi vprašamo kako so, kaj je novega, kaj se jim v življenju dogaja.	Neformalno ohranjanje stikov po izstopu (prek socialnih omrežij ali telefonskih klicev).	Način spremljanja po izstopu	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M178	določeni mladostnice in mladostniki potem, ko so veliko starejši se vrnejo po določenem številu let, predstavijo svoje otroke, pokažejo kje do bivali, s kom so sodelovali.	Dolgoročno ohranjeni odnosi in vračanje bivših mladostnikov	Vzpostavljanje odnosa in zaupanja	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M179	Imamo celo dva kuharja zaposlena v strokovnem centru, ki sta celo bila v strokovnem centru, ena vzgojiteljica je tudi bivala in bila nameščena v strokovnem centru.	Primeri pozitivne življenjske poti bivših mladostnikov – zaposleni v istem strokovnem centru.	Obstoj podatkov o uspešnosti reintegracije	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M180	Sicer pa se naši mladostniki zelo povezujejo preko socialnih omrežij in za številne mladostnike, ki so bili moja prva generacija imam informacije preko sedanjih mladostnikov kaj se jim dogaja v življenju.	Socialna omrežja kot posreden vir informacij o življenju bivših mladostnikov.	Obstoj podatkov o uspešnosti reintegracije	Sistem in dolgoročno spremljanje po izstopu
M181	1. so neki dejavniki mladostnika,	Dejavniki mladostnika	Osebnostni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M182	2. so dejavniki družine in	Dejavniki družine	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M183	3. dejavniki vzgojne skupine in strokovnega centra.	Dejavniki vzgojne skupine in strokovnega centra	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M184	Zdej posameznikovi so od pripravljenosti na polnoletnost,	Pripravljenost mladostnika na samostojnost	Osebni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M185	pričakovanja	Pričakovanja	Osebni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M186	želje	Želje	Osebni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M187	lahko je njihov odnos	Odnos	Osebni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M188	vrsta čustveno-vedenjskih težav, ki so se ponavljale	Vrsta čustveno-vedenjski težav	Osebni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M189	S strani družine pripravljenost družine,	Pripravljenost družine	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M190	odnos družine do mladostnika	Odnos družine do mladostnika	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M191	njihovi materialni in finančni pogoji	Materialni in finančni pogoji	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M192	njihova pripravljenost na sodelovanje	Pripravljenost na sodelovanje	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M193	njihove zmožnosti	Zmožnosti	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M194	Dejavniki strokovnega centra ali vzgojne skupine so kakšne vzgojitelje ima,	Kakovost strokovnega kadra	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M195	kako so pripravljeni izven tega kar imamo še energije in časa, volje vložiti.	Dodatna zavzetost in pripravljenost strokovnih delavcev	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M196	Mogoče tudi odnos vzgojiteljev,	Kakovost odnosa vzgojiteljev z mladostnikom	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M197	predvsem je pomemben odnos do družine in mladostnika,	odnos med institucijo in družino	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M198	do zaupnosti, do zaupanja.	zaupanje v odnosu med mladostnikom, družino in vzgojitelji	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M199	Prva stvar, ki jo jaz predlagam je, da pred polnoletnostjo par mesecev bi se mladostnik lahko vrnil skoraj za stalno ali za večino dni v tednu s tem, da bi prihajal nazaj v zavod v šolo.	Postopen prehod v domače okolje pred polnoletnostjo	Izzivi osamosvajanja	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M200	S tem, da bi mi kot strokovne delavke bli bolj mobilni, več obiskov v domačem okolju.	Povečana terenska prisotnost strokovnih delavcev.	Sistemske spremembe	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M201	Več podpore staršem, mogoče tudi več pogovorov v domačem okolju.	Krepitev podpore in komunikacije s starši v domačem okolju.	Sistemske spremembe	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M202	To se mi zdi najpomembnejše in kar v tem sistemu manjka.	Pomanjkanje sistemske podpore staršem pri prehodu v odraslost	Težave in omejitve v sistemu	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M203	Ker najpogostejše je, da se po 18. letu mladostnika vrže v domače okolje in rečemo vaš je najdete se.	Nenaden prenos odgovornosti brez postopnega prilagajanja	Izzivi osamosvajanja	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M204	Je pa premalo priprav na to.	Nezadostna priprava na samostojno življenje	Izzivi osamosvajanja	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M205	Od primera do primera so tudi posebnosti za katere se mi zdi, da se ne nagovorijo.	Neupoštevanje individualnih razlik in potreb mladostnikov	Sistemske spremembe	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M206	Druga stvar se mi zdi, da naši mladostnice in mladostniki so do 18. leta v enem takem zelo varnem mehurčku.	Prekomerna zaščitenost mladostnikov v institucionalnem okolju	Institucionalni dejavniki	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M207	Potem pa, ko napolnejo 18 let oziroma dan pred odhodom iz zavoda so pa vrženi v kruto realnost in ni nekih vzmeti za ublažitev in je ta prehod grob prehod iz otroštva v odraslost, ki je tako rekoč iz danes na jutri.	Preoster prehod iz varnega okolja v samostojno življenje	Izzivi osamosvajanja	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M208	V določenih primerih se mi zdi, da ni dovolj blaženja in teh priprav intenzivnih.	Premalo postopne tranzicije in intenzivne priprave	Sistemske spremembe	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M209	Predajanje več odgovornosti za finance, zdravje, vozniško	Potreba po postopnem prevzemanju odgovornosti	Izzivi osamosvajanja	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M210	Ni dovolj specifičnih institucij kjer bi lahko mladostnice in mladostniki nadaljevali bivanje, da bi bile ustrezne njihovim potrebam, da bi imeli dovolj svobode hkrati pa še dovolj podpore strokovnih delavcev.	Pomanjkanje ustreznih prehodnih institucij za bivanje po izstopu	Sistemske spremembe	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M211	Svetujem veliko potrpljenja, razumevanja, odprtosti do drugačnosti, iskrenosti, ker po mojem mnenju imajo mladostnice in mladostniki nek poseben radar vgrajen kjer zaznajo laž in lažno oebnost na kilometre in jim začne rdeč alarem v glavi utripat in te začnejo zavračat.	Potrpežljivost, pristnost in odprtost kot ključne vrednote pri delu z mladostnice in mladostniki	Odnos in pristop do mladostnika	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M212	Neko toplino.	Potreba po čustveni toplini v odnosu z mladostnikom	Odnos in pristop do mladostnika	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M213	Veliko teh mladostnikov v domačem okolju ima družino, ki ne zmore neke čustvene toplin, razumevanja, ljubezni ali pa vsaj ne na tak način, ki jo ta mladostnik potrebuje, želi dobit.	Primanjkljaj čustvene topline in podpore v primarnem okolju	Dejavniki družine	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M214	Ampak je tukaj spet treba met neko določeno mejo koliko tega lahko mi damo in koliko ne.	Postavljanje strokovnih meja v odnosu z mladostnikom	Profesionalni razvoj	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M215	To da vedno moramo mladostnika poslušat, ko nam nekaj govori, ker ne govori za brezveze.	Aktivno poslušanje kot temeljna veščina	Odnos in pristop do mladostnika	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M216	Vsako njegovo dejanje in vsak pogovor, besede imajo pomen, namen v ozadju.	Razumevanje pomena vedenja in besed mladostnika	Odnos in pristop do mladostnika	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

Zaporedna izjava	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
M217	Nikoli ne bom pozabila besede, ko sem začela delati v strokovnem centru in mi je ravnatelj povedal, da večina teh mladostnikov celo življenje gleda žalostne, namrščene, jezne obraze in ko pridejo popoldan v vzgojno skupino si ne želijo gledat še enega kislega obraza ampak kakšnega nasmejanega.	Pomen pozitivne naravnosti in prijaznega odnosa v vzgojni skupini	Odnos in pristop do mladostnika	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M218	Da se obrkoži z osebami, ki jim lahko zaupa in mu nudijo podporo in ki mu bodo nudile podporo.	Pomembnost podpirne socialne mreže ob izstopu iz zavoda	Nasveti mladostnikom	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M219	Naj se obkroži s poozitivnimi ljudmi, s pozitivnimi čustvi.	Vpliv pozitivnega okolja na prilagoditev po izstopu	Nasveti mladostnikom	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave
M220	in naj vedno dela to kar bo šlo njemu v korist in ne v škodo drugi ljudem.	Spodbujanje odgovornega in samovarovalnega vedenja	Nasveti mladostnikom	Refleksija, izzivi in predlogi za izboljšave

9.3. Osno kodiranje

PROCES NAMEŠČANJA MLADOSTNIKOV V VZGOJNI ZAVOD

Predhodnje izkušnje bivanja izven matične družine

- Izkušnja rejništva pred namestitvijo (H1)
- Pozitivna izkušnja rejništva (H2)
- Spomin na pozitivno obdobje pred namestitvijo (H5)
- Izkušnja z različnimi oblikami institucionalnega varstva (stanovanjska skupina in zavod) (J3)
- Izkušnja rejništva pred zavodom (K1)
- Med tednom bivanje v mladinskem domu, med vikendom pri rejniški družini (K5)

Razlogi za nameščanje

- Smrt rejniškega starša in razpad družine kot razlog za namestitev (H3)
- Nameščen zaradi socialnih okoliščin, ne vedenjskih težav (H4)
- Težave z alkoholom očeta (I1, J5)
- Nasilje kot posledice težav z alkoholom (I2)
- Odsotnost drugih težav kot s starši (I3)
- Stanovanjska stiska kot razlog za sprejem (J1)
- Pomanjkanje starševske skrbi in odgovornosti (J2)
- Nestabilno in kaotično otroštvo (J4, J9)

- Gluhota mame (J6)
- Težave v duševnem zdravju po namestitvi v stanovanjsko skupino (J7)
- Poslabšan učni uspeh zaradi stisk (J8)
- Neskladje z rejniško družino (K2)
- Odločitev za odhod iz rejništva (K3)
- Namestitev v mladinski dom (K4)
- Nejasni spomini na otroštvo (L2)
- Pomanjkanje strukture in reda v družini (L3)
- Zanemarjanje otrok (L4)
- Družinska situacija brez prisotnosti očeta (L5)
- Zanemarjanje šolskih obveznosti (L6)
- Pomanjkanje vsakodnevne rutine (L7)
- Prisotnost psihičnega nasilja (L8)
- Nezavedanje neustreznih razmer v otroštvu (L9)

Slabosti prehodnje namestitve

- Usmerjenost v rezultate namesto v dobrobit posameznika v stanovanjski skupini (J10)
- Poudarek institucije na disciplini in zunanjih merilih uspeha (J11)
- Psihična obremenjenost in neustrezna čustvena podpora v instituciji (J12)
- Kaotično obdobje pred namestitvijo v zavod (J13)

Starost

- 16–20 let (H6)
- 15–18 let (K6)
- Zgodnja namestitev v zavod (v 3. razredu osnovne šole) (L1)

Čas namestitve

- 2010–2018 (I4)
- 2015–2017 (J14)
- Namestitev v stanovanjsko pri 15 letih, v zavod pri 17 (J15)
- Podaljšano bivanje v zavodu po dopolnjenem 18. letu starosti (J16)
- 2017–2020 (K7)
- 2007–2018 (L10)
- 2016–2020 (H7)

Pozitivne izkušnje bivanja

- Pozitivna izkušnja bivanja v manjšem okolju (H8)
- Doživljanje manjše stiske v primerjavi z drugimi (H15)
- Nagrada in ugled v zavodu kot posledica pridnosti in upoštevanja pravil (I9)
- Pozitivna izkušnja bivanja v zavodu (I10)
- Sprejemanje napak in poudarek na osebnem razvoju (J27)
- Splošno pozitivna izkušnja (K8)
- Kasnejše prepoznavanje koristi bivanja (K9)
- Šport kot vir zadovoljstva (K11)

- Prilagoditev sistema za srednješolce (L12)
- Zaključeno srednješolsko izobraževanje v času namestitve (L11)
- Struktura kot pogoj za uspeh (L15)
- Pridobljene socialne in čustvene kompetence (L21)
- Učinkovita priprava na samostojnost (L26)
- Spremenjen pogled z distanco (L30)
- Refleksija in razumevanje strokovne odločitve (L33)
- Formalno soglasje za nadaljevanje bivanja (L13)

Družinski in socialni dejavniki

- Ohranjeni stiki s starši kljub rejništvu (H9)
- Odsotnost družinskih konfliktov (H10)
- Drugi mladostnice in mladostniki niso imeli možnosti vračanja domov (H11)
- Redni vikend obiski pri mami (H12)
- Dosledni družinski stiki v času rejništva (H13)
- Revščina kot razlog za rejništvo (H14)
- Pozitivna izkušnja skupne namestitve (L27)
- Razdelitev sorojencev v skupinah (L28)
- Zavzemanje za skupno bivanje sorojencev (L31)
- Odločitev mame za zavod zaradi ohranitve skupine otrok (L32)
- Pomembnost ohranjanja družinskih vezi (L34)

Odnosi z vzgojitelji

- Spoštljiv odnos do vzgojiteljev (I6)
- Zaupanje osebja in pridobljeni privilegiji zaradi sodelovalnega vedenja (I7)
- Zaupanje osebja in večja svoboda gibanja zaradi odgovornega vedenja (I8)
- Pozitivna izkušnja z vzgojitelji (J23)
- Aktivna vključenost in čustvena podpora s strani vzgojiteljev (J24)
- Potreba mladostnikov po osebni pozornosti in sprejetosti (J25)
- Stabilen vzgojni kader (L22)
- Spremembe vzgojiteljev v poznejšem obdobju (L23)
- Vzgojitelji kot nadomestna starševska figura (L24)
- Ohranjanje odnosov po izstopu (L25)

Občutki varnosti in sprejetosti

- Prva izkušnja občutka sprejetosti in skrbi s strani odraslih (J26)
- Potreba po strukturi in nadzoru (L14)
- Postopno sprejemanje zavoda kot varnega okolja (L20)

Prilagajanje in občutki ob prihodu

- Začetna stiska ob prihodu v zavod (J17)
- Občutek ujetosti zaradi dinamike med vrstniki (J18)
- Težavno začetno prilagajanje na novo okolje (J19)
- Previdnost in nezaupanje v začetni fazi bivanja (J20)

- Proces prilagajanja in iskanja varnosti v skupnosti (J21)
- Previdnost (J22)
- Mešani občutki glede bivanja (K10)
- Občutek nepripadnosti ob prihodu (L16)
- Odpornost do vključevanja v okolje (L18)
- Umaknjenost in zaprtost ob začetku bivanja (L19)

Negativne izkušnje in omejitve

- Slaba izkušnja z vzgojiteljico (K12)
- Prisila in pomanjkanje avtonomije (K13)
- Napačna strokovna presoja CSD (L17)
- Čustvena stiska zaradi ločitve sorojencev (L29)

Izobrazba

- Magistra socialnega dela (A1)
- Študentka četrtega letnika doktorskega študija socialnega dela (A2)
- Sedma stopnja izobrazbe (B1)
- Magistrica socialnega dela (C1)
- Magistrica socialnega dela (D1)
- 7. stopnja socialnega dela (E1)
- Dodatno šolanje iz psihoanalitične psihoterapije (E2)
- Prenos pridobljenega znanja v delovno prakso (E3)
- Univerzitetna izobrazba iz socialnega dela (F1)
- Predbolonjska univerzitetna izobrazba iz socialnega dela (G1)

Zaposlitev

- Zaposlitev na CSD od leta 2019 (A3)
- 7 let delovnih izkušenj, od tega 2 leti na področju dela z mladostnice in mladostniki (B2)
- Malo več kot 2 leti (C2)
- 10 let (D2)
- 4 leta izkušenj na CSD (E4)
- 37 let delovne dobe (F2)
- 40 let poklicne poti, od tega večina na CSD (F4)
- Stalna zaposlitev na CSD od leta 1995 (F5)
- Šestletne delovne izkušnje na CSD od leta 2018 (G2)

Odnos do dela

- Veselje do dela (D3)

Prehodna zaposlitev

- Predhodna zaposlitev v nevladnem sektorju (A4)
- Delo na različnih področjih pred CSD (F3)

Opis področja dela

- Delo na področju varstva koristi otrok in mladostnikov (A5, B3, C3, G3)
- Težave v odraščanju (A6)

- Težave na področju čustvovanja in vedenjske težave (A7)
- Kazenski postopki (A8)
- Delo pred kazenskim postopkom (A9)
- Delo med kazenskim postopkom (A10)
- Delo po kazenskem postopku (A11)
- Izvrševanje vzgojnih ukrepov (A12)
- Delo na področju ogroženosti otrok (A13)
- Nameščanje v zavod (A14)
- Zavodska obravnava (A15)
- Spremenljivo število nameščenih mladostnikov (A16)
- Delo z otroki in mladostnice in mladostniki z vedenjskimi in čustvenimi težavami (B4)
- Sodelovanje v postopkih za mladoletne storilce kaznivih dejanj (B5)
- Vključevanje pri obravnavi mladoletnikov v prekrškovnih postopkih (B6)
- Priprava in izvajanje ukrepa namestitve mladostnika v zavod (B7)
- Sodelovanje z družino med in po namestitvi mladostnika v zavod (B8)
- Obravnava otrok s težavami v odraščanju (C4)
- Obravnava mladoletnikov v kazenskem postopku (C5)
- Izvajanje postopkov namestitve v zavod (C6)
- Zahtevnost in nepredvidljivost dela na CSD (D4)
- Organizacijski izzivi in preobremenjenost zaposlenih na CSD Ljubljana (D5)
- Pestro (E5)
- Izvajanje ukrepov odvzema otrok in namestitev v zavod (E7)
- Delo z otroki in mladostnice in mladostniki s težavami v odraščanju (E8)
- Nameščanje otrok in mladostnikov v vzgojne zavode (E9)
- Delo z mladostnice in mladostniki, ki kršijo pravila ali zagrešijo kazniva dejanja (E14)
- Pogosti manjši prekrški mladostnikov (kraje) (E15)
- Iskanje vzrokov in ozadja vedenjskih težav (E17)
- Ozaveščanje otrok o posledicah vedenja (E18)
- Omejen čas za spremljanje mladostnikov (E28)
- Opazovanje sprememb v vedenju med vrnitvami domov (E33)
- Nezadostna pogostost stikov z mladostnice in mladostniki (E36)
- Različne delovne izkušnje z različnimi ciljnim skupinami (E6)
- Sodelovanje z družino pri sodno določenih stikih (E24)
- Spremljanje uvida in napredka mladostnika in staršev (E30)
- Spremljanje sodelovanja mladostnika z zavodom (E31)
- Presoja primernosti ukrepanja glede na težo dejanja (E21)
- Dolgoletne izkušnje na področju dela z otroki in mladostnice in mladostniki (F6)
- Izvajanje ukrepov po prejšnji zakonodaji (F7)
- Predlog za namestitev in spremljanje ukrepa (F8)
- Obravnava otrok v težavah in priprava mnenj (F9)

- Izvajanje odloženega pregona (F10)
- Obravnava mladoletnikov v postopkih (F11)
- Izvajanje izrečenih ukrepov (F12)
- Izvajanje socialnovarstvenih storitev (F13)
- Obremenitev pri izvajanju socialnovarstvenih storitev (F14)
- Svetovanje mladostnikom po zaključeni namestitvi (F15)
- Možnost vključitve v osebno pomoč (F16)
- Obravnava otrok pod 14 let zaradi suma kaznivih dejanj (G4)
- Otroci brez kazenske odgovornosti pod 14 let (G5)
- Obravnava mladoletnikov nad 14 let v postopkih (G6)
- Izvajanje sodno izrečenih vzgojnih ukrepov (G7)
- Vloga centra pri organizaciji izvajanja vzgojnih ukrepov (G8)
- Izvajanje nadzorstva nad mladostnice in mladostniki s strani CSD (G9)
- Obravnava mladostnikov s težavami v odraščanju (G10)
- Psihosocialne stiske in samomorilno vedenje med mladostnice in mladostniki (G11)
- Obravnava otrok s posebnimi potrebami in odločbami (G12)
- Postopki nameščanja otrok in mladostnikov v vzgojni zavod (G13)
- Namestitev po kazenskem postopku (G14)
- Sodni kriteriji za izdajo ukrepa (G15)
- Namestitev po postopku družinskega zakonika (G16)

Pogostost nameščanja

- Naraščanje števila nameščenih otrok (A17)
- Veliko število mladostnikov v aktivni obravnavi (B9)
- Pogosta izvedba postopkov namestitve v zavod (B10)

Število in značilnosti nameščenih otrok

- Spremljanje 6 nameščenih mladostnikov (C7)
- 3 nameščeni iz področja varstva otrok in mladostnikov (C8)
- 3 odvzeti iz družine na področju družina (C9)
- Večja ranljivost otrok s posebnimi potrebami (G44)
- Zaznave in sram mladostnikov z izkušnjo nasilja (G45)
- Izbruhi v šoli in ponočevanje kot posledica posebnih potreb (G48)
- Kombinacija ADHD, nasilja in samomorilnega vedenja (G55)

Pogostost stikov z mladostnice in mladostniki

- Redno tedensko dogajanje za posamezne mladostnike, brez natančnega pregleda nad vsemi primeri (C10)
- omanjkanje časa za neposredno delo z mladostnice in mladostniki zaradi preobremenjenosti (D6)
- Proaktiven prvi stik ob namestitvi in začetku šolskega leta (D7)
- Obiski pred prazniki (D8)
- Materialna in osebna podpora ob praznikih (D9)
- Potreba po povečanju obsega neposrednih stikov (D11)
- Izvajanje in spremljanje vzgojnih ukrepov (E34)

- Pogostejši stiki z mladostnice in mladostniki z več težavami (E37)
- Redkejši obiski mladostnikov, ki uspešno sodelujejo (E38)
- Mnenje o potrebni minimalni pogostosti obiskov mladostnikov (E39)
- Nizka pogostost srečanj z mladostnice in mladostniki v zavodih (G17)
- Redkost stikov CSD z mladostnice in mladostniki v zavodih (G23)
- Obiski mladostnikov med počitnicami (G25)
- Težavnost rednega obiska vseh nameščenih mladostnikov (G31)
- Priložnostni stiki ob praznikih in počitnicah (G32)
- Ocena dejanske pogostosti srečanj z mladostnice in mladostniki (G33)

Razlogi za nameščanje

- Nezadostna starševska skrb kot dejavnik nameščanja (A18)
- Majhna mera namestitve zaradi smrti staršev (A19)
- Pogosta namestitve zaradi neizvrševanja starševske skrbi (A20)
- Nameščanje zaradi ogroženosti in zanemarjenosti (A21)
- Težave v odraščanju (B11)
- Vzgojna nemoč staršev (B12)
- Kazenski postopki kot razlog za namestitev (B13)
- Nameščanje po Družinskem zakoniku ali po Kazenskem zakoniku (B14)
- Vzgojna nemoč staršev kot razlog za namestitve (C13)
- Nameščanje zaradi takojšnje ogroženosti otroka (C17)
- Ogroženost razvoja zaradi kroničnih razmer (C18)
- Huda zanemarjenost (C21)
- Nasilje (C22)
- Lahke telesne poškodbe (C23)
- Alkoholizem (C24)
- Vzgojna nemoč (C25)
- Šolski absentizem (C26)
- Nemoč staršev (C27, C29)
- Begi (C28)
- Namestitve zaradi čustveno-vedenjskih motenj po Družinskem zakoniku (D17)
- Neobiskovanje šole (D18)
- Beganje od doma (D19)
- Izguba motivacije in neuspešnost pri interesnih dejavnostih (D20)
- Družinsko nasilje (D21)
- Vzgojna nemoč staršev (D22)
- Namestitve zaradi nemoči staršev, ne zaradi ogroženosti (E10)
- Vzgojna nemoč staršev (E40)
- Povezava med nemočjo staršev in pojavljanjem nasilja (E41)
- Zanemarjanje otroka (E42)
- Nasilje nad otrokom (E43)

- Čustvena in vzgojna brezbriznost staršev (E44)
- Popolna odpoved skrbi za otroka (E45)
- Čustveno in izobraževalno zanemarjanje otroka (E46)
- Namestitve mladostnikov zaradi poskusov samomora (E49)
- Namestitve zaradi izostajanja iz šole (E50)
- Popolna socialna izolacija (E51)
- Nezmožnost staršev vplivati na vedenje mladostnika (E52)
- Samopoškodovanje in izsiljevanje kot izraz stiske (E53)
- Namestitev zaradi nasilja v družini (F17)
- Namestitev zaradi čustvenih in vedenjskih težav (F18)
- Čustvene in vedenjske težave mladostnikov (G34)
- Neupoštevanje meja in težave v šolskem okolju (G35)
- Nasilno vedenje do drugih in sebe (G36)
- Težave v odraščanju (G37)
- Samomorilne misli in poskusi (G38)
- Šolski absentizem in raziskovanje vzrokov (G39)
- Vzgojna nemoč staršev kot razlog za namestitev (G40)
- Duševne stiske in spletno nasilje kot sprožilci (G43)
- Vzgojna nemoč kot osrednji dejavnik (G46)
- Nasilje mladostnikov nad starši (G47)
- Pogosti vzroki za namestitev: ADHD, vedenjske težave, nasilje (G49)
- Namestitev zaradi nasilja staršev nad otrokom (G51)

Odziv mladostnika na odločitev o namestitvi

- Različno odzivanje na odločitev o namestitvi (A22)
- Sprejemanje namestitve po umiritvi in stabilizaciji (A27)
- Boljša sprejetost in učinkovitost namestitve ob sodelovanju staršev in otroka (B32)
- Odpor do zavoda pri neprostovoljnem ukrepu (C35)
- Pozitiven odnos do zavoda ob prostovoljnem ukrepu (C36)
- Aktivna vloga mladostnika v sodnem postopku (E68)
- Naraščajoča odklonilnost mladostnikov do namestitve (G54)
- Nepripravljenost mladostnika na namestitev (G56)
- Primer bega iz stanovanjske skupine (G60)

Odziv družine na odločitev o namestitvi

- Gladek potek namestitve (A23)
- Redki primeri prostovoljnega sodelovanja družine (A24)
- Nesodelovalnost in zavračanje s strani družine (A26)
- Boljše nadaljnje sodelovanje ob soglasju (C34)
- Dve skupini odzivov – soglašanje in nesoglašanje z namestitvijo (D23)
- Namestitev kot zadnji ukrep po izčrpanju vseh možnosti pomoči – postopno sprejetje s strani staršev (D24)

- Sprejemanje namestitve s strani mladostnikov zaradi razmer doma ali občutka nemoči (D25)
- Redki primeri prisilne namestitve, ki se pogosto končajo mirno (D26)
- Mešani odzivi staršev ob namestitvi (E47)
- Sprejemanje namestitve kot nujne zaščite otroka kljub trudu staršev (E48)
- Težaven a sprejemljiv proces za starše ob namestitvi (E56)
- Jeza staršev ob odvzemu otroka (E57)
- Bes in grožnje staršev ob zaščitnem odvzemu otroka zaradi nasilja (E58)
- Namestitev otroka s soglasjem staršev (F29)
- Razlikovanje med prostovoljnimi in prisilnimi namestitvami (F30)
- Nujni odvzem otroka po Družinskem zakoniku (F33)
- Izražena nemoč in pripravljenost staršev na namestitev (G52)
- Pogosta naklonjenost staršev z zadržkom (G53)
- Ambivalentnost matere do namestitve (G57)
- Pogojna privolitev starša v namestitev (G58)
- Začetno nasprotovanje, kasnejše sodelovanje staršev (G68)
- Vztrajanje pri namestitvi kljub nasprotovanju (G63)

Sodelovanje s starši

- Namestitev kot postopni proces sodelovanja in pomoči družini (B21)
- Sodelovanje s starši pri sprejemanju namestitve (B24)
- Spodbujanje staršev k uvidu o lastni nemoči (B25)
- Priprava staršev na sprejem odločitve o namestitvi (B27)
- Odsotnost prisilnih namestitev v praksi (B28)
- Doseganje soglasja in sodelovanja staršev (B29)
- Poudarek na postopnosti in vključevanju staršev (B30)
- Nameščanje s soglasjem staršev (C14)
- Ukrep zaradi vzgojne nemoči ob soglasju staršev (C19)
- Namestitev kljub nestrinjanju staršev pri težjih oblikah ogroženosti (C20)
- Sodelovanje in soglasje staršev pri ukrepu (C32)
- Transparentna komunikacija o možnosti ukrepa (C33)
- Boljše nadaljnje sodelovanje ob soglasju (C34)
- Transparentna komunikacija z družino (C44)
- Namestitev s privolitvijo staršev (E12)
- Podpora pri ponovnem vzpostavljanju stikov med otrokom in staršem (E25)
- Aktivno delo z družinami med namestitvijo otroka (F26)
- Pomanjkanje sodelovanja staršev kot ovira pri ponovni vključitvi otroka (F27)
- Zdravstvene težave staršev kot omejitveni dejavnik (F28)
- Ohranjena starševska skrb kljub namestitvi (G19)
- Izjava staršev o pomanjkanju nadzora (G41)
- Nedeslednost staršev pri postavljanju meja (G42)
- Spremembe v avtoriteti staršev skozi čas (G59)

- Učinek vztrajnosti strokovnjakov in staršev (G64)
- Ocena starševske funkcionalnosti (G84)
- Spremljanje družine pri srednji ogroženosti (G88)
- Usmerjenost CSD v delo s starši (G78)

Namestitev kot skrajni ukrep

- Preverjanje vseh možnih oblik pomoči pred namestitvijo (B22)
- Namestitev kot zadnji ukrep po izčrpanju drugih možnosti (B23)
- Namestitev kot zadnja možnost ob soglasju staršev (E11)
- Namestitev kot skrajni ukrep (E13)

Vloga CSD

- Vzpostavljanje odnosa in postopna priprava na prostovoljno sodelovanje pri namestitvi (A25)
- Iskanje alternativnih rešitev pred formalno namestitvijo (B26)
- Ravnanje v korist družinske pripravljenosti kljub zunanjim pritiskom (B31)
- Spoznavanje družin pred namestitvijo brez vpogleda v celotno ozadje (C31)
- Začetni postopek poizvedovanja in prošnje strokovnim centrom (C39)
- Nameščanje v strokovni center Višnja Gora in Logatec (C42)
- Predlog ustreznega zavoda ob dokončni odločitvi strokovnega centra (C43)
- Informiranje o trajanju in možni prilagodljivosti ukrepa (C45)
- Redni timski sestanki kot formalni kanal stika (D10)
- Legitimnost odločanja je vezana na osebno poznavanje mladostnika (D12)
- Koordinacijska vloga CSD med vsemi vpletenimi (D13)
- Priprava družine in mladostnika na sprejetje namestitve kot nujnega koraka (D27)
- Čustvene stiske mladostnikov in staršev ob prekršku (E19)
- Izvajanje stikov pod nadzorom (E23)
- Opazovanje dinamike in odzivov v odnosu starš–otrok (E26)
- Spremljanje mladostnikov, nameščenih v zavodu (E27)
- Upoštevanje šolskih potreb mladostnika pri namestitvi (E62)
- Upoštevanje ravni potrebne strukture in podpore mladostnika (E63)
- Razlika v stopnji samostojnosti med zavodom in stanovanjsko skupino (E64)
- Potreba po strokovni tretji osebi za postavljanje mej (E54)
- Predlaganje vzgojnih ukrepov na sodišču (E35)
- Predlog CSD za umik otroka iz domačega okolja (F20)
- Udeležba CSD na timskih sestankih v zavodih (G26)
- Dodatni timi ob krizah ali polletju (G28)
- Sodelovanje CSD s strokovnim centrom (G69)
- Sodelovanje CSD s strokovnimi centri pri vseh vrstah namestitev (G105)
- Ovira pri realizaciji ukrepa zaradi vloge staršev (G66)
- Izvedba namestitve kljub nasprotovanju starša (G67)
- Vloga CSD pri posredovanju vlog za namestitev (G71)
- Postopek za podaljšanje namestitve (G81)

- Vloga CSD pri utemeljitvi podaljšanja (G82)
- Predlog za zaključek namestitve pred rokom (G83)
- Pomen sprememb v družinskem okolju (G77)
- Ključna vloga ocene ogroženosti (G85)
- Uporaba rizičnih in varovalnih dejavnikov (G86)
- Pogoji za vrnitev pri nizki ogroženosti (G87)
- Povezava med oceno ogroženosti in nadaljnjimi odločitvami (G89)

Vloga strokovnega centra

- Tedensko odločanje multidisciplinarne komisije strokovnega centra (C40)
- Odločitev vrste namestitve strokovnega centra glede na opis primera (C41)
- Odgovornost zavoda za mladostnike po namestitvi (G18)
- Strokovni centri prevzemajo del starševskih nalog (G20)
- Usposobljenost strokovnih delavcev za delo s težavami otrok (G21)
- Odločitev komisije strokovnega centra (G72)
- Standardizirani postopki v strokovnih centrih (G91)
- Enaki strokovni centri za vse mladostnike (G93)
- Ni razlik v obravnavi znotraj strokovnih centrov (G94)

Sodelovanje s strokovnimi centri

- Razlike med zavodi v pripravljenosti za sodelovanje (D14)
- Pomanjkanje sprotne komunikacije (zanašanje na periodična poročila) (D15)
- Sistemská potreba po intenzivnejšem sodelovanju in stikih (D16)
- Pogovori z družinami mladostnikov po prekrških (E16)
- Spremljanje napredka mladostnika (E32)
- Posredovanje prošnje za namestitev strokovnemu centru (E60)
- Presoja ustrezne vrste in lokacije namestitve (E61)

Trajanje namestitve

- Predlog za ukrep določa čas trajanja (A28)
- Najdaljše trajanje po zakonodaji – 3 leta (A29)
- Možnost podaljšanja ukrepa ob neurejenih razmerah (A30)
- Individualnost in variabilnost primerov (A34)
- Neopredeljivost točnega časovnega mejnika (A35)
- Interes za krajšo institucionalizacijo in vrnitev v domače okolje (A36)
- Trajanje ukrepa vezano na spremembe pri družini (C46)
- Negotovost glede dolžine ukrepa (C47)
- Odprtost ukrepa glede na izboljšanje razmer (C48)
- Spremembe v postopkih odločanja o namestitvah po uvedbi Družinskega zakonika (D28)
- Pomanjkanje prostih mest v zavodih in posledično odlašanje z namestitvami (D30)
- Odgovornost CSD za izide namestitev in posledično pritisk na strokovne delavce (D31)
- Zakonsko določena dolžina namestitve (do 3 leta) z možnostjo prostovoljne odločitve po polnoletnosti (D32)

- Prilagodljivost trajanja namestitve glede na napredek in individualne okoliščine mladostnika (D33)
- Primeri uspešnega zaključka namestitve pred iztekom predvidenega obdobja (D34)
- Individualiziran pristop k določanju trajanja namestitve (D36)
- Sodišče odloča o dolžini namestitve na predlog CSD (E65)
- Pobuda CSD za predčasni umik namestitve ob izboljšanju situacije (E66)
- Trajanje ukrepa po kazenskem zakoniku – 1 do 3 leta (F22)
- Trajanje ukrepa po Družinskem zakoniku – 1 do 3 leta (F25)
- Zakonsko določeno trajanje ukrepa – 1 do 3 leta (F35)
- Možnost podaljšanja ukrepa ob ponovni oceni (F36)
- Trajanje ukrepa do polnoletnosti (F37)
- Možnost nadaljevanja bivanja po polnoletnosti ob soglasju (F38)
- Tedenska namestitev in vikend vrnitev domov (G22)
- Časovna omejitev bivanja v osnovnošolskih centrih (G29)
- Možnost predčasne prekinitve namestitve (G79)
- Zakonska določitev trajanja ukrepa (G80)

Cilji namestitve

- Urejanje razmer in vrnitev mladostnika v matično družino (A31)
- Odprava rizičnih dejavnikov (A32)
- Krepitev varovalnih dejavnikov (A33)
- Cilj ukrepa je vrnitev mladostnika domov (C49)
- Redkost hitrih izboljšanj v praksi (C50)
- Pomembnost poznavanja značilnosti zavodov in družin pri izbiri ustrezne namestitve (D29)
- Nadaljevanje šolanja po prenehanju bivanja v zavodu kot primer fleksibilnega prehoda (D35)
- Predčasna prekinitve ukrepa ob doseženih ciljih mladostnika (F23)
- Predlog CSD za ustavitev ukrepa v primeru uspešnega napredka mladostnika (F24)
- Načrtovanje nadaljnje poti po zaključku osnovne šole (G30)
- Določanje ciljev ob namestitvi (G75)
- Vključevanje mladostnika v postavljanje ciljev (G76)

Skupno KZ in DZ

- Enoten sistem namestitev za mladostnike po KZ in DZ (D37)
- Počasno uvajanje sistemskih sprememb na področju institucionalnega varstva (D39)
- Sodelovanje CSD v obliki svetovalnega mnenja (E78)
- Razlikovanje med skupinami mladostnikov po KZ in DZ (E82)
- Načina nameščanja otrok v strokovne centre (F19)
- Ni razlik v obravnavi med vrstami namestitve (G90)
- Standardizirani postopki v strokovnih centrih (G91)
- Evalvacija načrta in poročanje sodišču (G92)
- Enaki strokovni centri za vse mladostnike (G93)
- Ni razlik v obravnavi znotraj strokovnih centrov (G94)
- Enotno delo v strokovnih centrih ne glede na pravno podlago (G97)

- Enaka vloga CSD v obeh primerih (G102)
- Vključitev nalog v nov katalog CSD (G103)
- Sodelovanje CSD s strokovnimi centri pri vseh vrstah namestitvev (G105)

Kazenski zakonik (KZ)

- Redko nameščanje po Kazenskem zakoniku (A37)
- Nameščanje po Kazenskem zakoniku (A41)
- Pogostejše nameščanje starejših mladostnikov po KZ od 14. leta dalje (A42)
- Neodločanje sodišč za zavodske ukrepe kljub koristnosti za mladostnika (A43)
- Sodno vodena namestitvev v primeru kazenskega postopka (B18)
- Izvajanje ukrepa v prevzgojnih ali drugih zavodih (B19)
- Posamezen aktualen primer kazenskega postopka (B20)
- Razlikovanje pravne podlage na področju družine in mladostnikov (C15)
- Odsotnost namestitvev po kazenskem zakoniku (C51, C53, C56)
- Preobremenjenost zavodov in dolgotrajnost kazenskih postopkov (C52)
- Izjema: redka namestitvev po kazenskem zakoniku v Prevzgojni zavod Radeče (C54)
- Razlika v prostovoljnosti med obema pravnima podlagama (C57)
- Nevarnost negativnih vplivov in prenos vedenjskih vzorcev med mladostnice in mladostniki (D38)
- Redkost primerov namestitvev po kazenskem zakoniku (E70)
- Namestitvev po KZ kot skrajni ukrep ob hudih kaznivih dejanjih (E71)
- Grožnje s hladnim orožjem (E72)
- Hudi pretepi (E73)
- Ne želijo sodelovati (E74)
- Manjša vloga CSD pri kazenskih namestitvah (E75)
- CSD nima vloge predlagatelja pri kazenskih postopkih (E76)
- Podajanje strokovnega mnenja CSD o ustreznosti ukrepa (E77)
- Predlaganje ustreznega vzgojnega ukrepa s strani CSD (E79)
- Dolžina namestitve po KZ – največ 3 leta (E83)
- Možnost retroaktivne veljavnosti ukrepa po KZ (E84)
- Pogosta ponavljajoča se kazniva dejanja (F39)
- Postopna stopnjevanost vzgojnih ukrepov (F40)
- Navodila in prepovedi (F41)
- Nadzorstvo organa socialnega varstva (F42)
- Stopnjevanje ukrepa zaradi neučinkovitosti blažjih ukrepov (F43)
- Namestitvev v Prevzgojni dom Radeče zaradi hudih kaznivih dejanj (F44)
- Odsotnost preživninske obveznosti po KZ (G96)
- Namestitvev traja vsaj eno leto (G99)
- Zahteva po delu z družino tudi pri KZ (G104)

Družinski zakonik (DZ)

- Pogostejše nameščanje po Družinskem zakoniku (A38)
- Hitrejša vstopanje po DZ zaradi obveščanja institucij (A39)

- Predhodna ugotovitev ogroženosti tudi pri mladostnice in mladostnikih s kaznivimi dejanji (A40)
- Vloga CSD kot pobudnika postopka po Družinskem zakoniku (B15)
- Ne dvojno vlaganje predloga za namestitve (B16)
- Sodelovanje CSD s sodiščem pri izdaji mnenja (B17)
- Prevladujoča uporaba družinskega zakonika za namestitve (C55)
- Sprememba profila mladostnikov – redkejša klasične čustveno-vedenjske motnje (D40)
- Pogoste pridružene psihiatrične in vedenjske motnje pri mladostnice in mladostnikih (D41)
- Neskladje med obstoječim sistemom in sodobnimi potrebami mladostnikov (D42)
- Nezmožnost sistema, da se prilagodi sodobnim oblikam vedenjskih in duševnih motenj (D43)
- Potreba po specializiranih institucijah glede na kompleksnost primerov (D44)
- Pomanjkanje ustreznih zaprtih ustanov in nejasna zakonodaja glede prisilne obravnave mladostnikov (D45)
- Pomanjkanje sistemske podpore in neustrezna zakonska ureditev za mladostnike v kriznih stanjih (D46)
- Aktivna vloga CSD pri namestitvah po družinskem zakoniku (E80)
- Predlagatelji namestitve po družinskem zakoniku (E81)
- Starostna meja in prenehanje veljavnosti DZ ob polnoletnosti (E85)
- Nasilje v družini (F45)
- Čustvene in vedenjske težave (F46)
- Motnje pri mladostniku (F47)
- Opuščanje šolanja (F48)
- Samopoškodovanje (F49)
- Različne oblike odvisnosti (F50)
- Porast duševnih težav in samopoškodovalnega vedenja med mladostnice in mladostniki (F51)
- Obveznost preživnine pri namestitvi po DZ (G95)
- Namestitev traja do 3 leta (G98)
- Časovna fleksibilnost pri DZ (G100)

Pristojnosti in omejitve

- Omejena pristojnost CSD pri odločanju o vrsti in trajanju namestitve (B33)
- Namestitev na podlagi sodnega sklepa brez vpliva CSD na izbiro zavoda (B34)
- Odločanje o vrsti in trajanju namestitve poteka v pristojnosti strokovnega centra (B35)
- Razlike v organizaciji drugih enot (C11)
- Razlikovanje namestitev iz področja družine in področja mladostnikov (C12)
- Omejen vpogled v odzive družine s področja družine (C30)
- Presoja potrebe po nadaljnji obravnavi (E22)
- Delo z družino z namenom vrnitve otroka domov (E29)
- Presoja med dejanskim samomorilnim tveganjem in manipulacijo (E55)
- Omejena vloga CSD pri odločanju o vrsti namestitve (E59)
- Praksa, da sodišče sledi predlogu CSD (E67)
- Presoja sodišča ob spornih primerih – sledenje mnenju CSD (E69)
- Dolžnost upoštevanja zakonodaje (F21)

- Možnost umika starševskega soglasja med trajanjem ukrepa (F31)
- Nadaljevanje postopka kljub umiku soglasja starša (F32)
- Obveznost obveščanja sodišča v 24 urah po nujnem odvzemu (F34)
- Možnost izvedbe ukrepa brez soglasja staršev (G65)
- Odsotnost vpliva CSD na vrsto namestitve (G70)

Rezultati namestitve

- Pozitiven izid ukrepa v konkretnih primerih (C37)
- Evalvacija procesa kot konstruktivnega (C38)

Izobrazba

- Magister socialnega dela (M1)
- Socialna pedagoginja (N1)
- Diplomirana psihologinja (O1)

Zaposlitev

- 2 leti (M2)
- 11 let (N2)
- 6 let (O2)

Opis področja dela

- Delo z mladostnice in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami v institucionalnem okolju (M)
- Opravljanje nadomestnih družinskih vlog (M4)
- Mentor (M5)
- Vzgojitelj (M6)
- Nadomestni starš (M7)
- Vzgojna in svetovalna funkcija (M8)
- Čustvena podpora mladostnikom v stiski (M9)
- Spremljanje mladostnikov pri premagovanju težav (M10)
- K rešitvam usmerjeno socialno delo (M11)
- Vzgojiteljica v skupini (N3)
- Vzgojno delo v vzgojni skupini (N4)
- Raznolikost in kompleksnost vsakodnevnih nalog vzgojitelja (N5)
- Individualni pogovori (N6)
- Sodelovanje s starši (N7)
- Sodelovanje z notranjimi in zunanjimi socialnimi službami (N8)
- Priprava mladostnikov na samostojno življenje kot osrednji cilj vzgojnega dela (N9)
- Individualiziran pristop pri delu z mladostnice in mladostniki (N10)
- Delo v strokovnem timu (N11)
- Poudarek na timske sodelovanju (N12)
- Pomen učinkovite komunikacije in povezanosti v timu (N13)
- Medsebojna podpora, iskrenost in usklajenost (N14)
- Prenašanje vrednot timskega dela na nove člane (N15)
- Povezovalna vloga psihologa med vsemi akterji v procesu pomoči mladostniku (O3)

- Celosten vpogled psihologa v delovanje vseh mladostnikov v centru (O4)
- Individualno ukvarjanje vzgojiteljev z mladostnice in mladostniki (O5)
- Podporna vloga psihologa do strokovnih sodelavcev (O6)
- Individualno delo z mladostnice in mladostniki (O7)
- Individualni pogovori (O8)
- Redni tedenski pogovori (O9)
- Pogovori v primeru kriznih situacij (O10)
- Sodelovanje psihologa pri načrtovanju individualiziranih programov pomoči (O11)
- Sodelovanje na ogledih (O12)
- Sodelovanje pri sprejemih mladostnikov (O13)
- Ukrepanje v kriznih situacijah (O14)
- Sodelovanje z zunanjimi institucijami (O15)
- Sodelovanje s psihiatričnimi ustanovami (O16)
- Sodelovanje s centrom za zdravljenje odvisnosti (O17)
- Veliko komunikacije in interakcij (O18)
- Dinamična in nepredvidljiva narava psihološkega dela (O19)
- Spodbujanje razvoja močnih področij in zmanjševanje primanjkljajev (O20)
- Pomembnost timskega dela med svetovalnimi delavci (O21)
- Sodelovanje s psihiatrom (O22)
- Raznolikost in nepredvidljivost dela v strokovnem centru (O23)
- Prilagajanje delu glede na značilnosti mladostnikov (O24)
- Iznajdljivost, prilagodljivost in čustvena stabilnost (O25)
- Samorefleksija in čustvena samoregulacija kot nujna kompetenca (O26)
- Napačne predstave javnosti o strokovnih centrih (O27)
- Stereotipi in predsodki javnosti o mladostnice in mladostnikih (O28)
- Samorefleksija in osebna rast psihologa kot temelj pomoči (O29)
- Psiholog kot zagovornik in zaščitnik interesov mladostnika (O30)
- Skupna odgovornost vseh strokovnih delavcev (O31)
- Vzpostavljajanje zaupanja in odnosa kot temelj učinkovitega dela (O32)

Odnos do dela

- Zadovoljstvo v delovnem okolju (N16)

Razlogi za nameščanje

- 99 % namestitev mladostnikov na podlagi odločitev družinskega sodišča (M12)
- Šolske težave (M13)
- Konflikti v družini (M14)
- Nasilje (M15)
- Zlorabe (M16)
- Zanemarjanje (M17)
- Namestitev zaradi kaznivih dejanj po sklepu kazenskega sodišča (M18)
- Večinska namestitev romskih mladostnikov po kazenskoprnih postopkih (M19)

- Večina nameščenih po družinskopravnih postopkih (M20)
- Individualnost primerov in življenjskih zgodb mladostnikov (N17)
- Raznolikost družinskih ozadij mladostnikov (N18)
- Izostajanje iz šole (N19)
- Težave s prepovedanimi substancami (N20)
- Prekrški (N21)
- Kazniva dejanja (N22)
- Vzgojna nemoč staršev kot skupni imenovalec primerov (N23)
- Zlorabe (O33)
- Spolne zlorabe (O34)
- Zloraba drog (O35)
- Nasilje v družini (O36)
- Namestitve zaradi šolskega absentizma in težav pri izobraževanju (O37)
- Namestitev kot ukrep za omogočanje dokončanja šolanja (O38)
- Absentizem kot posledica čustvenih stisk (O39)
- Težave v vedenju (O46)
- Nasilje v šolah (O47)
- Družinske stiske in izguba starševske avtoritete (O50)
- Odsotnost komunikacije (O51)
- Iskanje pomoči s strani staršev (O52)
- Namestitve po neuspešnem rejništvu ali zaradi nasilja v družini (O57)
- Namestitev kot zaščitni ukrep pred nasiljem ali disfunkcionalnim okoljem (O65)
- Prisotnost tveganih vedenj tudi v rednih šolah (O128)
- Skrivalnost in zanikanje težav v družinah zunaj sistema (O130)
- Prisotnost nasilja in konfliktov tudi v navidez "običajnih" družinah (O131)
- Skrite družinske težave v širši družbi (O132)

Odziv družine na odločitev o namestitvi

- Nasprotujoči si odzivi staršev in mladostnikov na namestitev (N24)
- Namestitev kot upanje staršev za rešitev družinskih težav (N25)
- Nerealna pričakovanja staršev glede učinkov namestitve (N26)
- Sprejemanje namestitve s strani staršev kot nujnega ukrepa (O66)
- Vzpostavljanje zaupanja med starši in zavodom zmanjšuje začetni odpor (O67)

Odziv mladostnika na odločitev o namestitvi

- Odpornost mladostnikov do sprejetja namestitve (N27)
- Zavestno sprejemanje namestitve kot priložnosti za umik in stabilizacijo (O64)
- Zavračanje namestitve kot dejavnik neuspešnosti vključitve (O68)

Vrste zavodov

- Raznolikost vzgojnih zavodov glede na program in strukturo (N28)
- Razlike med zavodi glede prisotnosti internih šol (N29)
- Starostna in razvojna specializacija zavodov (N30)

- Namestitev mladostnika glede na značilnosti in usmerjenost zavoda (N31)

Trajanje namestitv

- Zavod nima pristojnosti določati dolžine namestitve (M26)
- Trajanje in možnost podaljšanja namestitve (O59)
- Kratkoročne namestitve pred polnoletnostjo kot neučinkovit ukrep (O69)
- Dolgotrajne težave mladostnikov zahtevajo več časa za spremembe (O73)
- Raznolikost trajanja ukrepov glede na potrebe primera (O106)
- Začasna namestitev kot nujni ukrep do sodne odločitve (O107)
- Sprotno in timsko odločanje o trajanju namestitve (O96)

Cilji namestitve

- Potprežljivost in dolgoročno delo kot pogoj za uspeh (O120)
- Ključna vloga komunikacije in izražanja težav (O133)
- Uspešnost kratkotrajnih namestitev pri otrocih s podporno družinsko okolico (O60)
- Nerealna in prenagljena pričakovanja glede sprememb pri mladostnici in mladostnikih (O74)
- Pomanjkanje časa za vzpostavitev odnosa kot razlog za neuspešno vključitev (O70)

Pristojnosti in omejitve VIZ

- Omejitve pomoči pri mladostnici in mladostnikih, ki se zavestno odločijo za tvegano pot (O121)
- Sistemska neskladja med sodnimi odločitvami in prakso (O71)
- Odločitev o namestitvi je strokovna, ne odvisna od soglasja družine (O94)
- Možnost predloga za prekinitve ukrepa ob neprimernosti namestitve (O98)
- Neizvedba trajnejše namestitve ob ugotovitvi, da delo z mladostnikom ni mogoče (O108)
- Končno odločanje o ukrepu v pristojnosti vodstva zavoda (O110)

Vloga CSD

- Postopek sprejema mladostnika vodi CSD (M22)
- CSD izvaja oceno primera in določa primerno obliko namestitve (M23)
- Formalni postopek: CSD pošlje vlogo, zavod opravi administrativno obravnavo (M24)
- Pomembnost pravočasnega prepoznavanja in ukrepanja pri ogroženih mladostnici in mladostnikih (O41)
- Površno obravnavanje simptomov brez naslavljanja vzrokov težav (O45)
- Podaja predloga za namestitev s strani CSD in izdaja sklepa sodišča (O48)
- Pobuda za namestitev lahko izhaja iz staršev ali šole preko CSD-ja (O55)
- Sodelovanje staršev in CSD pri namestitvi ter izjemni primeri nujnih odvzemov otrok (O56)

Vloga VIZ

- Zavod je vedno vključen v postopek odločanja (M21)
- Določitev vrste vzgojne skupine glede na potrebe mladostnika (M25)
- Vloga zavoda je spremljanje in svetovalna podpora mladostniku (M27)
- Evalvacija doseženih ciljev in presoja o uspešnosti namestitve (M28)
- Predlog za vrnitev v domače okolje mladostnika ob izboljšanju družinskih razmer (M29)
- Zavod in CSD lahko podata strokovni predlog za ukinitve ukrepa (M31)
- Pomembnost neobsojajočega odnosa strokovnega delavca (O124)
- Izpostavljenost strokovnih delavcev težkim in kompleksnim življenjskim zgodbam mladostnikov (O125)

- Sodelovanje psihologa pri začetnem spoznavanju mladostnika (O90)
- Aktivna vloga psihologa pri odločanju o trajanju in spremembi namestitve (O111)
- Skupinsko strokovno odločanje o nadaljevanju ali spremembi ukrepa (O109)
- Vodstvo ima glavno besedo pri končni odločitvi (O110)
- Evalvacija uspešnosti in smiselnosti nadaljevanja ukrepa (O97)

Vloga sodišča

- O končni odločitvi o vrnitvi ali podaljšanju odloča sodišče (M30)
- Vračanje mladostnika v domače okolje kot prednostna sodna odločitev ob soglasju CSD in staršev (O99)

Sodelovanje s starši

- Ključna vloga družine in podpornih odnosov pri razvoju mladostnika (O61)
- Pomanjkanje socialne mreže kot dejavnik slabše reintegracije (O63)
- Splošno pozitivne izkušnje pri sodelovanju s starši (O75)
- Nezainteresiranost in pasivnost dela staršev (O76)
- Reševanje stisk staršev skozi pogovor in podporo (O77)
- Strokovna izkušnost osebja kot dejavnik uspešnega sodelovanja s starši (O78)

Sodelovanje z drugimi institucijami

- Medinstitucionalna skupina za odločanje o namestitvah mladostnikov (O85)
- Koordinacijska vloga Strokovnega centra Višnja Gora (O86)
- Določanje najprimernejše institucije glede na potrebe mladostnika (O87)
- Sodelovanje z zunanjimi institucijami in starši pri oblikovanju predloga namestitve (O93)
- Zbiranje in pregled multidisciplinarne dokumentacije o mladostniku (O91)
- Skupinska strokovna obravnava in odločanje o sprejemu mladostnika (O92)
- Sodelovanje z organi pregona pri resnih kršitvah pravil (O104)

Namestitev kot skrajni ukrep

- Predlog za podaljšanje ali zaostritev ukrepa pri neuspešnem vključevanju mladostnika (O100)
- Prevezgojni dom Radeče (O101)
- Pogostost predlogov za spremembo ukrepov med letom (O102)
- Predlog za strožji ukrep ob ponavljajočem se neustreznem vedenju (O105)
- Začasna namestitev kot nujni ukrep do sodne odločitve (O107)

Število in značilnosti nameščenih otrok

- Izzivi pri delu z mladostnice in mladostniki iz marginaliziranih okolij, navajenimi na kriminalno okolje (O122)
- Raznolikost življenjskih okoliščin in potreb mladostnikov (O123)
- Mladostnice in mladostniki v zavodu niso bistveno drugačni od vrstnikov zunaj njega (O126)
- Normalizacija mladostnikov iz zavoda – niso “drugačni” od drugih (O129)
- Zavrnitev stigmatizacije – mladostnice in mladostniki v zavodu niso drugačni od ostalih (O134)
- Neučinkovitost poznih namestitev tik pred polnoletnostjo (O43)

Značilnosti VIZ Višnja Gora

- Pet vzgojnih skupin v Višnji Gori (O79)
- Intenzivna skupina v Novem mestu (O80)

- Posebna skupina v Brežicah za mladostnike s težavami v duševnem zdravju (O81)
- Poodpustna skupina za postopno osamosvajanje in vključevanje v družbo (O82)
- Stanovanjska skupina Brod v Ljubljani za samostojnejše mladostnice (O83)
- Obiskovanje interne šole mladostnikov nameščenih v Višnji Gori (O84)
- Manjši zavod, približno 40 mladostnikov – preglednost in povezanost (O103)
- Starostna in izobraževalna razmejitev med zavodi (O88)
- Koordinacijska vloga Strokovnega centra Višnja Gora (O86)

DZ (Družinski zakonik)

- 3 leta oziroma do polnoletnosti (N32)
- Možnost prostovoljne nadaljitve bivanja po polnoletnosti (N33)
- Določanje sodišča o prekinitvi bivanja po KZ (N34)
- Težje delo z mladostnice in mladostniki po DZ zaradi njihove umaknjenosti in depresivnosti (O118)
- Namestitev preko družinskega zakonika (O49)

KZ (Kazenski zakonik)

- Večja pogostost kaznivih dejanj pri mladostnice in mladostnikih nameščenih po KZ (M33)
- Večja zastopanost romskih mladostnikov med tistimi po KZ (M35)
- Sodelovanje zavoda pri predlogu za zaključek ukrepa po KZ (N35)
- Redkost primerov mladostnikov po KZ v zavodu (N36)
- Namestitev kot priložnost za rehabilitacijo namesto kaznovanja (O54)
- Manjši delež mladostnikov po KZ nadaljuje s kaznivimi dejanji (O113)
- Ponavljanje kaznivih dejanj vodi do večjega števila policijskih prijav (O114)
- Družbeni stereotipi o mladostnice in mladostnikih s kaznivimi dejanji (O116)
- Težje delo z mladostnice in mladostniki po KZ zaradi stereotipov in impulzivnosti (O117)

Uspešnejše delo z mladostnice in mladostniki po KZ, saj jim primanjkuje odnos z pomembno osebo (O119)

Skupno KZ IN DZ

- Prisotnost prekrškov in kaznivih dejanj pri obeh skupinah mladostnikov (M32)
- Podobne vedenjske značilnosti med obema skupinama (M34)
- Enakost obravnave ne glede na pravno podlago namestitve (O112)
- Razlika med vedenjsko in čustveno problematiko glede na vrsto namestitve (O115)

PRIPRAVA NA IZSTOP IZ VZGOJNEGA ZAVODA

Pomanjkanje podpore

- Odsotnost podpore s strani CSD (H62)
- Neaktivnost CSD po namestitvi (H64)
- Brez podpore (J92)
- Prehod v nadomestno okolje brez systemske podpore, odvisnost od neformalne pomoči (J94)
- Popolna odsotnost priprave na samostojno življenje s strani institucije (J96)
- Izgubljen stik z institucijo in občutek institucionalne praznine ob izstopu (J97)
- Odsotnost podpore (K44)
- Pogosta menjava strokovnih delavcev (L97)

- Pasivna vloga CSD pri obravnavi (L101)
- Neprepoznana ponujena pomoč (L107)
- Pomen individualnih razlik pri potrebi po podpori (L112)

Vloga CSD

- Sodelovanje CSD pri namestitvi (H63)
- Predhodno sodelovanje CSD pri določanju stikov z družino (H68)
- Preprečevanje ponovnega vračanja v tvegano okolje (I42)
- Osredotočenost na starše (L99)
- Komunikacija med institucijami (L116)
- Zaznava večje vključenosti v ozadju (L119)

Formalna pomoč

- Usmerjenost CSD v zahtevnejše primere (H65)
- Nesodelovanje CSD pri primerih brez večjih težav (H66)
- Pomanjkanje stika pri stabilnih primerih (H67)
- Spremljanje CSD ob ogledu zavoda (I44)
- Polletni timi (I45)
- Formalno izvajanje nalog brez dejanske pomoči (K45)
- Stik s CSD zaradi administrativnih zadev (L106)
- Nejasnost formalnih meja pomoči (L110)
- Vključenost CSD v timsko delo (L118)

Pozitivne izkušnje

- Pozitivna osebna izkušnja s sodelovanjem (H74)
- Pozitivna ocena podpore s strani institucij (I40)
- Prepoznano prizadevanje institucij za podporo mladostnikom (I43)
- Osebna povezanost socialne delavke z mladostnice in mladostniki (L109)
- Pozitivno doživljanje institucionalnega odziva (L104)

Osebna izkušnja

- Stabilni družinski stiki iz prejšnjega obdobja (H69)
- Zavrnitev pomoči (I46)
- Pomanjkanje stika s CSD (L98)
- Negotovost glede ponujene pomoči (L105)
- Odsotnost očetovega sodelovanja (L114)
- Nepoznavanje delovanja institucije (L115)
- Nevidnost institucionalnih postopkov za uporabnika (L117)
- Omejen osebni stik s CSD (L120)

Vloga strokovnega centra

- Sprotni dogovori glede vikendov potekajo z vzgojitelji (H73)
- Dogovor o vikendih znotraj sistema (H70)
- Dogovor z mamami glede preživljanja vikendov pri njej (H71)

Materialna pomoč

- Zagotovitev osnovnih življenjskih pogojev s strani CSD (H75)
- Odsotnost konkretne materialne pomoči (K47)

Finančna pomoč

- Pomanjkanje finančne podpore (K48)
- Finančna pomoč staršem (L100)
- Trenutno sodelovanje staršev s CSD (L113)

Samostojnost mladostnikov

- Občasno ostajanje v mladinskem domu med vikendi (H72)
- Spodbujanje samostojnosti in neodvisnosti mladostnika (I41)
- Iskanje podpore izven institucij (L108)
- Osebna zavrnitev pomoči (L111)

Formalna/strukturna kritika sistema (Negativne izkušnje)

- Odsotnost pravočasnega ukrepanja CSD-ja in občutek izdaje s strani sistema (J93)
- Kritika pasivnosti sistema pri zaščiti otrok pred zanemarjanjem (J95)
- Navidezna skrb in formalnost sistema (K46)

Priprava na samostojnost

- Priprava na samostojnost v mladinskem domu (H22)
- Učenje osnovnih življenjskih veščin (H23)
- Prisotnost nadzora ob ohranjeni samostojnosti (H24)
- Spodbujanje samoiniciativnosti in odgovornosti (H25)
- Ravnotežje med podporo in samostojnostjo (H26)
- Učenje reda in vzdrževanja lastnega prostora (H27)
- Učenje samostojnega življenja (H28)
- Razvijanje finančne in organizacijske odgovornosti (H29)
- Priprava na življenje po izhodu iz doma (H30)
- Dobra pripravljenost na življenje izven mladinskega doma (H31)
- Pripravljenost na življenje po zavodu (I17)
- Pridobitev navad (J60)
- Pripravljenost na samostojno življenje (L59)
- Finančna samostojnost že v času bivanja (L60)
- Učinkovita priprava na delo in samostojnost (L64)
- Občutek varnosti znotraj zavoda (L53)
- Občutek zasebnosti in stabilnosti v zavodu (L57)

Izobraževalni sistem v zavodu

- Zavod kot zaščiten, umetno strukturiran prostor (J44)
- Nezadovoljstvo z vzgojno-izobraževalnim sistemom v zavodu (J46)
- Kritika kakovosti pouka v zavodu (J47)
- Neučinkovitost avtoritete in discipline v zavodskih šolah (J48)
- Nizki izobraževalni standardi v zavodskih programih (J49)
- Potreba po izboljšanju šolskega sistema v zavodih (J50)

- Nemoč pedagoškega kadra pri delu z mladostnice in mladostniki z vedenjskimi težavami (J51)
- Poziv k sistemskim spremembam v vzgojno-izobraževalnih zavodih (J52)
- Učenje finančne odgovornosti v zavodu (L61)
- Materialna podpora v zavodu (L62)

Pomanjkljivosti priprave na izstop

- Pomanjkanje prehoda iz zavoda v družbo (J45)
- Izguba socialnih referenčnih točk po bivanju v instituciji (J53)
- Pomanjkanje pogovorov o prihodnosti in reintegraciji (J54)
- Kritika pomanjkljive priprave na samostojno življenje (J59)
- Odvisnost od čustvenih odzivov znotraj institucionalnega sistema (J61)

Nepripravljenost in negotovost po izstopu

- Osredotočenost na materinstvo (J56)
- Trajno prisoten občutek negotovosti glede prihodnosti (J57)
- Zavest o odloženih, a neizogibnih izzivih po izstopu (J58)
- Nepripravljenost na realnost zunaj institucionalnega okolja (J62)
- Kolektivni občutek izgubljenosti med vrstniki po izstopu (J63)
- Občutek nepripravljenosti (K27)
- Prehiter izstop (K28)

Socialni odnosi po izstopu

- Individualno iskanje opore pri vrstnikih (J55)
- Prekinitev stikov z vrstniki iz zavoda (J64)
- Vrnitev v prejšnje socialno okolje (J65)
- Občasni stiki brez globljih odnosov po izstopu (J66)

Pomoč zavoda

- Varčevanje z lastnimi sredstvi (H76)
- Nadzor nad porabo denarja (H77)
- Priprava na samostojnost (K49)
- Možnost prehoda v polsamostojno bivanje (K50)
- Vodenje osebnih financ pod nadzorom vzgojitelja (K54)
- Pomoč vzgojiteljev pri študentski zaposlitvi (L124)
- Neformalna podpora po odpustu (L125)
- Spodbujanje strukturiranega vsakdana (L128)

Izobraževalna podpora

- Posredovanje vzgojiteljev ob učnih težavah (H78)
- Učna uspešnost posameznika (H79)
- Elektronsko spremljanje šolskega uspeha (H80)

Samostojnost mladostnikov

- Zavestna odločitev za popolno samostojnost brez institucionalne podpore (I47)
- Individualna usmerjenost in odstopanje od večine vrstnikov (I48)
- Zavedanje osebne odgovornosti in samoodločanja (I49)

- Možnost lastne izbire pri izhodu (K51)
- Postopno prevzemanje odgovornosti (L129)

Medinstitucionalno sodelovanje

- Sodelovanje med zavodom in CSD pri izhodu (K52)
- Sodelovanje med strokovnimi delavci (L127)

Priprava na samostojnost

- Razvijanje delovnih in gospodinjskih navad (K53)
- Postopna priprava na izhod (L121)
- Odsotnost formalnega obdobja priprave (L122)
- Učenje finančne odgovornosti (L123)

Družinski dejavniki

- Odsotnost enega starša (K55)
- Nezainteresiranost matere (K56)
- Formalno sodelovanje z mamo brez učinka (K57)
- Sodelovanje samo na pobudo zavoda (K58)
- Osebni odnos, ki presega institucionalni okvir (L126)

Načrtovanje izstopa

- Različen potek izstopa iz zavoda (A88)
- Različno zgodnje načrtovanje izstopa (A88)
- Zavodi kot kompetentnejši sogovorniki za vprašanje izstopa (A90)
- Celostni pristop strokovnega centra Višnja Gora z načrtom po odpustu (B65)
- Načrtovanje izstopa skozi timske sestanke pred zaključkom programa (B67)
- Aktivno sodelovanje mladostnika v načrtovanju osebnih ciljev (B73)
- Poudarek na zgodnjem načrtovanju izstopa mladostnika (B78)
- Načrtovanje prihodnosti mladostnika na timskih sestankih po namestitvi (B79)
- Vključitev načrta dela že v osnutek predloga za sodišče (B80)
- Struktura sodnega predloga z vključevanjem načrta pomoči (B81)
- Sodelovanje mladostnika in družine pri načrtovanju prihodnosti (B82)
- Delitev odgovornosti med mladostnika in starše (C137)
- Načrtovanje izstopa se začne takoj po namestitvi mladostnika (D77)
- Kontinuiran proces načrtovanja izstopa skozi celotno bivanje v zavodu (D79)
- Struktura načrtovanja po časovnih obdobjih (kratkoročno, srednjeročno, dolgoročno) (D80)
- Multidisciplinarna podpora mladostniku v procesu načrtovanja (D92)
- Timski pristop pri oblikovanju načrta za življenje po izstopu (D93)
- Priprave na izstop potekajo postopno in so del vsakodnevnega dela v zavodu (D96)
- Zavest o začasnosti namestitve kot izhodišče za načrtovanje prihodnosti (D108)
- Celostno načrtovanje nadaljnjega življenja mladostnika (D112)
- Usmerjenost celotnega načrtovanja v mladostnikov prehod iz zavoda (D115)
- Začetek načrtovanja izstopa in intenzivno pripravljajanje na izhod približno leto pred polnoletnostjo (E126)
- Postopno načrtovanje vrnitve domov približno pol leta vnaprej (E127)

- Postopen prehod iz zavoda v domače okolje (E128)
- Postopno povečanje časa, preživetega doma (E129)
- Zmanjševanje intenzivnosti bivanja v zavodu kot priprava na izstop (E130)
- Začetek načrtovanja prihodnosti mladostnika pri 16 letih (E159)
- Načrtovanje in podajanje predloga za ustavitev ukrepa ob pozitivnih spremembah (F139)
- Pol leta prej (F141)
- Odločitev mladostnika za predčasni izstop iz zavoda (G181)
- Načrtovanje izstopa ob zaključku šolskega leta (G182)
- Izobraževalni uspeh kot pogoj za izstop (G183)
- Pogosti časovni okvirji za izstop iz zavoda (G184)
- Pozitivna ocena sistema priprave na izstop (G213)
- Odločitev mladostnika za predčasni izstop iz zavoda (G181)
- Načrtovanje izstopa ob zaključku šolskega leta (G182)
- Izobraževalni uspeh kot pogoj za izstop (G183)
- Pogosti časovni okvirji za izstop iz zavoda (G184)
- Pomembnost načrta za prihodnost (G200)
- Bistvenost bivanja za izstop mladoletnih mladostnikov (G205)

Bivanje po 18. letu

- Podpora mladostniku pri nadaljevanju šolanja v zavodu (A89)
- Prostovoljna pogodba o bivanju in sodelovanju po 18. letu (A89)
- Omejitve zavoda in CSD glede zadrževanja mladostnika po 18. letu (A89)
- Poodpustni program Strokovnega centra Višnja Gora (B66)
- Prostovoljna odločitev mladostnika o nadaljnjem bivanju (B68)
- Nadaljevanje obravnave po zakonski podlagi (B69)
- Nadaljevanje obravnave do zaključka izobraževanja (B70)
- Prehod pristojnosti iz Družinskega zakonika na MDDSZ po polnoletnosti (B71)
- Pogojevanje nadaljnjega bivanja z izpolnjevanjem osebnega programa (B75)
- Različne možnosti glede na status mladostnika (šolanje, zaposlitev) (E148)
- Samostojnejša oblika bivanja brez stalnega nadzora (E155)
- Izstop iz zavoda ob polnoletnosti (G185)
- Pravica do prostovoljnega odhoda po polnoletnosti (G186)
- Možnost podaljšanja bivanja z izjavo (G187)
- Možnost podaljšanja bivanja po izstopu (G204)
- Bivanje polnoletnih mladostnikov ob nadaljevanju šolanja (G206)
- Izstop iz zavoda ob polnoletnosti (G185)
- Možnost podaljšanja bivanja z izjavo (G187)
- Pogosta vrnitev k staršem po izstopu (G194)
- Možnost podaljšanja bivanja po izstopu (G204)
- Bivanje polnoletnih mladostnikov ob nadaljevanju šolanja (G206)

Omejitve po 18. letu

- Omejitve glede možnosti zadržanja mladostnika v sistemu po 18. letu (A89)
- Pravica do prostovoljnega odhoda po polnoletnosti (G186)
- Omejena možnost usmerjanja polnoletnih mladostnikov (G190)

Sodelovanje po 18. letu

- Odvisnost nadaljnje pomoči od angažiranosti posameznih strokovnih delavcev po zaključku ukrepa (D104)
- Stanovanjska problematika mladostnikov po zaključku namestitve (D114)
- Osebna pomoč (F140)
- Poodpustna obravnava kot podaljšana podpora (G209)
- Poodpustna obravnava kot podaljšana podpora (G209)

Zaključni postopki in spremljanje

- Zadnji sestanek ob izstopu mladostnika (A91)
- Možnost nadaljnjega svetovanja in spremljanja s strani CSD in centra (A92)
- Sodelovanje na timskih sestankih (B72)
- Zaključni timski sestanek kot prostor za dogovor o prihodnosti (B76)
- Zaključek formalne pristojnosti ob polnoletnosti (C139)
- Spremljanje napredka mladostnika že v zgodnjih fazah bivanja (D84)
- Vključevanje mladostnika v vse faze načrtovanja – od začetka do zaključka procesa (D95)
- Nenehno spremljanje napredka mladostnika med bivanjem v zavodu (D110)
- Postopno načrtovanje prihodnosti z vmesnimi evalvacijami napredka (D111)
- Ogromno primerov dobre prakse (D118)
- Usklajevanje prihodnjih korakov ob izstopu (G188)
- Poodpustna obravnava kot podaljšana podpora (G209)
- Predlog za spremljanje po namestitvi (G214)
- Usklajevanje prihodnjih korakov ob izstopu (G188)

Sodelovanje mladostnika pri načrtovanju izstopa

- Različni načini sodelovanja mladostnikov po izstopu (A93)
- Sodelovanje in jasno izražanje potreb mladostnika (A94)
- Nezmožnost pomoči brez izraženih potreb (A95)
- Zelo aktivno sodelovanje mladostnika pri oblikovanju načrta za življenje po izstopu (C130)
- Vključevanje mladostnika kot aktivnega udeleženca (C135)
- Vključevanje mladostnika in staršev v proces načrtovanja od začetka namestitve (D78)
- Aktivno vključevanje staršev v pripravo na prehod mladostnika v novo okolje (D87)
- Aktivna vključenost mladostnikov v načrtovanje lastne prihodnosti (D88)
- Vključenost mladostnika v komunikacijo s celotno strokovno mrežo (D91)
- Sodelovanje mladostnika na timskih sestankih in izražanje lastnega mnenja (D94)
- Priprave se prilagajajo individualnim potrebam mladostnika (D98)
- Cilj postopne spremembe vedenj in vrnitve v vsakdanje življenje (D109)
- Aktivno vključevanje mladostnikov v načrtovanje izstopa (E131)

- Sodelovanje mladostnika na timskih sestankih ob zaključku bivanja (E132)
- Izražanje osebne vizije mladostnika o življenju po izstopu (E133)
- Visoka stopnja sodelovanja mladostnikov pri načrtovanju (E138)
- Pomembnost vključevanja mladostnika v načrtovanje prihodnosti (F144)
- Razlika med načrtom strokovnjaka in lastnim načrtom mladostnika (F145)
- Sodelovanje z mladostnikom tekom celotne obravnave (F146)
- Delo z njimi in ne namesto njih (F148)
- Sodelovanje v sodnem procesu (F149)
- Neprisotnost mladostnikov med sestanki v preteklosti (F151)
- Načrtovanje skupaj z mladostnikom (F152)
- Vključevanje mladostnika v odločanje že pred namestitvijo (F154)
- Aktivna vloga mladostnika pri oblikovanju vsakodnevnega načrta (F155)
- Vključevanje mladostnika v načrtovanje prihodnosti po izstopu (F156)
- Vključevanje mladostnikov v načrtovanje izstopa (G189)
- Omejena možnost usmerjanja polnoletnih mladostnikov (G190)
- Odgovornost mladostnikov za uresničitev načrta (G201)
- Vključevanje mladostnikov v načrtovanje izstopa (G189)

Samostojno delovanje po izstopu

- Samostojno urejanje življenja po izstopu (A96)
- Cilj dolgoročnega načrtovanja je samostojen izstop mladostnika (D81)
- Postopno razvijanje samostojnosti in orientacije skozi konkretne življenjske naloge (D100)
- Krepitev samozaupanja in občutka zmožnosti za samostojno življenje (D103)
- Prevzemanje življenja v svoje roke (F150)
- Podpora pri vključevanju v zaposlitveni sistem in pridobivanju osnovnih življenjskih veščin (F163)
- Osebna odgovornost mladostnikov po izstopu (G191)
- Odgovornost mladostnikov za uresničitev načrta (G201)
- Osebna odgovornost mladostnikov po izstopu (G191)

Povezanost mladostnika s CSD po izstopu

- Delna povezanost s CSD po izstopu (A97)
- Omejena vplivnost CSD na dolgoročni izid (G202)

Vloga odnosa med mladostnikom in strokovnim delavcem

- Pomen vzpostavljenega odnosa z mladostnikom (A98)
- Odsotnost stika kot znak konca odnosa (A99)
- Ozaveščanje o razumevanju mladostnikov (C132)
- Motivacija in notranji premislek mladostnika (C136)
- Ozaveščanje o razumevanju mladostnikov (iz prejšnjih, zdaj podkrepljeno)
- Zavedanje, da mora biti mladostnik sogovornik v procesu odločanja (D90)
- Aktivna odzivnost strokovnih delavcev pri iskanju priložnosti za mladostnika (D117)
- Seznanjanje mladostnika s celotnim procesom (F147)
- Pogovor (F157)

- Pojasnjevanje možnosti (F158)
- Informiranje mladostnikov o socialnih pravicah in postopkih (F162)
- Pomen odnosa pri vplivanju na mladostnika (G211)
- Potreba po več kadra za vzpostavljanje odnosov (G212)

Sodelovanje in vključevanje družine

- Vključevanje staršev in mladostnika v odprt dialog pri izstopu (B77)
- Ocena pridobljenih znanj in potreb mladostnika ter staršev (E163)

Potrebne priprave

- Vračanje domov in urejanje družinskih odnosov (A100)
- Učenje prijave na zavod za zaposlovanje (A101)
- Podpora mladostniku pri iskanju službe (A102)
- Naslavljanje težav na delovnem mestu (A103)
- Usklajevanje z izobraževalnim sistemom (A104)
- Aktivno delo (C131)
- Razlika med mlajšimi otroki in najstniki (C133)
- Aktivno sodelovanje mladostnikov pri pripravah na izstop (C138)
- Usmerjenost v pripravo na prehod v odraslost (C140)
- Srednjeročno načrtovanje vključuje proces prilagajanja in razvoja mladostnika (D82)
- Kratkoročni cilji so prilagoditev mladostnika na zavodsko okolje in vključitev v skupnost (D83)
- Podpora pri pridobivanju znanj, ki so pomembna za mladostnikove poklicne cilje (D101)
- Zavod nudi široko podporo pri razvoju mladostnikovih kompetenc (D102)
- Skrb za popolno pripravljenost mladostnika pred izstopom iz zavoda (D119)
- Načrtovanje nadaljevanja izobraževanja (E134)
- Načrtovanje nadaljevanja zdravstvene oskrbe (E135)
- Priprava mladostnikov na samostojno življenje po izstopu (E139)
- Priprava mladostnikov, ki želijo oditi, a niso pripravljeni na samostojnost (E160)
- Priprava mladostnika na vrnitev v neurejeno družinsko okolje (E162)
- Dojemanje zavoda kot kazni (G195)
- Ocenjevanje ustreznosti domačega okolja (G196)
- Pomoč pri vpisu v srednjo šolo (G197)
- Spodbujanje pri iskanju zaposlitve (G198)
- Vloga CSD kot spodbujevalca in usmerjevalca (G199)
- Pomembnost načrta za prihodnost (G200)
- Pozitivna ocena sistema priprave na izstop (G213)

Iskanje bivanjskih možnosti po izstopu

- Iskanje možnosti za bivanje po izstopu (A105)
- Prijava na MOL stanovanja (A106)
- Iskanje tržnega stanovanja ob rednih prihodkih (A107)
- Podpora s strani partnerskih odnosov (A110)
- Skupno bivanje mladih po izstopu (A111)

- Vselitev v študentski dom (A112)
- Vloga CSD pri posredovanju priporočil za stanovanjsko obravnavo (E157)
- Hitrejši začetek načrtovanja ob reševanju stanovanjske problematike (F142)
- Pošiljanje prijav za nujno bivalno enoto (F143)
- Načini prijave (F159)
- Možnosti prijave (F160)
- Pomoč mladostniku pri iskanju nastanitve po izstopu (F161)
- Pomembnost zagotovitve bivališča pred izstopom (G192)
- Ključna vloga bivališča pri izstopu (G193)
- Pogosta vrnitev k staršem po izstopu (G194)
- Bistvenost bivanja za izstop mladoletnih mladostnikov (G205)
- Možnost nastanitve v mladinskem stanovanju (G207)
- Prilagodljiva podpora v mladinskih stanovanjih (G208)
- Zagotavljanje nastanitve po izstopu (G203)
- Pomembnost zagotovitve bivališča pred izstopom (G192)
- Ključna vloga bivališča pri izstopu (G193)
- Zagotavljanje nastanitve po izstopu (G203)

Samostojni mladostnice in mladostniki

- Samoiniciativna pot mladostnika (A108)
- Razvijanje socialne mreže v lastnem okolju (A109)
- Spodbujanje mladostnikove samostojnosti in zaposlitve po izstopu (B86)
- Medinstitucionalno sodelovanje pri opolnomočenju mladostnika za samostojno življenje (B87)
- Odgovorni mladostnice in mladostniki z visoko stopnjo sprejemanja znanja (E140)
- Mladostnice in mladostniki, ki se ne odzivajo na podporo in delujejo samovoljno (E141)

Programi in oblike stanovanjske podpore

- Možnost podajanja mnenja ali poročila za novo stanovanjsko skupino (A113)
- Izpolnjevanje vloge za neprofitno stanovanje (A114)
- Brez programov za pomoč pri zagotavljanju bivališča s strani CSD (A115)
- Smiselnost programov za pomoč pri dostopu do bivališča (A116)
- Nepokritost področja nastanitve mladostnikov po izstopu (B84)
- Potreba po sistemski ureditvi področja za mladostnike brez nastanitve (B85)
- Sistemska vrzel v podpori mladostnikom po izstopu (B88)
- Povezovanje mladostnikov z zunanjimi viri podpore (E142)
- Možnost nastanitve v mladinskih stanovanjih strokovnih centrov (E145)
- Pozitivna ocena mladinskih stanovanj kot oblike prehoda (E152)
- Potreba po vzdrževanju osnovnih pravil bivanja (E153)
- Mladinska stanovanja kot alternativa institucionalnemu bivanju (E154)
- Nadaljnje možnosti bivanja v okviru strokovnih centrov (E158)
- Razlike v pristopih stanovanjskih skupin (F164)
- Manj spodbudni pogoji za samostojnost v nekaterih zavodih (F168)

- Možnost nastanitve v mladinskem stanovanju (G207)
- Prilagodljiva podpora v mladinskih stanovanjih (G208)
- Zagotavljanje nastanitve po izstopu (G203)
- Možnost nastanitve v mladinskem stanovanju (G207)
- Prilagodljiva podpora v mladinskih stanovanjih (G208)

Vloga odnosa in svetovanja mladostniku

- Pomen odnosa CSD z mladostnikom in njegovo družino (A117)
- Poznavanje ciljev mladostnika preko odnosa (A118)
- Prisluh in svetovanje mladostniku (A119)
- Realno ocenjevanje izvedljivosti želj mladostnika (A120)
- Prilagajanje pričakovanj, ciljev in potreb mladostnika (A121)
- Uporaba socialno-delavskega modela »od spodaj navzgor« (A122)
- Poslušanje mladostnika (A123)
- Podpora pri samoodločanju o ciljih (A124)
- Sodelovanje strokovnega delavca (A125)
- Pomoč mladostniku (A126)
- Naslavljanje tem in težav z mladostnikom (A127)
- Praksa individualnih prizadevanj strokovnih delavcev za pomoč (B89)
- Usklajevanje pričakovanj med mladostnikom in družino (E136)
- Priprava mladostnikov na realnost vsakdanjega življenja s pogovori (E143)
- Pogovori o pričakovanjih in soočanje z realnostjo po izstopu (E144)
- Pomoč pri vpisu v srednjo šolo (G197)
- Ocenjevanje ustreznosti domačega okolja (G196)
- Spodbujanje pri iskanju zaposlitve (G198)

Brezdomnost

- Opozorila stroke na pojav brezdomnosti mladostnikov po izstopu (B83)
- Neuspešni primeri – mladostnice in mladostniki brez varne nastanitve po izstopu (B90)
- Tveganje brezdomstva ob izstopu mladostnika (E146)
- Tveganje brezdomstva ob izstopu mladostnika (E147)

Spodbujanje samostojnosti in soodločanja

- Transparentnost in dodeljevanje odgovornosti mladostnikom (C134)
- Spodbujanje mladostnikove samorefleksije in krepitev občutka lastne učinkovitosti (D85)
- Upoštevanje mnenj mladostnikov kot ključni del procesa načrtovanja (D89)
- Prepoznavanje primanjkljajev v samostojnosti mladostnika (D99)
- Spodbujanje mladostnikove samostojnosti skozi delovne izkušnje (D116)
- Pomen notranje motivacije mladostnika pri iskanju rešitev (E150)
- Povezava med aktivnim pristopom mladostnika in uspehom pomoči (E151)
- Opremljanje mladostnikov za samostojno življenje po polnoletnosti (E161)
- Učenje skozi izkušnjo kot del samostojnega odločanja (F153)
- Spodbujanje samostojnosti mladostnikov v času bivanja (F165)

- Učenje praktičnih življenjskih veščin (kuhanje, nakupovanje, načrtovanje proračuna) (F166)
- Učenje odgovornega ravnanja z denarjem in zdravimi navadami (F167)
- Nujnost učenja administrativnih in pravnih postopkov (F169)
- Povečana odgovornost mladostnika v skladu z njegovimi zmožnostmi (F170)

Osebn dejavniki izstopa

- Nepotrpežljivost in želja po hitrem odhodu iz zavoda nekaterih mladostnikov (B74)

Sistemska vrzel v podpori mladostnikom

- Pomanjkanje pooblastil socialnih delavcev za urgentno reševanje stanovanjskih situacij mladostnikov (D105)
- Razkorak med pričakovanji in realnimi zmožnostmi CSD pri načrtovanju prihodnosti mladostnikov (D107)
- Potreba po dodatnih možnostih in izboljšavah sistema (D113)
- Nezmožnost vključevanja v postopek razdeljevanja neprofitnih stanovanj (E156)
- Omejena vplivnost CSD na dolgoročni izid (G202)
- Pomanjkanje sistematiziranega spremljanja po izstopu (G210)
- Predlog za podporne skupine za mladostnike po izstopu (G215)
- Primerjava z obstoječimi podpornimi skupinami za rejnike (G216)
- Dojemanje zavoda kot kazni (G195)
- Pomanjkanje sistematiziranega spremljanja po izstopu (G210)
- Predlog za spremljanje po namestitvi (G214)
- Predlog za podporne skupine za mladostnike po izstopu (G215)
- Primerjava z obstoječimi podpornimi skupinami za rejnike (G216)
- Pomanjkanje sistematiziranega spremljanja po izstopu (G210)

Celostni pristop

- Poudarek na krepitvi mladostnikove samostojnosti in zaščiti pred negativnimi izkušnjami (iz D68, ponovna naveza)
- Potreba po celostni podpori ranljive skupine mladostnikov pri prehodu v samostojno življenje (D106)
- Vključevanje staršev v načrtovanje izstopa (E137)
- Individualna prilagoditev pomoči glede na okoliščine (E149)
- Krepitev starševskih kompetenc za ponovno vključitev mladostnika v družino (E164)
- Odvisnost uspeha reintegracije od kapacitet staršev in mladostnika (E165)

Celostni pristop k pripravi na izstop

- Ključna vloga zavoda pri načrtovanju prihodnosti mladostnika (M52)
- Neposredno poznavanje mladostnikovih potreb in življenjske situacije (M53)
- Osrednja vloga VIZ pri oblikovanju individualnih načrtov mladostnika (M54)
- Enotnost in dobro predstavljanje mladostnikovih ciljev in potreb kot ključ do vpliva na odločitev CSD in sodišča (M57)
- Sodelovanje z zunanjimi organizacijami in priprava strokovnih mnenj za celostno podporo mladostniku (M58)
- Kompleksnost postopka reintegracije (O251)

Vloga odnosa in svetovanja mladostniku pri prehodu iz zavoda

- Formalna pristojnost CSD in sodišča pri končnih odločitvah (M55)
- Prednost mnenja CSD pri odločanju sodišča (M56)
- Možnost neformalne pomoči in usmerjanja (O250)
- Koordinacija med institucijami in individualizirana podpora mladostniku pri uresničevanju njegovih ciljev (M82)
- Medinstitucionalno sodelovanje s poudarkom na povezavi z CSD (M78)

Omejitve podpore po 18. letu

- Zakonsko prenehanje sodelovanja po 18. letu po družinskem zakoniku (M59)

Sodelovanje po 18. letu starosti

- Možnost podaljšane obravnave po 18. letu zaradi nezaključenega šolanja (M60)
- Prilagoditev načrtovanja glede na podaljšano bivanje (M61)
- Podpora mladostniku pri zaključevanju šolanja in prehodu v samostojnost (M62)
- Odsotnost institucionalnega nadzora in poznejše iskanje pomoči (O248)
- Potreba po nadaljnjem usmerjanju po izstopu (O230)

Programi in oblike stanovanjske podpore po izstopu

- Poodpustna skupina kot oblika podaljšane institucionalne podpore mladostnikom brez družinske mreže (M63)
- Namen poodpustne skupine – samostojno bivanje in nadaljevanje šolanja ali zaposlitev (M64)
- Uporaba prehodnih stanovanj Strokovnega centra kot oblike podpore po izstopu (N75)
- Manj intenzivna, spremljevalna vloga vzgojiteljev v prehodnih stanovanjih (N76)
- Pogoji za bivanje v prehodnem stanovanju po izstopu iz zavoda (N77)
- Nastanitev v stanovanju Šenta (O239)
- Potreba po prilagajanju pravilom v podpornih programih (O240)

Povezanost mladostnika z VIZ po izstopu

- Nadaljnja, a manj intenzivna strokovna podpora po odpustu (M65)
- Možnost poodpustnega spremljanja mladostnikov po izstopu iz zavoda (N68)
- Daljše bivanje v zavodu zmanjšuje željo mladostnikov po nadaljnjem spremljanju po izstopu (N69)
- Različne oblike po odpustnega spremljanja (N70)
- Individualni pogovor (N71)
- Telefonski klic (N72)
- Obiski na domu (N73)
- Srečanja in druženja (N74)
- Prekinitev stika s sistemom po izpisu (O247)

Načrtovanje izstopa

- Uradni začetek načrtovanja izstopa mladostnika približno pol leta pred polnoletnostjo (M66)
- Začetek načrtovanja izstopa približno šest mesecev pred polnoletnostjo ali pred izstopom iz zavoda (N51)
- Prilagoditev načrtovanja glede na odločitev mladostnika o podaljšanju bivanja po polnoletnosti (N52)
- Intenzivno načrtovanje prehoda v samostojnost v zadnjem obdobju bivanja (N61)

Potrebne priprave na izstop

- Zgodnje načrtovanje izstopa v okviru vzgojnih skupin (M67)
- Intenzivna priprava na izstop za mladostnike brez družinske podpore ali stikov (M69)
- Pomembnost sodelovanja z mladostnikom, družino in CSD pri načrtovanju prihodnosti (N57)
- Učenje osnovnih življenjskih veščin za samostojno življenje (N58)
- Razvijanje praktičnih znanj in veščin za prihodnost (N59)
- Krepitev samopodobe in spodbujanje osebnih interesov (N60)
- Ranljivost in nestabilnost napredka (O227)
- Pomen okoljske podpore in zaposlitve pri uspehu (O229)

Sodelovanje s starši

- Osredotočenost na delo z družino pri pripravi na vrnitev mladostnika domov (M70)
- Postopna reintegracija mladostnika v domače okolje s povečanjem stikov in podporo družini (M71)

Tveganje brezdomnosti po izstopu

- Prisotnost preostalih dejavnikov tveganja kljub izboljšanju družinskih razmer (M72)
- Tveganje brezdomstva (O241)
- Občutek sprejetosti in socialne pripadnosti v marginaliziranih skupinah (O253)

Vloga odnosa med mladostnikom in strokovnim delavcem VIZ

- Učenje sobivanja in vzpostavljanje funkcionalnih odnosov med družino in mladostnikom (M73)
- Odvisnost poznejše pomoči od osebne angažiranosti strokovnih delavcev (O249)

Sodelovanje mladostnika pri načrtovanju izstopa

- Posameznikova vizija in pričakovanja glede življenja po izstopu iz zavoda (M74)
- Čustvena stiska mladostnikov ob približevanju izstopu iz zavoda (N53)
- Postopno vključevanje mladostnikov v načrtovanje izstopa in krepitev njihove samostojnosti (N55)
- Idealizirane predstave o prihodnosti (O224)
- Različna stopnja načrtovanja med mladostnice in mladostniki (O228)
- Možnost sodelovanja (O236)
- Redki mladostnice in mladostniki z načrti o prihodnosti (O225)
- Kratkoročno razmišljanje (O232)
- Odsotnost dolgoročne perspektive (O233)

Spodbujanje samostojnosti in soodločanja mladostnika

- Aktivno izražanje potreb in prilagajanje osebnih ciljev realnim možnostim (M75)
- Odgovornost mladostnika za šolske obveznosti in krepitev družinskih odnosov (M76)
- Zgodnja delovna aktivnost in odgovornost posameznih mladostnikov (O226)
- Nadaljevanje izobraževanja nekaterih (O234)
- Odgovornost glede šolanja določenih posameznikov (O235)

Zaključni postopki in spremljanje mladostnika ob izstopu

- Kompleksnost vloge strokovnih delavcev pri zagotavljanju nastanitve po izstopu (M77)
- Takojšnja zapustitev zavoda po izpisu ne glede na situacijo (O238)

Iskanje bivanjskih možnosti po izstopu

- Reintegracija mladostnika v matično družino in okrepitev družinskega dela (M79)
- Iskanje alternativnih oblik bivanja za mladostnike brez družinske podpore (M80)

- Namestitev v Šentovo stanovanjsko skupino v Kočevju (N63)
- Namestitev v Šentovo stanovanjsko skupino (N66)
- Iskanje neprofitnega stanovanja (N67)
- Podpora pri iskanju zaposlitve in bivanja (O242)
- Podpora CSD pri zagotavljanju socialnih stanovanj in finančne pomoči (O243)

Samostojno delovanje mladostnika po izstopu

- Spodbujanje samostojnega bivanja in povezovanje z alternativnimi oblikami namestitve (M81)
- Soočenje mladostnikov z zahtevami samostojnega življenja po izstopu (N54)
- Pomanjkanje samoiniciativnosti (O231)

Bivanje mladostnika po 18. letu

- Nezmožnost vrnitve domov (O237)

Samostojni mladostnice in mladostniki po odhodu iz zavoda

- Pomen osebne stabilnosti in odgovornosti (O244)

Sistemska vrzel v podpori mladostnikom po izstopu iz VIZ

- Neuspeh poskusov osamosvajanja (O245)
- Nezrelost in pomanjkanje realnih prioritet (O246)
- Iskanje pripadnosti v subkulturi (O252)
- Prisotnost in normalizacija drog v okolju (O254)
- Nevidnost problematike odvisnosti (O255)
- Uporaba drog kot napačen način soočanja s stiskami (O256)

REINTEGRACIJA PO IZSTOPU IZ ZAVODA

Življenjske spremembe po izstopu

- Nadaljevanje šolanja ob podpori doma (H32)
- Odsotnost večjih težav pri prehodu (H39)
- Prehod iz podpornega v najemniško bivanje (H47)
- Nakup stanovanja (H48)
- Pozitivna življenjska izkušnja in izpolnitev osebnih načrtov (I18)
- Občutek enakosti in stabilnosti življenjskih okoliščin po izstopu (I19)
- Zavod kot prostor pridobivanja življenjskih izkušenj (J69)

Podpora po izstopu

- Reden mesečni stik z vzgojiteljem po izhodu (H33)
- Neformalno spremljanje in preverjanje počutja (H34)
- Prehodna oblika bivanja med domom in samostojnostjo (H35)
- Spremljanje reda, odgovornosti in šolanja (H36)

Osebna samostojnost in odgovornost

- Osebnostna samostojnost (H38)
- Prezem finančne odgovornosti (H40)
- Zaposlenost kot dejavnik stabilnosti (H41)
- Zgodnja razvitev samostojnosti (H42)

- Odgovornost in samoiniciativnost pri šolanju (H43)
- Zgodnja zrelost in pripravljenost na samostojno življenje (H46)
- Postopna osamosvojitvev in prehod v samostojno življenje (I20)
- Samozadostnost in osebna odgovornost kot strategija preživetja (J80)
- Prevezemanje odgovornosti (K29)
- Občutek samostojnosti in odgovornosti po izpustu (L54)
- Prehod v popolno finančno neodvisnost (L63)

Družinska in socialna opora

- Vzgoja za samostojnost v rejništvu (H44)
- Praktično učenje gospodinjstkih in življenjskih veščin v rejništvu (H45)
- Nenadna izguba doma in občutek nepripravljenosti (J78)
- Reševanje stiske z lastno iniciativo in pomočjo družine (J79)
- Nevarnost izključitve s strani družine po izstopu (J84)
- Odsotnost starševske podpore po izpustu (L56)

Vloga vzgojiteljev in odnosov

- Ključni vpliv imajo odnosi, ne institucija sama (J70)
- Pozitivna izkušnja z vzgojitelji (J71)
- Vzpostavitev varnega in spoštljivega odnosa z avtoriteto (J72)
- Vzgojitelji kot vir pozitivne življenjske perspektive (J73)
- Pridobitev občutka moči in osebne odgovornosti (J74)
- Osebnostni pomen čustvene podpore vzgojiteljev (J75)
- Vzgojitelji kot nadomestna starševska figura (L55)

Sistemske omejitve in nepripravljenost

- Stroga pravila bivanja in pogoji za ohranitev namestitve (H37)
- Spremembe po izstopu niso neposredno posledica zavoda (J67)
- Zavod sam nima odločilnega vpliva na osebnostno spremembo (J68)
- Pomanjkanje praktične priprave na samostojnost (J76)
- Nepredvidljivost izstopa in pomanjkanje načrta po odpustu (J77)
- Sistem ne pripravi mladostnikov na realne izzive (J81)
- Razumevanje omejitev sistema in naključnosti življenjskih poti (J82)
- Sistem predvideva standardno pot osamosvajanja (J83)
- Kritika predstave o polnoletnosti kot samostojnosti (J85)
- Prostorska stiska po vrnitvi domov (L58)
- Finančne omejitve kot ovira pri študiju (L65)
- Neprimerni bivanjski pogoji kot ovira za študij (L66)

Čustva in občutja ob izstopu

- Dve leti bivanja v mladinskem domu (H16)
- Nosečnost ob zaključku šolanja in izstopu iz zavoda (J40)
- Prehod v materinstvo kot osrednja življenjska sprememba (J41)
- Refleksija o izgubljenih priložnostih in alternativnih poteh (J42)

- Občutek izgubljenosti po izstopu iz institucionalnega okolja (J43)
- Intenzivno obdobje po izpustu (K20)
- Ambivalentna čustva ob izpustu (K24)

Podpora ob izstopu

- Pomoč pri prehodu v samostojno življenje (stanovanje, finančna podpora) (H17)
- Nadaljnje bivanje v okviru mladinskega doma (H18)

Izobraževanje in zaposlitev

- Spodbujanje nadaljnega izobraževanja (H19)
- Hiter prehod iz izobraževanja v zaposlitev (H20)
- Uspešna vključitev v izobraževalni sistem in bivanje v študentskem domu (I14)
- Izguba motivacije za šolanje (K21)

Prehod v samostojnost

- Samostojno življenje po obdobju podpore (H21)
- Želja po samopreskrbi (I16)
- Hitro osamosvajanje (K22)
- Težave s prilagoditvijo na odgovornost (K26)
- Odklonitev institucionalne pomoči po izstopu (I15)

Socialna mreža in odnosi

- Sprememba socialne mreže (K23)
- Potreba po podpori (K25)

Vloga CSD pri ponovnem vključevanju mladostnikov

- Usmerjanje mladostnikov v programe aktivne politike zaposlovanja (PUM) (B106)
- Podpora pri ponovni vzpostavitvi družinskih odnosov (F174)
- Odsotnost primera ponovne namestitve (G240)
- Ponovna namestitev z drugačno pravno podlago (G241)
- Odsotnost primera ponovne namestitve (G242)
- Zagotavljanje prve socialne pomoči (G224)
- Potreba po osebni pomoči (G225)
- Vloga osebne pomoči po izstopu (G231)

Zaščitni dejavniki pri osamosvajanju

- Postopen in prostovoljen prehod v odraslost kot oblika varne reintegracije (B91)
- Spodbujanje zgodnje samostojnostbrazbakli in ločitve od družine kot zaščitni dejavnik (B101)
- Vpliv stanovanjske skupine na funkcionalnost (G223)

Izzivi osamosvajanja

- Osamosvojitvev (A128)
- Pomanjkanje motivacije in neaktivnost mladostnikov po izstopu (B96)
- Izziv ponovne prilagoditve na domače okolje (C141)
- Izziv sprejemanja nove domače dinamike (C142)
- Vrnitev domov kot ključna sprememba (C143)
- Spremenjene razmere doma po dolgotrajni odsotnosti (C144)

- Spremembe v funkcioniranju staršev med namestitvijo (C145)
- Stanovanjska negotovost in težave pri vrnitvi v domače okolje (D120)
- Izguba strukture in občutka varnosti po izstopu iz zavoda (D121)
- Občutek izgubljenosti in odvisnosti od podpore po izstopu (E167)
- Ponavljanje vzorcev zasvojenosti po izstopu (E168)
- Ponovna vključenost v tvegane socialne skupine zaradi potrebe po pripadnosti (E169)
- Težave z lastno iniciativo in odgovornostjo pri vzpostavljanju stika s CSD (E172)
- Odtujenost po daljšem bivanju izven doma (F172)
- Pomanjkanje administrativnih veščin in informacij (F175)

Motivacija za samostojnost

- Želja po osamosvojitvi (A129)
- Spodbujanje osamosvojitve ob pomanjkanju kapacitet v okolju (A130)
- Pozitivna pričakovanja mladostnikov ob prehodu v polnoletnost (B92)
- Jasno oblikovani osebni cilji nekaterih mladostnikov (B93)
- Postopen napredek mladostnika ob doseganju zastavljenih ciljev (B95)
- Nerealna pričakovanja mladostnikov glede prihodnosti (D123)

Težave pri izobraževanju

- Opuščanje šolanja (A131)
- Obiskovanje šol po lastni želji (A132)
- Obiskovanje neželjenih šol v zavodu (A133)
- Težave z nadaljevanjem šolanja po izstopu (E166)

Ohranjanje stikov po izstopu

- Ohranjanje stika nekaterih s strokovno delavko tudi po izstopu (A134)
- Povezanost mladostnikov z zavodom namesto s CSD po izstopu (E171)

Prekinitev stikov po izstopu

- Brez stikov nekaterih mladostnikov po izstopu (A135)
- Pomanjkanje izkušenj z mladostnice in mladostniki, ki bi sami poiskali pomoč po izstopu (B103)
- Redko iskanje pomoči po izstopu (D125)
- Nizek delež mladostnikov, ki po izstopu poiščejo pomoč CSD (D126)
- Redko iskanje pomoči po izstopu (E170)
- Redkost samoiniciativnega iskanja pomoči po izstopu (G232)
- Odsotnost izkušenj s prostovoljnim iskanjem pomoči (G234)

Razlogi za vzpostavljanje stika po izstopu

- Možnost iskanja pomoči po izstopu ob konkretnih življenjskih težavah (B104)
- Povezava med brezposelnostjo in potrebo po pomoči CSD (B105)
- Posamezni primeri ponovne vzpostavitve stika z CSD (D127)
- Nadaljevanje stika zaradi odprtih postopkov (G233)

Vloga odnosa pri ponovnem iskanju pomoči

- Stiki kot posledica vzpostavljenega odnosa med strokovno delavko in uporabnikom (A136)
- Pogostejše ohranjanje stikov ob zgodnji obravnavi in stalni prisotnosti v življenju mladostnika (A137)

Finančna podpora mladostnikom po izstopu

- Štipendija kot podpora nadaljevanju šolanja (A138)
- Pomanjkljivosti pri pomoči, ko starši ne zmorejo plačevanja stroškov (A139)
- Denarna pomoč (B108)
- Botrstvo (B109)
- Izpolnjevanje pogojev za pridobivanje različnih oblik pomoči (B110)
- Pogojevanje denarne socialne pomoči z aktivnostjo pri iskanju zaposlitve (B111)
- Možnost pridobitve izredne denarne pomoči kot dopolnilnega vira podpore (B112)
- Vloga službe za uveljavljanje pravic iz javnih sredstev pri finančni podpori mladostnikom (B113)
- Odvisnost pomoči od posamezne situacije (C146)
- Pravice polnoletnih mladostnikov do javnih sredstev (C147)
- Informiranje mladostnikov o pravicah (C148)
- Možnosti štipendij in izredne pomoči za mladoletne (C149)
- Notranje možnosti CSD in sodelovanje z botrstvom (C150)
- Brez drugih možnosti pomoči (C151)
- Potrditev obstoja pomoči (C152)
- Osredotočenost na pomoč staršem mladoletnih mladostnikov (C153)
- Preusmeritev na drugo področje CSD (C156)
- Uveljavljanje osnovne denarne socialne pomoči kot edina možnost finančne podpore (D128)
- Možnost pridobitve denarne socialne pomoči preko CSD (E173)
- Upravičenost do otroškega dodatka po izstopu iz zavoda (E174)
- Možnost pridobitve državnih štipendij za mlade po izstopu (E178)
- Denarna pomoč (F176)
- Subvencija za najemnino (F177)
- Uporaba izrednih denarnih pomoči (G230)
- Možnost denarne pomoči po polnoletnosti (G235)
- Upravičenost do pomoči ob samostojnem življenju (G239)

Finančne omejitve pri bivanju in življenjskih stroških

- Preveliki stroški bivanja glede na višino štipendij (A140)
- Premajhni dohodki za samostojno bivanje v Ljubljani (A141)
- Pogoji za pridobitev pomoči glede na status mladostnika (E175)
- Finančne blokade po prevzemu stanovanjske pravice (G229)
- Vpliv starševskega dohodka na upravičenost do pomoči (G238)

Finančne težave zaradi osebnih okoliščin

- Minimalni pogoji za življenje zaradi porabe denarja za prepovedane substance (A142)
- Uveljavljanje preživnine preko izvršbe ali državnega sklada (E176)
- Težave z dolgovi po izstopu (G221)

Dejavniki družine

- Ključna vloga sodelovanja družine pri uspešni reintegraciji (B94)
- Zastrupljeni družinski odnosi in odvisnost mladostnika od starša, ki otežuje osamosvajanje (B100)

- Družinski odnosi kot ključni dejavnik težav po izstopu (D124)
- Pomanjkanje družinske podpore vodi v tveganja (F171)
- Nepodporno okolje kljub omogočenemu bivanju (F173)
- Vrnitev domov kot pogosta rešitev po izstopu (G217)
- Vloga starševske podpore pri reintegraciji (G218)
- Zapletena družinska situacija po izstopu (G220)
- Kombinacija ranljivosti in izgube starša (G226)
- Odsotnost očeta kot oteževalni dejavnik (G227)
- Pomoč kot družinski člani ob bivanju doma (G236)

Sistemske vrzeli

- Izpad iz sistema podpore po dopoljenem 18. letu (B97)
- Prepozno vključevanje mladostnikov v postopke pomoči (B98)
- Časovna občutljivost intervencij pri mladostnicah in mladostnikih (B99)
- Pravne težave mladoletnega sorojenca (G222)
- Poskus pridobitve pomoči pred izstopom (G237)

Sistemska podpora mladostnikom po izstopu

- Povezanost med aktivnim vključevanjem v programe in pridobitvijo socialnih pravic (B107)
- Potreba po kontinuiranem terapevtskem spremljanju po izstopu (D122)
- Pomoč nevladnih organizacij pri materialni podpori mladostnikom (E177)

Izzivi osamosvajanja mladostnikov po izstopu iz VIZ

- Izguba stalne strokovne podpore po izstopu iz zavoda (M83)
- Pomanjkanje nadaljnje terapevtske in svetovalne podpore po odpustu (M85)
- Nedostopnost psihiatrične pomoči po izstopu iz zavoda (M86)
- Odsotnost odrasle osebe, ki bi mladostniku nudila podporo pri vsakodnevni obveznostih (M87)
- Težave pri opravljanju osnovnih življenjskih in administrativnih nalog (M88)
- Odloženo iskanje pomoči po obdobju prilagajanja na življenje izven zavoda (M91)
- Nadaljevanje istih težav po izstopu (O267)
- Vsakodnevni življenjski izzivi (O268)
- Stres (O269)
- Težave z denarjem (O270)
- Razvoj odvisnosti po izstopu (O272)
- Uporaba drog kot način soočanja s stiskami (O273)
- Izogibanje pomoči in socialni umik (O261)
- Povezanost neurejenega okolja z uporabo drog (O271)
- Težavnost zdravljenja odvisnosti brez podpore (O274)

Sistemske vrzeli v podpori mladostnikom po izstopu iz zavoda

- Prekinitev formalne podpore s strani CSD po dopolnjeni polnoletnosti (M84)
- 75 % mladostnikov po izstopu nima več dostopa do enake oblike pomoči kot v času bivanja (M90)
- Pomanjkanje informacij o življenju mladostnikov po izstopu (N86)

Vloga odnosa med mladostnikom in strokovnim delavcem pri ponovnem iskanju pomoči

- 75 % mladostnikov ponovno vzpostavi stik z zavodom ali vzgojitelji (M89)
- Psihične stiske in potreba po pogovorni podpori (O265)
- Potreba po čustveni opori in socialnem stiku (O266)

Težave pri nadaljnjem izobraževanju po izstopu

- Neuspešnost mladostnikov pri nadaljevanju šolanja na višji stopnji (N78)
- Prilagojen vzgojno-izobraževalni pristop z manjšimi razredi in strokovnim kadrom, ki razume potrebe mladostnikov (N79)
- Težave mladostnikov pri prilagoditvi na zunanje šolsko okolje (N80)
- Dilema o učinkih prevelike prilagoditve šolskega sistema v zavodih (N81)
- Pomoč pri nadaljevanju izobraževanja (O264)

Prekinitev stikov z VIZ po izstopu

- Izguba stika z mladostnice in mladostniki po izstopu iz zavoda (N82)
- Ne iskanje pomoči zavoda po izstopu (N83)
- Prekinitev stikov med mladostnice in mladostniki in zavodom po zaključku bivanja (N84)
- Odsotnost stika z mladostnice in mladostniki po izstopu (O257)

Ohranjanje stikov z VIZ po izstopu

- Zavod ostaja dostopen, vendar mladostnice in mladostniki redko vzpostavijo stik (N85)
- Odvisnost nadaljnega stika od posameznikove iniciative (O258)

Pridobivanje informacij o mladostnice in mladostnikih

- Neformalno pridobivanje informacij o mladostnice in mladostnikih (O259)

Vloga VIZ pri ponovnem vključevanju mladostnikov v podporne procese

- Občasno iskanje pomoči po izstopu (O260)

Zaščitni dejavniki pri procesu osamosvajanja

- Aktivno iskanje pomoči kot varovalni dejavnik (O262)

VLOGA DRUŽINE IN SOCIALNE MREŽE

Ohranjanje odnosov

- Ohranjanje posameznih pomembnih odnosov (H49)
- Ohranjanje prejšnjih prijateljstev kljub namestitvi (I25)
- Ohranjanje prijateljstev iz domačega kraja (I27)
- Ohranitev prejšnjega socialnega kroga (L74)

Spremembe v socialni mreži

- Sprememba socialnega kroga po izhodu (H50)

Odnosi z družino

- Nadaljevanje stikov in ohranjen odnos z družino po izstopu (I21)
- Postopno sprejemanje situacije s strani družine (I22)
- Odsotnost spremembe v družinskih vzorcih po namestitvi otrok (I23)
- Povečana prisotnost v družinskem okolju po izpustu (L68)
- Povečani družinski konflikti po izpustu (L69)

- Težave pri ponovni vzpostavitvi družinske dinamike (L70)
- Redni stiki z družino med bivanjem v zavodu (L71)
- Stalen stik z družino skozi celotno bivanje (L72)

Odgovornost staršev

- Zaznana odgovornost staršev za nastalo situacijo (I24)
- Samostojnost ob vrnitvi domov (L67)
- Finančna neodvisnost in zmanjšana potreba po podpori staršev (L73)

Novi odnosi in prijateljstva

- Vzpostavljanje novih prijateljstev v zavodu (I26)
- Druženje s sošolci (L75)

Vzpostavljanje sodelovanja z družino

- Vzpostavljanje sodelujočega odnosa z družino (A143)
- Sodelovanje z družino pri pripravi predloga in dogovarjanju o vlogah ter odnosih (B114)
- Sodelovanje s šolo in pediatrom pri podpori družini (B115)
- Učinkovitost storitve *Pomoč družini za dom* (C157)
- Preventivna uporaba mobilne službe za preprečitev namestitve (C158)
- Osrednji vlogi pomoči družini in osebne pomoči (C159)
- Neprekinjeno spremljanje in vključevanje CSD v odnose med mladostnikom in družino (D129)
- Aktivno spremljanje odnosov med starši in mladostnikom v procesu namestitve (D134)
- Redna komunikacija med CSD in starši (D138)
- Vključevanje CSD preko pomoči družini na domu (E179)
- Povečana vloga CSD, kadar ni sodelovanja med družino in zavodom (E181)
- Pomembnost razumevanja staršev za izboljšanje odnosa z mladostnikom (E183)
- Sodelovanje z družino od začetka postopka (F180)
- Nujnost družinske vključenosti (F181)
- Potreba po skupnem delu z vsemi družinskimi člani (F182)
- Skupni pristop k delu (F183)
- Vzpostavitev kakovostnega delovnega odnosa (F186)
- Prijazen in spoštljiv prvi stik z družino (F187)
- Zbiranje informacij od staršev (F188)
- Sprejemajoč in rešitveno usmerjen pristop (F194)
- Poudarek na kakovosti delovnega odnosa (F199)
- Odločanje o spremljanju glede na oceno ogroženosti (G243)
- Obvezno spremljanje na podlagi sodnega sklepa (G245)
- Nadzor pred polnoletnostjo ob izstopu iz zavoda (G250)
- Neformalna podpora po izteku postopkov (G256)
- Intenzivno sodelovanje staršev med namestitvijo (G266)
- Aktivna vloga staršev med namestitvijo (G267)
- Predlog nadzora ob zaznavi tveganja (G244)
- Časovna omejitev spremljanja (G247)

- Izjeme za formalno spremljanje po polnoletnosti (G248)
- Konec formalnega nadzora razen v kazenskih primerih (G249)
- Posebnosti kazenskih postopkov (G255)
- Spremljanje izvajanja psihosocialnih ukrepov (G252)

Spremembe v sodelovanju skozi čas

- Odsotnost sodelovanja z družino ob nameščanju in obveščanju o tem (A144)
- Boljše sodelovanje ob premikih na bolje in aktivnem delu z družino (A144)
- Dolgotrajno svetovalno delo pred namestitvijo (D130)
- Poslabšanje odnosov v obdobju mladostnikovega odraščanja (D132)
- Prilagajanje vključenosti CSD glede na delo zavoda (E180)
- Samostojnost mladostnikov po 18. letu (G253)
- Neformalna vloga staršev po polnoletnosti (G254)
- Nadaljnja vpletenost staršev (G264)

Stopnja uspešnosti sodelovanja

- Različna uspešnost sodelovanja med družinami (A145)
- Pozitivni učinki vključitve staršev v svetovalni proces (D136)
- Večja možnost vključevanja CSD pri mladoletnih mladostnicah in mladostnikih (E190)

Omejitve in nezmožnost sodelovanja

- Nezmožnost sodelovanja z določenimi družinami (A145)
- Majhno sodelovanje ali popolna odsotnost sodelovanja z družino (A146)
- Namestitvev kot zadnji ukrep po neuspešnih poskusih pomoči v domačem okolju (B116)
- Nerazumevanje staršev glede narave težav (D141)
- Zaničanje družinske oziroma osebne odgovornosti za mladostnikove težave (D142)
- Občutek nemoči ob mladostnicah in mladostnikih brez družinske podpore (D148)
- Težko je starša prisilit v odnos z mladostnikom (E182)
- Oviranost sodelovanja zaradi nasilja, zanemarjanja ali nemoči staršev (E186)
- Omejene možnosti vzpostavitve odnosa zaradi nefunkcionalnosti staršev (E194)

Težave in omejitve pri sodelovanju družine

- Miselnost družine o krivdi mladostnika (A147)
- Obupanje družin, ki odnehajo in povedo, da ne zmorejo več (A151)
- Kompleksnost družinskih težav (D131)
- Kopičenje težav znotraj družinskega sistema (D133)
- Dolgotrajna namestitvev mladostnikov zaradi nerešenih družinskih odnosov (E184)
- Vzpostavljanje samostojnega življenja mladostnikov v dijaških domovih brez družinske podpore (E193)

Pripravljenost družine na sodelovanje in spremembe

- Pripravljenost nekaterih družin za spreminjanje vzorcev, komunikacije in odpravljanje težav (A148)
- Pogosta želja po spremembah (A149)
- Zaprošanje družin za pomoč (A150)
- 50 % pripravljenost družin na sodelovanje (B126)
- Pripravljenost staršev na ponovno vključitev mladostnika v družino (B127)

- Topel sprejem mladostnika ob vrnitvi domov (B129)
- Pozitivna izkušnja s sodelovanjem družin pri reintegraciji (C160)
- Približno polovica družin je pripravljena sodelovati pri reintegraciji (D140)
- Delna pripravljenost družin na sodelovanje pri reintegraciji (E185)
- Prepoznavanje pomena staršev pri poznavanju otroka (F189)
- Ustvarjanje odprtosti za sodelovanje (F190)
- Sodelovanje družin ob sodnem sklepu (G246)
- Vztrajnost staršev pri skrbi za otroke (G261)
- Redkost popolne odpovedi staršev (G262)
- Pripravljenost družin na ponovno vključitev (G272)
- Navidezna pripravljenost družin (G260)

Potrebna podpora in prilagoditev programov za družine

- Prilagajanje programov za možnost delanja po etapah in intenzivnejšega dela z družino (A152)
- Lažje spreminjanje neprimernih vzorcev in odpravljanje razlogov za namestitve ob poglobljenem delu z družino (A153)
- Prenos vzgojne odgovornosti na zavode po izvedeni namestitvi (B119)
- Potreba po večji angažiranosti in pogostejšem delu z družinami (B124)
- Zagotavljanje psihosocialne podpore družini ob namestitvi (D135)
- Potreba družine po podpori zaradi ponovne prilagoditve na mladostnika (E188)
- Sodni ukrepi za podporo mladostniku (G251)
- Možnosti pomoči po zaključku formalnih ukrepov (G257)

Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino

- Zanemarjanje (A154)
- Ogroženost (A155)
- Kazniva dejanja (A156)
- Nezmožnost izvrševanja starševske skrbi (A157)
- Težave zaradi prepoznega ukrepanja v družinskih primerih (B130)
- Izzivi prilagajanja na novo družinsko dinamiko (C161)
- Pomembnost vztrajnosti staršev pri postavljenih mejah (C162)
- Občutek krivde pri starših in popustljivost po vrnitvi otroka (C163)
- Prenos strukture iz zavoda v domače okolje kot ključ do uspeha (C164)
- Domneva o razliki v uspešnosti glede na podporo družine (C165)
- Večja možnost stisk brez podpore družine (C166)
- Nepodporna družina kot dejavnik tveganja za odklonskost (C167)
- Iskanje pripadnosti izven družine ob pomanjkanju podpore (C168)
- Tveganje neustreznih socialnih vplivov ob pomanjkanju podpore (C169)
- Sprememba osebnosti mladostnika in večja samostojnost po bivanju v zavodu (D143)
- Raznoliki odzivi staršev na mladostnikove spremembe po izstopu (D144)
- Neuspešna vrnitev v domače okolje in iskanje nadomestnih rešitev (D146)
- Nerealna pričakovanja družine do mladostnika po vrnitvi (E187)

- Nepopoln napredek brez spremembe staršev (F185)
- Negativen učinek pokroviteljskega pristopa (F192)
- Zavrnitev zaradi napačnega pristopa (F193)
- Pomanjkanje materialne podpore kot ovira pri reintegraciji (F207)
- Vzpostavljanje pravil in rutine po ponovni združitvi (F201)
- Izzivi pri ponovni vključitvi mladostnika (G271)

Vloga podpore družine pri reintegraciji

- Ključnost podpore družine (A158)
- Boljša reintegracija mladostnika ob večjem sodelovanju družine (A159)
- Pozitivna reintegracija pri družinah brez prisotnosti nasilja (B128)
- Aktivno sodelovanje in pripravljenost staršev kot pogoj uspešne reintegracije (B131)
- Uspešna reintegracija ob nadaljnjem sodelovanju z institucijami (D145)
- Podporna družina kot ključen dejavnik uspešne reintegracije (D147)
- Uspešna socialna integracija kljub občutku sramu in skrivanju izkušnje (D151)
- Potrditev razlike v uspešnosti glede na prisotnost družinske podpore (E191)
- Večja uspešnost reintegracije pri mladostnicah in mladostnikih z družinsko podporo (E192)
- Družinsko sodelovanje kot pogoj za uspeh (F184)
- Vpliv družinske podpore na uspešnost reintegracije (F203)
- Pomen širše mreže podpore pri mladostnicah in mladostnikih brez družinske opore (F204)
- Varnost lastnega prostora kot podporni dejavnik (F205)
- Vpliv materialnih pogojev staršev na reintegracijo (F206)
- Spodbujanje k prostovoljnemu iskanju pomoči (G259)
- Občutek odgovornosti staršev (G263)
- Ohranjen stik mladostnika s starši (G265)
- Pogosta prisotnost minimalne podpore družine (G268)
- Zagotovitev osnovnega domačega okolja (G269)
- Zagotovljeni osnovni pogoji za življenje (G270)

Omejitve institucij

- Nezmožnost institucije ali socialnega delavca, da bi nadomestila vlogo staršev (A160)
- Pričakovanja zavodov glede predhodne priprave s strani CSD (B118)
- Prenos vzgojne odgovornosti na zavode po izvedeni namestitvi (B125)
- Omejena vloga CSD pri polnoletnih mladostnicah in mladostnikih (E189)
- Redkost nameščanja (F195)
- 4 zaposleni na 30-32 otrok (F196)
- 100.000 pokritih ljudi na tem področju Lj
- Omejitve kapacitet strokovnih centrov (F198)
- Omejevanje formalnega ukrepanja po polnoletnosti (G258)

Vloga CSD

- Aktivna vloga CSD pri prehodu v zavodsko obravnavo (B117)
- Vloga CSD pri zagotavljanju svetovalne in terapevtske podpore družini (B120)

- Obiskovanje družine (B121)
- Spraševanje (B122)
- Spodbujanje (B123)
- Dostopnost socialno-varstvenih storitev za starše (D137)
- Svetovanje staršem glede vzgojnih pristopov (D139)
- Spodbujanje osebne odgovornosti mladostnikov (D149)
- Motiviranje mladostnikov k samostojnemu prevzemanju nadzora nad življenjem (D150)
- Opozorilo pred zlorabo moči v delovnem odnosu (F191)
- Neprekinjeno sodelovanje z družino (F200)
- Podpora pri osamosvajanju mladostnika (F202)
- Spremljanje izvajanja psihosocialnih ukrepov (G252)

Vzpostavljanje sodelovanja z družino mladostnika

- Določanje ciljev ob začetku namestitve (M92)
- Izboljšanje družinskih odnosov kot stalni cilj obravnave (M93)
- Pogovor kot orodje za reševanje konfliktov in izboljšanje odnosov (M94)
- Kontinuirano sodelovanje z družino skozi celoten proces bivanja (N87)
- Redna telefonska komunikacija z družinami za sprotno izmenjavo informacij (N88)
- Poudarek na odprti in usklajeni komunikaciji med zavodom in družino (N89)
- Spodbujanje neformalnih srečanj in osebnih stikov s starši (N90)
- Organizirani individualni pogovori med mladostnikom, starši in vzgojitelji (N91)
- Posredno sodelovanje z družinami preko vzgojiteljev (O275)
- Omogočen osebni stik s starši ali skrbniki (O278)
- Sprejemanje različnih pogledov staršev in poudarek na njihovi vlogi (O287)

Vloga VIZ pri sodelovanju z družino

- Zavod kot začasno varno okolje (M95)
- Zavod kot začetna izkušnja in popotnica za kasnejše življenje (M96)
- Redni stiki in aktivna mediacija med družino in mladostnikom (M98)
- Vključevanje staršev v skupinske pogovore (M99)
- Sodelovanje širšega strokovnega tima pri podpori družini (N92)
- Možnost vključitve staršev v psihoterapevtsko ali družinsko podporo (N93)
- Dostopnost interne terapevtke za starše v zavodu (N94)
- Poudarjena vloga dela s starši kot del vzgojnega procesa (N96)
- Redna komunikacija med zavodom in starši o izhodih (O276)
- Sodelovanje med starši in šolo v okviru formalnih srečanj (O283)
- Dostopnost zavoda za podporo staršem (O284)
- Dostopnost strokovnih delavcev za starše (O277)

Pripravljenost družine na sodelovanje in spremembe

- Visoka pripravljenost družin na sodelovanje (99 %) (M101)
- Skupno oblikovanje in spoštovanje dogovorov (M102)
- Razlike v angažiranosti in motivaciji staršev za sodelovanje (N95)

- Aktivna vključenost nekaterih staršev (O286)

Težave ob ponovni vključitvi mladostnika v družino

- Prilagajanje družine na ponovno vključitev mladostnika (M103)
- Iskanje podpore s strani družin ob težavah pri reintegraciji (M104)
- Težja reintegracija mladostnikov brez podpore družine (M112)
- Podaljševanje bivanja v zavodu zaradi pomanjkanja družinske podpore (M114)
- Težave pri prilagajanju na domače okolje po dolgem bivanju v zavodu (N99)
- Zgodnje zaznavanje konfliktov med mladostnice in mladostniki in družino ob začasnih vrnitvah domov (N100)

Težave in omejitve pri sodelovanju družine z VIZ

- Premalo komunikacije (M105)
- Preveč komunikacije (M106)
- Konfliktni odnosi (M107)
- Negativna čustvena dinamika v komunikaciji med družinskimi člani (M108)
- Različna pričakovanja staršev in mladostnika kot vir konfliktov (M109)

Vloga podpore družine pri reintegraciji mladostnika

- Uspešna reintegracija ob podpori in pripravljenosti družine (M110)
- Prisotnost konfliktov kljub uspešni reintegraciji, a ustrezno spoprijemanje z njimi (M111)
- Iskanje podpore pri zavodu (M113)
- Spodbujanje stikov in preživljanja časa z družino med vikendi (N97)
- Povezanost družinske podpore z uspešnejšim funkcioniranjem in vključevanjem mladostnika (N102)
- Boljša prognoza za mladostnike z zdravimi družinskimi odnosi, a pomanjkanje informacij po izstopu (N103)
- Starši iščejo čustveno oporo pri strokovnih delavcih (O285)

Stopnja uspešnosti sodelovanja z družino

- Večinski povratek mladostnika v primarno družino (M97)
- Učinkovitost vključevanja mladostnika v družinsko terapijo (O281)

Potrebna podpora in prilagoditev programov za družine

- Možnost vključitve v družinsko terapijo (O279)
- Različna stopnja vključenosti staršev zaradi logističnih ovir (O280)
- Prilagodljivost terapevtskega procesa glede na prisotnost staršev (O282)

Omejitve in nezmožnost sodelovanja z družino

- Različna stopnja vključenosti staršev zaradi logističnih ovir (O280)

Omejitve VIZ in drugih institucij pri delu z družino

- Pomanjkanje sistematičnega spremljanja mladostnikov po izstopu iz zavoda (N98)

DRUŽBA IN DEJAVNIKI OKOLJA

Sprejemanje mladostnikov v okolici

- Enakopravna obravnava s strani okolice (H81)
- Začetna izpostavljenost in radovednost okolice zaradi redkosti primera (I50)

- Govorice in nerazumevanje izkušenj mladostnikov iz zavoda (I51)
- Premik od začetne stigme k sprejetosti na podlagi osebnih lastnosti (I52)
- Postopno izginjanje stigme in normalizacija v družbi (I53)
- Napačne predstave o vzgojnih zavodih (L132)
- Napačna primerjava z drugimi institucijami (L133)
- Pomanjkanje ozaveščenosti o namenu zavodov (L134)
- Neustrezne reakcije zaradi nepoznavanja (L136)

Diskretnost

- Zadržanost pri deljenju osebnih izkušenj (H82)
- Nevidnost izkušnje bivanja v zavodu v vsakdanjem življenju (J98)
- Formalna izenačenost izobrazbe z ostalimi – brez vidnega zaznamka o zavodu (J99)
- Odsotnost institucionalne identifikacije v dokumentih (J100)
- Možnost prikrivanja preteklosti kot oblika zaščite pred stigmatizacijo (J101)

Psihosocialno stanje mladostnika

- Pozitivna življenjska naravnost glede bivanja v mladinskem domu (H83)
- Sprejemanje življenjskih izkušenj (H84)
- Osebna izkušnja odsotnosti stigme in občutek enakopravnosti v družbi (J102)
- Pripisovanje krivde za rejništvo (K62)
- Notranji občutek sramu zaradi izkušnje (L130)

Socialne mreže in vpliv sovrstnikov

- Zadržanost zaradi preteklih izkušenj z izključenostjo zaradi rejništva (K59)
- Nadaljevanje socialne izključenosti v srednji šoli (K60)
- Sprejemanje v podobni skupnosti (K61)
- Sprejemanje v lokalnem okolju zavoda (L135)

Sprejemanje mladostnikov v okolici

- Sprejemanje s strani okolice (A161)
- Pomanjkanje informacij o odzivu okolice na mladostnike po izstopu (B132)
- Opažanje, da sprejemanje mladostnikov po izstopu redko postane tema pogovorov (B133)
- Večja družbena sprejetost mladostnikov po izstopu v primerjavi s preteklostjo (B134)
- Prepoznavanje pozitivnega premika v družbenih odnosih do mladostnikov iz zavodov (B135)
- Opažanje vključevanja mladostnikov v lokalno skupnost (B136)
- Različna sprejetost glede na okolje (C170)
- Večja odprtost sodobne družbe do mladostnikov po izstopu iz zavoda (D152)
- Odvisnost sprejemanja od okolja in družbenega konteksta (D153)
- Različne izkušnje sprejemanja – od sprejetosti do stigmatizacije (D154)
- Stigmatizacija in socialna izključenost mladostnikov v manjših, ruralnih okoljih (D155)
- Razlike med urbanim in ruralnim okoljem (D159)
- Stigmatizacija mladostnikov zaradi preteklih vedenjskih težav (E200)
- Ključna vloga sprejemanja okolice pri uspešni reintegraciji (E202)
- Neenotna izkušnja sprejemanja v družbenem okolju (E203)

- Nevidnost mladostnikov iz zavoda v lokalni skupnosti (F208)
- Diskretnost družin glede namestitve mladostnikov (F209)
- Omejeno širjenje informacije o namestitvi (F210)
- Nezavedanje lokalne skupnosti o pretekli namestitvi (F211)
- Strah in predsodki do oseb z duševnimi težavami (F212)
- Odziv okolice na socialne ustanove v bližini (F213)
- Negativno vrednotenje odziva okolice (F214)
- Stereotipi o vplivu VDC na nepremičnine (F215)
- Selektiven odziv lokalne skupnosti glede vrst namestitve (F219)
- Primerjava s tujino glede vključevanja v lokalno skupnost (F225)
- Dvojna narava intenzivne lokalne vključenosti (F226)
- Odziv okolice ob vrnitvi mladostnika (G273)
- Vračanje v domače okolje kot običajna praksa (G275)
- Nevtralna obravnava po vrnitvi (G276)
- Moteče vedenje kot vir pritožb okolice (G278)
- Specifični primeri motečega vedenja (G279)
- Normalizacija razmer po vrnitvi (G280)
- Običajna rešitev bivanja po izstopu (G281)
- Pogostost vračanja v domače okolje (G285)

Socialne mreže in vpliv sovrstnikov

- Hitro ustvarjanje socialne mreže (A162)
- Najdenje mreže s pozitivnim ali negativnim vplivom (A163)
- Odsotnost neposrednega vpogleda v sprejemanje s strani vrstnikov (B137)
- Socialna vključenost mladostnikov preko šole in obstoječih skupin (B138)
- Nejasnost glede predhodne socialne vključenosti mladostnikov (B139)
- Večja koncentracija primerov v blokovskih naseljih (C171)
- Pogost stik prebivalcev blokovskih naselij s CSD (C172)
- Pomanjkanje socialne mreže v urbanih okoljih (D157)
- Povezovanje mladostnikov z lokalnimi prebivalci kot oblika podpore (D158)
- Praviloma pozitivno sprejemanje mladostnikov s strani vrstnikov (E197)
- Povezovanje z lokalnim okoljem za krepitev socialne mreže mladostnika (E206)
- Pritisk vrstnikov in možnost ponovnega zdrsa (F216)
- Pomembnost notranje spremembe mladostnika (F217)

Vključevanje v delovno okolje in delovne navade

- Sprejemanje vseh, ki želijo delati, zaradi pomanjkanja delavcev (A164)
- Pogosta zaposlenost mladostnikov, ki so bili v vzgojnem zavodu (A165)
- Pogosto menjavanje služb zaradi neizoblikovanih delovnih navad (A166)
- Pripadnost delovnemu okolju kot pomemben dejavnik stabilnosti (A167)

Psihosocialna podpora mladostniku po izstopu

- Stoji mu ob strani (A168)

- Usmerjanje v PUM – projektno učenje mladih (A171)
- Poudarek na prostovoljnosti mladostnikov pri vključevanju (C173)
- Uspešno vključevanje mladostnikov tam, kjer obstaja pripravljenost (C174)
- Vloga informiranja kot oblika podpore (C179)
- Čustvena ranljivost mladostnika ob negativnem odzivu okolice (E201)
- Vključevanje mladostnikov v podporo prve socialne pomoči po polnoletnosti (E205)
- Občasno spremljanje mladostnika in vzdrževanje stika po izstopu (E209)
- Odvisnost uspešnosti vključevanja od motivacije mladostnika (E211)
- Možnost kvalitetnega preživljanja prostega časa (F223)

Prosti čas in vključevanje v aktivnosti

- Vključevanje mladostnikov v programe mladinskih centrov (npr. Mladi zmaji) (B140)
- Spodbujanje zdravih in konstruktivnih oblik preživljanja prostega časa (B141)
- Program Rakitna kot primer dobre prakse za mlajše mladostnike (B142)
- Usmerjanje mladostnikov v mladinske centre (C177)
- Pomanjkanje zaupanja in sodelovanja z lokalnim mladinskim centrom (C180)
- Izkušnje z izključevanjem mladostnikov iz programa (C181)
- Potreba po izboljšanju sodelovanja z mladinskimi programi (C182)
- Alternativne oblike vključevanja v druge mladinske programe (C183)
- Učinkovito sodelovanje z mladinskimi centri (D161)
- Aktivno vključevanje mladostnikov v poletne programe Mladih zmajev (D163)
- Proaktivno iskanje priložnosti za vključevanje mladostnikov v različna društva in aktivnosti (D164)
- Sodelovanje CSD z mladinskimi centri (E207)
- Opravljanje družbeno koristnega dela (G290)
- Usmerjanje mladoletnih mladostnikov v mladinske centre (G294)
- Priporočanje programov polnoletnim mladostnikom (G295)
- Različne skupine v mladinskem centru Cona (G296)

Praktična pomoč in fizična podpora

- Pomoč pri nadaljevanju šolanja (A172)
- Ponovno vpisovanje v šolo (A173)
- Svetovanje in usmerjanje mladostniku (A174)
- Spodbujanje staršev, da pomagajo mladostniku (A175)
- Odvisnost podpore od življenjskih okoliščin mladostnika (A176)
- Vključevanje mladostnikov v dnevne centre CSD (Cone) (A177)
- Vračanje mladostnikov v cone zaradi vzpostavljenega odnosa s strokovnimi delavkami (A178)
- Posvetovanje in vključevanje mladinskih centrov v obravnave (A179)
- Nujna bivalna enota (F229)
- Republiški stanovanjski sklad (F230)
- Pomoč pri iskanju bivanja na prostem trgu (F231)
- Pomoč pri subvencijah (F232)
- Spremembo na zavod za zaposlovanje (A169)

- Prijava na zavod za zaposlovanje (A170)

Vloga CSD

- Dobivanje podpore v mladinskih centrih in drugih programih (B143)
- Ključna vloga notranje motivacije mladostnika pri vključevanju (B144)
- Omejena zmožnost CSD za neposredno vključevanje – usmerjanje in pogovor (B145)
- Pravne in etične meje delovanja po polnoletnosti mladostnika (B146)
- Pomanjkljivo sodelovanje CSD z lokalno skupnostjo pri reintegraciji mladostnikov (E196)
- Odsotnost sodelovanja CSD s sosedi pri vključevanju mladostnikov v okolje (E195)
- Sodelovanje CSD z dijaškimi domovi pri vključevanju mladostnikov (E208)
- Dostopnost strokovne podpore s strani CSD (F221)
- Informiranje mladostnikov o lokalnih možnostih in virih (F228)
- Posredovanje CSD za zagotovitev bivanja (G282)
- Načini posredovanja CSD (G283)
- Koordinacijska vloga CSD (G291)

Zgodnje prepoznavanje in pomoč

- Poudarek na zgodnjem prepoznavanju težav in pravočasni intervenciji (B147)
- Časovna umestitev težav (G277)

Omejitve v delovanju strokovnih služb

- Omejen vpliv socialnega delavca pri vključevanju (C178)
- Razlike v podpori mladostnikom med urbani in ruralnimi okolji (D156)
- Omejen vpogled v podporno mrežo v urbanem okolju (D160)
- Institucionalne ovire pri vključevanju mladostnikov v šolsko okolje (E198)
- Nezdostna podpora CSD pri vključevanju mladostnikov v lokalno okolje (E204)
- Pomanjkanje sistematičnega spremljanja mladostnikov po izstopu (E210)
- Pasivnost lokalne skupnosti po izstopu mladostnika (F218)
- Pomanjkanje strukturirane lokalne podpore (F224)
- Odsotnost posebnih mehanizmov za vključevanje mladostnikov (F227)
- Odsotnost strukturirane podpore za vključevanje v lokalno okolje (G274)
- Omejen vpliv formalnih dokumentov (G284)
- Potrebnost formalnih dogovorov z organizacijami (G292)
- Sodelovanje brez formalnega reintegracijskega programa (G297)

Medinstitucionalno sodelovanje

- Zgodnje vključevanje mladostnikov po pobudi šole (C184)
- Redna komunikacija in informiranost o dejavnostih mladinskih centrov (D162)
- Redna tedenska prisotnost organizacije Mladi zmaji (F220)
- Dostopnost mladinskih organizacij v lokalnem okolju (F222)
- Sodelovanje z lokalnimi organizacijami (F233)
- Vključevanje LogOut v primeru težav z odvisnostjo (F234)
- Sodelovanje s programi mladinskega centra Cona (G286)
- Sodelovanje z drugimi lokalnimi organizacijami (G287)

- Obstoje drugih organizacij (Skala), a brez sodelovanja (G288)
- Pogosto sodelovanje z Mladimi zmaji (G289)
- Dostopnost kontaktov in sodelovanje po potrebi (G293)
- Vpliv individualnih pristopov šolskega osebja na sprejem mladostnika (E199)

Sprejemanje mladostnikov v okolici

- Brez večjih težav pri sprejemanju mladostnikov v lokalno okolje zaradi pogostega preživljanja časa med njimi (M115)
- Nevidnost institucionalne namestitve v očeh vrstnikov (M118)
- Zmanjševanje stigme z nevtralnimi šolskimi dokumenti (N104)
- Prisotnost občutka sramu in stigme med mladostnice in mladostniki glede pripadnosti zavodu (N105)
- Skrb mladostnikov zaradi možne identifikacije kot "zavodskih otrok" (N106)
- Notranje doživljanje sramu in občutka drugačnosti pri mladostnice in mladostnikih (N107)
- Negativen odnos lokalne skupnosti do zavoda in njegovih mladostnikov (N108)
- Pretekli incidenti, ki vplivajo na odnos lokalne skupnosti do mladostnikov iz zavoda (N109)
- Prevladujoče negativno javno mnenje o zavodu med prebivalci okolice (N110)
- Možnost enakopravne vključitve v družbo (O298)

Socialne mreže in vpliv sovrstnikov

- Ohranitev, a zmanjšana intenzivnost socialnih stikov po izstopu pri večini (M116)
- Ohranjanje močnih odnosov s prijatelji in sosedi pri manjšem številu mladostnikov (M117)
- Avtonomija mladostnika pri vzdrževanju socialnih odnosov (M119)
- Spodbujanje vzdrževanja socialnih stikov preko izhodov iz zavoda (M122)
- Aktivno spodbujanje socialnih vezi in obiskov pomembnih oseb (M123)
- Odsotnost stigmatizacije med vrstniki (O291)
- Družbena vključenost in socialna povezanost mladostnikov (O304)

Omejitve v delovanju strokovnih služb

- Podpora in neposeganje zavoda v mladostnikove odnose z okolico (M120)
- Nevmešavanje v odnos mladostnika z okolico (M121)
- Omejen stik mladostnikov z zunanjim okoljem zaradi institucionalnega "mehurčka" (M127)
- Odpornost posameznih vzgojiteljev do vključevanja mladostnikov v širšo skupnost (M128)
- Vključevanje mladostnikov v individualne aktivnosti izven zavoda (N117)
- Odsotnost aktivnega vključevanja zavoda v lokalno skupnost (N111)

Prosti čas in vključevanje v aktivnosti

- Več bivanja v domačem okolju kot priložnost za interakcijo s širšim okoljem (M125)
- Spodbujanje vključevanja mladostnikov v mladinske in športne dejavnosti (M126)
- Geografska oddaljenost zavoda od večjih središč (N115)
- Posredna vključenost mladostnikov v širše okolje prek pristočasnih dejavnosti (N116)

Vloga VIZ v procesu reintegracije mladostnika

- Lažja reintegracija pri ohranjeni povezanosti z domačim okoljem (O289)
- Povezanost med pomanjkanjem stikov in predsodki lokalnega okolja do zavoda (N114)
- Posamezne oblike sodelovanja z lokalno skupnostjo (npr. bazar) (N112)

- Nizka prioritetnost vključevanja v lokalno okolje (N113)
- Postopno ponovno sprejetje s strani družine (O300)
- Družinski ponos in zadovoljstvo ob napredku mladostnika in celotne družine (O301)
- Pozitivno dojetje napredka mladostnika (O302)
- Sprememba dinamike in podpore po vrnitvi v domače okolje (O311)
- Postopen prehod mladostnika v širše okolje med vračanjem v družino (M124)
- Poznavanje možnosti vključevanja v mladinske organizacije (O288)

Sprejemanje mladostnikov v lokalnem okolju po izstopu iz VIZ

- Predsodki in skrbi staršev pred vključitvijo otroka v zavod (O290)
- Izolirani primeri predsodkov v družbi (O292)
- Nevidnost izkušnje bivanja v zavodu v javnih dokumentih (O293)
- Tveganje za stigmatizacijo ob razkritju preteklosti (O299)
- Splošna družbena sprejetost po izstopu (O296)

Diskretnost

- Neoznačenost zavodske preteklosti v zaposlitvenih postopkih (O297)
- Možnost ohranjanja zasebnosti glede bivanja (O294)

Psihosocialna podpora mladostniku po izstopu iz VIZ

- Odsotnost sprejemanja pri disfunkcionalnih družinah (O303)
- Težave pri reintegraciji mladostnikov z duševnimi motnjami (O305)
- Prisotnost depresivnih motenj (O306)
- Prisotnost shizofrenih motenj (O307)
- Samoizolacija zaradi duševnih težav (O308)
- Tveganje za ponovitev depresivnih epizod in socialno zaprtost (O309)
- Poslabšanje duševnega stanja po izstopu (O310)

PSIHOSOCIALNI VIDIKI REINTEGRACIJE

Okolje in institucionalni okvir

- Kratkotrajno bivanje v mladinskem domu (H85, H87)
- Dve leti preživeti v instituciji (H86)
- Prehod v novo okolje in prilagoditev (J109)
- Rutina in občutek stagnacije (J114)
- Prevlada zavodske izkušnje nad življenjem zunaj (L138)

Vpliv družine

- Nadaljevanje osebnostnih vzorcev iz rejništva (H88)
- Bratova samostojna pot (H90)
- Izkušnja bivanja v zavodu kot primerljiva z izkušnjo vrstnikov doma (I54)

Psihosocialne posledice po izstopu

- Ohranitev pozitivnih lastnosti (H89)
- Samorefleksija in občutek omejenosti (J110)
- Nepripadnost in iskanje doma (J111)

- Soočanje s stiskami po izstopu (J112)
- Povezava med vedenjem in travmo (J117)
- Potreba po varnem prostoru za izražanje (J120)
- Izkušnja občutka brezupa in ponavljajoče rutine v zavodu (J149)
- Refleksija odgovornosti staršev in sistema (J150)
- Prenašanje starševskih težav na otroke (J151)
- Osebni čustveni odziv in frustracija nad sistemom (J153)
- Občutek krivice nad obravnavo mladostnikov (J154)
- Vpliv izkušnje bivanja na samopodobo (L137)

Pomoč strokovnih delavcev (SC)

- Potreba po usmeritvi in podpori (J103)
- Zaupanje in pogovor z vzgojitelji (J104)

Programi za krepitev socialnih in čustvenih veščin

- Potreba po terapevtskih orodjih (J107)
- Potreba po vzbujanju upanja (J113)

Dostopnost psihološke pomoči

- Potreba po več psihološke pomoči (J108)
- Potreba po individualnem pristopu psihologov (J119)

Sistemske omejitve

- Razmejitev vlog strokovnih delavcev (J105)
- Pomanjkanje strokovnega kadra (J106)
- Administrativne ovire pri delu psihologov (J115)
- Potreba po več strokovnem kadru (J116)
- Odsotnost psihologov v zavodu (K64)

Ovire pri vključevanju v psihološko pomoč

- Nezanimanje za psihološko pomoč (K63)
- Težava pri natančni refleksiji sprememb (L140)

Vpliv družbe

- Prepoznavanje človečnosti otrok (J118)
- Zaznava posrednega vpliva na osebnost (L139)

Psihosocialne posledice po izstopu

- Pomembnost perspektive mladostnika (A180)
- Zmedenost mladostnikov po izstopu – občutek svobode in hkrati prepuščenosti (A181)
- Potreba po daljšem času za navajanje na novo okolje in vzorce (A182)
- Osamosvojitve mladostnikov po določenem času (A183)
- Ustvarjanje partnerskih in družinskih odnosov po izstopu (A184)
- Pozitivne izkušnje mladostnikov po izstopu (B148)
- Občutki nemoči in brezcilnosti pri neuspešnih mladostnicah in mladostnikih (B149)
- Zavrnitev nadaljnjega bivanja v stanovanjski skupini po polnoletnosti (B150)
- Motivacija mladostnikov kot dejavnik uspešne prilagoditve po izstopu (B157)

- Povezava med osebno motivacijo in dostopom do programov (B164)
- Individualni pristop glede na interese mladostnika (B165)
- Ponovne težave v socialnih odnosih po izstopu (C185)
- Delna razrešitev razlogov za namestitev kot pogoj za vrnitev (C186)
- Preostale težave ob vrnitvi (C187)
- Namestitev kot vir dodatnih stisk (C188)
- Omejen vpogled v notranje doživljanje mladostnika (C189)
- Krepitev samozavesti in osebnostna rast med bivanjem v zavodu (D165)
- Napredek in razvoj mladostnikov, ki sprejemajo strokovno pomoč (D166)
- Občutek sramu zaradi namestitve ali življenjskih okoliščin (D168)
- Krivda, občutek prikrajšanosti in socialne neenakosti (D169)
- Izboljšana osebnostna stabilnost po bivanju v zavodu (D171)
- Trajna ranljivost mladostnikov z globljimi osebnostnimi in vedenjskimi težavami (D172)
- Čustvena stiska ob izgubi nadomestne varne skupnosti po izstopu (E212)
- Občutek socialne izolacije in iskanje varnosti v znanem okolju (E214)
- Izguba občutka pripadnosti in posledice čustvenega zanemarjanja (E216)
- Stres in nestabilnost ob spremembi okolja že med bivanjem v zavodih (E213)
- Težji prehod v življenje po dolgotrajni institucionalizaciji (F235)
- Težave zaradi preteklih izkušenj v zavodu in prehoda v samostojno življenje (F236)
- Šok po izstopu iz institucije zaradi odgovornosti (F237)
- Negativni učinki institucionalne obravnave (F238)
- Omejena samostojnost (F239)
- Prisotnost nasilja v instituciji (F240)
- Zavedanje nenaravnosti institucionalnega bivanja (F241)
- Dolgotrajna institucionalizacija in njene posledice (F242)
- Posledice preteklih okoliščin (G298)
- Odsotnost občutka izolacije (G300)
- Pomanjkanje poročanih težav z izolacijo (G301)
- Odsotnost povezave med zavodom in težavami v odnosih (G304)
- Vzrok težav v okoliščinah pred namestitvijo (G305)
- Vloga pogovora (G319)
- Motivacija kot dejavnik uspešne predelave (G306)
- Samoiniciativnost asertivnih in komunikativnih mladostnikov (G331)

Vpliv družbe

- Ohranjanje socialnih vezi po izstopu (B152)

Vpliv družine

- Težave v odnosih, pogojene s kakovostjo družinske podpore (E215)
- Povezava težav z družinskim okoljem (G302)
- Povratek v nespremenjeno okolje kot vir težav (G303)
- Ključni vpliv matične družine na psihosocialno stanje mladostnika (B151)

Nadaljevanje institucionalnega okolja

- Pozitivne izkušnje s sobivanjem v stanovanjskih skupinah (B153)
- Dvojna narava vpliva stanovanjskih skupin – podpora ali moteča (B154)
- Pozitivna skupinska dinamika kot zaščitni dejavnik (B155)
- Vloga vzgojiteljev pri spremljanju in krepitevi psihosocialnega funkcioniranja (B156)

NVO

- Obstoj drugih vključujočih programov (C196)
- Sodelovanje z društvom UP kot podpora mladostnikom (C197)
- Možnost dostopa do psihološke pomoči preko nevladnih organizacij (E225)

Programi CSD

- Osebna pomoč (A185)
- Psihološko svetovanje (A186)
- Pomoč družini za dom (A187)
- Prostovoljnost vključitve v programe in odsotnost javnih pooblastil (A188)
- Odsotnost posebnih programov CSD za mladostnike po izstopu (B158)
- Osebna pomoč kot možnost psihosocialne podpore (C190)
- Kompleksnost in individualnost primerov (C194)
- Poskusi pomoči znotraj obstoječih storitev (C199)
- Usmerjenost na starše pri starejših mladostnicah in mladostnikih (C207)
- Dostopnost socialno varstvenih storitev po izstopu iz zavoda (D173)
- Psihosocialna podpora preko storitve osebne pomoči na CSD (E217)
- Vključitev v osebno pomoč kot oblika psihosocialne podpore (F243)

Programi za krepitev socialnih veščin

- Obstoj programov za krepitev socialnih veščin po izstopu (A189)
- Premalo programov za krepitev socialnih veščin po izstopu (A190)
- Prenos vloge podpore na zunanje organizacije (npr. Mladi zmaji) (B159)
- Velika raznolikost obstoječih programov za krepitev socialnih veščin (B160)
- Povezovanje socialnih veščin z aktivnim vključevanjem v šolo in mladinske centre (B161)
- Krepitev samozavesti mladostnikov z vključevanjem v pomoč drugim (B162)
- Odsotnost specializiranih programov za krepitev socialnih veščin (C195)
- Velika ponudba programov za krepitev socialnih veščin v Ljubljani (D176)
- Možnost dostopa do programov tudi na daljavo (D180)
- Možnost vključitve v treninge socialnih veščin preko društva za nenasilno komunikacijo (E219)
- Možnost vključitve v treninge socialnih veščin preko Društva Up (E220)
- Brezplačni programi DNK (E222)
- Center za pomoč mladim (F246)
- DNK (F247)
- Iskanje dodatnih možnosti za krepitev socialnih veščin (F248)
- Možnost vključitve v trening socialnih veščin v DNK (G322)

Sistemske omejitve

- Kadrovska podhranjenost CSD na področju psihološke pomoči (D186)
- Pomanjkanje kadra in nezanimanje psihologov za delo v javnem sektorju (D190)
- Plačljivost programov po polnoletnosti (E221)
- Odsotnost formalne naloge po izstopu (G309)
- Pomanjkanje pristojnosti po polnoletnosti (G311)
- Odsotnost formalnih postopkov brez sodnega sklepa (G318)
- Pomanjkanje strukturiranih programov za reintegracijo (G321)
- Sistemske omejitve zaradi pomanjkanja dostopnosti do psiholoških storitev (G327)
- Pomanjkanje primernih storitev (G330)
- Dolge čakalne dobe (G333)

Kritika

- Pomanjkanje celostnega vpogleda v ponudbo programov (B163)
- Zelo slaba dostopnost psihološke pomoči po izstopu (D182)
- Razlike v dostopu do zasebne psihološke pomoči glede na socialni status (D189)
- Neredne obravnave v javnem zdravstvu (E224)
- Pomanjkanje psihološke podpore za mladostnike po izstopu (E226)

Okolje

- Dobra dostopnost programov v urbanem okolju (Ljubljana) (B166)

Pomoč CSD

- Možnost podpore za mladoletne ob resnih težavah (C191)
- Omejena pristojnost do polnoletnih mladostnikov (C192)
- Prostovoljna narava pomoči za polnoletne (C193)
- Sprotno obravnavanje psihičnih in socialnih težav med namestitvijo (D170)
- Pripravljenost strokovnih delavcev za sprejem in podporo mladostnikom ter njihovim družinam (D174)
- Odprtost CSD za nadaljnje stike in podporo mladostnikom po izstopu (D175)
- Iskanje brezplačnih oblik svetovanja in terapij (F244)
- Pomoč pri dostopu do zdravstvene obravnave (F245)
- Podpora mladostniku v okviru osebne obravnave na CSD (F252)
- Potencial za predelavo v času namestitve (G299)
- Spremljanje med namestitvijo (G308)
- Možnosti nadaljevanja obravnave (G310)
- Sodni nadzor nad starševsko skrbjo (G317)
- Napotovanje mladostnikov z izrečenimi obveznostmi udeležbe treningov socialnih veščin (G323)
- Informiranje in usmerjanje s strani šolskih svetovalnih delavcev (G332)
- Izražena pripravljenost za podporo (G307)
- Dostopnost strokovnega delavca (G312)
- Odnos kot glavno orodje (G320)

Dostopnost psihološke pomoči po izstopu

- Dovolj psihološke pomoči po izstopu (A191)

- Premalo prepoznana psihološka pomoč (A192)
- Dostopnost svetovalnih in terapevtskih oblik podpore (B167)
- Dolge čakalne dobe za psihološko pomoč v okviru javnega zdravstva (B169)
- Možnost hitrejšega dostopa do pomoči zunaj Ljubljane (B170)
- Lažja dostopnost plačljivih oblik psihološke pomoči (B171)
- Izjema – hitrejša dostopnost v psiholoških svetovalnicah (B172)
- Pozitivna izkušnja sodelovanja s psihološkimi svetovalnicami (B173)
- Nesprejemljivo dolge čakalne dobe za psihološko pomoč (C210)
- Potreba po takojšnji dostopnosti psihološke pomoči (C211)
- Manjša dostopnost programov izven večjih mest (D177)
- Akutne potrebe mladostnikov po strokovni psihološki pomoči (D183)
- Pomanjkanje dostopnih psihologov v Ljubljani (D185)
- Plačljivost psihoterapevtske podpore (E223)
- Dolge čakalne dobe za psihološko pomoč (F249)
- Možnost dostopa ob osebnem angažmaju (F250)

Vloga CSD pri spodbujanju vključevanja v psihološko pomoč

- Spodbujanje mladostnikov k vključitvi v psihološko pomoč (A193)
- Priporočilo za vključitev v svetovanje kot obliko podpore po izstopu (B168)
- Aktivno napotovanje v mobilno službo (C208)
- Primer motiviranosti mladostnice za udeležbo v programih kljub razdalji (D178)
- Dostopnost pomoči za tiste, ki so pripravljeni aktivno sodelovati (D181)
- Prevezanje nalog psihološke podpore s strani socialnih delavcev (D187)
- Nadomestna oblika svetovanja ob čakanju na psihološko pomoč (F251)
- Usmerjanje mladostnikov glede na njihove težave (G324)
- Usmerjanje in informiranje (G313)
- Svetovalna vloga po izstopu (G316)
- CSD usmerja do programov (G325)
- Usmerjanje v zunanje organizacije (G314)
- Usmerjanje v specializirane storitve (G315)

Ovire pri vključevanju v psihološko pomoč

- Občutek mladostnikov, da so bili dovolj obravnavani s strani institucij (A194)
- Izguba dostopa do psihološke podpore zaradi želje po umiku od institucij (A195)
- Omejen vpliv socialnega delavca pri vključevanju (C198)
- Zavračanje pomoči s strani nekaterih mladostnikov in družin (D167)
- Razlike v motivaciji in samoiniciativnosti mladostnikov (D179)
- Predolge čakalne dobe za psihološko obravnavo (do 2 leti) (D184)
- Neenaka dostopnost pomoči glede na finančne zmožnosti mladostnikov (D188)
- Odvisnost izvajanja podpore od motivacije mladostnika (E218)
- Plačljivost psihoterapij (G328)
- Dolge čakalne vrste pri brezplačnih vrstah pomoči (G329)

Mobilna služba strokovnega centra

- Mobilna služba kot učinkovita oblika podpore (C200)
- Mobilni pedagogi kot posebna oblika pomoči (C201)
- Strukturiran začetek sodelovanja z mobilno službo (C202)
- Ciljno delo na težavah v domačem okolju (C203)
- Usmerjeno delo na konkretnih težavah (C204)
- Učinkovitost zaradi pristopa na domu (C205)
- Dobre izkušnje s posameznimi strokovnimi centri (C209)
- Podpustna obravnava strokovnih centrov (G326)
- Dopolnjevanje CSD in mobilne službe, posebej pri mlajših (C206)

Psihosocialne posledice po izstopu

- Prisotnost travm in težav v odnosih kot osnovni razlog za namestitev ter prizadevanje za njihovo omilitev (M130)
- Trajnost posledic travm kljub obravnavi (M131)
- Učenje prilagoditve in soočanja s težavami kljub njihovem nadaljnjemu obstoju (M132)
- Vloga zavoda pri učenju sobivanja s posledicami travm brez vpliva na vsakdanje življenje in okolje (M133)
- Dolgotrajni vpliv travm na osebnostni in čustveni razvoj posameznika (M136)
- Močna želja mladostnikov po osamosvojitvi in odmiku od zavoda (N126)
- Prilagajanje na drugačen življenjski ritem zunaj zavoda (O317)

Vloga VIZ

- Omejitve vzgojiteljskega dela pri globlji obravnavi travm (M134)
- Nezdostna intenzivnost terapevtskega dela za popolno razrešitev travm (M135)
- Ustvarjanje varnega okolja za razumevanje in postopno predelavo travmatičnih izkušenj (M137)
- Dostopnost psihosocialne podpore za mladostnike (M138)
- Interna strokovna mreža za psihosocialno podporo v zavodu (M139)
- Možnost individualizirane, intenzivnejše pomoči glede na potrebe mladostnika (M140)
- Različni učinki bivanja v zavodu glede na posameznika (N118)
- Dober način dela vzgojiteljev (N123)
- Krepilne in razvojne izkušnje mladostnikov skozi vzgojno delo in aktivnosti (N124)
- Možnost poizstopnega spremljanja, ki ga mladostnice in mladostniki redko izkoristijo (N125)
- Zavod kot prostor osebne rasti in opolnomočenja (O318)

Dostopnost psihološke pomoči po izstopu

- Možnost iskanja zunanjih oblik pomoči (M141)
- Povezovanje z zunanjimi strokovnjaki in institucijami za nadaljnjo podporo (M142)
- Nadaljnji dostop do psihološke pomoči za mladostnike, ki ostanejo v stiku z zavodom (M145)
- Omejena dostopnost psihološke pomoči za mladostnike brez nadaljnega stika z zavodom (M146)
- Težji dostop do internih oblik pomoči po izstopu (M147)
- Dostopnost psihološke podpore prek CSD in zunanjih organizacij (M148)

Programi za krepitev socialnih veščin

- Pomanjkanje uporabe programov za krepitev socialnih veščin v praksi (M143)
- Zunanje oblike programov za razvoj socialnih veščin mladostnikov (M144)
- Sistematično razvijanje socialnih veščin kot del vzgojnega programa (N127)
- Učenje življenjskih in samostojnostnih veščin skozi vsakodnevne aktivnosti (N128)

NVO

- Zadovoljstvo s tabori Centra za pomoč mladim (N129)
- Dober psihoterapevtski tabor SFU (N130)
- CZOPD (N131)
- Projekt Človek (N132)

Sistemske omejitve

- Pomanjkanje podatkov o nadaljnjih programih po izstopu iz zavoda (N133)

Okolje

- Tveganja bivanja v okolju s kopičenjem težav in negativnih vplivov (N119)
- Izpostavljenost stresnim in škodljivim vplivom med bivanjem v zavodu (N120)
- Prisotnost pozitivnih izkušenj kljub izzivom zavodskega okolja (N121)

Vpliv družine

- Zaščitna funkcija zavoda pri mladostnice in mladostnikih iz nefunkcionalnih družin (N122)

Psihosocialna podpora mladostniku po izstopu

- Psihična okrepitev po bivanju v zavodu (O312)
- Težave socializacije pri prehodu iz zavodskega v zunanje okolje (O316)
- Odsotnost negativnih posledic bivanja v zavodu (O319)
- Zavod ni vir novih travmatičnih izkušenj (O320)
- Celostno pozitivna izkušnja bivanja v zavodu (O324)

Socialne mreže in vpliv sovrstnikov

- Možnost izgube socialne mreže ob vstopu (O313)
- Zapiranje vase in omejeno socialno okolje v zavodu (O314)
- Omejena socialna interakcija na zavodsko okolje (O315)
- Strah pred novimi situacijami in zmanjšanje socialnih stikov (O322)
- Samoizolacija mladostnikov v času bivanja v zavodu (O323)

IZOBRAŽEVANJE

Podpora šole

- Odsotnost šolskega vključevanja v proces skrbi (H51)
- Časovna distanca in omejeno poznavanje trenutnega stanja (I32)
- Pomanjkanje podpore s strani šole (K30)
- Odsotnost pomoči s strani šole (K36)
- Obiskovanje prijateljev v strokovnem centru (L78)
- Razumevanje situacije s strani bližnjih vrstnikov (L79)
- Odsotnost podpore šole pri prehodu (L80)
- Prvo posredovanje s strani svetovalne službe OŠ (L84)

- Prepoznavanje družinskih težav s strani šole (L85)

Vloga strokovnega centra

- Vzgojitelj kot uradna vez med šolo in mladostnikom (H52)
- Formalna podpora v osnovnih situacijah (H54)
- Zavedanje povezave med zavodom in določenimi šolami (I31)
- Strokovni center kot primarni nosilec podpore (L83)

Samostojnost in zavračanje pomoči

- Samostojnost in odsotnost težav (H53)
- Prikrivanje preteklosti (I29)
- Odsotnost pričakovanj glede posebne obravnave (I33)
- Zavračanje dodatne pomoči ali posebnega statusa (I34)
- Izražena samostojnost in neodvisnost od pomoči institucij (I35)
- Nepričakovanje podpore šole po zaključku (L82)
- Odsotnost šolske podpore v srednji šoli zaradi stabilnosti (L86)

Diskretnost

- Selektivno razkrivanje izkušnje in pozitivna sprejetost (I30)
- Odprtost glede izkušenj z bivanja v zavodu (L76)
- Nevsiljivo razkrivanje osebne zgodbe (L77)
- Prikrivanje izkušenj (L131)

Menjava šole zaradi spremembe lokacije

- Menjava šole (I28)
- Nevedenje, kaj bi naredil, če bi lahko nadaljeval šolanje (K37)

Prenehanje izobraževanja

- Izpis iz šole zaradi formalnih pogojev (K31)
- Pogojevanje šolanja s prisotnostjo skrbnika (K32)
- Izpis iz šole zaradi pomanjkanja skrbnika (K33)
- Zahteva šole po skrbniku kljub polnoletnosti (K35)
- Neuspešno iskanje rešitve znotraj sistema (K34)
- Zaključek šolanja sovпада z izstopom (L81)

Vloga šole

- Vloga šole pri nameščanju (L94)
- Pozitivna ocena šole (L95)
- Sodelovanje med šolo in vzgojnim zavodom (L96)

Sodelovanje s šolo

- Raznolikost sodelovanja s šolami glede na njihove pristope in odnose (C212)
- Primer dobre prakse sodelovanja s šolo pri reintegraciji (C214)
- Težavnost sploševanja izkušenj s šolami (C216)
- Možnost uspešnega sodelovanja ob povezovanju šole in CSD (C219)
- Zgodnje vključevanje šole v proces reintegracije (D191)
- Pozitivna ocena sodelovanja med CSD in šolami (D195)

- Aktivno sodelovanje CSD in šol pri načrtovanju ponovne vključitve (D192)
- Sodelovanje CSD s šolami preko timskih sestankov (E227)
- Sodelovanje CSD s šolami preko rednih poročil (E228)
- Vključenost v zunanje šole (F257)
- Opozorjanje staršev in mladostnikov na obveznost vpisa v srednjo šolo (G344)
- Nevidenost stanovanjskega varstva v izobraževalni dokumentaciji (G352)
- Potrebno sodelovanje s šolo zaradi mladostnikovega napredka (G355)
- Nevključevanje podatkov o namestitvi v končno dokumentacijo (G358)
- Zaupnost lokacije šolanja v izobraževalnih listinah (G360)
- Obveščanje šole pri stanovanjskih skupinah zaradi sodelovanja (G363)

Vloga SC

- Zakonodajna podlaga za osnovnošolsko izobraževanje (G335)
- Vključenost mladostnikov iz strokovnih centrov v izobraževalni sistem (G337)
- Obveznost zagotavljanja izobraževanja tudi v prevzgojnem domu (G359)

Administrativna podpora pri ponovnem vpisu

- Ponoven vpis v šolo (A196)
- Pošiljanje mnenja o vpisu (A197)
- Ponoven vpis v šolo – podpora ob začetku postopka (A198)
- Pomoč pri izpolnjevanju prijavnice (G345)

Finančna podpora pri šolanju

- Pomoč pri plačilu študentskega doma (A198)
- Finančna pomoč ob nastanku stroškov (A198)
- Iskanje možnih finančnih rešitev (A200)
- Finančne ovire pri vpisu v srednjo šolo (F253)

Vloga CSD

- Svetovanje mladostniku (A199)
- Zgodnje sodelovanje CSD s šolami pred namestitvijo (B183)
- Potreba po rednem pojasnjevanju vlog CSD in šole (C213)
- Omejeno sodelovanje po polnoletnosti zaradi pomanjkanja motivacije mladostnika (E229)
- Težava knjiženja poodpustnega spremljanja (E230)
- Možnost nadaljevanja dela z mladoletnimi mladostnice in mladostniki preko ukrepa »težave v odraščanju« (E231)
- Obvezna narava osnovnošolskega izobraževanja (G336)
- Spodbuda in nadzor nad izobraževalnim napredkom (G346)
- Omejitve CSD pri vzpostavljanju motivacijskega odnosa (G348)

Individualni pristop glede na potrebe mladostnika

- Odvisnost pomoči od individualnih potreb mladostnika (A201)
- Neposredna podpora mladostniku pri prehodu v novo šolsko okolje (D193)
- Pogosta želja mladostnikov po novem začetku v drugem šolskem okolju (D194)
- Potreba po individualiziranem pristopu in dobri komunikaciji s šolo (D201)

- Podpora CSD pri postopnem prehodu (E236)
- Anonimnost pretekle namestitve (F254)
- Motivacija kot ključni dejavnik izobraževanja (G347)
- Izzivi nemotiviranosti in pristopi CSD (G350)
- Pravica mladostnika do zasebnosti glede bivanja (G354)
- Samostojno odločanje mladostnika o razkritju bivanja (G362)

Pripravljenost šol na sprejemanje mladostnikov

- Različno sprejemanje mladostnikov s strani šol (A202)
- Sprejemanje odvisno od mladostnikovega vedenja in prilagajanja (A203)
- Sprejemanje odvisno od podpore in vključitve s strani svetovalne službe (A204)
- Neprekinjeno šolanje mladostnikov iz stanovanjskih skupin (B180)
- Neprekinjen potek izobraževanja kljub namestitvi (B181)
- Nepotrebnost ponovne vključitve po izstopu zaradi nadaljevanja šolanja na isti šoli (B182)
- Aktivacija šol v primeru zapletenih situacij (B185)
- Različna pripravljenost šol glede na angažiranost kadra (C215)
- Razlika med osnovnimi in srednjimi šolami v pristopu (C217)
- Obveznost in omejenost srednjih šol (C218)
- Nizko zanimanje šol za vključevanje mladostnikov iz vzgojnih zavodov (D196)
- Odklonilen odnos šol zaradi obremenjenosti z drugimi učenci (D197)
- Negotovost šol glede vedenjskih in čustvenih značilnosti mladostnikov (D198)
- Izzivi pri vključevanju mladostnikov iz zavodov v šolsko okolje (D199)
- Neradi sprejemajo mladostnike nameščene v zavodih (D200)
- Enaka obravnava mladostnikov v zunanjih šolah (E232)
- Izolirani primeri negativnega odziva šol na vedenjske težave (E235)
- Diskriminatoren odnos posameznih šolskih vodstev do mladostnikov iz zavodov (E237)
- Sprejemljivost šol do mladostnikov iz zavoda (F255)
- Splošna sprejemljivost mladostnikov iz zavoda (F261)
- Stigmatizacija rejniških otrok v tujini (F258)
- Nizka stopnja stigmatizacije v Sloveniji (F259)
- Dobra vključitev otrok v rejništvu v šolski sistem (F260)

Interna šola strokovnega centra

- Možnost zaključka šolanja znotraj vzgojnega zavoda (B174)
- Interna šola v Višnji Gori (B175)
- Fleksibilnost šolskega sistema v zavodu glede starosti mladostnikov (B176)
- Možnost dokončanja šolanja znotraj zavoda (E233)
- Neprekinjenost izobraževalnega procesa ob izstopu (E234)
- Vključenost v interno šolo zavod Višnja Gora in Logatec (F256)
- Interno izobraževanje v strokovnem centru (G338)

Nadaljevanje šolanja na višji stopnji

- Možnost nadaljevanja šolanja po izstopu iz zavoda (B177)

- Podpora zavoda pri prehodu v višjo stopnjo izobraževanja (B178)
- Spodbujanje nadaljevanja izobraževanja po osnovni šoli (G340)
- Možnosti za nadaljnje šolanje v izobraževanju odraslih (G341)

Prenehanje izobraževanja

- Možnost zaposlitve po koncu šolanja v zavodu (B179)
- Obveznost izobraževanja mladostnikov v strokovnem centru (G334)
- Možnost izpisa mladostnika iz šole zaradi nerednega obiskovanja programov za odrasle (G343)

Sodelovanje institucij

- Sodelovanje med šolami, vzgojitelji in CSD prek timskih sestankov (B184)
- Pomen porazdelitve odgovornosti med institucijami (C220)
- Povezovanje stanovanjskih skupin in mladinskih domov z zunanjimi šolami (G339)
- Pomanjkanje svetovalne podpore v izobraževanju odraslih (G342)
- Prednosti mladinskih programov pri vzpostavljanju odnosa (G349)
- Fleksibilna udeležba pri šolskih sestankih (G356)
- Pogojno razkritje bivanja zaradi sodelovanja (G357)
- Vključenost strokovnih delavcev pri šolski podpori (G364)

Diskretnost

- Neobvezno razkritje zavodske izkušnje šoli (G351)
- Enaka obravnava v srednjem šolstvu (G353)
- Varovanje informacij o zavodski izkušnji (G361)
- Nevpliv zavodske izkušnje na šolski sprejem (G365)

Interna šola strokovnega centra

- Zavod ima lastno interno šolo (M149)
- Izobraževanje mladostnikov znotraj zavoda (N134)

Nadaljevanje šolanja na višji stopnji

- Omogočanje nemotenega prehoda v zunanje šolanje po izstopu iz zavoda (M150)
- Vključevanje mladostnikov v zunanji šolski sistem (N135)
- Osebna omejenost izkušenj z zunanjim šolanjem mladostnikov (N137)

Vloga VIZ

- Zmanjševanje stigmatizacije mladostnikov prek nevtralne izobrazbene dokumentacije (M151)
- Prilagojene stanovanjske skupine za mladostnike, vključene v zunanji šolski sistem (N139)

Sodelovanje s šolo

- Sodelovanje med vzgojiteljem in razredničarko (N136)
- Pomembnost redne komunikacije med zavodom in šolo za uspešno vključevanje mladostnikov (N138)
- Aktivno spremljanje šolskega uspeha in sodelovanje vzgojiteljic v stanovanjski skupini s šolami (N140)

ZAPOSLOSTEV

Samostojnost mladostnikov

- Samoiniciativno iskanje zaposlitve (H55)
- Študentsko delo med srednjo šolo (H57)

- Samostojnost pri iskanju študentskega dela (H61)
- Samoiniciativnost pri iskanju dela brez institucionalne pomoči (I36)
- Aktivno delo med vikendi (I37)
- Dvojno okolje bivanja med šolanjem in prostim časom (I38)
- Začetek odraslega življenja z materinstvom (J86)
- Samostojno iskanje zaposlitve (K38)
- Dijaško delo (K42)
- Samostojno iskanje dijaškega dela (K43)

Pozitivne izkušnje

- Dolgoročna stabilnost v zaposlitvi (H56)
- Lažje iskanje dela zaradi bivanja doma (H60)
- Odsotnost ovir pri iskanju dela (I39)
- Preplet materinstva in zaposlovanja (J88)
- Pridobitev delovne izkušnje (J90)
- Načrtnost in notranja motivacija (K39)

Negativne izkušnje

- Težave pri iskanju zaposlitve v neznanem okolju (H59)
- Dolgotrajno iskanje zaposlitve po porodniški (J87)
- Ponovna prekinitev in reintegracija na trg dela (J91)
- Oteženo iskanje zaposlitve zaradi covida (K40)
- Odločitev za vojsko zaradi neuspeha pri iskanju zaposlitve (K41)

Pomoč strokovnega centra

- Mladostnice in mladostniki brez doma so med počitnicami premeščeni v drug mladinski dom (H58)

ZZS

- Iskanje zaposlitve preko Zavoda za zaposlovanje (J89)

Praktična pomoč pri iskanju zaposlitve

- Spremljanje mladostnika (A205)
- Vključitev v zavod za zaposlovanje (A206)
- Printanje kontaktov delodajalcev (A210)
- Spodbujanje mladostnikov k iskanju dela prek študentskega servisa (C221)
- Konkretna pomoč pri pripravi zaposlitvene dokumentacije (D206)
- Spremljanje in podpora mladostnikom pri prvih korakih iskanja zaposlitve (F262)
- Skupno iskanje primernih delovnih mest (G367)

Svetovalna vloga CSD

- Pomoč mladostniku (A207)
- Svetovanje mladostniku (A208)
- Zavedanje potrebe po dodatni zaposlitveni podpori (D207)
- Spodbujanje in pomoč pri prijavi na Zavod za zaposlovanje (G366)
- Povezava med prijavo na zavod in pravico do denarne socialne pomoči (G378)
- Motivacija za formalno vključitev v podporne programe (G377)

- Podpora pri iskanju zaposlitve v okviru osebne pomoči po polnoletnosti (E238)
- Odvisnost uspešnosti podpore od motivacije mladostnika (E241)

Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju

- Prevezemanje odgovornosti, če mladostnik zmore sam (A209)
- Motivacija mladostnikov za delo zaradi finančne koristi (C222)
- Zgodnja aktivacija mladostnikov zaradi finančne motivacije (C223)
- Spodbujanje dela kot učenje odgovornosti in upravljanja z denarjem (C225)
- Zunanja motivacija kot spodbuda za delo (C224)
- Neformalna motivacijska in svetovalna pomoč mladostniku pri iskanju zaposlitve (D205)
- Aktivno spodbujanje mladostnikov k iskanju dela in refleksiji izkušenj (E240)

Predsodki delodajalcev

- Možni predsodki delodajalcev glede mladostnikov iz zavoda (C228)

Storitve CSD

- Osebna pomoč kot kombinacija svetovanja, urejanja in vodenja (A211)
- Prekinitev formalne podpore CSD po zaključku namestitve (D202)
- Možnost neformalne podpore po izstopu iz zavoda (D203)
- Omejena vloga socialnih delavcev pri zaposlitveni podpori (D204)
- Predlog uvedbe strokovnega spremljevalca po izstopu iz zavoda (D208)

Pripravljenost delodajalcev

- Različen odziv delodajalcev (A212)
- Lažje iskanje zaposlitve zaradi velikega povpraševanja po delavcih (A216)
- Odsotnost diskriminacije pri zaposlovanju (B186)
- Mnenje, da preteklost v zavodu ne bi smela vplivati na zaposlitev (C226)
- Osebna primerjava za ponazoritev nepristranskosti (C227)
- Mnenje, da preteklost v zavodu ne spada v kontekst zaposlitvenega razgovora (C229)
- Primer delodajalca, ki izkazuje razumevanje in podporo mladostniku kljub preteklim napakam (D211)
- Sprejemajoč odnos delodajalcev v določenih poklicnih okoljih (D212)
- Odsotnost diskriminacije pri zaposlovanju zaradi bivanja v zavodu (E242)

Negativne izkušnje

- Diskriminacija (A213)
- Izkoriščanje mladostnikov (A214)
- Izkoriščanje za delo na črno (A215)

Način dela mladostnikov

- Hitrejše menjavanje delodajalcev (A217)
- Pomembnost motivacije in delovne etike pri zaposlovanju (B187)

Pozitivne izkušnje

- Pozitivne izkušnje z delodajalci pri zaposlovanju mladostnikov iz zavodov (D209)

ZZS

- Ključna vloga svetovalcev na Zavodu RS za zaposlovanje (E239)
- Individualni zaposlitveni načrt na ZZS(F270)

Diskretnost

- Zasebnost mladostnika glede preteklih institucionalnih obravnav (F263)
- Omejene informacije delodajalcev o preteklih obravnavah mladostnikov (F264)
- Obravnave mladoletnikov niso razvidne iz kazenskih evidenc (F266)
- Informacije o kaznovanosti so dostopne le za polnoletne obsodbe (F265)
- Mladoletniki so posebej varovana kategorija (F267)
- Dostop do podatkov o mladoletnikih je zakonsko omejen (F268)
- Etična upravičenost varovanja podatkov v času adolescence (F269)
- Zasebnost podatka o bivanju v zavodu (G368)
- Anonimnost izobrazbenih podatkov (G369)
- Odločitev mladostnika o razkritju informacij delodajalcem (G370)

PUM

- Pomanjkanje specializiranih programov za zaposlovanje mladostnikov iz zavodov (G371)
- Program PUM-O (G372)
- Pogoj vključitve v PUM – prijava na Zavod za zaposlovanje (G373)
- Vključenost širše ciljne skupine v program PUM (G380)
- Spodbujanje osebnega razvoja v PUM (G375)
- Finančna motivacija za udeležbo v PUM (G376)
- Usposabljanja in delavnice v okviru PUM-O (G374)
- PUM kot orodje za krepitev funkcionalnih veščin (G379)
- Pomanjkanje specializiranih programov za zaposlitev mladostnikov po zavodu (F271)

Storitve VIZ

- Izobraževalni programi v zavodu usmerjeni v poklicno usposabljanje (gostinstvo in administracija) (M152)
- Povezovanje mladostnikov z delodajalci prek praktičnega usposabljanja (M153)
- Praktična pomoč mladostnikom pri urejanju formalnosti za zaposlitev (M155)
- Motiviranje za aktivno preživljanje prostega časa (O339)
- Spremljanje mladostnika ob začetku dela tudi v oddaljene kraje (O343)

Spodbujanje samostojnosti mladostnika pri zaposlovanju

- Spodbujanje delovnih izkušenj prek dijaškega dela (M154)
- Odločanje glede izbire med nadaljnjim izobraževanjem ali vstopom na trg dela po izstopu iz zavoda (M156)
- Spodbujanje aktivnega življenjskega sloga in samoiniciativnosti (M157)
- Motivacijska podpora mladostnikom pri ponovni vzpostavitvi stika z delodajalci iz prakse (M158)
- Krepitev odgovornosti in finančne samostojnosti mladostnikov (M159)
- Nizka motivacija mladostnikov za zaposlitev (N141)
- Spodbujanje pridobivanja delovnih izkušenj preko študentskega dela (N142)
- Nerealna pričakovanja glede plačila (N144)
- Idealizirane predstave o uspehu in odpor do fizičnega dela (N145)
- Izzivi pri motiviranju mladostnikov za delo (N146)

- Aktivno spodbujanje k pridobivanju prvih delovnih izkušenj (N147)
- Finančna stabilnost zmanjšuje delovno motivacijo mladostnikov (N148)
- Uporaba osebnih sredstev predvsem za zadovoljevanje potrošniških potreb (N149)
- Aktivno iskanje sezonskih zaposlitev (O336)
- Spodbujanje samoiniciativnosti pri iskanju dela (O338)
- Samostojnost pri menjavi dela (O340)

Praktična pomoč pri iskanju zaposlitve

- Pomoč mladostnikom pri iskanju zaposlitve in urejanju formalnosti (N143)
- Opravljanje praktičnega usposabljanja (N153)
- Obvezno praktično usposabljanje mladostnikov različnih strokovnih smeri (N154)
- Program kuharja opravlja delo v pekarni ali restavraciji (N155)
- Program administracije opravlja prakso v knjižnici ali pisarni (N156)
- Pomoč strokovnih delavcev pri iskanju zaposlitve (O337)
- Osebna podpora pri prvih korakih v delovno okolje (O342)

Pripravljenost delodajalcev

- Negativen vpliv preteklih izkušenj delodajalcev na pripravljenost za nadaljnje sodelovanje (M160)
- Ohranjanje sodelovanja z delodajalci kljub morebitnim preteklim negativnim izkušnjam (M163)
- Posredniško sodelovanje zavoda z delodajalci prek učiteljev praktičnega pouka (N162)
- Zaposlitvena priložnost prek praktičnega usposabljanja (O325)
- Hitra pridobitev dela (O331)

Svetovalna vloga VIZ

- Vloga zavoda pri ozaveščanju in pripravi delodajalcev na delo z mladostnice in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami (M161)
- Strokovna podpora in svetovanje delodajalcem pri delu z mladostnice in mladostniki iz zavoda (M162)
- Pomanjkanje podatkov o zaposlitveni poti mladostnikov po izstopu (N150)
- Raznolike zaposlitvene poti mladostnikov po izstopu iz zavoda (N151)
- Omejen vpogled v dolgoročno zaposlitveno situacijo mladostnikov (N152)
- Učenje postopkov pri iskanju zaposlitve (O341)
- Podpora pri premagovanju negotovosti in treme pred delom (O345)
- Enakopravna podpora pri iskanju zaposlitve (O344)

Diskretnost

- Etične dileme pri razkrivanju ozadja mladostnikov delodajalcem (N157)
- Diskretno komuniciranje o mladostnikovih težavah in razumevanje delodajalcev (O327)

Predsodki

- Strah mladostnikov pred razkritjem izvora (N158)
- Nizka prepoznavnost zavodov v širši javnosti (O333)
- Pomanjkanje družbene ozaveščenosti o vzgojnih zavodih (O334)

Negativne izkušnje

- Jeza delodajalca zaradi prekrivanja informacij o mladostniku (N159)
- Negativni vpliv posameznih izkušenj na zaposlitvene priložnosti drugih mladostnikov (N161)

Pozitivne izkušnje

- Pozitivna praksa sodelovanja z razumevajočimi delodajalci (N160)
- Odsotnost diskriminacije pri delodajalcih med opravljanjem prakse (O326)
- Pozitivne delovne navade mladostnikov (O329)
- Uspešno vključevanje v delovna okolja z višjimi zahtevami brez posebnega truda (O332)
- Odsotnost stigme na delovnem mestu (O335)

Način dela mladostnikov

- Neizstopanje mladostnikov na delovnih mestih v primerjavi z drugimi (O328)
- Tipične mladostniške nihajoče delovne navade (O330)

SISTEM IN DOLGOROČNO SPREMLJANJE PO IZSTOPU

Sistemske omejitve

- Kritična refleksija sistema (H91)
- Omejevanje stikov zaradi neplačila preživitnine (H102)
- Neodobranje sistema (H103)
- Dolgotrajna prepoved stikov (H105)
- Spodbujanje tožbe staršev za olajšanje finančnih stisk ob vstopu v samostojnost (H106)
- Zavedanje sprememb v sistemu (I57)
- Razširitev ciljne skupine (I58)
- Pasivnost učiteljev (J129)
- Neodzivnost sistema (J132)
- Omejena učinkovitost priprave (J135)
- Kritika pomanjkanja systemskega nadzora po izstopu (J147)
- Kritika pomanjkanja psihološke podpore v zavodih (J148)
- Kritika izolacijskega pristopa sistema (J152)
- Kritika neučinkovitosti zavodov pri preprečevanju destruktivnega vedenja (J156)
- Razočaranje nad smerjo razvoja vzgojnih zavodov (J157)
- Pomanjkanje spremljanja po izstopu (L144)
- Nejasnost o vlogi CSD po izstopu (L152)

Osebna rast in samostojnost

- Pozitivna osebna izkušnja (H92)
- Napredek po izstopu (H94)
- Stabilno obdobje brez težav (H95)
- Neproblematičen uporabnik sistema (H97)
- Brez težav z institucijami (H98)
- Pozitivno doživljanje bivanja (H99)
- Osebne vrednote nad sistemom (H107)
- Razumevanje situacije staršev (H108)
- Vpliv socialnega kroga (I55)
- Socialna prilagodljivost (I56)

- Disciplina kot pot k uspehu (I59)
- Pozitivni vzorniki (I60)
- Zavedanje mej pomoči (J127)
- Spodbujanje samostojnosti (J137)
- Pozitivno vrednotenje postopne samostojnosti (L143)

Pomoč CSD

- CSD posreduje pri težavah v družini (H93)
- Le formalni stiki s CSD (H101)
- Tajno ohranjanje stikov (H104)
- Pomen materialne pomoči pri prehodu (L145)
- Zgodnje prepoznavanje stisk otrok (L150)

Pomoč SC (strokovnega centra)

- Administrativna pomoč zavoda (J121)
- Pomoč po izstopu (J122)
- Dostopnost osebja po odpustu (J123)
- Ponovna vzpostavitev stikov (J124)
- Hvaležnost za podporo vzgojiteljev (J125)
- Neformalna podpora po izstopu (J126)
- Vloga vzgojiteljev kot vzornikov (J128)
- Potreba po občutku varnosti in spremljanju (L146)
- Pomen spremljanja in svetovanja po odpustu (L148)
- Vloga strokovnega centra pri odpustu (L151)
- Pozitivna vloga šole pri zgodnjem zaznavanju težav (L149)

Izboljšave in potrebe sistema

- Zadovoljstvo s sistemom (H96)
- Odsotnost kritik (H100)
- Potreba po sočutnem pristopu (J130)
- Poziv k bolj sočutnemu pristopu (J131)
- Potreba po pripravi na izstop (J133)
- Potreba po vsebinski pripravi (J134)
- Usmerjanje k osebnemu načrtu (J136)
- Potreba po celostni podpori (K65)
- Potreba po podpori (K66)
- Potreba po materialni pomoči (K67)
- Poziv k izboljšanju programov osebne rasti v zavodih (J155)
- Zahvalnost za možnost izražanja in upanje po sistemskih spremembah (J158)
- Pojav novih oblik stanovanjske podpore (L141)
- Potreba po širjenju ponudbe mladinskih stanovanj (L142)
- Potreba po dodatnih strokovnih delavcih (L147)

Dolžina spremljanja mladostnikov po izstopu

- Spremljanje mladostnikov nekaj let po izstopu (A218)
- Različna dolžina ohranjanja stikov – od nekaj mesecev do več let (A223)
- Možnost dolgoročnega podaljšanja osebne pomoči (C232)
- Samostojnost in prekinitev stika z institucijo ob polnoletnosti (D214)
- Dolžina spremljanja odvisna od individualnih okoliščin (E247)
- Nepredvidljivost trajanja stika po izstopu (G385)

Pogoji za nadaljevanje ali zaključek spremljanja

- Zaključeno spremljanje po dopoljenem 18. letu na željo mladostnika (A219)
- Zaključek stikov ob neodzivanju mladostnikov (A221)
- Neobveznost vključevanja po dopoljenem 18. letu (B192)
- Odgovornost staršev pri predčasnem odpustu mladoletnika (B193)
- Pogojevanje nadaljnega spremljanja z interesom mladostnika in staršev (B196)
- Odsotnost motivacije za spremljanje s strani mladostnika (C233)
- Možnost ponovne vrnitve polnoletnih mladostnikov k pomoči ob težavah (C245)
- Konec formalnega sodelovanja po izstopu, odvisno od mladostnikove iniciative (D213)
- Prekinitev sodelovanja v primeru nezainteresiranosti mladostnika (D216)
- Spremljanje mladoletnikov po otvoritvi ukrepa (odvisno od ocene potreb) (E244)
- Nizka samoiniciativnost mladostnikov za poročanje o stanju (E258)
- Spremljanje je prostovoljno po izstopu (F274)
- Samoiniciativno iskanje pomoči (F275)
- Sistemsko spremljanje ni nujno (F287)
- Formalno spremljanje na podlagi sklepa sodišča (G381)
- Vloga sodnega sklepa pri zagotavljanju učinkovitosti ukrepov (G386)
- Sklep kot orodje za nadzor nad izvajanjem ukrepov (G388)
- Časovna omejenost sodne pristojnosti (G389)

Način spremljanja po izstopu

- Občasno preverjanje s klicem ali elektronskim sporočilom (A220)
- Ponovno vzpostavljanje odnosa ob odzivanju mladostnikov (A222)
- Ponudba prostovoljne podpore po polnoletnosti (B190)
- Samostojno odločanje mladostnika o prejemanju pomoči (B191)
- Sodelovanje CSD s šolo pri spremljanju mladostnika (B195)
- Praksa ponujanja socialnovarstvenih storitev po izstopu (C230)
- Struktura osebne pomoči in svetovanja po izstopu (C231)
- Svetovanje in delo z družino kot učinkovita podpora (C234)
- Pozitivna izkušnja z delom v okviru storitev (C235)
- Skupna srečanja z družino kot del pristopa (C236)
- Načrtovanje individualnih in skupinskih obravnav (C237)
- Celostni pristop v delu z mladostnikom in starši (C238)
- Odprtost centra za ponovno vzpostavitev stika (D215)

- Možnost ponovne aktivacije socialnovarstvenih storitev po zaključku (D218)
- Spremljanje na ZZS (D220)
- Prostovoljno spremljanje preko storitve osebne pomoči (E243)
- Samoizključitev mladostnikov iz spremljanja in možnost kasnejšega samoprijave (E245)
- Osebna pomoč (E251)
- Pomoč družini na domu, kjer se vključuje tudi delo s starši (E252)
- Krepitev moči (E250)
- Spremljanje preko osebne pomoči (F273)
- Neformalno spremljanje po izteku sklepa (G382)
- Nestalen stik po izstopu (G392)
- Različna stopnja angažiranosti mladostnikov (G400)

Vzpostavljanje odnosa in zaupanja

- Čas namenjen mladostniku (A224)
- Vzpostavljanje odnosa z mladostnikom (A225)
- Posvečanje mladostniku (A226)
- Podpora – gre mu nasproti (A231)
- Občutek varnosti, ki ga mladostnice in mladostniki doživljajo pri socialni delavki (A234)
- Kritičen pogled na vlogo strokovnjaka (C240)
- Odmik od pokroviteljskega pristopa k sodelovalnemu delu (C242)
- Vloga strokovnjaka kot podpornika, ne kot avtoritete (C243)
- Učinkovitost temelji na osebni motivaciji (F276)
- Anonimnost preteklih institucionalnih izkušenj (G406)
- Nevidnost institucionalne preteklosti (G408)
- Vloga odnosa pri neformalnem spremljanju (G391)
- Pomen odnosa z družino (G393)
- Odzivnost družin po izstopu (G394)
- Nezavračanje stika po izstopu (G395)
- Pomen začetne predstavitve strokovnega delavca (G396)
- Vpliv prvega vtisa na odnos (G397)
- Odnos kot ključen element socialnega dela (G398)
- Sodelovanje staršev po izstopu (G402)
- Ohranjanje stika z družino (G403)

Individualna in prilagojena podpora mladostniku

- Skupno raziskovanje možnosti (A227)
- Pomoč pri iskanju rešitev (A228)
- Dostopnost strokovne delavke mladostniku (A229)
- Prilagojenost mladostnikovim kapacitetam in zmožnostim (A230)
- Pristop, ki izhaja iz potreb družine (C239)
- Uporaba uporabniško usmerjenega pristopa nasploh (C241)
- Učinkovitost socialnovarstvenih oblik pomoči (D217)

- Aktivno vključevanje strokovnih delavcev pri izvajanju podpore (D219)
- Poudarek na praktični in neposredni podpori uporabnikom (D221)
- Spodbujanje samostojnosti mladostnikov kot cilj spremljanja (E248)
- Poudarek na odgovornosti mladostnika in meje strokovne pomoči (E249)
- Spremljanje je individualno prilagojeno mladostniku (F272)
- Samostojnost po polnoletnosti (G384)
- Percepcija zavoda kot kazni (G401)

Zaščitna in varovalna vloga CSD

- Ščitenje mladostnika pred drugimi institucijami (A232)
- Umikanje mladostnika, če je to potrebno (A233)
- Nadaljnje spremljanje družine in mladostnika po izstopu (B194)
- Obvezno spremljanje mladoletnih po izstopu (C244)
- Podaljšano spremljanje pri primerih pretekega nasilja zaradi varnostnega tveganja (E246)
- Ne vsiljevanje pomoči po izstopu (F277)
- Dostopnost CSD po izstopu (F278)
- Spremljanje mladoletnih po izstopu (G383)
- Izvrševanje sodnih odločb (G387)

Pomanjkanje podatkov o uspešnosti reintegracije

- Nevednost o obstoječih podatkih o uspešnosti reintegracije (A235)
- Nezmožnost ocenjevanja zaradi pomanjkanja informacij (A240)
- Nepoznavanje statistike uspešnosti reintegracije (C246)
- Pomanjkanje raziskav o učinkovitih oblikah podpore (E253)
- Pomanjkanje sistematičnega zbiranja podatkov o izidih (E256)
- Neformalno sledenje uspešnosti integracije (F282)
- Ocenjevanje uspešnosti na podlagi osebnih izkušenj (F285)
- Pomanjkanje systemskega spremljanja (F286)

Obstoj podatkov o uspešnosti reintegracije

- Naloga ministrstva za zbiranje podatkov o uspešnosti reintegracije (A236)
- Obstoj podatkov o uspešnosti reintegracije, vendar pomanjkanje neposrednega vpogleda vanje (D222)
- Poročanje vzgojnih zavodov (E254)
- Poročanje mladostnikov (E255)
- Posamezni pozitivni izidi potrjeni preko staršev (E257)
- Posredne informacije o izidih preko drugih družinskih članov (E259)
- Stik z mladostnice in mladostniki po daljšem času (F283)
- Primeri neformalne potrditve uspešne reintegracije (F284)

Omejitve pri zbiranju podatkov

- Nejasnost dostopa do podatkov (A237)
- Nezmožnost zbiranja podatkov, če mladostnice in mladostniki ne želijo sodelovati (A238)
- Nezmožnost opredelitve zaradi neodzivanja mladostnikov (A239)
- Omejen nadzor nad mladostnice in mladostniki po izstopu (F279)

- Omejeno zbiranje podatkov o mladostnice in mladostnikih (F280)
- Brez pravne podlage za dolgoročno spremljanje (F281)
- Nezabeleženo nadaljnje spremljanje po izstopu (G399)
- Pomanjkanje dolgoročnega spremljanja (G404)
- Neobstoj sistematičnih podatkov o reintegraciji (G405)
- Pomanjkanje dolgoročnega evalvacijskega sistema (G407)

Individualna in prilagojena podpora mladostniku

- Prilagojeno spremljanje mladostnikov glede na individualne okoliščine (M164)
- Nadaljnje spremljanje mladostnice po vrnitvi v domače okolje (N164)

Način spremljanja po izstopu

- Postopen prehod v samostojnost z zmanjševanjem intenzivnosti podpore (M165)
- Pogovor kot temeljna metoda socialnega dela in oblike podpore (M168)
- Telefonski klici (M169)
- Obiski na domu (M170)
- Poudarek na osebnem stiku kot učinkovitejši obliki pomoči (M171)
- Nadaljnja podpora mladostnikom po 18. letu v obliki svetovanja in intervencij (M175)
- Neformalno ohranjanje stikov po izstopu (prek socialnih omrežij ali telefonskih klicev) (M177)

Vzpostavljanje odnosa in zaupanja

- Nadaljevanje neformalne podpore po uradnem izstopu iz zavoda (M166)
- Dolgoročno ohranjeni odnosi in vračanje bivših mladostnikov (M178)

Dolžina spremljanja mladostnikov po izstopu

- Časovno omejeno spremljanje mladostnikov po izstopu (običajno nekaj mesecev) (M167)
- Ponovna navezava stika z vzgojitelji po izstopu (M176)

Zaščitna in varovalna vloga VIZ

- Tehnika začasnega umika in postopnega vračanja kot priprava na izstop (M172)
- Možnost začasnega povratka v zavod kot varnostna mreža (N165)

Pogoji za nadaljevanje ali zaključek spremljanja

- Formalno prenehanje namestitve z možnostjo nadaljnjega spremljanja ob pisnem soglasju mladostnika (M173)
- Možnost nadaljnjega sodelovanja po polnoletnosti na podlagi sporazuma (M174)

Obstoj podatkov o uspešnosti reintegracije

- Primeri pozitivne življenjske poti bivših mladostnikov – zaposleni v istem strokovnem centru (M179)
- Socialna omrežja kot posreden vir informacij o življenju bivših mladostnikov (M180)

Pomanjkanje podatkov o uspešnosti reintegracije

- Odsotnost neposrednih primerov mladostnikov, ki bi po izstopu iskali podporo (N163)

REFLEKSIJA, IZZIVI IN PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE

Dejavniki družine

- Podpora staršev (A241)
- Ključna vloga sodelovanja družine in mladostnika (B197)

- Poudarek na sodelovanju kot temelju uspešne reintegracije (B202)
- Aktivno vključevanje družine v proces reintegracije (B203)
- Napredek staršev kot podporni dejavnik (G411)
- Vpliv družinskega okolja na reintegracijo (G412)

Institucionalni dejavniki

- Pomen postopnega prehoda in sodelovanja z zavodom (C247)
- Postopno navajanje kot ključni dejavnik uspešne reintegracije (C248)
- Izguba pravic do namestitve zaradi disciplinskih kršitev (D228)
- Problem pomanjkanja koordinacije in informacij, ne nujno financ (D234)
- Priprava na samostojnost med bivanjem (F288)
- Vloga nevladnih in svetovalnih organizacij (F290)
- Učenje praktičnih življenjskih veščin (kuhanje, nakupovanje, načrtovanje proračuna) (F298)
- Učenje odgovornega ravnanja z denarjem in zdravimi navadami (F299)
- Nujnost učenja administrativnih in pravnih postopkov (F301)

Osebni dejavniki

- Možnost razvijanja lastnega življenjskega sveta (A242)
- Osamosvojitve (A244)
- Slišnost mladostnika (A245)
- Načrtovanje in priprava mladostnika na samostojno življenje (B199)
- Jasno določanje ciljev za samostojno življenje (B204)
- Kontinuirano spremljanje napredka mladostnika (B205)
- Pridobljene življenjske veščine in samostojnost mladostnika (E261)
- Notranja motivacija mladostnika kot ključni dejavnik uspeha (E262)
- Ponotranjenje sprememb med namestitvijo (G410)

Dejavniki šole in zaposlitve

- Pomembnost dokončanja šolanja ali zaposlitve (A243)
- Pomembnost dokončanja šolanja znotraj zavoda (B200)
- Nadaljnje spremljanje mladostnika po zaključku namestitve in nadaljevanju šolanja v interni šoli zavoda (B201)
- Zaposlitev (D224)
- Šolanje (D225)
- Pomen sodelovanja in razumevanja šole pri reintegraciji (E263)

Dejavniki okolja in družbe

- Sprejetost mladostnika v družbi (A246)
- Vnaprejšnje vzpostavljanje podporne mreže v zavodu (B198)
- Pomembnost široke mreže pomoči po izstopu (B206)
- Bivanje (D223)
- Kakovostni odnosi kot temelj uspešne reintegracije (E260)
- Potreba po dostopnih stanovanjih in podpornih službah (F289)

Težave in omejitve v sistemu

- Potreba po povečanju kadrovskih zmogljivosti na CSD (B207)
- Premalo časa za delo z družinami (B208)
- Osredotočenost na urgentne primere zaradi preobremenjenosti (B209)
- Dolgotrajno opozarjanje na kadrovske stisko (B210)
- Preobremenjenost socialnih delavcev z velikim številom primerov (B211)
- Potreba po sistemskih spremembah (B212)
- Pomanjkanje odziva kljub opozarjanju (B213)
- Prepoznana potreba po večjem vključevanju CSD v delo z družinami (B214)
- Časovna preobremenjenost strokovnih delavcev (C253)
- Pomanjkanje sistemskih rešitev za mladostnike brez jasnega nadaljnega načrta (C255)
- Sistemsko pomanjkanje podpore po izstopu iz zavoda (C256)
- Izguba stika z mladostnice in mladostniki po koncu institucionalne obravnave (D231)
- Potreba po večjem terenskem delu in odpravi kadrovskega primanjkljaja (E270)
- Posledice zaradi zamujenega odziva v zgodnji fazi težav (E279)
- Pomanjkanje kadra in posledično kurativno delo namesto preventivnega (E280)
- Manj spodbudni pogoji za samostojnost v nekaterih zavodih (F300)
- Kadrovska podhranjenost kot ovira za podporo (G414)
- Povezanost kadrovske podhranjenosti z odnosi (G419)
- Omejitve vpliva zaradi preobremenjenosti (G420)
- Omejitve spremljanja po polnoletnosti (G424)
- Zaključek obravnave ob dopolnitvi 18 let (G425)
- Nadaljnje sodelovanje po izstopu v zmanjšanem obsegu (G427)
- Kadrovska podhranjenost in vpliv na kakovost odnosa (G432)

Sistemske spremembe

- Povečanje časa, ki ga ima strokovni delavec za mladostnika (A247)
- Povečevanje kadra v sistemu (A248)
- Potrebnost programov za prehod v odraslost (A252)
- Potreba po dodatnem kadru za učinkovitejšo podporo (C249)
- Želja po stalni kadrovski podpori v obliki mobilne službe (C250)
- Mobilna podpora kot preventivni dejavnik (C251)
- Pomen nadaljnjega vključevanja po namestitvi (C252)
- Potreba po vmesni obliki bivanja po izstopu iz zavoda (C254)
- Potreba po sistemskem urejanju podpore po izstopu iz zavoda (D226)
- Potreba po dolgoročnem spremljanju mladostnikov po izstopu (D230)
- Zahteva po spremembah in ureditvah na ravni ministrstva (D232)
- Predlog ozaveščanja lokalnega prebivalstva o reintegraciji mladostnikov (E266)
- Predlog uvedbe formalne obveznosti spremljanja mladostnikov po odpustu iz zavoda (E268)
- Sistemská pomanjkljivost pri odzivanju na potrebe mladostnikov (E281)
- Povečanje dostopnosti prehodnih in mladinskih stanovanj kot oblika podpore (E269)

- Pobude za več stanovanjskih možnosti za mlade (F291)
- Zagovornišтво in opozarjanje na sistemske pomanjkljivosti (F307)
- Potreba po dolgotrajni podpori mladostnikom (G413)
- Izvajanje odpustne obravnave v strokovnih centrih (G422)
- Predlog za sistemsko spremljanje po izstopu (G423)
- Nadaljevanje obravnave v posebnih primerih (G426)
- Potreba po sistemskih rešitvah za spremljanje (G428)
- Predlog za vzpostavitev podpornih skupin po izstopu (G429)
- Povečanje kadrovskih virov za boljšo podporo (G415)
- Pozitivna ocena obstoječega sistema priprave na izstop (G421)

Timsko delo

- Pomen timskega dela in povezovanja v centru (C257)
- Poudarek na kolektivnem odločanju (C258)
- Večstopenjsko posvetovanje pred odločitvami (C259)
- Vloga razširjenih timov pri končnih odločitvah (C260)
- Zaupanje v strokovni konsenz (C261)
- Potreba po vzpostavitvi stalnega in usklajenega lokalnega sodelovanja med institucijami (E264)
- Poudarek na timskem in medinstitucionalnem sodelovanju (E272)
- Razlike v pristopih stanovanjskih skupin (F296)
- Sodelovanje socialnih delavcev pri zakonodajnih spremembah (F312)

Materialni pogoji dela

- Dostop do službenega avtomobila za terensko delo (A249)

Enakovrednost strok

- Uveljavljenost in sprejetost mnenja strokovnega delavca (A250)
- Poudarek na multidisciplinarnem pristopu k podpori mladostnikom (D233)

Iznajdljivost strokovnega delavca

- Možnost omogočanja pomembnih stvari za mladostnika (A251)
- Prilagoditev pravil v korist ohranjanja odnosa z mladostnikom (D237)

Izzivi osamosvajanja

- Občutek svobode po 18. letu (A253)
- Negotovost in strah ob prehodu v odraslost (A254)
- Impulziven izstop iz zavoda zaradi začetne vzhičenosti (A255)
- Obžalovanje zaradi težav pri osamosvajanju (A256)
- Izguba podpore po prekinitvi odnosa z institucijami (A257)
- Potreba po mehkejšem prehodu v odraslost (A258)
- Pomanjkanje namenskih stanovanj za postopno osamosvajanje mladostnikov (D227)
- Stanovanjska podpora za mladostnike po zavodu ali rejništvu (F292)
- Nezadostnost denarne socialne pomoči za samostojno življenje (F293)
- Visoki stroški najema in omejena učinkovitost subvencij (F294)
- Višina denarne socialne pomoči (F295)

- Zdravstvene težave kot ovira za zaposlitev (G228)

Izobraževanje

- Branje kot način učenja (A259)
- Pridobivanje teoretičnega znanja za uporabo v praksi (A260)
- Poznavanje socialnega varstva (B225)

Odnos in pristop do mladostnika

- Poslušanje mladostnika (A261)
- Raziskovanje možnosti skupaj z mladostnikom (A262)
- Vzpostavljanje odnosa (A263)
- Brez pretvarjanja v delu z mladimi (A264)
- Pripravljenost mladostnikov za deljenje izkušenj ob iskrenosti strokovnjaka (A265)
- Opravljanje procesnega dela ob neiskrenosti do mladostnika (A266)
- Pomen jasne komunikacije in postavljanja realnih pričakovanj (B222)
- Pričakovanje družin po aktivni vlogi socialnega delavca, ne le formalni ponudbi pomoči (B223)
- Učinkovitost avtoritativnega odnosa (B224)
- Osredotočenost na odnos in konkretno pomoč človeku (B231)
- Poudarek na človečnosti, empatiji in prilagodljivosti pri delu z mladostnice in mladostniki (D235)
- Pomembnost pristopa, ki temelji na razumevanju in ne le na formalnih postopkih (D236)
- Spodbujanje vključujočega in nestigmatizirajočega odnosa lokalne skupnosti do mladostnikov (E265)
- Omejitve strokovne pomoči brez mladostnikove motivacije (E275)
- Spodbujanje odgovornosti mladostnika za lastno življenje (E277)
- Povečana vloga in prisotnost strokovnih delavcev v prehodnem obdobju mladostnika (E271)
- Pomembnost zgodnje intervencije in hitrega ukrepanja (E278)
- Spodbujanje samostojnosti mladostnikov v času bivanja (F297)
- Povečana odgovornost mladostnika v skladu z njegovimi zmožnostmi (F302)
- Priporočilo za odprtost in prilagodljivost pri delu z mladostnice in mladostniki (F304)
- Pomembnost odnosa ne glede na starostne razlike (F306)
- Pomembnost odnosa z mladostnikom (G416)
- Vpliv zaupanja in spoštovanja na sodelovanje (G417)
- Vpliv kakovostnega odnosa na uspešnost dela (G418)
- Vrednost odnosa in iskrenosti v delu z mladostnice in mladostniki (G431)
- Pomen časa in prisotnosti v vzpostavljanju zaupanja (G433)
- Osebna angažiranost kot temelj učinkovitosti (G434)
- Dostopnost in pripravljenost na poslušanje (G435)
- Zaupanje kot ključen element odnosa (G436)
- Uporaba modela skupin za samopomoč kot dobra praksa (G430)

Starost in delovne izkušnje

- Spodbuda mladim k delu na področju pomoči mladostnikom (A267)
- Lažje vzpostavljanje odnosa mladega strokovnega delavca z mladostnikom (A269)
- Prednost izkušenosti in zrelosti pri delu z mladostnice in mladostniki (B215)

- Učinkovitost izkušenih strokovnjakov pri delu z družinami (B218)
- Pomen predhodnega poznavanja sistema socialnega varstva (B219)
- Zahtevnost področja za novince (B220)
- Potreba po poznavanju institucionalnega sistema in postopkov (B221)
- Področje kot dragocena, a zahtevna začetna izkušnja (B232)
- Zahtevnost začetnega obdobja in potreba po postopnem uvajanju v delo (B233)
- Občutek negotovosti in pomanjkanje usmeritve ob začetku dela (B235)
- Medgeneracijsko učenje in vzpostavljanje odnosa z mladostnice in mladostniki (F305)

Osebnostne izkušnje

- Vloga življenjskih izkušenj pri razumevanju staršev (B216)
- Vrednotenje osebnih izkušenj mladih strokovnjakov (B217)

Profesionalni razvoj

- Učenje iz napak (A268)
- Pomen osebne motivacije in interesa za delo z mladimi in družinami (B226)
- Prilagodljivost in odzivnost v nujnih primerih (B228)
- Prilagodljivost in odprtost socialnih delavcev zunaj sistemskih okvirjev (B229)
- Potreba po osebni angažiranosti in proaktivnosti (B230)
- Razvijanje občutka kompetentnosti in zadovoljstva z delom (B236)
- Vpliv preobremenjenosti na občutek zadovoljstva pri delu (B237)
- Pomen strokovne potrditve in medinstitucionalnega priznanja (B238)
- Ključna vloga timskega dela pri kompleksnih primerih (B239)
- Pozitivna izkušnja po začetni prilagoditvi (B234)
- Predlog za specializirane strokovne delavce za spremljanje po izstopu (D229)
- Ohranitev pozitivne naravnosti in preprečevanje izgorelosti pri delu (D238)
- Dobra praksa terenskega dela in približevanja CSD lokalnim skupnostim v okviru prve socialne pomoči (E267)
- Zavedanje profesionalnih meja in odgovornosti socialnega delavca (E273)
- Ohranjanje strokovne distance in preprečevanje izgorelosti (E274)
- Čustvena zahtevnost dela in soočanje z neuspehi (E276)
- Vztrajnost pri sistemskih spremembah (F308)
- Učinkovitost aktivnega zagovorništva (F309)
- Pripravljenost na nadaljnje ukrepanje za zaščito mladostnikov (F310)
- Odgovornost socialnih delavcev do sistema (F311)
- Vključenost v oblikovanje politik (F313)

Nasveti mladostnikom

- Skrb za lastno varnost in dobrobit (A270)
- Premišljenost pri življenjskih odločitvah (A271)
- Vztrajnost in ponoven dvig po neuspehu (A272)
- Poudarek na zgodnji samostojnosti in finančni neodvisnosti mladostnika (B240)
- Potreba po odpravljanju stigme iskanja pomoči (B241)

- Pomembnost psihosocialne podpore pri prehodu v samostojnost (B242)
- Spodbujanje samostojnosti in ločevanja od disfunkcionalne družine (B243)
- Primer dobre prakse tujih sistemov s stalno terapevtsko podporo družinam (B244)
- Izražena vztrajna podpora mladostniku (C262)
- Občutek sprejetosti podpore s strani mladostnika (C263)
- Težava pomanjkanja stabilnosti strokovnih oseb (C264)
- Oseben in podporen odnos strokovnega delavca (C265)
- Pomembnost dolgoročne prisotnosti in razumevanja pomoči (C266)
- Zmoreš vse (D239)
- Pred tabo je vse življenje (D240)
- Živi kot kralj (D241)
- Spodbujanje samosprejemanja in zmanjševanje samokritičnosti (E282)
- Vpliv negativnih sporočil staršev na samopodobo mladostnika (E283)
- Spodbujanje potrpežljivosti in prijaznosti do samega sebe (E284)
- Normalizacija iskanja pomoči in spodbujanje proaktivnosti (E285)
- Destigmatizacija pomoči in krepitev občutka skupnosti (E286)
- Poudarek na odprti komunikaciji in zaupanju v strokovne delavce (E287)
- Spodbujanje realnih pričakovanj in zavedanja lastnih omejitev (E288)
- Poudarjanje postopnosti pri prehodu v samostojno življenje (E289)
- Pogumno (F314)
- Tukaj sem (F315)
- Pomoč in stalna dosegljivost kot podpora pri izstopu (G437)
- Spodbuda k odprti komunikaciji o težavah (G438)
- Prevezemanje odgovornosti kot ključni element osamosvajanja (G439)
- Samostojnost in odgovornost po izstopu iz zavoda (G440)
- Predhodnja psihična priprava na samostojno življenje (H109)
- Delovna naravnost (H110)
- Zgodnje vključevanje v delo (H111)
- Izogibanje pasivnosti po koncu šolanja (H112)
- Kritika pasivnosti po šoli (H113)
- Prepusti se toku (I61)
- Sprejemanje pomoči in zaupanje strokovnim delavcem (I62)
- Osebna rast in želja po prekinitvi medgeneracijskih vzorcev (I63)
- Ponudba osebne podpore in solidarnosti z drugimi mladostnice in mladostniki (J138)
- Pomembnost zgodnje priprave na izstop (J139)
- Samostojnost in delovna vztrajnost kot ključ do uspešne reintegracije (J140)
- Spodbujanje samostojnosti in osebne odgovornosti (J141)
- Realnost ekonomskih ovir za mlade po izstopu (J142)
- Pomanjkanje usmeritve in načrta po izstopu (J143)
- Zgodnja zaposlitev kot priprava na samostojno življenje (J144)

- Finančna priprava na izstop (J145)
- Načrtovanje življenjskih korakov po izstopu (J146)
- Poslušanje vzgojiteljev (K68)
- Izkušnje vzgojiteljev kot vir življenjske modrosti (K69)
- Pomen zgodnje priprave v času bivanja (L153)
- Potreba po načrtnem načrtovanju pred odpustom (L154)
- Pomembnost aktivnega bivanja v zavodu (L155)
- Pomen socialne mreže po izstopu (L156)
- Vrednost delovnih in izobraževalnih izkušenj (L157)
- Pomen bivanja v študentskem domu za samostojnost (L158)
- Vpliv neustreznega domačega okolja (L159)
- Pomembnost podporne socialne mreže ob izstopu iz zavoda (M218)
- Vpliv pozitivnega okolja na prilagoditev po izstopu (M219)
- Spodbujanje odgovornega in samovarovalnega vedenja (M220)
- Poudarek na zgodnjem in realnem načrtovanju bivanja po izstopu (N183)
- Prilagajanje nasveta posameznikovim potrebam in okoliščinam (N184)
- Želja po osebnem zadovoljstvu in blagostanju mladostnikov po izstopu (N185)
- Nesmiselnost dajanja nasvetov (O368)
- Želja po trajnem pozitivnem vplivu strokovnega odnosa (O369)
- Dolgorošen učinek strokovne podpore (O370)
- Zavedanje pomena čustvene podpore in poslušanja (O371)
- Upanje, da mladostnik ohrani pozitivno izkušnjo in nauke iz zavoda (O372)

Osebni dejavniki

- Dejavniki mladostnika (M181)
- Pripravljenost mladostnika na samostojnost (M184)
- Pričakovanja (M185)
- Želje (M186)
- Odnos (M187)
- Vrsta čustveno-vedenjskih težav (M188)
- Osebna zrelost in notranja pripravljenost mladostnika na samostojnost (N166)
- Ključna povezanost med osebno zrelostjo in stabilnim okoljem pri uspešni reintegraciji (N168)
- Vključevanje mladostnika kot aktivnega sogovornika pri načrtovanju prihodnosti (N181)
- Pomembnost notranjih in zunanjih varovalnih dejavnikov (O346)
- Razvijanje osebnih močnih področij in življenjske vizije (O348)
- Psihična stabilnost in odpornost kot temelj uspešne reintegracije (O349)
- Premagovanje negativnih vedenjskih vzorcev (O350)
- Nestabilnost sprememb in možnost regresije pri mladostnicah in mladostnikih (O351)
- Osebna zrelost in notranja pripravljenost mladostnika na samostojnost (N167)

Dejavniki družine

- Dejavniki družine (M182)

- Pripravljenost družine (M189)
- Odnos družine do mladostnika (M190)
- Materialni in finančni pogoji (M191)
- Pripravljenost na sodelovanje (M192)
- Zmožnosti (M193)
- Primanjkljaj čustvene topline in podpore v primarnem okolju (M213)

Institucionalni dejavniki

- Dejavniki vzgojne skupine in strokovnega centra (M183)
- Kakovost strokovnega kadra (M194)
- Dodatna zavzetost in pripravljenost strokovnih delavcev (M195)
- Kakovost odnosa vzgojiteljev z mladostnikom (M196)
- Odnos med institucijo in družino (M197)
- Zaupanje v odnosu med mladostnikom, družino in vzgojitelji (M198)
- Prekomerna zaščitenost mladostnikov v institucionalnem okolju (M206)
- Negativne posledice dolgotrajne institucionalizacije pri mladostnice in mladostnikih brez izhodov (N176)

Izzivi osamosvajanja

- Postopen prehod v domače okolje pred polnoletnostjo (M199)
- Nenaden prenos odgovornosti brez postopnega prilagajanja (M203)
- Nezadostna priprava na samostojno življenje (M204)
- Preoster prehod iz varnega okolja v samostojno življenje (M207)
- Potreba po postopnem prevzemanju odgovornosti (M209)
- Spremenljivost odločitev mladostnikov glede odhoda iz zavoda (N171)
- Pomembnost izhodov kot priprave na življenje zunaj zavoda (N173)
- Težave mladostnikov, ki niso tekom bivanja zapuščali zavoda ob izstopu iz zavoda (N178)
- Potreba po postopnem prehodu v odraslost (O355)
- Prevladujoča zasvojenost s prepovedanimi substancami (O361)

Sistemske spremembe

- Povečana terenska prisotnost strokovnih delavcev (M200)
- Krepitev podpore in komunikacije s starši v domačem okolju (M201)
- Neupoštevanje individualnih razlik in potreb mladostnikov (M205)
- Pomanjkanje ustreznih prehodnih institucij za bivanje po izstopu (M210)
- Poskusi iskanja alternativnih oblik začasnih izhodov (N177)
- Kritika uradne meje polnoletnosti (O356)
- Sistemskost problema in potreba po reformi (O363)
- Pomanjkanje kadra in potreba po individualiziranem delu (O364)

Težave in omejitve v sistemu

- Pomanjkanje sistemske podpore staršem pri prehodu v odraslost (M202)
- Pomanjkanje izhodov kot dejavnik socialne izolacije (N175)
- Omejitve vzgojnega zavoda pri pripravi na življenje po odpustu (N179)
- Omejitve zaradi sistemskih in finančnih dejavnikov (O365)

- Družbena brezbržnost do problematike mladostnikov (O366)

Odnos in pristop do mladostnika

- Potrpežljivost, pristnost in odprtost kot ključne vrednote pri delu z mladostnice in mladostniki (M211)
- Potreba po čustveni toplini v odnosu z mladostnikom (M212)
- Aktivno poslušanje kot temeljna veščina (M215)
- Razumevanje pomena vedenja in besed mladostnika (M216)
- Pomen pozitivne naravnosti in prijaznega odnosa v vzgojni skupini (M217)
- Dolgotrajnost procesa spremembe (O357)
- Potreba po realnih pričakovanjih in vztrajnosti strokovnih delavcev (O358)
- Iskanje učinkovitih pristopov pri delu z zasvojenimi mladostnice in mladostniki (O362)

Profesionalni razvoj

- Postavljanje strokovnih meja v odnosu z mladostnikom (M214)
- Zaupanje v kakovost priprave mladostnikov na življenje po zavodu (N172)
- Ohranjanje profesionalne distance in razumevanje čustvenih odzivov mladostnikov (N182)
- Sprememba strokovne miselnosti in pristopa (O359)
- Osebna zavzetost kljub omejitvam sistema (O367)

Dejavniki okolja in družbe

- Krepitev socialnih vezi in delovnih izkušenj skozi zunanje aktivnosti (N174)
- Pozitiven vpliv partnerskega odnosa na spremembo (O352)
- Zdrav partnerski odnos kot vir stabilnosti (O353)
- Partner kot osrednji varovalni dejavnik v odraslosti (O354)
- Podporne osebe kot ključni zunanji varovalni dejavnik (O347)

Medinstitucionalno sodelovanje

- Potreba po večji vlogi CSD pri pripravi mladostnikov na samostojnost (N180)

Izobraževanje

- Potreba po izobraževanju o delu z mladostnice in mladostniki, ki imajo težave s prepovedanimi substancami (O360)

9.4. ODNOSNO KODIRANJE

